

სოციალური და სამართლიანი ბრძოლა კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ

*არგუმენტების სახელმძღვანელო
სამართლიანი და ეკოლოგიური
საზოგადოებისთვის*

**FRIEDRICH
EBERT**

STIFTUNG

მადლობის ნიშნად:

ამ პუბლიკაციის გამოცემა შეუძლებელი იქნებოდა პროექტის უამრავი პარტნიორისა და კოლეგის მხარდაჭერის გარეშე. პროექტის პარტნიორებმა განიხილეს სამუშაო ვერსიები ბრიუსელში, გერმანიაში, ჩრდილოეთ მაკედონიაში, რუმინეთსა და სლოვაკეთში. მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, ფრიდრიხ ებერტის ფონდის 30-ზე მეტი კოლეგისგან მივიღეთ მნიშვნელოვანი გამოხმაურება ნაშრომის ცალკეული ნაწილების ირგვლივ. ჩვენი რედაქტორი, ქალბატონი კარლა უელჩი დაგვეხმარა, რათა რვა თანაავტორის ინდივიდუალური წერის სტილიდან ჩამოყალიბებულიყო ერთი „საერთო ხმა“. და ბოლოს, უნდა აღვნიშნოთ მარი მაიერი, ჩვენი კოლეგა ფრიდრიხ ებერტის ფონდიდან, რომელიც მხარს უჭერდა სახელმძღვანელოს შექმნის მთელ პროცესს მისი დანაშების მომენტიდან დასრულებამდე და თითოეულ დეტალს ეკიდებოდა უდიდესი ადამიანური და პროფესიული გულისხმიერებით.

შინაარსი

წინასიტყვაობა **გვერდი 6**

ჩვენ სასწრაფოდ გვჭირდება კლიმატის გაბედული პოლიტიკა. ამ პოლიტიკის სოციალურად სამართლიანად გატარება არის მისი სტაბილურობისა და წარმატების საწინდარი. ამ არგუმენტების სახელმძღვანელოში გაჩვენებთ, როგორ უნდა ვიმოქმედოთ ჩვენ როგორც საზოგადოებამ, სანამ გვიანი არ არის.

შესავალი **გვერდი 10**

არგუმენტების ამ სახელმძღვანელოში ჩვენ ვიყენებთ საუკეთესო პრაქტიკულ წესებს ეფექტიანი კომუნიკაციისთვის კლიმატის შესახებ. შესავალში აღწერილი იქნება რა არის დაშვებული გარემოსდაცვითი კომუნიკაციისას და რა არაა, აგრეთვე სახელმძღვანელოსა და ცალკეული თავების სტრუქტურა.

4 ენერგეტიკის სოციალურად სამართლიანი ტრანზიცი **გვერდი 80**

ენერგეტიკის ტრანზიციის ხელშეწყობით ოთხი მიზანი მიიღწევა ჩვენი საზოგადოებების წინსვლისთვის. პირველ რიგში, განახლებადი ენერგია მოახდენს ელექტროენერჯის სისტემების დემოკრატიზაციას. მეორე, ისინი დაგვეხმარება, რომ საიმედო ენერგია ხელმისაწვდომი გავხადოთ ყველასთვის: დასაქმებულთათვის, ბიზნესისა და მომხმარებლებისთვის. მესამე, ენერგეტიკის ტრანზიცი

1 კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ამბიციური ქმედებები სოციალური სამართლიანობისა და თანასწორობისთვის **გვერდი 18**

კლიმატის ცვლილებები საფრთხეს უქმნის ჩვენს კეთილდღეობას. ამის საპირისპიროდ, ამბიციურმა გარემოსდაცვითმა ძალისხმევამ შეიძლება შეამციროს არსებული სოციალური უსამართლობა როგორც მთელ მსოფლიოში, ისე თითოეული ქვეყნის შიგნით. სოციალ-დემოკრატები ყოველთვის იბრძოდნენ სოციალური თანასწორობისთვის. წარსულში ისინი წარმატებით და სოციალურად სამართლიანად გაუმკლავდნენ ძირეულ გარდაქმნებს, ამიტომ შეუძლიათ გამოიყენონ გარემოსდაცვითი და სოციალური მდგრადობის ინსპირაციული კონცეფციების მთელი არსენალი.

5 სოციალურად სამართლიანი მობილობის ტრანსფორმაცია **გვერდი 106**

მობილობის ტრანსფორმაცია ქმნის უზარმაზარ შესაძლებლობებს ჩვენი ცხოვრების ხარისხის ამაღლებისთვის. ეს აუცილებელია და ეს უკვე ხდება, რადგან ასობით საზოგადოება ახორციელებს მობილობის გონივრულ და მდგრად კონცეფციებს. ამით ჯანსაღ-დება მათი მოქალაქეების სიცოცხლე, ურბანული სივრცეები ხდება უფრო კომფორტული, ძლიერდება ადგილობრივი ეკონომიკა, საზოგადოებებში მატულობს სამართლიანობა და ვიღებთ უფრო სუფთა გარემოს ჩვენთვის და მომავალი თაობებისთვის.

2 ეკონომიკის დეკარბონიზაცია **გვერდი 42**

ისეთი საზოგადოებისა და ეკონომიკის მშენებლობა, რომელიც აღარ ემყარება ჯარბი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე წიაღისეული სანჯავის მოხმარებას („დეკარბონიზაცია“), მოითხოვს მასშტაბურ ინვესტიციებს, ტექნიკურ და სოციალურ ინოვაციებს. ამავე დროს, ეს არის შესაძლებლობა, შეიქმნას სხვადასხვა დარგში მრავალი ახალი და უსაფრთხო სამუშაო ადგილი, ინოვაციური პროდუქტი და ბიზნეს მოდელები.

6 ვინ წყვეტს ამბიციურ გარემოსდაცვით პოლიტიკას დემოკრატიაში? **გვერდი 134**

კლიმატის ცვლილებასთან საბრძოლველად საჭირო ყველა პოლიტიკური ინსტრუმენტი უკვე ხელმისაწვდომია. უბრალოდ, ისინი უნდა იქნეს გამოყენებული, როგორც მესახელმწიფოებრივი, ეროვნული, რეგიონული და ინდივიდუალური ქმედებების ნაზავი.

3 მეგატრენდების შერწყმა **გვერდი 64**

დეკარბონიზაცია არ არის ერთადერთი ტრანსფორმაცია, რომელსაც ამჟამად თვალს ვადევნებთ. მაგალითად, გაციფრულება და დემოგრაფიული ცვლილებები, ასევე დასაქმების ცვალებადობა, მნიშვნელოვნად აისახება იმაზე, თუ როგორ და როდის ვმუშაობთ.

7 დემოკრატიის ორმხრივი სარგებელი და ამბიციური გარემოსდაცვითი პოლიტიკა **გვერდი 154**

დემოკრატიული ქვეყნები საუკეთესოა კლიმატის ცვლილების ეფექტიანი და სამართლიანი პოლიტიკის გასატარებლად. და, პირიქით, ამბიციური კლიმატის ცვლილების პოლიტიკით, ჩვენ ასევე შეგვიძლია დავიცვათ დემოკრატია.

წინასიტყვაობა

ძვირფასო მკითხველო,

არსებობს საკითხები, რომლებიც განსაკუთრებული სირთულეებითა და გამონწვევებით ხასიათდება, თუმცა უამრავი მტკიცებულება გვაქვს, რომ მათი გადაჭრა სრულიად შესაძლებელია. უფრო მეტიც, მათი მოგვარება დაუყოვნებლივ შეცვლის ჩვენს ცხოვრებას უკეთესობისკენ. კლიმატის პოლიტიკა ერთ-ერთი ასეთი საკითხია. წინამდებარე არგუმენტების სახელმძღვანელოთი შევეცდებით, ჩვენი წვლილი შევიტანოთ ამ გამონწვევის დაძლევაში.

ვიფიქრეთ, კარგი იქნებოდა პირადი ამბით დაგვეწყოს. ეს ამბავი ჩვენი სახელმძღვანელოს ერთ-ერთმა ავტორმა მოგვითხრო. იმ პერიოდში, როდესაც თავის ნაწილს წერდა, მან დაიწყო სამსახურში ველოსპედიტი სიარული კვირაში ორჯერ ან სამჯერ, ნაცვლად იმისა, რომ ჩვეულებისამებრ მანქანით ემგზავრა. ეს ავტორი არა მხოლოდ ქალაქის გარეუბანში ცხოვრობს, არამედ ოფისიდან მთელი 11 კილომეტრითაა დაშორებული. ეს შესანიშნავი მაგალითია იმისა, თუ როგორ ცვლის ცხოვრებას უკეთესობისკენ მატერიალური თუ ფსიქოლოგიური პატარა სტიმულები და ბიძგები, რასაც შეიძლება „ხელის კვრაც“ კი ვუწოდოთ. ჩვენმა ავტორმა სარგებლის სახით ის მიიღო, რომ მისი ფიზიკური მდგომარეობა და ჯანმრთელობა გაუმჯობესდა, ცოტა ფულიც დაზოგა, აღარ მონანილებოდა ჰაერის დაბინძურებაში, გარეთ გატარებული დრო აზრების დალაგებაში ეხმარებოდა და სუფთა ჰაერითაც ტკბებოდა. რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, ის მოიცვა დადებითმა განცდამ, რომ ხელს უწყობდა შვილების ჯანსაღ მომავალს. სწორედ ეს არის ამ სახელმძღვანელოს პირველი მთავარი გზავნილი: **თუ ჩვენი ცხოვრების წესს შევცვლით და მას გარემოს შევუთავსებთ, შეგვიძლია თავიდან ავიცილოთ**

დრამატული ცვლილებები - კლიმატის გაუარესების შედეგები, რომლებიც გავლენას მოახდენს თითოეულ ჩვენგანზე. ჩვენ შეგვიძლია გავიუმჯობესოთ ცხოვრების ხარისხი. როგორც კოვიდ-19-ის პანდემიაზე ჩვენმა რეაქციამ აჩვენა, ახალი შეზღუდვების დროს შეგვიძლია შევცვალოთ ცხოვრების წესი, მოვარგოთ ამ შეზღუდვებს და გავხადოთ უფრო მდგრადი. იგივე ითქმის კლიმატის კრიზისის მოგვარების მცდელობებზე. ამ სფეროში არსებული პოლიტიკა და საუკეთესო პრაქტიკა სურვილების დონეს სცდება. ეს უკვე ყოველდღიური რეალობის ნაწილია მსოფლიოს ათასობით ადამიანისთვის, რომელთა ქალაქებში, რეგიონებსა და ქვეყნებში პროგრესული გარემოსდაცვითი პოლიტიკა მოქმედებს. ერთიანი მოქმედება უმნიშვნელოვანესია, თუ გვსურს ისეთი ინტერასტრუქტურული ცვლილებები, რომლებიც ქცევის შეცვლას გამოიწვევს. ეს საქმე მხოლოდ ბაზრებს კი არ უნდა მივანდოთ, არამედ საერთო ნაშრომებს უნდა ვაქციოთ დემოკრატიულ პროცესად, რომელიც დაფუძნებული იქნება საყოველთაო სოლიდარობასა და საერთო იდეისადმი მტკიცე ერთგულებაზე.

კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებები ნიშნავს სოციალურ სამართლიანობას ჩვენი სახელმძღვანელოს მეორე მთავარი გზავნილია ის, რომ **სოციალური სამართლიანობა და სოციალური კეთილდღეობა განუყოფლად არის დაკავშირებული გარემოსა და კლიმატთან.** როგორც წესი, კლიმატის კრიზისის გაჭირვებულ და საშუალო ფენებზე უფრო მეტად აისახება, ვიდრე მათზე, ვინც უამრავი პრივილეგიით სარგებლობს და აქვს საკმარისი ფინანსური დანაზოგი კრიზისის სავალალო

შედეგებთან გასამკლავებლად. ბარალდებიან მცირე ფერმერები, რომლებიც გვალვის გამო სარჩოს კარგავენ, ხანდაზმული მოქალაქეები, რომლებიც ცდილობენ გაუძლონ სულ უფრო და უფრო ცხელ ზაფხულს, გარეუბანში მცხოვრები საშუალო კლასის წარმომადგენლები, რომლებიც სამსახურში სიარულისას მუდმივად საცობებში იჭედებიან ან ისე ახლოს ცხოვრობენ საავტომობილო გზასთან და სამრეწველო ზონებთან, რომ მუდმივად გამონახობლქვის ჩასუნთქვა უწევთ, საავტომობილო ქარხნის მუშები, რომელთა სამუშაო ადგილი საფრთხეშია, რადგან კომპანიის მენეჯმენტი უგულველყოფს ცვლილებებს, იყენებს მოძველებულ ტექნოლოგიებს და ხელიდან უშვებს უამრავ შესაძლებლობას. ისეთი საშუალებებით, როგორიცაა დეცენტრალიზებული ენერჯის მიწოდება, მდგრადი ტრანსპორტი, ქვანახშირის რეგიონების სამართლიანი გარდაქმნა, ყოფილი ქვანახშირის მომპოვებელი მუშების სტაბილური მწვანე სამუშაო ადგილებით უზრუნველყოფა (რაც მათი ოჯახების მუდმივ შემოსავალს ნიშნავს), კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკა ეხმარება ხალხს, რათა ის არ დაზარალდეს კლიმატის სწრაფი ცვლილებების შედეგებით. ეს პოლიტიკა მათ უსაფრთხოებასა და პერსპექტივას უზრუნველყოფს. ახლა, როდესაც კლიმატისგან გამონწვეული რეალური გამონწვევების წინაშე ვდგავართ, მწვანე პოლიტიკა

ჩვენი და ჩვენი შვილების ცხოვრებას უფრო მყარ საფუძველს უქმნის. ევროკავშირმა მიზნად დაისახა 2050 წლისთვის გახდეს პირველი ნახშირბად-ნეიტრალური კონტინენტი. ეს უტოპიას სულაც არ წარმოადგენს. კარგი ამბავი ის არის, რომ უკვე შეიქმნა სოციალ-დემოკრატიული პოლიტიკის ინსტრუმენტები, რომლებიც ხელს უწყობს ენერგოეფექტურობას, წიაღისეული საწვავის შეცვლას განახლებადი ენერჯით, მდგრად მობილობას, ნარჩენების მართვას, ხაზოვანიდან წრიულ ეკონომიკაზე გადასვლას და ეს მხოლოდ რამდენიმეა ჩამონათვალის სიიდან. ამ პოლიტიკით შეგვიძლია დასახული მიზნების მიღწევა. **უნდა გავაძლიეროთ ძალისხმევა, დავაჩქაროთ ეს პროცესი და დავეყრდნოთ ბევრ კარგ პრაქტიკას, რომელმაც უკვე მოიტანა ხელშესახები, პრაქტიკული შედეგები, როდესაც საქმე ეხება გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით მდგრადი საზოგადოების ჩამოყალიბებას და ასევე, ჩვენი და მომავალი თაობების ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას.**

ხალხის მხარდაჭერით მართლაც გამამხნეველები სიახლეა, რომ ასეთ პოლიტიკას მოსახლეობის მხრიდან უდიდესი მხარდაჭერა აქვს მთელ მსოფლიოში: მოქალაქეთა უმრავლეს

კლიმატის ცვლილების საფრთხე

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

სობამ აღნიშნა, რომ მხარს უჭერს მთავრობების მიერ კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებების-თვის პრიორიტეტის მინიჭებას კოვიდის შემდგომ ეკო-ნომიკის აღდგენის პერიოდშიც კი. 2019 წლის დე-კემბრის ევრობარომეტრის კვლევის თანახმად, ევრო-პელთა 94 პროცენტი აცხადებს, რომ მათთვის მნიშ-ვნელოვანია გარემოს დაცვა, ხოლო 78% თანხმდება, რომ გარემოსდაცვითი საკითხები პირდაპირ გავლე-ნას ახდენს მათ ყოველდღიურ ცხოვრებასა და ჭან-მრთელობაზე. მთელ მსოფლიოში მოქალაქეთა უმრავლესობა (68 პროცენტი) თანხმდება, რომ თუ მათი მთავრობები ახლა არ იმოქმედებენ კლიმატის კრიზისის შესარბილებლად, ისინი იქნებიან ხალხის-თვის გამოუსადეგარი. თითქმის ათიდან ექვსი (57 პროცენტი) ამბობს, რომ ხმას არ მისცემს პოლიტიკურ პარტიას, თუ მის პოლიტიკაში კლიმატის კრიზისი სე-რიოზულ საკითხად არ განიხილება. ხალხი ამჟღავ-ნებს მოქმედების მოლოდინს და არ უნდა დაუშვათ, რომ ეს მოლოდინი არ გამართლდეს. პოლიტიკოსებ-მა უნდა იმოქმედონ საზოგადოების ასეთი მაღალი კონსენსუსის შესაბამისად.

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

ევროკავშირის „მწვანე შეთანხმება“ და სხვა პოლიტი-კა ეხება გლობალურ და ევროპულ გარემოსდაცვით მიზნებს, რომლებიც მეცნიერებითაა გამყარებული და პრაქტიკულად უდავოა. რეალობა გვიჩვენებს, რომ მათ მისაღწევად ასევე დაგვჭირდება გარკვეული კონ-ცეფციების გადახედვა, განსაკუთრებით იმ კონცეფ-ციებისა, რომლებიც დასავლეთის ეკონომიკურ მო-დელს აყალიბებს ბოლო რამდენიმე საუკუნეა. ესე-ნია: მთლიან შიდა პროდუქტსა (მშპ) და ზრდაზე ყუ-რადღების გამახვილება, ჩვენი გარემოსთვის, სოცია-ლური სამართლიანობისა და ჩვენი კეთილდღეობისა-თვის საზიანო საქმიანობებისთვის დაუმსახურებელი ღირებულების მინიჭება. დომინანტურმა ეკონომიკურ-მა მოდელმა ჩვენს ბუნებრივ საცხოვრისს სავალალო შედეგები მოუტანა და ფართო სოციალური უსამართ-ლობაც გამოიწვია. ამიტომ სულ უფრო აშკარა ხდება, რომ ***გარემოსდაცვით კრიზისსა და სოციალურ რღვევას საერთო მიზეზები აქვს***: ნეოლიბერა-ლური კაპიტალისტური ლოგიკა თავისი უსასრულო

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

ზრდის მანტრებით, კონკურენტუნარიანობა, მომგებია-ნობა და რესურსების გამოყენება ნებისმიერ ფასად. ამ ორი კრიზისის მოგვარება საერთო გადაწყვეტილებე-ბის საშუალებით უნდა მოხდეს. უხეშად რომ ვთქვათ, თუ გვსურს ადამიანის სიცოცხლე გაგრძელდეს ჩვენს პლანეტაზე, პროგრესის გაბატონებულმა კონცეფციამ და ცხოვრების ხარისხმა თავისთავად უნდა მოიცვას ისეთი ელემენტები, როგორიცაა: მდგრადობა, თაობა-თაშორისი სამართლიანობა და სოლიდარობა, საერ-თო სიკეთე, ჩვენი ბუნებრივი საცხოვრისის - დედა-მინის საჭიროებებსა და საზღვრებთან თავსებადი ცხოვრების წესი.

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

ამ არგუმენტების სახელმძღვანელოს კითხვისას თქვენ შეძლებთ დაადგინოთ უმნიშვნელოვანესი პრინციპები, რომლებიც ყოველთვის უნდა გავითვალისწინოთ ჩვენ წინაშე არსებული გამონწვევების შეფასებისას. ეს პრინ-ციპები ჩარჩოს კრავს და მიმართულების ზოგად განც-დას გვაძლევს. პირველი პრინციპი ეფექტურობაა: როგორ შევამციროთ ენერგიისა და რესურსების გამო-ყენება ისე, რომ ეკონომიკური პროდუქტის იგივე რაო-დენობა ვანარმოოთ? მეორე პრინციპია „დაშორება“: გრძელვადიან პერსპექტივაში, როგორ ჩამოვაშოროთ მთლიანად ჩვენი ეკონომიკური საქმიანობა ბუნებრივი რესურსების შემზღუდულ მარაგს? მესამე, ამის მისაღ-წევად, უნდა ვიხელმძღვანელოთ „შესაბამისობის“ პრინციპით, ანუ ჩვენი მატერიალური და ენერგეტიკუ-ლი რესურსები ისე უნდა განვაახლოთ, რომ გარემომ-ცველი ეკოსისტემის საჭიროებებსა და საზღვრებს შეესაბამებოდეს. მეოთხე პრინციპი, რომელიც უნდა გავითვალისწინოთ, არის „საკმარისობა“: როგორ შევცვალოთ მოხმარების წესები ისე, რომ ადრინდელ-თან შედარებით ნაკლები ბუნებრივი რესურსები გამო-ვიყენოთ? და ბოლოს, არანაკლებ მნიშვნელოვანია სოციალური სამართლიანობის, თანასწორობისა და სოლიდარობის პრინციპები: კლიმატის გამონწვევის მოგვარებისას, როგორ უზრუნველვყოთ, რომ არავინ გამოგვრჩეს და თან ყველამ აიღოს პასუხისმგებლობა საკუთარი შესაძლებლო-ბებისა და საჭიროებების შესაბამისად? არ აქვს მნიშვნელობა, რაზე ვსაუბ-რობთ: განახლებადი ენერგიის მასშტაბების გაზრდა-

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

ზე, მობილობაზე გადასვლაზე, სტაბილური მწვანე სამუშაო ადგილების შექმნაზე და ა.შ., აქ აღწერილი ძირითადი პრინციპები გვარწმუნებს, რომ მხოლოდ სხვა საქმეს კი არ ვაკეთებთ, არამედ სხვანაირადაც ვაკეთებთ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჩვენ ნამდვი-ლად ვავლენთ „მდგრადობას“.

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

ამ ტომში თქვენ ნახავთ 184 გვერდს, რომელიც სავ-სეა არგუმენტებით, საუკეთესო პრაქტიკიდან მოყვანი-ლი მაგალითებით, ფაქტებითა და ციფრებით. ეს მიუ-თითებს იმაზე, რისი გაკეთებაც შესაძლებელია და მრავალ სფეროში თუ შემთხვევაში, უკვე ვაკეთებთ კიდევ. ასევე ნახავთ, როგორ უნდა გავზარდოთ ძა-ლისხმევა და ვიმოქმედოთ უფრო გაბედულად საერ-თო მიზნების მისაღწევად, რაც ჩვენს ცხოვრებასა და საზოგადოებას არა მხოლოდ ეკოლოგიურად მდგრადს, არამედ სოციალურად უფრო სამართლიან-საც გახდის.

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

კრიტიკული წერტილი - 1.5°C ბუნებრივია, ყოველი ცვლილება გაურკვეველობას აჩენს. როდესაც საქმე ეხება კლიმატის კრიზისს, უმოქ-მედობა გაცილებით მეტ გაურკვეველობას იწვევს გარე-მოზე სავალალო შედეგების გამო. გარემოს კი უდიდე-სი გავლენა აქვს თითოეულ ჩვენგანზე. ***თუ ვერ მო-ვახერხებთ გლობალური დათბობის 1.5°C-მდე შეზღუდვას, დიდი რისკია, დედამიწის სისტემა-ში მივაღწიოთ კრიტიკულ ზღვარს, რის შემდე-გაც გლობალური დათბობა კვლავ იმატებს და ჩვენ ვეღარ შევაჩერებთ ამ მანკიერ ციკლს.*** გვაღვის შედეგად იწვის ტყეები, რომლებიც ნახშირ-ბადის ბუნებრივ შთანთქმას ემსახურებიან, მრავალ-წლოვანი მზრალობის გაღღობის შედეგად გამოყო-ფილი მეთანის აირი და ყინულის თეთრი საფარის შემცირება, რომელიც აქამდე მზის სხივებს ისევ ატ-მოსფეროსკენ აისხლექდა. ეს მხოლოდ სამია იმ კრიტიკული მაჩვენებლებიდან, რასაც ალბათ უკვე მივაღწიეთ. სწორედ ამიტომ, ქვეყნების უდიდესმა უმრავლესობამ 2015 წელს ხელი მოაწერა პარიზის შეთანხმებას კლიმატის ცვლილების შესახებ, რის შედეგადაც შეიქმნა მრავალმხრივი ჩარჩო „რათა

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მოხდეს საშუალო ტემპერატურის ზრდის 2°C-მდე შეზღუდვა (პრეინდუსტრიულ დონესთან შედარებით) და გაგრძელდეს მცდელობები ტემპერატურის ზრდის 1.5°C-მდე შესაზღუდად (პრეინდუსტრიულ დონესთან შედარებით), ვაცნობიერებთ რა, რომ ეს მნიშვნელოვ-ნად შეამცირებს კლიმატის ცვლილების რისკებსა და ზემოქმედებას“, აღნიშნულია მე-2 მუხლში.¹ კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისმა საბჭომ (IPCC), რომელიც საერთაშორისო სამეცნიერო ორგანოს წარ-მოადგენს და აგროვებს ამ სფეროში მომუშავე მსოფ-ლიოში ყველაზე ცნობილი ათასობით მეცნიერის დასკვნას, თავის სპეციალურ ანგარიშში „გლობალური დათბობა 1.5°C-ით“² აღწერა უზარმაზარი განსხვავე-ბები გლობალური ტემპერატურის +1.5°C-ით და +2°C-ით მატებას შორის. ანგარიშში ხაზგასმულია, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია არ მივიდეთ დედამიწის კლიმატური სისტემის კრიტიკულ მაჩვენებლამდე.

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

როდესაც ამ სახელმძღვანელოში ვსაუბრობთ „კლიმატის ცვლილების ამბიციურ პოლიტიკა-ზე“, ვგულისხმობთ პოლიტიკას, რომელიც შეე-საბამება სამიზნე 1.5°C-ს და რომელსაც შეუძლია უკონტროლო, მზარდ გლობალურ დათბობას გადა-გვარჩინოს. „კლიმატის ცვლილების ამბიციურ პოლი-ტიკაში“ ვგულისხმობთ ***ნამდვილ სოციალურ-ეკო-ლოგიურ ტრანსფორმაციას უკეთესობისკენ*** და არა მხოლოდ ჩვეულებრივ პოლიტიკაში შეტანილ კოსმეტიკურ მწვანე ცვლილებებს. ამრიგად, „იმის-თვის, რომ ყველაფერი იგივე დარჩეს, ყველაფერი უნდა შეიცვალოს.“³ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თუ კვლავ გვინდა ვიცხოვროთ დასახლებულ პლანეტაზე, მაშინ ჩვენი საზოგადოებები უკეთესობისკენ უნდა შევ-ცვალოთ. თუ ამას ვერ შევძლებთ, კლიმატის კრიზისი დესტაბილიზაციას მოუტანს არა მხოლოდ ჩვენს ბუნებ-რივ გარემოს, არამედ საზოგადოებებსა და კეთილ-დღეობასაც.

მსოფლიოში კლიმატის ცვლილების რისკები

კარგად ვიცით, რომ არსებობს გარკვეული ეჭვები აღნიშნულ ცვლილებასთან დაკავშირებით, ამიტომ თითოეულ თავში პირდაპირ შევვხებით ამ ეჭვებს, გავაქარწყლებთ კლიმატის პოლიტიკის გარშემო

^[1] კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისმა საბჭომ (IPCC), რომელიც საერთაშორისო სამეცნიერო ორგანოს წარ

^[2] აღწერა უზარმაზარი განსხვავებები გლობალური ტემპერატურის +1

არსებულ მითებს და ხალხში სამართლიანად წარმოშობილ გაურკვეველობასაც ვუპასუხებთ. კლიმატის კრიზისის აღმოსაფხვრელად შექმნილ სამოქმედო გეგმაში ყველაზე კარგი ისაა, რომ ის არ ემყარება ილუზიებს. ***გარემოსდაცვითი ქმედება შეიძლება ეფუძნებოდეს და ინსპირირებული იყოს საუკეთესო პრაქტიკიდან აღებული ასეულობით მაგალითით, რომლებიც რეალურ შედეგებს იძლევა.*** ამიტომ, ამ სახელმძღვანელოს წერისას ჩვენ უტოპიურ სცენარებს კი არ ვეყრდნობოდით, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ ფაქტებს, რეალისტურ პოლიტიკასა და პრაქტიკულ გადაწყვეტილებებს.

პოლიტიკური ორგანიზაციებისა და კვლევითი ინსტიტუტების ამოცანაა შემოგვთავაზონ პრობლემების გადაწყვეტის გზები, გაითვალისწინონ საუკეთესო პრაქტიკა, გააერთიანონ, რაც გაკვეთილის სახით ვისწავლეთ და შემდეგ ხელი შეუწყონ ამ ყველაფრის განხორციელებას. ამ პროცესში ისინი უნდა დაეხმარონ გადაწყვეტილების მიმღებ პირებს, მოაზროვნე ლიდერებს, აქტიურ და ჩართულ მოქალაქეებსა და საზოგადოების წევრებს, გაუმკლავდნენ უმწვავეს გამოწვევებს ამუამინდელი და მომავალი თაობების

საკეთილდღეოდ. ჩვენ, როგორც სოციალ-დემოკრატები, ამას ჩვენს მოვალეობად მივიჩნევთ. ისტორიულად, სწორედ სოციალ-დემოკრატიულმა მოძრაობამ გამოიწვია და განახორციელა სოციალური გარდაქმნები, მძიმე პერიოდებში საზოგადოებებს გაუძღვა საბოლოო მიზნისკენ - გაეხადა ისინი უფრო ჰუმანური და სამართლიანი. ვის შეიძლება ჰქონდეს მეტი კომპეტენცია, იპოვოს სწორი კომპრომისი, ბალანსი თუ სინერგია კლიმატსა და სოციალურ უსაფრთხოებასა და სამართლიანობას შორის?

„ავტომატურად არაფერი ხდება. დიდხანს ძალიან ცოტა რამ გრძელდება. ამიტომ გაითვალისწინეთ თქვენი ძალა და ის ფაქტი, რომ ყველა ეპოქა თავის პასუხებს ითხოვს, თქვენ კი მას უნდა აუწყოთ ფეხი, სიკეთის გაკეთება რომ შეძლოთ.“ 28 წლის წინ დიდი ვილი ბრანდტის მიერ ნათქვამი ეს სიტყვები ზუსტად შეეფერება დღევანდელ მისიას. ჩვენს შემთხვევაში ვიცით, რა გამოწვევების წინაშე ვდგავართ და ვითვალისწინებთ საკუთარ ძლიერ მხარეებს. მაგრამ ჩვენ უნდა გავაორმაგოთ ძალისხმევა. ვიმედოვნებთ, რომ ეს პუბლიკაცია თავის როლს შეასრულებს სწორედ ამ მიზნის მიღწევაში.

შესავალი

კომუნიკაცია კლიმატის ცვლილების საკითხებში და წინამდებარე სახელმძღვანელოს სტრუქტურა

1970-იანი წლებიდან მოყოლებული მეცნიერები კაცობრიობას აფრთხილებენ გლობალური დათბობის შესახებ. დღესდღეობით, ინფორმაციამ კლიმატის კრიზისის შესახებ სრულიად ნაგვლეჯა, ხოლო ეკოლოგიური კატასტროფები ყოველდღიურად შექდება ახალ ამბებში. მიუხედავად იმისა, რომ ე.წ. „პრობლემის ცოდნა“ ყოველმომცველია (მოქმედების ცოდნისგან განსხვავებით), ქმედების ნაკლებობა თვალშისაცემია როგორც პოლიტიკურ, ისე ინდივიდუალურ დონეზე. გაცნობიერებას, განზრახვასა და ქცევას შორის არსებული ამ უფსკრულის მიზეზები მრავალფეროვანია. როგორც კვლევები აჩვენებს, ჩვეულებრივი საინფორმაციო კამპანიები ანუ მიდგომა, რომელიც ხშირად გამოიყენება კლიმატური კატასტროფის შესახებ ცნობიერების ასამაღლებლად, იშვიათად იწვევს ინდივიდუალურ დონეზე ქცევის შეცვლას გარემოს დაცვის საკეთილდღეოდ (სტეგი & ვლევკი 2009). ამის გათვალისწინებით, კლიმატის ცვლილების პოლიტიკაზე მომუშავე ადამიანებს, მდგრადი განვითარების დამცველებსა და გარემოსდაცვით აქტივისტებს შეუძლიათ ისარგებლონ გარემოსდაცვითი ფსიქოლოგიისა და კომუნიკაციის მეცნიერების მნიშვნელოვანი ცოდნით.

კარგად ვიცით, ეკოლოგიურ კრიზისებთან ბრძოლა უფრო მეტს მოითხოვს, ვიდრე მხოლოდ ფაქტების აღნიშვნას. სტრატეგიულად უნდა ვიფიქროთ ჩვენს გზავნილზე, თუ გვინდა აუდიტორიასთან მივიდეთ და თავიდან ავიცილოთ შესაძლო წინააღმდეგობა ან რეაქცია, რომელმაც შეიძლება ჩვენი თავდაპირველი მიზანი დაამარცხო. კლიმატის კომუნიკაციის ფსიქოლოგიასთან დაკავშირებული მრავალი პრინციპი,

რომელსაც არგუმენტების ამ სახელმძღვანელოში შეხვდებით, პრაქტიკაში უკვე იქნა გამოყენებული. ეს პრინციპები სოციალურ-ეკოლოგიური ტრანსფორმაციის კონტექსტში მომუშავე სოციალ-დემოკრატებისთვის მნიშვნელოვან რჩევას წარმოადგენს იმის შესახებ, თუ როგორ გახადონ კომუნიკაცია უფრო ეფექტური.

პირველ რიგში, ავტორთა ჯგუფმა განიხილა სახელმძღვანელოს სამიზნე მკითხველების აუდიტორია. შევიმუშავეთ აღწერილობა ჰიპოთეტური პიროვნებისა, რომელიც სახელმძღვანელოს მკითხველად შეიძლება ჩაითვალოს და დავადგინეთ რა განსაზღვრავს საერთო ღირებულებებს, თვითმყოფადობას, გონებრივ მოდელებს, დემოგრაფიას, ჩვევებსა და გარემო ფაქტორებს იმ ადამიანებისთვის, რომლებამდეც, იმედი გვაქვს, ეს პუბლიკაცია მივა. ძალიან ხშირად ჩვენს კომუნიკაციასა და მიზნობრივ აუდიტორიას შორის შესაბამისობის დაცვა ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც თავად გზავნილის შინაარსი (ვებსტერი & მარშალი 2019).

ასევე, სიღრმისეული განხილვა დაეთმო შესაბამისი არგუმენტების ჩამოყალიბებას. როგორც სოციალურმა ფსიქოლოგიამ და კოგნიტურმა ენათმეცნიერებამ აჩვენა, ის, თუ როგორ ვახდენთ შინაარსის კომუნიკაციას, რეალურად ცვლის ადამიანების რეაქციას (ლეკოფი & უელინგი 2008). ამიტომ ჩვენი სახელმძღვანელო მკითხველს სთავაზობს პროაქტიულ არგუმენტებს, რათა ის თავად გახდეს საკუთარი ნარატივის ავტორი. იმის ნაცვლად, რომ

მხოლოდ ჰეგემონურ დისკურსზე გვეპასუხა, ჩარჩოში მოვაქციეთ არგუმენტები და თქვენ შეგიძლიათ ისინი გამოიყენოთ, რათა მოყვეთ გლობალური სამართლიანობისა და მდგრადობის მიმართულებით სოციალურ-დემოკრატიული ტრანსფორმაციის საკუთარი ისტორია. არგუმენტაციის ეს ხაზები ქმნის ყოველმომცველ ნარატივს, განსაზღვრავს ამ სახელმძღვანელოს პრაქტიკულ გამოყენებას და აფართოებს შესაძლებლობას მკითხველისთვის. თითოეული თავი მიზნად ისახავს შთააგონოს მკითხველს განსხვავებული მიდგომა განსახილველი საკითხებისადმი და გახადოს ავტორი იმ ცვლილების ამბისა, რომლის ნაწილიც ყველა ჩვენგანია.

ცალკეულ თავებზე დაკვირვებისას შეამჩნევთ, რომ თითოეული მათგანი იწყება დადებითი და რეალური ხედვით. ეს მკითხველში იწვევს სასიამოვნო ემოციებს, ზრდის ღიაობასა და გამბედაობას, რაც საჭიროა კლიმატის კრიზისისა და მისი მიზეზების მოგვარების შესაძლებლობების გამოსავლენად და მოსაყენებლად, და არა გადასატრეული საკითხების თავიდან ასაცილებლად (ჰერი 2011). საგანგაშო ეკოლოგიური კატასტროფისა და მსოფლიოში ფართოდ გავრცელებული უსამართლობის ფონზე, ამ საკითხზე საუბარი ხშირად ბევრად უფრო მარტივია, ვიდრე მისი გადაჭრა. მნიშვნელოვანია საკუთარ თავს შევახსენოთ ის შესაძლო რისკი და არასასურველი გვერდითი მოვლენები, რაც კომუნიკაციისას შიშის, შფოთვის, დანაშაულის შეგრძნებისა და ეგზისტენციალური ნუხილის შემცველი შეტყობინებების მოზღვაველ გამოყენებას ახლავს. დიდი შანსია, ჩვენმა სამიზნე აუდიტორიამ გაიგოს არგუმენტი, ისიც კი შეიტყოს, რამდენად რეალურია საფრთხე და დაიცვას ბიოსფერული და ალტრუისტული ღირებულებები. მავნე ქცევა მაინც გაგრძელდება ან გაუარესდება. უკვე ათწლეულებია, რაც ეს ფენომენი კვლევის საგანია და სოციალური ფსიქოლოგია მას „კოგნიტურ დისონანსს“ უწოდებს. სწორედ ამიტომ, ჩვენ ვაწყდებით გარემოს დაცვის კუთხით პრობლემური ქცევის სტიმულირების საფრთხეს, როდესაც მკითხველს ყურადღება გადააქვს რისკებიდან, ახდენს მათ ინტერპრეტირებას (თავისთვის უფრო მი-

საღები ფორმით), ხდება აპათიური პრობლემების მიმართ ან მასში მატულობს მატერიალისტური ღირებულებები (კრომპტონი & კესერი 2009).

ამ დილემის გადაჭრის ერთ-ერთი შესაძლო გზაა ყურადღება გავამახვილოთ მდგრადობისა და სამართლიანობის კონსტრუქციულ ხედვებზე, რომლებიც განსაკუთრებით შთამაგონებელი და მოტივაციურია. ასე მკითხველს ყურადღება გადააქვს ადვოკატირებულ შეტყობინებებზე და მასში იხადება დადებითი განცდები. ეს, თავის მხრივ, აღძრავს სოციალური პროგრესისთვის არსებით თვისებებს (ჰერი 2011). **გარდა იმისა, რომ ზრდის შემოქმედებითობასა და გახსნილობას, დადებითი ემოციები აუმჯობესებს მკითხველის უნარს გადაამუშავოს საგანგაშო ინფორმაცია, რაც კლიმატის კომუნიკაციის გარდაუვალი და გადამწყვეტი ნაწილია.** ამ სახელმძღვანელოში ჩვენ თავს არ ვარიდებთ რეალობის უფრო მკაცრ ასპექტებს, რომელთა შესახებ ყველამ კარგად ვიცით. მაგრამ ამ ასპექტებს ისეთი ფორმით წარმოვაჩინოთ, რაც აადვილებს მათ გაგებას, მკითხველში აღძრავს მოქმედების მოტივაციას და არა განსახილველი საკითხების აცილების სურვილს.

პროგრესული ჩარჩოების გამოყენება

მნიშვნელოვანია ცვლილების მოსახდენად და

გვიჩვენებს, რომ ტრანსფორმაცია შესაძლე-

ბელია. ამ სახელმძღვანელოში დიდი ყურადღება

როდესაც საქმე სტრატეგიულ კომუნიკაციას ეხება, ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ენას, რომელსაც ვიყენებთ. **პროგრესული ჩარჩოების გამოყენება მნიშვნელოვანია ცვლილების მოსახდენად და გვიჩვენებს, რომ ტრანსფორმაცია შესაძლე-ბელია**. ამ სახელმძღვანელოში დიდი ყურადღება დაეთმო ჩარჩოების შექმნას, რომლებიც სამართლიან და მდგრად მომავალზეა ორიენტირებული. კონკრეტული სიტყვებისა და ფრაზების გამოყენებით, უფრო ფართო დისკურსის გარკვეული ასპექტების შეგნებუ-ლად ჩართვით თუ გამოტოვებით, ჩვენ ვცდილობთ წარმოვაჩინოთ სამყაროს აღქმის უფრო სწორი გზები. ამის გათვალისწინებით, შესაბამისი არგუმენტების ჩარჩოები ღირებულებების ძალიან სპეციფიკური ჯგუფისთვისაა შექმნილი. ისინი შეტყობინებებს მოტივაციურს ხდის და მოქმედების ეფექტურ მამოძრავებლებად აქცევს. ისეთ კონცეფციებზე ყურადღების გამახვილე-ბით, როგორიცაა სამართლიანობა და თანასწორობა, ხდება შინაგანი ღირებულებების გაძლიერება, რაც ზრდის უფრო მდგრადი, სამართლიანი და დემოკრა-ტიული სამყაროს მშენებლობის სურვილს. მაგალი-თად, პირველი თავი იწყება თხრობით, რომ ამბიცი-ური ქმედებები კლიმატის ცვლილების საწინააღმდე-გოდ მნიშვნელოვანია სოციალური სამართლიანობისა და თანასწორობისთვის. ყურადღებას ამახვილებს რა მომავალ თაობებზე, კლასობრივ განსხვავებებზე და მსოფლიოს ჩრდილოეთად და სამხრეთად დაყოფაზე, ნაშრომი ასახავს, თუ რამდენად კარგი საშუალებაა კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ამბიციური ღონისძიებები უსამართლობის წინააღმდეგ საბრძოლ-ველად. მდგრადობის მოტივაციის გაზრდას ხელს უწყობს სწორედ ამ პერსპექტივის გათვალისწინება და არა ის, რომ კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედების ფასი აღვნიშნოთ ან ადგილი დავუთმოთ დისკურსს, რომელიც ამ ქმედებას არც თუ მნიშვნელო-ვანი მიზნების (როგორიცაა კომპანიის მოგება, ძალა-უფლება, მიღწევები ან ეროვნული უსაფრთხოება) განხორციელების საშუალებად მიიჩნევს.

გარდა ამისა, ჩვენ ძალიან შევეცადეთ, რომ გაგვეთვა-ლისწინებინა სხვადასხვა არგუმენტის შესაბამისი მიზ-

ნობრივი აუდიტორია. მხედველობაში მივიღეთ ის, თუ

რა აინტერესებთ სავარაუდო მკითხველებს, რა აქვთ

საერთო და რა შეესაბამება მათი, როგორც სოციალ-

დემოკრატების საერთო იდენტობას, ამიტომ მეტი შან-

სია ჩვენი სათქმელი მიზანში მოხვდეს (PIRC 2011). ამის გარკვევას თქვენ პირველ თავში შეძლებთ, რო-მელიც ხაზს უსვამს მჭიდრო კავშირს სოციალ-დემო-კრატთა წარსულ ბრძოლებსა და სოციალურ სამარ-თლიანობას შორის.

პირველ და მეორე თავებში განხილულია კლასებისა

და გლობალიზაციის საკითხები. როდესაც სამართლი-

ანობას, უსაფრთხოებას, ეკონომიკასა და სამუშაო

ადგილებს შევხვით, საჭირო გახდა ნაკლებად პრივი-ლეგირებული ადამიანების ჯგუფების კატეგორიზაცია, რომლებსაც გლობალური კაპიტალისტური ეკონომი-კისგან დიდი სარგებელი არ მიუღიათ. **ვეცადეთ ჩვენი ენა ყოფილიყო მაქსიმალურად ინკლუ-ზიური, არ გამოგვეყენებინა კატეგორია „სხვე-ბი“¹ და პირიქით, მსგავსებებზე გაგვესვა ხაზი**. მიზნად დავისახეთ გვესაუბრა გარკვეულ ინდივიდუ-ალურ სირთულეებზე, რომელთა წინაშეც ადამიანები დგანან, ამავე დროს, გვსურდა გამოგვეყო ძირეული სისტემური პრობლემები და მათი გადაჭრის შესაძლო გზები (ანდერჰილი 2020). ***შესაბამისად, ამ სახელ-მძღვანელოში მოცემული რეკომენდაციები ხელს შეუწყობს სოლიდარობისა და თანა-გრძნობის გაღვივებას და უფრო ინკლუზიური საზოგადოების ჩამოყალიბებას*** (PIRC 2011).

ამ სახელმძღვანელოს თითოეული თავის კიდევ ერთი ძირითადი ელემენტია მაგალითები საუკეთესო პრაქ-ტიკიდან, რომლებიც აჩვენებს, თუ როგორ უნდა მოხ-დეს ცვლილება (რაც სავსებით შესაძლებელია). ეს მაგალითები ხაზს უსვამს დადებით სოციალურ ნორ-მებს, რომლებსაც იცავენ ტრანსფორმაციისკენ მიმა-ვალი პირები და ინსტიტუტები. ადამიანები სოციალუ-რი არსებები არიან. როდესაც ვსწავლობთ, რა გააკვე-თეს სხვებმა (რაც უფრო მეტად გვგვანან ისინი, მით უკეთესი), ეს დიდ გავლენას ახდენს ჩვენს ქცევაზე. სინამდვილეში, სოციალური ნორმების გავლენა ადა-

მიანის ქცევის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი

მამოძრავებელია და ამავე დროს ერთ-ერთი ყველაზე

ქვეცნობიერი მომენტიც. ინფორმაცია მდგრადობის

ინიციატივებისა და თანამოაზრეების მიერ შესრულე-ბული სამუშაოს შესახებ შეიძლება უფრო წამახალი-სებელი და მნიშვნელოვანი იყოს, ვიდრე გარემოს-დაცვითი პრობლემების ცოდნა, რომელიც პირველ რიგში მოქმედებას მოითხოვს (კლოქნერი 2013). საუ-კეთესო პრაქტიკიდან მაგალითების მოყვანით, ჩვენ გვსურს აღვნიშნოთ წარმატებული ცვლილებები და გაჩვენოთ, რომ იგივეს განხორციელება მომავალშიც შესაძლებელია. ეს მაგალითები წარმოდგენილია ისე, რომ ხაზს უსვამს ადამიანების როლს ცვლილებების პროცესში და ამით მკითხველს უფრო მეტ მოტივაციას აძლევს.

საუკეთესო პრაქტიკიდან მაგალითების მოყვანის კი-

დევ ერთი მნიშვნელოვანი სარგებელი ის არის, რომ ეს იძლევა სამოქმედო ცოდნას გარკვეული საკითხე-ბის მოსაგვარებლად. ამან შეიძლება ადამიანებს გაუ-ჩინოს განცდა, რომ შეუძლიათ გარემოს დაცვისთვის საჭირო ქმედებების განხორციელება. ეს ძალიან აქტუ-ალურია, რადგან, როგორც ჩანს ინდივიდუალური და კოლექტიური ეფექტურობის შეგრძნება აუცილებელია გარემოსდაცვითი ქცევისთვის (კლოქნერი 2013).

ის, რაც ერთხელ ალბერტ აინშტაინმა თქვა, ზუსტად

შეესაბამება ჩვენს სათქმელს: „პრობლემებს ვერ გადავჭრით იმ აზროვნებით, რომელსაც ვიყენებდით ამ პრობლემებისას შექმნისას“. ეს სახელმძღვანელო წამოჭრის ინდუსტრიულ, კაპიტალისტურ საზოგადო-ებებში არსებულ ზოგიერთ მწვავე საკითხს. რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, ის სცილდება მხოლოდ ანმყოს ანალიზს და მიუთითებს ასევე უფრო სამარ-თლიანი, მდგრადი და სოციალ-დემოკრატიული მო-მავლისკენ მიმავალ შესაძლო გზებს.

განმარტებები და წყაროები

წინასიტყვაობის განმარტებები

- https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf
- https://www.ipcc.ch/sr15/
- ცნობილი ციტატა ჯუზეპე ტომაზი დი ლამპედუზას რომანიდან „ლეოპარდი“

წინასიტყვაობის წყაროები

ტ. კრომპტონი & ტ. კესერი (2009): *„გარემოსდაცვითი გამოწვევების დაძლევა: ადამიანის იდენტობის როლი“*; ხელმისაწვდომია ბმულზე: www.valuesandframes.org/downloads (ბოლოს ნანახია 01.11.2016 თარიღით).

ს. ა. კლოქნერი (2013): გარემოსდაცვითი ქცევის ფსიქოლოგიის ყოვლისმომცველი მოდელი - მეტაანალიზი, პუბლიკაციაში *„გლობალური გარემოს ცვლილება“*, 23(5), 1028–1038.

ჯ. ლეკოფი & ე. უელინგი (2008): *თქვენი გონების პოლიტიკა. როგორ ხსნის გონების მეცნიერება პოლიტიკურ განხეთქილებას*. ჰაიდელბერგი: ვარლ აუერის გამომცემლობა.

საზოგადოებრივი ინტერესის კვლევის ცენტრი (2011): *სახელმძღვანელო საერთო მიზნის შესახებ. ფასეულობებისა და ჩარჩოების გამკვლევი კამპანიის მწარმოებლებისთვის, საზოგადოების ორგანიზატორებისთვის, საჯარო მოხელეებისთვის, ფანდრაიზერებისთვის, პედაგოგებისთვის, სოციალური მენარშეებისთვის, აქტივისტებისთვის, დამფინანსებლებისთვის, პოლიტიკოსებისა და მსგავსი პირებისთვის*.

ნ. პერი, (2011): ფსიქოლოგია უკეთესი სამყაროსთვის. ოკლენდის უნივერსიტეტი, ოკლენდის ფსიქოლოგიის დეპარტამენტი; ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: www.psych.auckland.ac.nz/psychologyforabetterworld (ბოლოს ნანახია 16.06.2020 თარიღით).

ლ. სტეგი & ს. ვლეკი (2009): გარემოსდაცვითი ქცევის ნახალისება: ინტეგრაციული კვლევის დღის წესრიგი, გამოცემაში: *გარემოს ფსიქოლოგიის ჟურნალი*, 29, 309–317.

რ. ანდერჰილი (2020): გლობალური სამართლიანობისა და სოლიდარობის კომუნიკაციის პრაქტიკული სახელმძღვანელო - განვითარების, დახმარებისა და ქველმოქმედების ენის ალტერნატივა; ხელმისაწვდომია ბმულზე: <https://www.healthpovertyaction.org/wp-content/uploads/2019/04/A-Practical-Guide-For-Communicating-Global-Justice-and-Solidarity.pdf> (ბოლოს ნანახია 17.06.2020 თარიღით).

რ. ვებსტერი & ჯ. მარშალი (2019): *# კლიმატზე საუბრის სახელმძღვანელო. როგორ ვისაუბროთ კლიმატის ცვლილებაზე ყოველდღიურობაში*. ოქსფორდი: კლიმატის კამპანია

შესავალის

- ენის გამოყენება, რომლითაც საკუთარ თავს ვაშორებთ სხვა ჯგუფისგან.

1 კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ამბიციური ქმედებები სოციალური სამართლიანობისა და თანასწორობისთვის

კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ამბიციური ქმედებები მზარდ უსამართლობასთან ბრძოლის უმნიშვნელოვანესი იარაღია როგორც მთელ მსოფლიოში, ისე თითოეული ქვეყნის შიგნით. სოციალ-დემოკრატები ყოველთვის იბრძოდნენ სოციალური სამართლიანობისთვის, მოქმედებდნენ რა სოციალურად სამართლიანად, ისინი წარმატებით გაუმკლავდნენ ფუნდამენტურ გარდაქმნებს, შესაბამისად, მათ გააჩნიათ შთამაგონებელი კონცეფციების დიდი მარაგი, რომლის გამოყენებაც შესაძლებელია გარემოს დაცვისა და სოციალური მდგრადობის მიმართულებით.

ამ თავში ჩვენ ვისაუბრებთ, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ამბიციური კლიმატის პოლიტიკა სოციალური სამართლიანობისა (ნაწილი I) და სოციალური პროგრესის (ნაწილი II) უზრუნველსაყოფად. ასევე გაჩვენებთ,

რომ სოციალურ-ეკოლოგიური ტრანსფორმაციის ცნება სოციალ-დემოკრატიისთვის ახალი არ გახლავთ და სინამდვილეში მისი ისტორიული განვითარების განუყოფელი ნაწილია (III ნაწილი).

მაგდა, წელს დაბადებისდღეზე რა გაჩუქო?

ამბიციური კლიმატის პოლიტიკა, როცა გავიზრდები, შენსავით მშვენიერი ბებია რომ ვიყო!

ნაწილი I: კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ამბიციური ღონისძიებები მზარდ უსამართლობასთან ბრძოლის უმნიშვნელოვანესი იარაღია როგორც მთელ მსოფლიოში, ისე თითოეული ქვეყნის შიგნით.

ამბიციური კლიმატის პოლიტიკა ხელს უწყობს სოციალურ სამართლიანობას. ამას ხაზს უსვამს სულ უფრო და უფრო მეტი პროგრესული მოქალაქე და სოციალ-დემოკრატი პოლიტიკოსი. ქვემოთ მოცემულ განყოფილებაში ჩვენ ნათელს მოვფენთ კლიმატის კრიზისსა და სოციალურ სამართლიანობას შორის არსებულ ურთიერთქმედებას სხვადასხვა მარგინალური ჯგუფისთვის.

მთელი მსოფლიოს ქვეყნებში მართლმსაჯულების კრიზისი გვაქვს. **კლიმატის კრიზისის შედეგად, საზოგადოების ნაკლებად პრივილეგირებულ ჯგუფებს მზარდი უსამართლობის სამმაგი ტვირთი ადევთ:**

1. პირველ რიგში, მარგინალური მოქალაქეები უფრო მეტად განიცდიან კლიმატის კრიზისის შედეგებს:

- პირველ რიგში, მარგინალური მოქალაქეები უფრო მეტად განიცდიან კლიმატის კრიზისის შედეგებს: როდესაც ქალაქს სიცხის ტალღები უტევს, 40°C ტემპერატურა 40 მ² ჩახუთულ ბინაში მცხოვრებ ხანდაზმულ ადამიანებს უფრო მეტად აწუხებთ, ვიდრე დიდი ლამაზი სახლის მეპატრონეებს, რომლებსაც დაჩრდილული ბაღი აქვთ გასაგრილებლად. ანალოგიურად, კარგი ანაზღაურების მქონე თანამშრომელს შეუძლია ჩართოს კონდიციონერი ან გავიდეს ოფისიდან, მაშინ როცა დაბალანაზღაურებადი მუშა ვერ დატოვებს სანარმოო ხაზს ცხელ და ჩახუთულ ქარხანაში. მაგრამ ეს მხოლოდ პირადი კომფორტის საკითხი არ არის: ბოლო წლებში ისეთ მდიდარ ქვეყანაშიც

კი, როგორც გერმანია, სიცხის ტალღების გამო 20000 ადამიანი გარდაიცვალა - ორჯერ მეტი, ვიდრე საგზაო შემთხვევების დროს.¹ გლობალური დათბობით გამოწვეული სხვა ბუნებრივი კატასტროფები კიდევ უფრო მძიმედ დააზარალებს საზოგადოების მარგინალურ ნაწილებს, რადგან მათი სახლები, სკოლები და სამსახურები ხშირად ისეთ ადგილებზე (მაგალითად, არასტაბილურ ნიადაგზე ან წყალდიდობისკენ მიდრეკილ ადგილებზე) მდებარეობს,² სადაც ბუნებრივი საფრთხე უფრო მოსალოდნელია.

- ამას გარდა, **კლიმატის კრიზისის შედეგად ყველაზე მეტად დაზარალებული სექტორები ამჟამად სამუშაო ადგილებს ქმნიან ძირითადად დაბალი კვალიფიკაციის მქონე სამუშაო ძალისთვის.** აქ ჩვენ ვგულისხმობთ სოფლის მეურნეობის სექტორს, რომელიც უკვე განიცდის გვალვას, ქარიშხლებს, წყლის ნაკლებობას და სულ უფრო და უფრო არაპროგნოზირებად ამინდს და ასევე ტურიზმს, რომელიც ამ გამოწვევების გარდა, ზღვის დონის აწევის პრობლემის წინაშეც დგას (იხ. თავი 2, გვერდი 46). ამრიგად, ნაკლებად პრივილეგირებული ადამიანები უფრო დაუცველები არიან კლიმატის კრიზისის გავლენისგან. როგორც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია (ILO) აცხადებს, მომავალი ათი წლის განმავლობაში კლიმატის კრიზისის შედეგად მოხდება 80 მილიონი სრულ განაკვეთიანი სამუშაო ადგილის დაკარგვა, მაგრამ ეს მაჩვენებელიც კი დამოკიდებულია იმაზე, რომ გლობალური დათბობა +1.5°C-მდე შევინარჩუნოთ. თუ ამ მიზანს ვერ მივაღწევთ, კიდევ უფრო მეტი ადამიანი დაკარგავს სამსახურს. გამოკვლევებმა აჩვენა, რომ ევროკავშირის მოქალაქეების აზრით, უფრო მაღალია სამსახურის დაკარგვის რისკი გლობალური დათბობის შემოქმედების (ან უთანასწორობის) გამო, ვიდრე ნახშირბადის გამონაბოლქვის შემცირების ღონისძიებების³ შედეგად.

2. მეორე, რაც უნდა აღვნიშნოთ, არის ის, რომ სოციალურად მარგინალურ ჯგუფებს ნაკლები შესაძლებლობა აქვთ გაუმკლავდნენ კლიმატის კრიზისის ამგვარ შემოქმედებას. ისინი უბრალოდ ნაკლებად მდგრადები არიან:

დატბორილი სარდაფის ან ქარიშხლით დაზიანებული სახურავის ხარჯები საზოგადოების დარბი ნაწილს უფრო მძიმე ტვირთად აწვება, ვიდრე კარგი დაზღვევის მქონე შეძლებულ მოქალაქეებს. როგორც წესი, მნიშვნელოვნად დაზარალებულ სექტორებში მომუშავე ადამიანები ნაკლებად მოქნილები არიან სამუშაოს შეცვლის დროსაც. მცირე ფერმერს შეიძლება არ ჰქონდეს საჭირო კაპიტალი და ცოდნა, რომ დააყენოს ინოვაციური, წყლის დამზოგავი სარწყავი სისტემა და დაძლიოს, მაგალითად, გვალვის შედეგები.

3. რამდენად დიდი უსამართლობაა ეს, კარგად დაინახავთ, როცა მესამე ფაქტორს შევხებით. საზოგადოების არაპრივილეგირებული ჯგუფების წვლილი კლიმატის

კრიზისში უფრო მცირეა - და ეს ეხება ყველა ქვეყანას, როგორც ახლა, ისე წარსულში.⁴

ნაკლებად პრივილეგირებულები ნაკლებს დაფრინავენ საქმისა თუ გართობის გამო. ისინი არ დადიან (დიდი) მანქანებით, მათი სახლები გასათბობად გაცილებით პატარაა, ხოლო შეძენილი სამომხმარებლო პროდუქტები - უფრო მცირე. რეალურად, სათბურის გაზების (GHG) გლობალური ემისიების 45% გამოწვეულია მსოფლიოს მოსახლეობის ყველაზე მდიდარი ნაწილით, ხოლო უღარიბესი 50 პროცენტი ემისიების მხოლოდ 13%-ზეა პასუხისმგებელი. ამ „ყველაზე მეტი ემისიების გამომწვევი“ მდიდრების უმეტესი ნაწილი გლობალური ჩრდილოეთის ინდუსტრიულ ქვეყნებში გვხვდება, თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მათი მესამედი საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყნებში ცხოვრობს, მაგალითად, რუსეთში.⁵

გაეროს სპეციალურმა მომხსენებელმა უკიდურესი სიღარიბისა და ადამიანის უფლებების საკითხებში, ფილიპ ალსტონმა გაფრთხილების შემცველი განა-

ცხადი გააკეთა: „ჩვენ ვრისკავთ, რადგან შეიძლება მივიღოთ „კლიმატური აპარტიდი“, როდესაც მდიდრები ფულს იხდიან რათა სიცხეს, შიმშილსა და კონფლიქტებს გაექცნენ, დანარჩენი მსოფლიო კი იძულებულია იტანჯოს.“⁶

ყველას გვსურს ჩვენი საზოგადოება იყოს სამართლიანი და ყველა ვცდილობთ ვიბრძოლოთ მზარდი უთანასწორობის წინააღმდეგ. ზემოთ მოყვანილი სამი მიზეზი - ის, რომ მარგინალი ადამიანები არიან უფრო დაუცველები, ნაკლებად გამძლე და მათი წილი ემისიებში მცირეა - კიდევ უფრო ნათლად გვიჩვენებს, რომ აუცილებელია კლიმატის კრიზისის შემცირება, რათა მსოფლიოში არ გაღრმავდეს უფსკრული მდიდრებსა და ღარიბებს შორის.

კლიმატის კრიზისი არ არის მხოლოდ სამართლიანობის კრიზისი საზოგადოების პრივილეგიურებული და სოციალურად დაუცველი ჯგუფების დაპირისპირების თვალსაზრისით, არამედ ის სხვა ასპექტებსაც მოიცავს, კერძოდ, სამართლიანობას: ა) თაობებს შორის, ბ) ერებს შორის და გ) ქალებსა და მამაკაცებს შორის.

1. ყველას გვინდა უკეთესი მომავალი შვილებისა და შვილიშვილებისთვის.

- ჩვენ გვინდა, რომ მათ ღირსეულად და შიშის გარეშე იცხოვრონ, შეძლონ საკუთარი ნიჭის განვითარება და საყვარელ ადამიანებზე ზრუნვა. თუმცა, ჩვენს მშობლებთან ერთად იმდენი რესურსი გამოვიყენეთ, რომ მომავალი თაობებისთვის ბევრი აღარ დარჩება.⁷ მუავე ოკეანეები, სადაც თევზების ნაცვლად პლასტმასის ნაგავი დაცურავს, დაცარიელებული ლანდშაფტები, შემცირებული ბიომრავალფეროვნება და საზოგადოებები, რომლებიც ხშირად იმყოფებიან კრიზისულ რეჟიმში დაავადების გავრცელების, სტიქიური უბედურებებისა თუ ახალ სიტუაციასთან ადაპტაციით გამოწვეული ხარჯების უხეში ზრდის გამო - აი, რა მემკვიდრეობა უნდა გადავცეთ ჩვენს შვილებს!⁸ გასაკვირი არ არის - ახალგაზრდული მოძრაობები მთელ მსოფლიოში ყველანაირად ცდილობენ შეახსენონ ჩვენს თაობას, რომ „არ არსებობს პლანეტა B“, სადაც ისინი იცხოვრებდნენ.⁹ **ამიტომ თუ გვინდა, რომ ჩვენს შვილებს ბედნიერი ცხოვრება ჰქონდეთ, უნდა მოვახდინოთ**

ნოთ საზოგადოებებისა და ეკონომიკის გარდაქმნა სოციალური და გარემოსდაცვითი პრინციპების შესაბამისად. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ისინი უნდა შევცვალოთ უკეთესობისკენ და თან დაუყოვნებლივ.

2. საერთაშორისო დონეზე კლიმატის მიმართულებით სამართლიანობის დაცვა პრიორიტეტად ითვლება, მაგრამ ეროვნულ დონეზე უსამართლობის იგივე მაგალითებს ვაწყდებით:

- დაბალი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე ქვეყნები (მიმდინარე, ისტორიული, საერთო და ერთ სულ მოსახლეზე), ყველაზე მეტად დაზარალებიან გლობალური დათბობის ზემოქმედების შედეგად. ამ ქვეყნების უმეტესი ნაწილი უკვე თბილ რეგიონებში მდებარეობს, რომლებიც შესაძლოა გაუკაცრიელდეს სიცხის მატებასთან ერთად.¹⁰ გეოგრაფიული მახასიათებლები, როგორცაა გრძელი, სულ უფრო და უფრო ეროზირებული სანაპირო ზოლები, გულიხსმობს, რომ მათ შეიძლება სულ უფრო ხშირად დაატყდეს თავს ძლიერი ქარიშხალი ან ოკეანემ შთანთქმას მდინარის უზარმაზარი დელტები.¹¹
- ამ ქვეყნების უმეტესობა დაბალშემოსავლიანი ქვეყნების რიცხვს მიეკუთვნება, ამიტომ ისინი არახელსაყრელ მდგომარეობაში არიან, როდესაც საქმე ეხება მათი მედეგობის გაზრდას.¹² ეს მოითხოვს არა მხოლოდ ძვირადღირებულ ინფრასტრუქტურას, არამედ სამაშველო გეგმების ან ექსტრემალური ბუნებრივი მოვლენების შედეგად დაზარალებულთათვის ფონდების შექმნასაც. მიუხედავად ამისა, ადამიანური და ფინანსური რესურსები ხშირად საკმარისი არაა.
- ამრიგად, კლიმატის კრიზისმა შეიძლება დიდი ალბათობით გაამწვავოს გლობალური უთანასწორობა. ამის გათვალისწინებით, უკვე ათწლეულებია მიმდინარეობს საერთაშორისო დებატები იმის თაობაზე, თუ რა პასუხისმგებლობა ეკისრება სხვადასხვა ერს კლიმატის კრიზისის შეზღუდვაზე. ახლა უკვე ცხადია, იმისთვის, რომ ავირი-

დოთ ტემპერატურის ზრდა 1.5°C-ით (რაც გლობალურ დათბობას შეუქცევადს გახდიდა), 2050 წლისთვის ყველა ქვეყანა უნდა იყოს ნახშირბად-ნეიტრალური, თუმცა ჩვენ არ უნდა უგულვებელვყოთ პასუხისმგებლობა „ისტორიულ გამოწვავებზე“ - ე.ი. პრობლემებზე, რომლებიც დიდწილად გამოწვეულია გლობალური ჩრდილოეთის ქვეყნებით. ამ გადმოსახედიდან, ევროკავშირის მიზანი გახდეს ნახშირბად-ნეიტრალური 2050 წლისთვის ამბიციური კი არა, ძალიან დაგვიანებულია.

- დღეს, როდესაც საქმე ეხება კლიმატის კრიზისის მოგვარებას, საერთაშორისო სოლიდარობა ნიშნავს არა მხოლოდ სამართლიანად „ტვირთის გაზიარებას“ ისტორიული გამონაბოლქვების აღიარების საშუალებით, არამედ მწვანე ინოვაციებით გაჩენილი შესაძლებლობების თანაბარ განაწილებასაც. თუ გლობალური ჩრდილოეთის ქვეყნები, რომლებიც პირველ ადგილზე არიან ემისიების მიხედვით, მიჰყიდიან ინოვაციურ მწვანე ტექნოლოგიებს სამხრეთის იმ ქვეყნებს, რომლებიც განიცდიან გლობალურ დათბობასთან ბრძოლის შედეგებს, ამას უკვე ვეღარ ვუნოდებთ საერთაშორისო სოლიდარობას. გლობალური ჩრდილოეთის ქვეყნები პირველ ადგილზე არიან გლობალურ დათბობაში წვლილის შეტანის მიხედვით. ამიტომ, ყველაზე მცირე, რაც მათ შეიძლება გააკეთონ, არის ის, რომ გადასცენ „მწვანე ტექნოლოგიები“ გლობალური სამხრეთის ყველაზე დაზარალებულ ქვეყნებს და ამით მათ საშუალება მისცენ განვითარდნენ რამდენიმე ეტაპის გამოტოვებით. კიდევ უკეთესი იქნება, თუ ჩრდილოეთის ქვეყნები ხელს შეუწყობენ მწვანე კვლევასა და ინოვაციებს გლობალურ სამხრეთში. ასე სამხრეთის ქვეყნების ფირმები შეძლებენ მეტი პატენტის მოპოვებას, მაგალითად, განახლებადი ენერჯიებისთვის ან ურბანული მობილობისთვის.
- საერთაშორისო სოლიდარობა სოციალური დემოკრატიის სახელმძღვანელო პრინციპია მისი დაარსების დღიდან. დღეს, გლობალიზებულ სამყაროში, სოლიდარობა არა მხოლოდ ღირებულებების საკითხია, არამედ ნამდვილი აქტივიც,

რადგან ის ნიშნავს ძალთა გაერთიანებას. ჩვენ მხოლოდ მაშინ შევძლებთ ვაცობრიობას კლიმატის კრიზისის საფრთხე ავარიდოთ, თუ ნამდვილად ერთად დავდგებით და ერთად ვიმუშავებთ გლობალურ დონეზე. პარიზის შეთანხმება კლიმატის ცვლილების შესახებ ბოლო ათწლეულების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მრავალმხრივი შეთანხმებაა და შესანიშნავ საფუძველს წარმოადგენს ასეთი ერთობლივი მოქმედებისათვის.

ბევრ ქვეყანაში ქალები, სოფლის მეურნეობაში მათი მნიშვნელობის გამო, თავიანთი ოჯახებისა და თემებისთვის ასრულებენ მასტაბილიზებელ როლს. ახლა კი ცხოვრების ეს მოდელი სულ უფრო და უფრო მეტი რისკის ქვეშ დგება. ტურიზმის სექტორში ბევრი სამუშაო ადგილი დაიკარგება - როდესაც ხორვატიის პლაჟები გაქრება, აღარ იქნება სასტუმროს დამლაგებლების საჭიროება. ამის საპირისპიროდ, ჯანდაცვის სფეროში ბევრი დამატებითი ექთანი გახდება საჭირო, რათა ჯანდაცვის სისტემებმა გააგრძელონ ფუნქციონირება, როდესაც კლიმატის კრიზისი სრულად გამოვლინდება. ჩვენ უნდა უზრუნველყოთ, რომ ეს დამატებითი სამუშაო შესაძლოა ვარგ პირობებში მომუშავე თანამშრომლებმა და არა მხოლოდ ექთნებმა, რომლებიც დღეს უკვე ასრულებენ (აუნაზღაურებელ) ზეგანაკვეთურ სამუშაოს (იხ. ზემოთ, გვერდი 24, გენდერულ თანასწორობაზე ასახული კლიმატის პოლიტიკის შედეგების შესახებ, იხილეთ თავი 3, გვერდი 71).

• თუმცა, შეცდომა იქნებოდა ქალების წარმოჩენა მხოლოდ კლიმატის კრიზისის უმწეო მსხვერპლად. დაწყებული გლობალური სამხრეთის მცირე ფერმერებიდან, რომლებმაც ხელმეორედ

აღმოაჩინეს არსებულ ვითარებისთვის გამოსადეგი ტრადიციული სოფლის მეურნეობის მეთოდები და დამთავრებული მოზარდი გრეტა ტუნბერგით, რომელიც მოძრაობის „პარასკევი მომავლისთვის“¹⁴ დამფუძნებელია, ქალები არიან კლიმატის კრიზისთან ბრძოლის ლიდერები მთელ მსოფლიოში. როდესაც გროვდება სამეცნიერო მონაცემები, ისინი ხშირად ცხადყოფს, რომ ქალები უკეთ არიან ინფორმირებულნი კლიმატის კრიზისის შესახებ და უფრო მეტად არიან შემოქმედებულნი მისი შედეგებით.¹⁵

• ამრიგად, **კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა უნდა ითვალისწინებდეს არა მარტო განსხვავებას, რომელიც აისახება მამაკაცებსა და ქალებზე კლიმატის ზემოქმედების შედეგებს შორის, არამედ განსაკუთრებულად უნდა გაძლიერდეს ქალის როლი ამ გამოწვევასთან ბრძოლაში**, რაც ხელს შეუწყობს გენდერულ თანასწორობას.

მაგრამ რას იტყვი...

პრობლემაზე, რომ კლიმატის ცვლილების შემარბილებელმა ღონისძიებებმა შეიძლება ქვეყნებში გამოიწვიოს უსამართლობის ახალი ტალღა სოციალური დაყოფის გაზრდის გამო, ვინაიდან, მაგალითად, ნახშირორჟანგის (CO2) ფასები არაპრივილეგირებულ ჯგუფებზე უფრო მძიმედ აისახება?

საკითხის მოგვარების გზა: სოციალური სამართლიანობის უზრუნველყოფა ქვეყნის შიგნით

- კლიმატის ცვლილების ამბიციურმა შემარბილებელმა ღონისძიებებმა შეიძლება შეამციროს არსებული სოციალური უსამართლობა. სოციალდემოკრატებმა, კონკრეტულად, უნდა უზრუნველყონ, რომ ახალი პოლიტიკა შემუშავდეს ამის გათვალისწინებით.
- ეროვნულ დონეზე, საუკეთესო პრაქტიკაში არსებობს პრობლემის გადაწყვეტის მრავალი მაგალითი. ერთ-ერთი შესანიშნავი მაგალითია ნახშირბადის ფასწარმოქმნის სისტემა გადანაწილების პრინციპით.¹⁶ ამ სისტემით პრივილეგირებუ-

ლი, „ყველაზე მეტი ემისიების გამომწვევი“ მოქალაქეები უფრო მეტს იხდიან, ხოლო მარგინალური ჯგუფები, რომლებიც ნაკლებ ემისიებზე არიან პასუხისმგებელნი - ნაკლებს. გადასახადის მთლიანი შემოსავალი შეიძლება ან პირდაპირ აუნაზღაურდეს საზოგადოების ღარიბ წევრებს, ან გამოყენებულ იქნეს გარემოსდაცვით პროექტებში, რომლებითაც ნაკლებად პრივილეგირებული ჯგუფები სარგებლობენ. ეს შეიძლება იყოს ახალი ბალი დასახლებაში, უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტი ან გათბობის/იზოლაციის ახალი სისტემები გაჭირვებული ადამიანების სოციალური განსახლების პროექტებისათვის. ორივე შემთხვევაში, მარგინალურ ჯგუფებს ჯიბეში მეტი ფული უნარჩუნდებათ წლის ბოლოს, რაც მათ სოციალური სტატუსის გაუმჯობესებაში ეხმარება და ამავდროულად ჯილდოს წარმოადგენს შედარებით მცირე ნახშირბადის ნაკვალევსთვის.

• ამასთან, არ უნდა შეფასდეს მხოლოდ ფისკალური ზომები მათი სოციალურ სამართლიანობაზე გავლენის კუთხით. სინამდვილეში, კლიმატთან დაკავშირებული და სხვა რეგულაციები, ასევე მთავრობის ინვესტიციები იგივე კონტროლს უნდა დაექვემდებაროს: უკეთესი უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, ველოსიპედის ახალი გზები ან (სატვირთო) ველოსიპედების სუბსიდირება უფრო ვარგი ინვესტიციაა სოციალურად მარგინალური ჯგუფების პერსპექტივიდან, ვიდრე სუბსიდიები 60,000 ევროდ ღირებული ელექტრო ჯიპისთვის. ასევე, ვარგი ალტერნატივების არსებობის შემთხვევაში, უფრო სამართლიანი და ჯანსაღი იქნება ყველა მანქანის აკრძალვა ქალაქის ცენტრებში, ვიდრე მხოლოდ ახალი ელექტრომობილების დაშვება (იხილეთ თავი 5, გვერდი 129).

• ეს მხოლოდ რამდენიმე მაგალითია, რომელიც ცხადყოფს, **რომ საუკეთესო გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება ასევე გაზრდის სოციალურ სამართლიანობას.**

მაგრამ რას იტყვიო...

...იმ ფაქტზე, რომ ევროპის მრავალი ქვეყანა გამოყოფს შედარებით მცირე გამონაბოლქვს, ხოლო ყველაზე მეტი ემისიების გამომწვევი ქვეყნების, მაგალითად, შეერთებული შტატებისა და ბრაზილიის მთავრობები უარს ამბობენ შესაბამისი ზომების მიღებაზე?

საკითხის მოგვარების გზა: კლიმატის მიმართულებით სამართლიანობის უზრუნველყოფა მსოფლიოში

ეს „თამაში გადაბრალებაზე“, როდესაც ყველანი მგზობლებისკენ ვიშვრთ თითოს და ველოდებით ვინ გადადგამს პირველ ნაბიჯს, არის დაყოვნების ტიპური ტაქტიკა. აღმოსავლეთ და დასავლეთ ევროპაში კლიმატის კრიზისის წინააღმდეგ ბრძოლის კონტექსტში, ეს არგუმენტი არათანმიმდევრულია ხუთი მიზეზის გამო:

1. პირველი: თუ გავითვალისწინებთ ა) ადრეული ინდუსტრიალიზაციით გამომწვეულ „ისტორიულ გამონაბოლქვებს“ და ბ) ერთ სულ მოსახლეზე ემისიების რაოდენობას, ევროპის თითოეულ ქვეყანას აქვს მაღალი ნახშირბადის ნაკვალევი. საერთო ჯამში, ევროპის ქვეყნებმა გამოიწვიეს გლობალური გამონაბოლქვის 33 პროცენტი, ხოლო მხოლოდ ევროკავშირის 28 ქვეყანამ - 22 პროცენტი.¹⁷ ციფრებში არ აისახება ის ფაქტი, რომ ნახშირორჟანგის (CO2) ემისიები გამოითვლება მათი წარმოქმნის და და არა პროდუქტის მოხმარების ადგილის მიხედვით. ასე რომ, თუ ფოლადი, რომლის წარმოების დროსაც ნახშირბადი ჭარბად გამოიყოფა, მზადდება ინდოეთში, მაგრამ გამოიყენება სლოვაკეთში, მაშინ ცუდ მაჩვენებელს იღებს ინდოეთი.
2. მეორე: ყველა ქვეყანა რომ დაელოდოს როდის გადადგამენ მისი „დიდი მგზობლები“ პირველ ნაბიჯს, საბოლოოდ, არავინ არაფერს გააკეთებს. მაგალითად, პოლონეთი სათბურის გაზების (GHG) ყველაზე მეტი ემისიების გამომწვევ ქვეყნებს შორის 26-ე ადგილზეა. ნიშნავს თუ არა ეს ფაქტი, რომ დანარჩენმა 171 ქვეყანამ,

- რომელმაც ხელი მოაწერა პარიზის შეთანხმებას კლიმატის ცვლილების შესახებ, არაფერი არ უნდა გააკეთოს, სანამ პოლონეთის მთავრობა არ გადაწყვეტს ბოლომდე შეასრულოს ხელშეკრულებით დაკისრებული ვალდებულებები?
3. მესამე: მაშინაც კი, თუ ეროვნული მთავრობები ეწინააღმდეგებიან კლიმატის ამბიციურ პოლიტიკას, ეს არ ნიშნავს, რომ კონკრეტული ქვეყნის ნახშირბადის ნაკვალევი არ შეიძლება შემცირდეს. პრემიერ ტრამპის განცხადებას, დაეტოვებინა პარიზის შეთანხმება კლიმატის ცვლილების შესახებ, სასტიკი წინააღმდეგობა შეხვდა აშშ-ს ბევრი შტატისა და საზოგადოების დონეზე. მათი წინააღმდეგობა მოიცავდა სლოგანს: „ჩვენ ჯერ კიდევ წევრები ვართ“. დღეს იმავე სახელწოდების კამპანია აერთიანებს ჩართულ მხარეებს 6,2 ტრილიონი დოლარის ღირებულების საერთო ბიუჯეტით, რაც მას სიდიდით მესამე ეკონომიკად აქცევს მსოფლიოში.¹⁸ ანალოგიურად, ბევრ სხვა ქვეყანაში პროგრესული პოლიტიკოსები მონაწილეობენ უშუალო დიალოგში თემებისა და პროვინციების დონეზე (მაგ. „მერების შეთანხმება“), რათა გამოძებნონ საუკეთესო გზები გლობალური დათბობის წინააღმდეგ საბრძოლველად.¹⁹
 4. მეოთხე: პატარა ქვეყნებს შეუძლიათ გადამწყვეტი როლი შეასრულონ, თუ სხვისი მაგალითით იხელმძღვანელებენ. ეს ეხება გლობალური სამხრეთის ქვეყნებს, მაგალითად, მსოფლიოში აღიარებულ „გარემოს დაცვის ჩემპიონებს“ - კოსტა-რიკასა და მაროკოს, ასევე, პატარა ევროპულ სახელმწიფოებს. მაგალითად, დანია ატარებს კლიმატის ცვლილების ძალიან ამბიციურ პოლიტიკას, ამცირებს ემისიებს და მხარს უჭერს მწვანე დიპლომატიას. ასეთ მისაბამ მაგალითებს შეუძლიათ „დომინოს ეფექტის“ გამოწვევა. მაგალითად, გერმანიის ენერგეტიკის ცვლილება დაიწყო, როგორც უნიკალური პოლიტიკური ექსპერიმენტი 1990-იანი წლების ბოლოს. ეს მოხდა წიაღისეული საწვავის წარმოების კუთხით მსოფლიო დომინირებისა და ძალიან ძვირადღირებული განახლებადი ალტერნატივების კონტექსტში. სულ რამდენიმე

ათწლეულში ამან მოიტანა მსოფლიო წარმატება განახლებადი ენერჯის წარმოების მიმართულებით და მაღალკონკურენტული განახლებადი ენერჯის ინდუსტრიის წარმოქმნაც განაპირობა.

5. მეხუთე: მრავალი წლის განმავლობაში, ძირითადი მონაწილეები კლიმატის ცვლილების შემარბილებელ ღონისძიებებს „ტვირთად“ მოიხსენიებდნენ - სინამდვილეში კი პირიქითაა. **კლიმატის ამბიციური პოლიტიკა უდიდესი შესაძლებლობაა, რათა აშენდეს უფრო სამართლიანი, ჯანსაღი საზოგადოებები და გაუმჯობესდეს ხალხის კეთილდღეობა მთელ მსოფლიოში.** ამ სახელმძღვანელოში ჩვენ მოვიყვანთ მრავალ მაგალითს, თუ როგორ მოაქვს კლიმატის ამბიციურ პოლიტიკას დადებითი შედეგები და სარგებელი, მაგალითად, სოციალური და გენდერული თანასწორობის, სამუშაო ადგილების, ჯანმრთელობის, გადამწყვეტილებების მიღების დემოკრატიული პროცესებისა და დასაქმებულის მიერ საკუთარი დროის მართვის კუთხით.²⁰

ნაწილი II: კლიმატის ამბიციური პოლიტიკა იცავს ბოლო ათწლეულების სოციალურ მიღწევებს.

ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში, ჩვენმა მსოფლიო საზოგადოებამ მნიშვნელოვან პროგრესს მიაღწია სურსათის უვნებლობის, წყლისა და ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით და მილიონობით ადამიანი დაძლია სიღარიბე. ამასთან, ბოლო წლების მონაცემები ცხადყოფს, რომ ეს სოციალური პროგრესი არა მხოლოდ ჩიხში შევიდა, არამედ ზოგიერთი სოციალური მიღწევა უკუსვლას განიცდის, რადგან: ა) კლიმატის კრიზისი იზრდება; ბ) ეს წარმატება ნაწილობრივ ემყარებოდა გარემოსდაცვითი რესურსების ჭარბ გამოყენებას.²¹

• აბსოლუტურ **სიღარიბეში** მყოფი ადამიანების რიცხვი მუდმივად იკლებდა თითქმის ორი საუკუნის განმავლობაში. ეს უდავოდ დიდი წარმატებაა.²² ჩვენ ასევე დავინახეთ სიმდიდრის მნიშვნელოვანი ზრდა აღმოსავლეთ და სამხრეთ ევროპის მრავალ ქვეყანაში. თუმცა, მსოფლიო ბანკის თანახმად, 2030 წლისთვის **122 მილიონი ადამიანი შეიძლება ისევ სიღარიბეში აღმოჩნდეს კლიმატის კრიზისის გავლენის გამო**. ამით სიღარიბის შემცირების დადებითი ტენდენცია მკვეთრად შეიცვლება.²³

• **შიმშილი** კვლავ იზრდება: სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) თანახმად, „კლიმატის ცვლელადობა და ექსტრემალური მოვლენები არის [...] მსოფლიოში შიმშილის ზრდის ძირითადი გამომწვევი მიზეზი ბოლო პერიოდში“.²⁴ შედეგად კი „2015 წლიდან მოყოლებული, მსოფლიოში მოშიმშილე ადამიანების რაოდენობა გაიზარდა და 2010–2011 წლებში დაფიქსირებულ დონეს დაუბრუნდა“.²⁵ კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ცუდი მოსავალი აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების სოფლის მეურნეობაზეც აისახება. მაგალითად, 2010 და 2012 წლებში რუსეთში გვალვამ მოსავლიანობა ერთი მეოთხედიდან ერთ მესამედამდე შეამცირა, რამაც გამოიწვია სურსათის ფასების მკვეთრი ზრდა²⁶.

• უსაფრთხო სასმელი **წყლის** ხელმისაწვდომობა არა მხოლოდ გვალვისკენ მიდრეკილი ადგილების პრობლემა გახდება, არამედ გლობალური ჩრდილოეთის ბევრი ქვეყნისაც. ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში, ბულგარეთის, ჩეხეთის რესპუბლიკის, უნგრეთის, ლიეტუვას, პოლონეთის, მოლდოვას, რუმინეთის, სლოვაკეთის, სლოვენისა და უკრაინის მთავრობები თანამშრომლობენ მსოფლიო მეტეოროლოგიურ ორგანიზაციასთან (WMO) გვალვის მართვის ინტეგრირებული სისტემის შექმნის მიზნით.²⁷ განსაკუთრებით საგანგაშოა ცენტრალური აზიის მცინვარები, რომლებიც სასმელი წყლით უზრუნველყოფს ყველა მებობელი ქვეყნის მოსახლეობას და ამჟამად მკვეთრად იკლებს.

• კლიმატის მზარდი კრიზისი სულ უფრო მეტი ბენოლის ქვეშ აქცევს ჩვენი **ჯანდაცვის** სისტემებს: თუმცა, ბუნებრივი კატასტროფებით გამოწვეული სითბური სტრესი და დაზიანებები არ არის მხოლოდ შემოფოთების მიზეზი.²⁸ ტემპერატურის ზრდის გამო, დაავადების გადამტანი ცხოველები სუბტროპიკული რეგიონებიდან თავს აფარებენ ევროპას, რაც იწვევს ვექტორული დაავადებების გავრცელებას. ასეთია დასავლეთ ნილოსის ცხელება, რომელმაც უკვე მიაღწია სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპასა და ჩეხეთის რესპუბლიკას.²⁹ და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ჰაერ-

რის დაბინძურება მძაფრდება კლიმატის კრიზისით და ამცირებს მილიონობით ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობას (იხილეთ თავი 5, გვერდი 108). ეს სერიოზული პრობლემაა, რადგან ჯანდაცვაზე წვდომა მსოფლიოს მოსახლეობის მხოლოდ ნახევარს აქვს და ბევრი ადამიანი იძულებულია სიღარიბეში აღმოჩნდეს, რადგან არ აქვს მკურნალობის საშუალება.³⁰

ამრიგად, კლიმატის ამბიციური პოლიტიკა გვეხმარება დავიცვათ სოციალური პროგრესი, რომელსაც მივაღწიეთ ბოლო ათწლეულებისა თუ საუკუნეების განმავლობაში.³¹

• უფრო მეტიც, ჩვენი ეკონომიკური სისტემების სოციალურ-ეკოლოგიური გარდაქმნა ხელს შეუწყობს შიმშილის შეწყვეტას (მაგალითად, საკვების წარმოების შემცირებით), პრიორიტეტი მიენიჭება ჯანდაცვის ჯანსაღ სისტემებს და არა ხანმოკლე მოხმარების საქონელს, ხოლო საზოგადოების თითოეულ წევრს მიეცემა უკეთესი ცხოვრების საშუალება სიმდიდრის უფრო სამართლიანი განაწილების გზით (და არა აუცილებლად მშპ-ს მუდმივი ზრდის წყალობით). **ესაა უკეთესი მომავლის ხედვა, რომლის მიღწევასაც პროგრესული აქტორები ათწლეულების განმავლობაში ცდილობენ.**

მაგრამ კლიმატის ცვლილების შედეგები მხოლოდ ჩვენს სოციალურ სისტემას არ უქმნის საფრთხეს. რისკის ქვეშ დგება ადამიანის უსაფრთხოების სხვა მახასიათებლებიც:

• ერთი საკითხი, რაზეც დებატების დროს ყურადღება გამახვილდა, არის კლიმატის კრიზისი, როგორც **შეიარაღებული კონფლიქტის** მამოძრავებელი ძალა. წყლის სიმცირე, შიმშილი და, შესაბამისად, მასობრივი მიგრაცია ამძაფრებს (და არა იწვევს) კონფლიქტებს როგორც ხალხებში, ისე მათ შორის. ექსპერტები თანხმდებიან, რომ გლობალური დათბობის მატებით კლიმატის კრიზისი გახდება უფრო მნიშვნელოვანი ფაქტორი მსოფლიო კონფლიქტებში.³² გაერომ კი კლიმატის კრიზისი „გლობალური უსაფრთხოების უდიდეს საფრთხედ“ გამოაცხადა.³³

• კლიმატის ცვლილების გამო **ადამიანების ლტოლვილებად გადაქცევის** საკითხიც სულ უფრო და უფრო ექცევა საერთაშორისო დებატების ცენტრში. როგორც გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი (UNHCR) აღნიშნავს: „კლიმატის ცვლილებამ და ბუნებრივმა კატასტროფებმა შეიძლება კიდევ უფრო გააუარესოს საფრთხეები, რომლებიც ხალხს საერთაშორისო საზღვრებს იქით გაქცევას აიძულებს. კლიმატს, კონფლიქტს, სიღარიბესა და დევნას შორის ურთიერთქმედება მნიშვნელოვნად ზრდის დევნილთა საგანგებო მდგომარეობის სირთულეებს.“³⁴ მიუხედავად იმისა, რომ ძნელია იმის პროგნოზირება, თუ რამდენი ადამიანი ლტოლვილი კლიმატის ცვლილების გამო და რამდენი იქნება მომავალში, სად გადასახლდებიან ისინი და იყო თუ არა კლიმატის კრიზისი მათთვის სახლების დატოვების გადამწყვეტი ფაქტორი, მიახლოებითი გამოთვლები მაინც გაკეთდა. მაგალითად, მსოფლიო ბანკის ბოლო ანგარიშში ნაწინასწარმეტყველება, რომ 2050 წლისთვის გვეყოლება დაახლოებით 140 მილიონი ლტოლვილი კლიმატის ცვლილების გამო, თუ კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ღონისძიებები შეფერხდება.³⁵

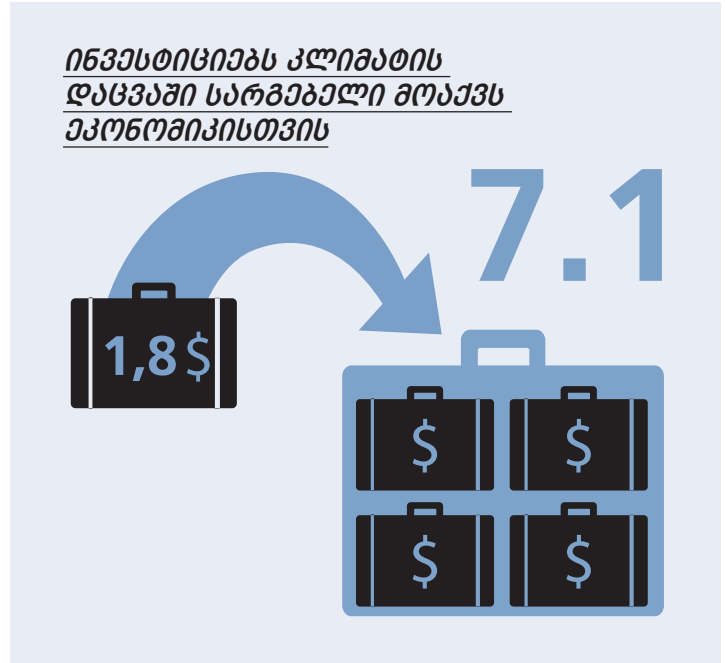
• დებატებში ნაკლები ყურადღება ეთმობა გლობალური დათბობის გავლენას **ინფრასტრუქტურაზე**. სკოლების, საავადმყოფოების, რკინიგზის,

გზებისა და ქარხნების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, ცხადია, რომ კლიმატის ცვლილებისადმი მდგრადი ინფრასტრუქტურა აუცილებელია ყველა ჩვენგანისთვის: შენობებმა უნდა გაუძლონ სტიქიურ უბედურებებს (ქარიშხლებს, წყალდიდობას, ძლიერ წვიმას, ხანძარს, მენყერებს და ა.შ.), აგრეთვე „ნელა დანყებულ მოვლენებს“ (გვალვას, მუდმივი მზრალისა და მყინვარების დნობას ან ზღვის დონის აწევას). ჩვენ მიერ უკვე გამოწვეული გლობალური დათბობის ფონზე, მსგავსი გავლენა გარდაუვალია.³⁶ რადგან სრულიად შეუძლებელია შევქმნათ მდგრადი ინფრასტრუქტურა +5°C ტემპერატურის სამყაროსთვის, ყურადღება უნდა გამახვილდეს გლობალური დათბობის შენელებასა და მისი შედეგების შერბილებაზე - ანუ უკეთესი მომავლის შექმნაზე.

- ანალოგიურად, მხოლოდ დღეს შეგვიძლია განვსაზღვროთ კლიმატის ცვლილების გამო ბუნებრივი კატასტროფებით მიღებული **ეკონომიკური ზარალის** ღირებულება: ამჟამად, ესაა წელიწადში დაახლოებით 520 მილიარდი აშშ დოლარი, რაც შვედეთის მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) ექვივალენტია.³⁷ შეუძლებელია +5°C ტემპერატურის სამყაროს ქვეყნებისთვის ეკონომიკური და ინფრასტრუქტურული ზარალის შეფასება, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ განუზომელი იქნება კულტურული მემკვიდრეობის დაკარგვა და საარსებო წყაროს განადგურება, როდესაც პეტერბურგის, ნიდერლანდების და ხორვატიის სანაპირო ზოლის დიდი ნაწილი ზღვის დონის ქვემოთ აღმოჩნდება.

- და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, თუ არ მოხდება გლობალური დათბობის შერბილება, ეს დესტაბილიზაციას მოუტანს ჩვენს **პოლიტიკურ სისტემებს** და შეასუსტებს ისეთ მიღწევებს, როგორცაა თანამონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში და გენდერული თანასწორობის ზრდა. კრიზისის დროს, აღმასრულებელ ხელისუფლებას, როგორც წესი, მოეთხოვება გაბედული და მკვეთრი ნაბიჯების გადადგმა, რაც ხშირად სხვა პოლიტიკური ჩართულობის მხარეების აზრის უგულებელყოფასაც გულისხმობს. ამგვარ სიტუაციებს იშვიათად მოაქვს სოციალური

პროგრესი და ინოვაცია, მაგრამ ინვესტორული ღირებულებების დაბრუნებას (იხილეთ თავი 7, გვერდი 154).

მაგრამ რას იტყვი...

...ინვესტიციაზე, რომელიც საჭიროა, რათა გავხადოთ ჩვენი საზოგადოება კლიმატის ცვლილებისადმი უფრო მდგრადი?

საკითხის მოგვარების გზა: სოციალური და ადამიანური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა

- ჩვენ უნდა ჩავდეთ ინვესტიციები სოფლის მეურნეობის დაგეგმვაში, ჯანდაცვის სისტემებში, წყლის მართვაში, გამძლე ინფრასტრუქტურაში და ასევე „ადრეული გაფრთხილების“ სისტემებში, რათა უკეთესად გავუმკლავდეთ გლობალური დათბობის შედეგებს, რომლებიც დღევანდელი გადასახედიდანაც კი გარდაუვალი ჩანს. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის შეფასებით, საჭიროა 1.8 ტრილიონი აშშ დოლარის ინვესტიცია ხუთი ძირითადი მიმართულებით. ეს შეიძლება ბევრი მოგეჩვენოთ, მაგრამ კარგი ის არის, რომ 2030 წლისთვის ეს ინვესტიცია მოიტანს 7.1 ტრილიონი აშშ დოლარის სარგებელს. ასეთი ინვესტიცია არა მხოლოდ ბევრად უფრო მაღალ ხარ-

ჯებს აკვარადებს, არამედ ინოვაციებსაც შეუწყობს ხელს და მრავალ სოციალურ სარგებელს მოიტანს (ამის შესახებ მეტი ინფორმაციისთვის იხილეთ თავი 2, გვერდი 44).³⁸

- გაეროს გენერალური მდივანი ანტონიო გუტერესი სრულიად მართალი იყო, როდესაც აღნიშნა, რომ **„ყველაფერს ფასი აქვს. მაგრამ ყველაზე ძვირად უმოქმედობა ფასობს.“**³⁹ ბოლოდროინდელმა კვლევამ აჩვენა, რომ 30 ტრილიონი აშშ დოლარის ღირებულების გლობალური დათბობით გამოწვეული ზიანის არიდება შესაძლებელია, თუ სამიზნე 1.5°C ტემპერატურაზე გავჩერდებით. ამით ერების უდიდესი უმრავლესობა - მსოფლიოს მოსახლეობის 90 პროცენტი ისარგებლებდა.⁴⁰
- ეს რომ ჭეშმარიტებაა, უფრო კარგად დავინახავთ, თუ გავითვალისწინებთ, რომ შეიძლება განადგურდეს მილიონობით ადამიანის სიცოცხლე და საარსებო წყარო, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობა. ეს ყველაფერი კი უზრალოდ შეუფასებელია.

ნაწილი III: სოციალ- დემოკრატები კარგად არიან მომზადებულები მომავალი გამონჯეებისთვის

სოციალ-დემოკრატებს ბევრ მნიშვნელოვან ცვლილებასა და გარდაქმნაზე უმუშავიათ, ამიტომ მათ შეუძლიათ გამოიყენონ გარემოსდაცვითი და სოციალური მდგრადობის კონცეფციების მდიდარი მარაგი:

- მთელი თავისი ისტორიის განმავლობაში, სოციალ-დემოკრატია ყოველთვის მჭიდრო კავშირში იყო გარემოს დაცვის საკითხებთან. შრომისმოყვარე ინდუსტრიული მუშებისთვის ბუნება იყო თავშესაფარი და დასასვენებელი ადგილი, სადაც მათ შეეძლოთ ძაღვები მოეკრიფათ ქარხნებსა თუ მალაროებში გრძელი მორიგეობის შემდეგ. ამავე დროს, ეს მათთვის იყო საშუალება თავი დაედნითათ რთული საცხოვრებელი პირობებისთვის, რაც მშრომელთა კლასს ჰქონდა დიდ თუ პატარა ქალაქებში. ამიტომ ბუნებაში დროის გატარება ყოველთვის იყო თვითგამორკვევის გამოხატულება. მთელ ევროპაში 1880-იან წლებში ნარმოქმნილი მშრომელთა მოძრაობა ცდილობდა მოეხდინა ბუნებისადმი ამ ინტერესის ინსტიტუციონალიზაცია. ამის გათვალისწინებით, 1895 წელს დაარსდა ტურისტული ასოციაცია „ბუნების მეგობრები“ - სხვადასხვა ქვეყნის ბუნების მოყვარული მუშების საერთაშორისო ასოციაცია. სოციალ-დემოკრატიის ისტორიის ამ ადრეულ ეტაპზე უკვე მოხდა იმის აღიარება, რომ საერთაშორისო ბუნებისდაცვითი საკითხები თანამშრომლობით უნდა გადაწყდეს.
- 1970-იან და 1980-იან წლებში გარემოსდაცვითი პოლიტიკის საკითხები უფრო და უფრო მკაფიოდ და ღიად განიხილებოდა. მთელ მსოფლიოში აშკარა გახდა გარემოს დაცვის დეგრადაცია. ჩრდილოეთ-სამხრეთის კომისიის მეშვეობით, გერმანიის კანცლერმა ვილი ბრანდტმა ხელი შეუწყო გაცვლას განვითარებად ქვეყნებსა და გლობალური სამხრეთის ქვეყნებს შორის. ეს იყო გერმანიის პირველი ფედერალური მთავრობა,

- რომელმაც 1971 წელს მიიღო განვითარების პროგრამა. ის ფაქტი, რომ დღეს გარემოს დაცვისა და კლიმატის საკითხებს გლობალურ განზომილებაში განვიხილავთ, მეტწილად ვილი ბრანდტის დამსახურებაა, რომლის „ახალი აღმოსავლეთის პოლიტიკა“ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო გაერთიანებული ევროპისკენ და რომელიც მოითხოვდა გლობალურ მმართველობას კომუნიზმის კრახის შემდეგ - მოთხოვნა, რომელიც დღეს ყველაზე მნიშვნელოვანია, ვიდრე ოდესმე.
- როგორც მშრომელთა ინტერესების გამტარებლები, სოციალ-დემოკრატიული პარტიები არასოდეს არ ამახვილებდნენ ყურადღებას მხოლოდ გარემოს დაცვის ზომებზე, მაგრამ ყოველთვის ფიქრობდნენ მათ სოციალურ გავლენებზე. პოლიტიკოსებს ხშირად აწუხებდათ სამუშაო ადგილების დაკარგვის საშიშროება და ვერ იყვნენ დნენ სტრუქტურული ცვლილებების შესაძლებლობებს. ამან ყველაფერი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახადა და 1970-იან წლებში გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ (SPD) გადაწყვიტა გაეტარებინა სტრუქტურული ცვლილებები თავის მშობლიურ ტერიტორიაზე - ჩრდილოეთ რაინ-ვესტფალიაში. მათ სამიზნედ აირჩიეს ნახშირის მრეწველობა და მძიმე ინდუსტრია. ვილი ბრანდტის მიზანი იყო: „რურის მალაროების კომპლების თავზე ცა ისევ ცისფერი გამხდარიყო“. ხანგრძლივი გარდაქმნის პროცესი დაიწყო ეკონომიკურ დივერსიფიკაციაზე მკაცრი აქცენტით: ახალი კვლევითი, სანარმოო და მომსახურების კომპანიები საცხოვრებლად ყოფილ სამრეწველო რაიონებში გადავიდნენ. შედეგად, რეგიონში ცხოვრების ხარისხი მნიშვნელოვნად ამაღლდა, განსაკუთრებით გარემო პირობების გაუმჯობესების გამო. ჩრდილოეთ რაინის-ვესტფალიის ეს ტრანსფორმაცია დღემდე ითვლება გარემოსდაცვითი კუთხით გააზრებული სტრუქტურული გარდაქმნის დადებით მაგალითად (იხილეთ აგრეთვე თავი 2, გვერდი 52).
- ამ პერიოდში სხვადასხვა ქვეყანაში შეიქმნა პირველი მწვანეთა პარტიები, რომლებმაც მრავალი გარემოსდაცვითი საკითხი გამოიტანეს პოლიტიკურ დღის წესრიგზე და სხვა პარტიებსაც უბიძგეს,

შეეტანათ პოლიტიკურ პროგრამებში გარემოს დაცვის პოლიტიკა. მწვანეების გარდა, სოციალ-დემოკრატებმაც შეიმუშავეს მრავალმომცველი გარემოსდაცვითი კონცეფციები. ოცდაათი წლის შემდეგ, ბევრ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას კვლავაც მიაჩნია, რომ აქვს სოციალური და მწვანე ფესვები.

- გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ეტაპი იყო ბრუნტლანის დასკვნის გამოქვეყნება სახელწოდებით „ჩვენი საერთო მომავალი“. დასკვნაში, რომელიც ნორვეგიის ყოფილი სოციალ-დემოკრატი პრემიერ-მინისტრის, გრუ ჰარლემ ბრუნტლანის ხელმძღვანელობით დაიწერა, პირველად განისაზღვრა ტერმინი „მდგრადი განვითარება“. დასკვნამ გამოიწვია ფართო დებატები გლობალური მდგრადი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შესახებ.
- ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში გარემოს დეგრადაცია გასული საუკუნის 80-იან წლებშიც განიხილებოდა, განსაკუთრებით ჩერნობილის ბირთვული კატასტროფის ფონზე. რეგიონში შეიქმნა გარემოს დამცველთა ჯგუფები, რომელ-

თა წევრები გამოცხადდნენ კომუნისტური რეჟიმების ოპონენტებად. კომუნისტების კრახის შემდეგ, ამ გარემოსდაცვით აქტივისტთაგან ბევრმა იპოვა პოლიტიკური ბინა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებში, სადაც მათ უფრო ფართოდ განაგრძეს გარემოსდაცვითი საკითხების შემუშავება.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმზე, რომ სოციალ-დემოკრატებსა და პროფკავშირებს, რომლებიც მუშათა მოძრაობიდან იღებენ სათავეს, კლიმატის საერთო პოლიტიკა აქვთ? ხომ არ ვლაღატობთ ჩვენს წარსულს?

საკითხის მოგვარების გზა - პროფკავშირებთან ერთად დგომა და ჩვენი ფესვების აღიარება

- ეჭვგარეშეა, რომ პროფკავშირებს შეუძლიათ და სურთ კიდევ, ითამაშონ გადამწყვეტი როლი კლიმატის კრიზისის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ისინი ბუნებრივი პარტნიორები არიან, როდესაც საქმე ეხება გარემოსდაცვითი გარდაქმნის მხარდაჭერას, რაც ასევე მეტ სოციალურ სამართლიანობას იწვევს.

- წარსულში პროფკავშირებს, რომელსაც გააჩნდა პროგრესული აზრი კლიმატის კრიზისის შესახებ, შეიძლება გასჭირვებოდა მხარდაჭერის მოპოვება. მაგრამ კლიმატის კრიზისი ვითარდება, რაც მნიშვნელოვნად ამძაფრებს უთანასწორობას როგორც ეროვნულ, ისე გლობალურ დონეზე, ანადგურებს მილიონობით სამუშაო ადგილს განსაკუთრებულად დაზარალებულ სექტორებში, საფრთხეს უქმნის კიდევ უფრო მეტი მუშის ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობას და ძირს უთხრის ჩვენს საერთო მომავალს. შედეგად, ეს სურათი მკვეთრად შეიცვალა უკეთესობისკენ.

ლების შესახებ და ხელს უწყობენ მდგრადი მომავლისკენ „სამართლიანი ტრანზიციის“ (Just Transition) კონცეფციას (იხ. აგრეთვე თავი 2, გვერდი 48). 2015 წელს, პარიზის შეთანხმების დადების შემდეგ, ILO-მ გამოაქვეყნა „სამართლიანი ტრანზიციის-მდგრადი გარემოსდაცვითი ეკონომიკისა და თანასწორი საზოგადოებისკენ, სახელმძღვანელო პრინციპები ყველასთვის“,⁴¹ ხოლო შემდეგ წელს ITUC-მა და ETUC-მა დააარსეს „სამართლიანი ტრანზიციის ცენტრი“, რომელიც მხარს უჭერს სამართლიან გარდამავალ პროცესებს მთელ მსოფლიოში.⁴²

- დღეს ყველა ძირითადი საერთაშორისო პროფკავშირული კონფედერაცია კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის აქტიური მხარდამჭერია, ისევე, როგორც მრავალი მსგავსი რეგიონული თუ ეროვნული ორგანიზაცია და მათი წევრები. პროფკავშირების საერთაშორისო კონფედერაცია (ITUC) და ევროპის პროფკავშირების ფედერაცია (ETUC) ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ მხარს უჭერენ პარიზის შეთანხმებას კლიმატის ცვლი-

- უფრო პრაგმატულმა პროფკავშირელებმა აღნიშნეს, რომ კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის შემუშავების დროს, „თუ პროფკავშირები მაგიდას არ მიუსხდებიან“, „ისინი აღმოჩნდებიან მენიუში“. ორივე მხარემ დაიწყო იმის გაცნობიერება, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია პროფკავშირის წარმომადგენელთა ჩართვა სხვადასხვა დაინტერესებული მხარის დიალოგში კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციე-

ლების ირგვლივ, რომელიც აერთიანებს მთავრობის, პროფკავშირების, მეცნიერების და გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს. დღეს ეს შეიძლება ჩაითვალოს კომისიების შექმნის საფუძვლად ბევრ ქვეყანაში, რომლებიც განსაზღვრავენ უნახშირბადო ეკონომიკაზე სამართლიანი გადასვლის საერთო გზებს.

- რა თქმა უნდა, პროფკავშირები, უპირველეს ყოვლისა, ყურადღებას გაამახვილებენ მათი წევრების, მშრომელების ინტერესებზე - ეს მათი მანდატია. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ -კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებები უნდა შენელებდეს. მას შემდეგ, რაც დადგინდება კონკრეტული ეტაპის დასრულების თარიღი, „ქვანახშირის კომისიები“ და დაინტერესებულ მხარეთა სხვა ფორუმები თავიდანვე უნდა დარწმუნდნენ იმაში, რომ მათი მოლაპარაკებების შედეგები შეესაბამება პარიზის კლიმატის ცვლილების შეთანხმების მიზანს 1.5°C, ანუ ნახშირბადის განსაზღვრული ბიუჯეტი არ უნდა იყოს გადაჭარბებული.⁴³ ეს საშუალებას გვაძლევს შევიშუშავოთ საუკეთესო გზა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ამ კონკრეტული თარიღისთვის დასრულებული ტრანზიციის სოციალურად სამართლიანი იყოს. გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, რომ შედეგი შეესაბამებოდეს პარიზის შეთანხმებას კლიმატის ცვლილების შესახებ, რადგან თუ უკონტროლო გლობალური დათბობის უარყოფითი უკუკავშირის ციკლი გააქტიურდა, მაშინ ვერაფერს ვერ მივაღწევთ. როგორც პროფკავშირების საერთაშორისო კონფედერაციის (ITUC) გენერალური მდივანი შარონ ბაროუ ხშირად აღნიშნავს: „მკვდარ პლანეტაზე სამუშაოები არ არის.“

- სამართლიანი ტრანზიციისთვის ბრძოლაში პროფკავშირები კვლავ ხდებიან სოციალ-დემოკრატების ბუნებრივი მოკავშირეები. ეს ჩვენი საერთო წარსულის გაგრძელებაა. მიზნების მისაღწევად, პროფკავშირელებმა და სოციალ-დემოკრატებმა უნდა გაითვალისწინონ მთლიანი მოცემულობა და განუწყვეტელი შეცვალონ თავიანთი ტრადიციული ძირითადი ღირებულებები თანამედროვე სამყაროს შესაბამისად. ამიტომ უნდა

დავესვათ საკუთარ თავს შემდეგი კითხვები: რა მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს დღეს საერთაშორისო სოლიდარობას, თუ უგულებელვყოფთ “კლიმატურ სამართლიანობას”? ჩვენი საზოგადოების რომელი წევრები არიან დღეს მეტად მარგინალიზებული - ინდუსტრიული მუშები, როგორც ეს იყო 1880-იან წლებში, თუ დაბალანაზღაურებადი, არასტაბილურად დასაქმებული ადამიანები, რომელთა სამუშაოს საფრთხეს უქმნის გლობალური დათბობის გავლენა? როგორ გავერთიანდეთ ევროპაში საქონლის ექსპორტის წინააღმდეგ, რომელიც წარმოებულია გლობალურ სამხრეთის ქვეყნებში საშინელი შრომისა და გარემო პირობებში? და როგორ ავირიდოთ ნეოლიბერალური მსოფლიო წესრიგი, დამყარებული ისეთ ბიზნეს მოდელზე, რომლის საშუალებითაც ერთი ჯგუფი (რომელიც სულ უფრო და უფრო მცირდება) ხელს ითბობს სხვა ადამიანებისა და ჩვენი გარემოს ექსპლუატაციით? ამ საერთო საქმეში, პროფკავშირელებმა და სოციალ-დემოკრატებმა დაიწყეს ალიანსების შექმნა, მაგალითად, „მწვანე სექტორებში“ მომუშავე ახალი წევრების მოზიდვით ან გარემოსდაცვით არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მოძრაობების საშუალებით. დარჩენილი ეჭვების გასაქარწყლებლად საჭიროა ხაზი გავუსვათ ჩვენს მთავარ სოციალ-დემოკრატიულ ღირებულებებს - სამართლიანობას, სოლიდარობასა და სოციალურ პროგრესს, რომელთათვისაც, როგორც ამ თავის პირველ ორ ნაწილში ვაჩვენეთ, კლიმატის ამბიციური პოლიტიკა გადამწყვეტია.

განმარტებები და წყაროები

1 გერმანიის გარემოს დაცვის სამინისტროს მიერ გამოქვეყნებულ კვლევაში არ იქნა შეგროვებული მონაცემები 2018 და 2019 წლების გაცხადებით მწვავე სიცხის ტალღების შესახებ. კვლევა ემყარებოდა მხოლოდ 2003, 2006 და 2015 მონაცემთა ბაზებს. იხილეთ, https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/1410/publikationen/das_monitoringbericht_2019_barrierefrei.pdf, გვერდი 34 (ბოლოს ნანახია თარიღით 16.4.2020).

2 გაეხსენოთ ოსკაროსანი ფილმი „პარაზიტი“, რომელშიც მდიდარი ოჯახი კარვებით მოგზაურობას აუქმებს ძლიერი წვიმის გამო მაშინ, როცა ღარიბი ოჯახის სარდაფში განლაგებული ბინა მთლიანად იტბორება.

3 იხილეთ <https://europeanmoments.com/opinions/eupinions> (ბოლოს ნანახია თარიღით 23.06.2020).

4 თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ მარგინალურ ჯგუფებს არ უნდა ჰქონდეთ მდგრადი არჩევანის გაკეთების საშუალება: ყველასთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს გათბობის სისტემა (რომელიც ადგილობრივ ტყეებს ხელუხლებლად ტოვებს), ენერგოეფექტური მაკივრები და ჯანსაღი ორგანული საკვები.

5 ყველაზე მეტი ემისიების გამომწვევი ადამიანების 26 პროცენტი ცხოვრობს ევროკავშირში, რუსეთსა და ცენტრალურ აზიაში. იხილეთ <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>, გვერდი 179, და https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/mb-extreme-carbon-inequality-021215-en.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 16.04.2020).

6 <https://edition.cnn.com/2019/06/25/world/climate-apartheid-poverty> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

7 არსებობს რამდენიმე საილუსტრაციო საშუალება, რომლებიც აჩვენებს, თუ რამდენად ვცხოვრობთ შემდეგი თაობის ხარჯზე - მაგალითად, ჩვენი ცხოვრების წესის დასაცავად საჭირო „დედამინების“ რაოდენობის გამოთვლა ან „დედამინის წლიური მარაგის ამოწურვის დღე“. თანამედროვე ცხოვრების წესის (მთელი სოციალური განსხვავებებით) გასაგრძელებლად ჩვენ 1,75 პლანეტა დედამინა დაგვჭირდება. ყველა რომ საშუალო იტალიელი ცხოვრობდეს, ოთხი პლანეტა დედამინა დაგვჭირდებოდა. „დედამინის წლიური მარაგის ამოწურვის დღე“ აღნიშნავს წელიწადის იმ დღეს, რომლის შემდეგაც ჩვენ „მედმეტად მოვიხმართ“ მსოფლიოს რესურსებს, ნაცვლად იმისა, რომ მომავალ თაობებს შევუნახოთ. ყოველწლიურად, „დედამინის წლიური მარაგის ამოწურვის დღე“ წინანდელთან შედარებით უფრო ადრე მოდის. 2019 წელს ეს 19 ივლისი იყო. ამ ინსტრუმენტების საინტერესო მიმოხილვა შეგიძლიათ იხილოთ ბმულზე: <https://www.theworldcounts.com/challenges/planet-earth/state-of-the-planet/overuse-of-resources-on-earth>

8 ყველაზე პოპულარული მიდგომა დედამინის პლანეტაზე ცხოვრების საზღვრების საილუსტრაციოდ ემყარება იმას, რასაც „პლანეტარულ საზღვრებს“ უწოდებენ. ცხრა პლანეტარული საზღვარი განსაზღვრავს „კაცობრიობისთვის უსაფრთხო საზღვრებს“ ხოლო „ერთი ან მეტი პლანეტარული საზღვრის დარღვევა შეიძლება მავნე ან კატასტროფულიც კი იყოს ზღვარის გადალახვის რისკის გამო, რაც გამოიწვევს გარემოს არასწორხაზოვან, მკვეთრ ცვლილებას კონტინენტური და პლანეტარული სისტემების მასშტაბით.“ იხილეთ <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/planetary-boundaries/about-the-research/the-nine-planetary-boundaries.html> (ბოლოს ნანახია თარიღით 16.04.2020).

9 ყველაზე გამორჩეული ახალგაზრდული მოძრაობაა „პარასკევი მომავლისთვის“, რომელმაც გლობალური წარმომადგენლობა მხოლოდ 12 თვეში შექმნა. იმისთვის, რომ იხილოთ როგორ ახასიათებს მოძრაობის ლიდერი მისი თაობისთვის კარგი ცხოვრების შანსებს, გადადით ბმულზე <https://www.npr.org/2019/09/23/763452863/transcript-greta-thunbergs-speech-at-the-u-n-climate-action-summit?t=1587037264028> (ბოლოს ნანახია თარიღით 16.04.2020).

10 იხილეთ <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/global-warming-heat-territory-earth-uninhabitable/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

11 ყოველწლიურად გამოქვეყნებული ანგარიშები - „კლიმატის გლობალური რისკის ინდექსი“ მოიცავს მონაცემებს კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ექსტრემალური ამინდის მოვლენების შესახებ. უახლეს ანგარიშში ნათქვამია, რომ „1999 წლიდან 2018 წლამდე ყველაზე მეტად დაზარალებული ათი ქვეყნიდან და ტერიტორიიდან შეიძლება იყოს განვითარებადი ქვეყანა დაბალი ან საშუალოზე დაბალი შემოსავლის ქვეყნების ჯგუფიდან, ორი მიეკუთვნებოდა საშუალოზე მაღალი შემოსავლის მქონე ქვეყნებს (ტაილანდი და დომინიკა) და ერთი იყო განვითარებული ეკონომიკის, მაღალ შემოსავლიანი სახელმწიფო (პუერტო რიკო).“ იხილეთ https://germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/20-2-01e%20Global%20Climate%20Risk%20Index%202020_10.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

12 იხილეთ <https://gain.nd.edu/our-work/country-index/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

13 მიმოხილვისთვის შეგიძლიათ იხილოთ, მაგალითად, <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/climate-change> ან <https://www.globalcitizen.org/en/content/how-climate-change-affects-women/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

რისკენ მივინწრაფვით?

• **ჩვენ ყველანი მივინწრაფვით სამყაროსკენ, სადაც მეტი სოციალური სამართლიანობა და თანასწორობაა ჩვენი თაობისთვის, ჩვენი შვილებისა და შვილიშვილებისთვის.** საერთაშორისო სოლიდარობის სულისკვეთებით, გვინდა დავასრულოთ შიმშილი და სიღარიბე, გვსურს ჯანდაცვის მოქმედი სისტემები და სიმდიდრის უფრო სამართლიანი განაწილება. **კლიმატის ამბიციური პოლიტიკა არა მხოლოდ გვეხმარება ამ მხრივ მნიშვნელოვანი მარცხის თავიდან აცილებაში, არამედ ამგვარი საზოგადოებების მშენებლობასაც უწყობს ხელს.** უკვე მრავალ ქვეყანაში ხორციელდება გარემოსდაცვითი პროექტები, საიდანაც სარგებელს იღებენ მარგინალური ჯგუფები (მაგალითად, საზოგადოებრივი ბაღებით, უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტით ან ენერგოეფექტური

სოციალური საცხოვრისებით) და გამოიყენება პოლიტიკური ინსტრუმენტები, რომლებსაც მივყვართ ნახშირორჟანგის (CO2) ემისიების შემცირებასა და სიმდიდრის უფრო სამართლიან განაწილებასთან (როგორცაა ნახშირბადის გადასახადები მკაცრი გადანაწილების პრინციპით).

• **წარმატებული გარდაქმნიდან მიღებული გამოცდილების, ასევე, წინა ათწლეულებში განხორციელებული განსაკუთრებულად პროგრესული გარემოსდაცვითი პოლიტიკის საფუძველზე, უფრო და უფრო მეტი სოციალ-დემოკრატი, პროფკავშირული და სხვა პროგრესული სუბიექტი აგრძელებს მუშაობას ცხოვრების ამ ხედვაზე, რომელიც სოციალური და ეკოლოგიური თვალსაზრისით საუკეთესოა ყველასთვის.**

14 იხილეთ, მაგალითად, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiVr6GT7MLqAhWixMQBhb7GA5QQFjABegQIA-xAB&url=https%3A%2F%2Fwww.ipcc.ch%2Fapps%2Fnlite%2Far5wg2%2Fnlite_download2.php%3Fid%3D9719&usq=AOvVaw0w7DWxcyZRbD6yyO99Gu9a (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

15 აშშ-ს მონაცემებისთვის, იხილეთ მაკრაიტი, აარონ მ. (2010): გენდერის გავლენა ცოდნასა და შემოთვებაზე, რომელიც ამერიკის საზოგადოებას აქვს კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებით: მოსახლეობა და გარემო 32, ნომ. 1, გვ. 66-87.

16 იხილეთ, მაგალითად, <https://medium.com/the-sensible-soapbox/british-columbias-carbon-tax-is-working-3ea81114be5a> ან <https://www.freitag.de/autoren/der-freitag/co2-steuer-als-gerechtigkeitsmotor-so-gehts>

17 იხილეთ <https://ourworldindata.org/contributed-most-global-co2> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

18 იხილეთ <https://www.wearestillin.com/about> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

19 იხილეთ <https://www.covenantofmayors.eu/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

20 პულიცერის პრემიის ლაურეატმა, ჯოელ პიტმა ეს ასახა ცნობილ მულტფილში ჯერ კიდევ 2009 წელს: <https://www.climateactionreserve.org/blog/2012/08/31/environmental-cartoons-by-joel-pett/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

21 კვიდ-19-ის კრიზისით გამოწვეულმა გლობალურმა რეცესიამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას ამ დადებით პროცესებს ორი გზით: პირველი, კორნაივირუსის მრავალ მსხვერპლზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, წარმოქმნილი ეკონომიკური კრიზისი გაანადგურებს უამრავი ადამიანის საარსებო წყაროს და მილიონობით სამუშაო ადგილს შეინირავს. მეორე, თუ სახელმწიფოები არ დაადგებიან „შწვანე აღდგენის“ გზას, გარემოსდაცვითი მიზნები შეიძლება მიუწვდომელი აღმოჩნდეს, რაც გამოიწვევს სავალალო შედეგებს, როგორც ამ თავშია აღნიშნული.

22 იმ ადამიანების პროცენტული მაჩვენებელი, რომლებიც დღეში ერთ დოლარზე ნაკლებით არსებობდნენ, 1820 წელს 84% იყო და 1990-იანი წლების დასაწყისისთვის 24 პროცენტამდე შემცირდა. ხოლო იმ ადამიანთა პროცენტული რაოდენობა, რომლებიც დღეში 1,9 დოლარზე ნაკლებით ცხოვრობდნენ, 1980-იანი წლების დასაწყისში 44 პროცენტი იყო და 2015 წლისთვის 9.6 პროცენტამდე დაეცა. (იხილეთ <https://ourworldindata.org/extreme-poverty> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04. 2020)).

23 იხილეთ https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/A_HRC_41_39.pdf, გვერდი 6. ორიგინალური ანგარიშისთვის, იხილეთ <https://www.worldbank.org/en/topic/climatechange/brief/shock-waves-managing-the-impacts-of-climate-change-on-poverty-background-papers> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

24 <http://www.fao.org/state-of-food-security-nutrition/2018/en/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

25 <http://www.fao.org/3/ca5162en/ca5162en.pdf#page=30> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

26 იხილეთ <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/15863.pdf>, გვ. 8 (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.05.2020).

27 იხილეთ <https://public.wmo.int/en/resources/bulletin/integrated-drought> (ბოლოს ნანახია თარიღით 8.7.2020). კლიმატის კრიზისის გავლენის კვლევა ბელორუსში, უკრაინასა და მოლდოვაში ასევე ხაზს უსვამს გვალვისა და წყლის სიმცირით გამოწვეულ რისკებს და აჩვენებს, რომ მოლდოვა და უკრაინა ყველაზე მეტად დაზარალდნენ: https://www.droughtmanagement.info/literature/ZOI_climate_change_eastern_europe_2012.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 08.07.2020).

28 „ადამიანის განვითარების ანგარიში“ ვაფრთხილებს: „კლიმატის ცვლილების უარყოფითი შედეგები ჯანმრთელობასა და განათლებაზე აისახება. 2030-2050 წლებში მოსალოდნელია, რომ კლიმატის ცვლილებამ წელიწადში დამატებით დაახლოებით 250,000 სიკვდილი გამოიწვიოს შიმშილის, მალარიის, დიარეისა და სითბური სტრესის გამო.“ <http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>, გვ. 180 (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

29 „ადამიანის ჯანმრთელობას ასევე აზიანებს საშიში ინფექციები და ეკოსისტემის შუამავლობით გამოწვეული შედეგები. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის, კავკასიისა და შუა აზიის (CEECCA) ქვეყნების უმეტესობა აღნიშნავს ჯანმრთელობის ამგვარი საფრთხეების მაღალ რისკს, მათ შორის ტულარემიას, ციმბირის წყლულს, ტკიპით გამოწვეულ ენცეფალიტს დასავლეთში, ჰემორაგიულ ცხელებას თირკმლის სინდრომით, ყირიმ-კონგოს ჰემორაგიულ ცხელებას, დასავლეთ ნილოსის ცხელებას, ბრუცელოზსა და ცხელება Q-ს, აგრეთვე საშიშ ინფექციებს, როგორცაა ქოლერა, მალარია, ტკიპის ტიფი, ლეიშმანიოზი, ლეპტოსპიროზი და სხვა.“ იხილეთ <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/15863.pdf>, გვერდი 8.

30 <https://www.who.int/gho/world-health-statistics> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

31 გაეროს სპეციალურმა მომხსენებელმა უკიდურესი სიღარიბისა და ადამიანის უფლებების შესახებ, ფილიპ ალსტონმა ხაზი გაუსვა შემდეგს: „კლიმატის ცვლილებით იქმნება საფრთხე, რომ გაბათილდეს ბოლო 50 წლის განმავლობაში მიღწეული წინსვლა განვითარების, გლობალური ჯანმრთელობისა და სიღარიბის შემცირების მიმართულებით.“ იხილეთ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24735&LangID=E> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

32 იხილეთ <https://en.unesco.org/courier/2018-2/climate-change-raises-conflict-concerns> (ბოლოს ნანახია თარიღით 16.04.2020) ან ქ. ჯ. მეჩი, ს. მ. კრაანი, უ. ნ. ედგერი და სხვ. (2019): კლიმატის ცვლილება, როგორც შეიარაღებული კონფლიქტის რისკ-ფაქტორი, გამოცემაში: ბუნება 571, 193-197.

33 იხილეთ <https://www.un.org/en/chronicle/article/greatest-threat-global-security-climate-change-not-merely-environmental-problem> (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.05.2020).

34 იხილეთ <https://www.unhcr.org/news/stories/2019/10/5da5e18c4/climate-change-and-displacement.html> (ბოლოს ნანახია თარიღით 08.07.2020).

35 იხილეთ <https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2018/03/19/groundswell---preparing-for-internal-climate-migration> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

36 მხოლოდ ორ მაგალითს მოვიყვანთ: პირველი, გლობალური დათბობის მრდისთვის მოსამზადებლად, ბევრ ქალაქს მოუწევს შეცვალოს მთელი თავისი სადრენაჟე სისტემა, რათა ძლიერი წვიმის შემდეგ წყლის მასებმა ქალაქი არ დატბოროს. მეორე, მუდმივი ყინულის დნობის გამო, არქტიკის რეგიონებში ასევე საჭირო გახდება მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურის (გზები, ელექტროგადამცემი ხაზები, შენობები და ა.შ.) თითქმის მთლიანად თავიდან აშენება. იხილეთ <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/15863.pdf>, გვერდი 9 (ბოლოს ნანახია თარიღით 17.04.2020).

37 გლობალური სადამღვევო სააგენტოს, მიუნხის რის „ნეთქეთსერვისის“ (NatCat SERVICE) მიხედვით. <https://www.munichre.com/en/risks/climate-change-a-challenge-for-humanity.html> (ბოლოს ნანახია თარიღით 17.04.2020).

38 იხილეთ <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/climate-resilience>, და <https://newclimateeconomy.report/2016> (ბოლოს ნანახია თარიღით 16.04.2020).

39 იხილეთ მისი ბრწყინვალე გამოსვლა კლიმატის მოქმედების სამიტზე: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2019-09-23/remarks-2019-climate-action-summit> (ბოლოს ნანახია თარიღით 17.04.2020).

40 იხილეთ https://www.researchgate.net/publication/325321687_Large_potential_reduction_in_economic_damages_under_UN_mitigation_targets (ბოლოს ნანახია თარიღით 23.06.2020).

41 იხილეთ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

42 ცენტრის მთავარი გვერდი შეგიძლიათ იხილოთ აქ <https://www.ituc-csi.org/just-transition-centre?lang=en> (ბოლოს ნანახია თარიღით 10.07.2020).

43 ფაქტი, რომ არ იყო განსაზღვრული ნახშირზე ეტაპობრივი უარის თქმის „პარიზის შესაბამისი“ თარიღი, გერმანიის „ქვანახშირის კომისის“ დიდ კრიტიკას იმსახურებს. ნახშირბადის ბიუჯეტის გათვალისწინებით, გერმანიას დასჭირდებოდა ნახშირის ხმარებიდან ამოღება არაუგვიანეს 2030 წლისთვის, მაგრამ დაინტერესებული მხარეები შეთანხმდნენ ეტაპობრივ გამოსვლაზე მხოლოდ 2035-2038 წლებისთვის. შედეგად, განახლებადი ენერჯიების წარმოების წელი გაფართოება რისკის ქვეშ აყენებს ათასობით სამუშაო ადგილს ამ სექტორში (იხილეთ <https://www.bund.net/service/presse/pressemitteilungen/detail/news/diw-stu-die-kohleausstieg-muss-bis-2030-kommen-zwei-drittel-des-gesamten-deutschen-emissions-budgets-bereits-in-20-jahren-aufgebraucht/>). კიდევ ერთი დიდი შეკითხვა ეხება იმას, თუ რამდენად „სამართლიანია“ გადასახადის გადამხდელთა ფულიდან 40 მილიარდი ევროს გამოყოფა მრეწველობისთვის, რომელსაც მომავალი არ აქვს, მაშინ, როცა გერმანული გაკოტრებული მზის ენერჯიის კომპანიების ყოფილ თანამშრომლებს არანაირი დახმარება არ მიუღიათ და არც ქარის სტაბილური ენერჯიის სექტორზე დამოკიდებული სტრუქტურულად სუსტი რეგიონები იღებენ ისეთივე მხარდაჭერას, როგორც ქვანახშირის მომპოვებელი რეგიონები.

წყაროები

უთანასწორობასა და კლიმატის კრიზისს შორის არსებული კავშირების მნიშვნელოვანი მიმოხილვა: <http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

სიღარიბესა და კლიმატის ცვლილებას შორის კავშირები დანვრილებით არის ნაჩვენები ბმულზე https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/A_HRC_41_39.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

კლიმატის კრიზისის გავლენის დეტალური მონაცემები, წარმოებული ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის (WHO) ვებოქის განყოფილების მიერ: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/347983/13-Fact-sheet-SDG-Climate-change-FINAL-25-10-2017.pdf?ua=1 (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.04.2020).

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO) სახელმძღვანელო პრინციპები სამართლიანი ტრანზიციისთვის: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf და ILO-ს უფრო ახალი პუბლიკაცია: ბელა გალგოზი/ILO (2018): სამართლიანი ტრანზიცია ყველასთვის ეკოლოგიურად მდგრად ეკონომიკასა და თანასწორ საზოგადოებაზე, https://labordoc.ilo.org/discovery/delivery/41ILO_INST:41ILO_V2/1256119990002676

ორი ყველაზე მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომლებიც კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის სახელმძღვანელოდ ითვლება, არის პარიზის შეთანხმება კლიმატის ცვლილების შესახებ: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf და კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი საბჭოს (IPCC) ინოვაციური ანგარიში 1.5°C-ის შესახებ: <https://www.ipcc.ch/sr15/>

2

ეკონომიკის დეკარბონიზაცია და სამუშაო ადგილების მომავალი

ეკონომიკის ყველა სექტორის დეკარბონიზაცია არის შესაძლებლობა, შეიქმნას სხვადასხვა ტიპის ახალი სამუშაო ადგილები განვითარებად ინდუსტრიებში, წრიული ეკონომიკის ახალი ბიზნეს მოდელების საშუალებით.

ამ თავში ჩვენ შევეხებით უმნიშვნელოვანეს, მაგრამ რთულ ამოცანას, რომლის წინაშეც ვდგავართ: ეკონომიკის ყველა სექტორის დეკარბონიზაცია. ვფიქრობთ, რომ ამ ნამოწყებას, ზემოთ მოყვანილი არგუმენტის ფონზე, დასჭირდება უზარმაზარი ინვესტიცია, ასევე ტექნიკური და სოციალური ინოვაციები. მაგრამ თუ მის პოტენციალს გამოვიყენებთ, ამბიციურმა კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებებმა შეიძლება შექმნას

უამრავი ახალი და უკეთესი სამუშაო ადგილი. აქ წარმოგიდგინთ მტკიცებულებებს ამ სცენარის მიზანშეწონილობის შესახებ და განვიხილავთ, თუ როგორ უნდა ვაქციოთ ის რეალობად ჩვენს წინაშე არსებული გამოწვევების პირისპირ. ერთხელ და სამუდამოდ, თუ კლიმატის ცვლილება არ შერბილდება, ეს ბევრად უფრო დიდ გამოწვევას შეგვიქმნის, რადგან მკვდარ პლანეტაზე სამუშაოები არ არის.

...ჩვენ უნდა მოვახდინოთ დეკარბონიზაცია, იმისათვის, რომ ვიხსნათ დედამიწა კლიმატის კოლაფსისგან. მკვდარ პლანეტაზე სამუშაოები არ არის.

მართალი ხარ, ჯეკ. მაგრამ რა ვაკეთოთ ჯანმრთელ პლანეტაზე, თუ სამუშაო არ გვექნება?

ნაწილი I: ახალი ინდუსტრიული და საზოგადოებრივი ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის საჭირო ინვესტიცია უამრავ ახალ სამუშაო ადგილს შექმნის.

ჩვენი ეკონომიკის დეკარბონიზაცია უზარმაზარ საინვესტიციო პროგრამას მოითხოვს. მომდევნო 30 წლის განმავლობაში, ჩვენი საჯარო და კერძო ინფრასტრუქტურის მნიშვნელოვან ნაწილში საჭირო გახდება განახლება, რათა ის ნახშირბად-ნეიტრალური გახდეს. ეს მოიცავს ენერგეტიკულ ქსელებს, ელექტროსადგურებს, ქიმიურ გადამამუშავებელ საწარმოებს, სამშენებლო ფონდს, სატრანსპორტო სისტემას, ნარჩენების პრევენციასა და გადამუშავებას, ასევე, სხვა მრავალ სფეროს.

ამ ამოცანის მასშტაბზე წარმოდგენა რომ შეგვექმნას, საჭიროა უფრო დეტალურად განვიხილოთ ჩვენი ეკონომიკის სხვადასხვა დარგი და თითოეულში გასატარებელი ღონისძიებები:

1. ენერგოსექტორში წიაღისეული საწვავის თბოელექტროსადგურები უნდა შევცვალოთ განახლებადი ენერჯის წარმოების საშუალებებით, როგორცაა მზის ფოტოელემენტების (PV) სისტემები, ქარის ელექტრო სადგურები, ბიოსაწვავი და ჰიდროელექტროსადგურები. იმის გათვალისწინებით, რომ ენერგოსფეროს წარმატებული ცვლილება მნიშვნელოვნად იქნება დამოკიდებული დეცენტრალიზებულ სტრუქტურაზე, ასევე საჭირო გახდება ენერგეტიკული ქსელის განახლება, მათ შორის ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვა, რათა ის გახდეს გონივრული და მოთხოვნაზე ორიენტირებული. სხვადასხვა ტექნოლოგიაზე დაფუძნებული დისპერსიული შენახვის ქსელი, რომელიც ელექტროენერგეტიკული სისტემის საყრდენს წარმოადგენს, უზრუნველყოფს მიწოდების უსაფრთხოებას ნაკლებად მზიანი თუ ქარიანი დღეებისა და კვირების განმავლობაში. მწვანე წყალბადის წარმოებისთვის განახლებადი

ელექტროენერჯის გამოყენება არის ჭარბი ელექტროენერჯის შენახვის ერთ-ერთი გზა მაშინ, როცა მიწოდება აღემატება მოთხოვნას. მსგავსი მაგალითებია ბატარეები და ჰიდრო-ელექტროსადგურები თბური ტუმბოებით. განახლებადი ენერჯის ინდუსტრიის დეცენტრალიზების შემდეგ, იგივე მოხდება წყალბადის წარმოებაშიც, რომელიც შეიძლება განთავსდეს გარეთ, განსაკუთრებით ქარის ელექტროსადგურებთან ახლოს. მას აქვს პოტენციალი, შექმნას სამუშაო ადგილები ადგილობრივ დასახლებებში და წარმოშვას ახალი მიწოდების ჯაჭვები და წარმოების ქსელები.

2. ინდუსტრიას მოუწევს ნახშირბადის ინტენსიური წარმოების პროცესების ჩანაცვლება ნახშირბადისგან თავისუფალი ალტერნატივებით. ეს ეხება როგორც დაზარალებულ ინდუსტრიებში ენერჯის გამოყენებას, ასევე ქიმიურ პროცესებს, რომლებიც წარმოქმნიან ნახშირორჟანგს (CO2) ან იყენებენ ნახშირბად-ინტენსიურ პროდუქტებს მრავალი ინდუსტრიული პროცესისთვის, რომლებსაც თან ახლავს ნახშირბადის ჭარბი გამოყოფა. უკვე არსებობს პრობლემის ტექნოლოგიური მოგვარების გზები და, სავარაუდოდ, ჩვენ ახალი ინდუსტრიული სექტორების გაჩენის მომსწრენი გავხდებით. ამასთან, ამ ახალი ტექნოლოგიებიდან ბევრი ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზეა და სჭირდება შემდგომი კვლევები და საპილოტე პროექტები იმისათვის, რომ სამრეწველო დონეს მიაღწიოს. მაგალითად, ბოლო პერიოდში დიდი ყურადღება ექცევა მწვანე წყალბადის გამოყენებას. ის შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც ჩამნაცვლებელი ენერჯის ინტენსიური წარმოების ბევრ პროცესში, რომელიც ადრე, სხვა საკითხებთან ერთად, მოითხოვდა წიაღისეული ენერჯის წყაროების გამოყენებას და ამასთან იყო ძალიან ნახშირბად-ინტენსიური. სამრეწველო პროცესებში მწვანე წყალბადის გამოყენების ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია ფოლადის წარმოებაში ნახშირის ჩანაცვლება.

3. მობილობის სექტორში საჭირო გახდება დიდი ინვესტიცია ჩაიდოს სატრანსპორტო სისტე-

მის მოქნილობაში („მულტიმოდალობა“). ეს, მოითხოვს საკუთრივ საზოგადოებრივი ტრანსპორტის შესაძლებლობების გაფართოებასა და გამწვანებას, გაზიარების სერვისების განვითარებას, ასევე მაღალი დონის ურთიერთკავშირის მობილობის სხვადასხვა საშუალებებსა და მობილობის გაციფრულებას შორის. შედეგად, ხალხი კიდევ უფრო მეტს იმოდრავებს, ვიდრე დღეს და მანქანის ფლობა ნაკლებად აუცილებელი გახდება. საზოგადოებრივი ტრანსპორტის შესაძლებლობების გაზრდა უნდა მოიცავდეს საქალაქთაშორისო სარკინიგზო სისტემის, აგრეთვე, ურბანული და ადგილობრივი ტრანსპორტის შესაძლებლობების გაფართოებას. რაც შეეხება დანარჩენ მანქანებს, ჩვენ უნდა შევცვალოთ არსებული ძრავიანი ტრანსპორტი ნულოვანი გამონახლოქვის მქონე მანქანებით, რომლებიც მეორადი ენერჯის წყაროდ ელექტროენერჯის ან წყალბადს იყენებს. ერთ-ერთი კვლევის თანახმად, 2050 წლისთვის ავტომობილების მინიმუმ 80 პროცენტი ელექტროენერჯიაზე იმუშავებს.¹ მობილობის უფრო ღრმად შესასწავლად, იხილეთ თავი 5.

4. ხშირად უგულებელყოფილია, თუმცა უმნიშვნელოვანესია **გათბობისა და გავრილების სექტორი**, რომელიც მოიცავს იმას, თუ როგორ ვათბობთ სახლებსა და საზოგადოებრივ შენობებს ზამთარში, ვაგრილებთ ზაფხულში და როგორ ვამზადებთ საჭმელს. ამ სფეროს აქვს დიდი და აუთვისებელი პოტენციალი ნახშირბადის ემისიების შემცირების კუთხით. ამისთვის საჭიროა ენერგოეფექტურობის გაზრდისა და განახლებადი ენერჯის გარდაქმნის ორმაგი სტრატეგია. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს ნიშნავს ვიყოთ გრილად, თბილად და დანაყრებულები ნაკლები ენერჯის გამოყენებით და დავეყრდნოთ მხოლოდ განახლებად, ნულოვანი გამონახლოქვის მქონე ენერჯის წყაროებს. ამის განსახორციელებლად, პირველ რიგში, დაგვჭირდება მთელი არსებული შენობების გადაკეთება, მოდერნიზაციის გზით თბოიზოლაციის გასაუმჯობესებლად. მეორე, ჩვენ მოგვინვეს შევცვალოთ ნახშირის, ნავთობის ან ბუნებრივი გაზის ბაზაზე დაფუძნებული ტრადიციული გათბობის სისტემები ნულოვანი გამონახლოქვის ტექნოლოგიებით, როგორცაა მზის ენერჯის სისტემები, მწვანე ელექტროენერჯით

მომუშავე თბური ტუმბოები ან განახლებადი ცენტრალური გათბობის სისტემები. გარდა ამისა, უნდა გადავხედოთ არქიტექტურულ დიზაინს და მაქსიმალურად ენერგოეფექტური გავხადოთ იგი, მაგალითად, ფანჯრის ადგილის ყურადღებით შერჩევასა და ჰაერის ცირკულაციის საშუალებით.

5. ბოლო დარგი, რომელიც აუცილებლად იმსახურებს აღნიშვნას, არის **სოფლის მეურნეობა**. ის მეთანისა და აზოტის ემისიების უდიდეს წყაროს წარმოადგენს ანუ სათბურის გაზებისა, რომლებიც ჩვენი კლიმატისთვის ნახშირორჟანგზე ბევრად უფრო საშიანია. ხშირად ამბობენ, რომ სოფლის მეურნეობის დეკარბონიზირება ძნელია, მაგრამ შეუძლებელი სულად არ არის, თუ შევცვლით სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის მეთოდს. გარემოზე მორგებული მეურნეობა არის მთავარი, ხოლო სოფლის მეურნეობის სუბსიდიების ეკოლოგიური ფერმერობისკენ გადამისამართება - ამ გზისკენ მიმავალი პირველი ნაბიჯია. ეს სუბსიდიები ევროკავშირის ბიუჯეტის მნიშვნელოვან წილს - თითქმის 40 პროცენტს შეადგენს და ამჟამად მათ უმეტესად მსხვილი აგრო მეურნეობები იღებენ.² ეს დარგი ნაკლებ ინვესტიციას ითხოვს, თუმცა მასში შეიძლება საჭირო გახდეს მეტი შრომის ჩადება და შეიქმნას სამუშაო ადგილები ახალი ბიზნეს მოდელების საშუალებით. ამას განსაკუთრებით კარგად დავინახავთ, თუ სოფლის მეურნეობის სექტორს გლობალური თვალსაზრისით შევხედავთ და წრიული ეკონომიკის პრინციპებს მივუსადაგებთ: ადგილობრივად, ბიონარჩენები შეიძლება სასუქად ან ბიოგაზად გადაიქცეს უზარმაზარი ფინანსური ინვესტიციების ან ადგილობრივი ფერმერების სპეციალური გადამამუშავების გარეშეც კი.

• საერთო ჯამში, მომდევნო 30 წლის განმავლობაში გერმანიაში დეკარბონიზაციისთვის საჭირო დამატებითი ინვესტიცია დაახლოებით ორ ტრილიონ ევროდაა შეფასებული. ეს შეიძლება უზარმაზარ თანხად მოგეჩვენოთ, მაგრამ სინამდვილეში შეადგენს მთლიანი ინვესტიციის მხო-

ლოდ სამ პროცენტს, რომელიც საჭიროა გერმანიის ეკონომიკისთვის აუცილებელი სამრეწველო დანადგარებისა და საცხოვრებელი შენობებისთვის. ამით ვხვდებით, რა მოცულობაზეა საუბარი ეკონომიკის სიდიდესთან შედარებით.

დასკვნა: **ეს მნიშვნელოვანი თანხაა, მაგრამ მისი გამოყოფა შესაძლებელია.**

- უფრო მეტიც, დაზარალებულ სექტორებში სამუშაო ადგილებისთვის აუცილებელი ინვესტიციების გადახედვა ცხადყოფს დადებით სიახლეებს. პირველი, ეს ინვესტიციები **გაზრდის პროდუქციაზე მოთხოვნას** წამყვან ბაზრებზე **კლიმატის დაცვის** ტექნოლოგიების მიმართ: განახლებადი ენერჯის ტექნოლოგიებისთვის, მწვანე მობილობისთვის, ენერგოეფექტური ტექნოლოგიებისა და გადაწყვეტილებების მისაღებად მხოლოდ რამდენიმე მაგალითი რომ დავასახელოთ, დაგვჭირდება მატარებლების არსებული ქსელის გაფართოება, ახალი გათბობის სისტემები, საიზოლაციო მასალები, ქარის ტურბინები და ა.შ.

ეს, თავის მხრივ, შექმნის კიდევ უფრო მეტ სამუშაო ადგილს შესაბამის დარგებსა და რეგიონებში. ქვემოთ მოცემულ განყოფილებაში ჩვენ განვიხილავთ იმ სპეციფიკურ პროფესიებს, რომლებიც ადამიანებს ყველაზე მეტად მოუტანენ სარგებელს³:

- 1.** გარდაქმნის პროცესში, სადაც ინფრასტრუქტურას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, პირველ რიგში ისარგებლებენ **სტრუქტურულ და სამოქალაქო ინჟინერიაში** დასაქმებული პირები: საჭირო გახდება რკინიგზის მშენებლობა და შენობების მოდერნიზება.
- 2.** არსებული შენობების ფართომასშტაბიანი კაპიტალური რემონტით ისარგებლებენ შიდა სამშენებლო სამუშაოზე მომუშავე მუშეებიც და ადამიანები, რომელთა პროფესიაც დაკავშირებულია **სამშენებლო უბნების დაგეგმვასა და მუდამხედველობასთან**, აგრეთვე, **შენობების საინჟინროტექნიკურ მომსახურებასთან.**
- 3.** გარდა ამისა, ინდივიდუალური მობილობიდან მეტ საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე გადასვლა

შექმნის სამუშაო ადგილებს ისეთ **საგზაო და ლოგისტიკურ** მომსახურებებში, რომლებიც, მაგალითად, უკავშირდება საზოგადოებრივი ტრანსპორტის განვითარებას და გაზიარების სისტემების გაფართოებას, მოძრაობის მართვას და მწვანე მობილობის ინფრასტრუქტურის ამოქმედებას.

- 4.** და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, **მექატრონიკაში, ენერჯის ელექტრონიკა-სა და ელექტროტექნიკაში** სამუშაო ადგილების რაოდენობა შეიძლება გაიზარდოს განახლებადი ელექტროენერჯის საშუალებებსა და მომსახურებებზე გაზრდილი მოთხოვნის წყალობით. დეცენტრალიზებულ ენერჯის სისტემაში ამ სამუშაოებით უშუალოდ ადგილობრივი მოსახლეობა ისარგებლებს.
- აუცილებელია, ყველა ქვეყანაში განხორციელდეს ბევრი საჭირო ინვესტიცია. განახლებადი ენერჯის სისტემა უფრო დეცენტრალიზებული უნდა გახდეს, ვიდრე დღევანდელი ცენტრალიზებული სისტემა, რომელიც თბოელექტროენერჯის გამომუშავებაზეა დაფუძნებული. ამიტომ სარგებელს ქვეყნის ყველა რეგიონი მიიღებს. მოვიყვანოთ თვალსაჩინო მაგალითი: დღეს გერმანიის მასშტაბით თითქმის 300,000 ადამიანი უკვე დასაქმებულია განახლებადი ენერჯის

წამყვან ბაზარზე,⁴ ქვანახშირის წარმოებაში კი - მხოლოდ 28,000 და ისინიც კონკრეტულ რეგიონებში არიან თავმოყრილი.

მოვლენები გერმანიაში გვიჩვენებს, რომ, თუ შევადარებთ ნაკლებად ამბიციურ კლიმატის ცვლილების პოლიტიკას, ეკონომიკის დეკარბონიზაციამ შეიძლება შექმნას უფრო მეტი სამუშაო ადგილი, ვიდრე გააუქმოს.

- **უკვე მილიონობით ადამიანი მუშაობს „მწვანე“ სექტორში.** გერმანიის გარემოს დაცვის სააგენტოს (UBA) მიერ ჩატარებული ბოლოდროინდელი კვლევის თანახმად, გერმანული სამუშაო ძალის 6,4 პროცენტი (თითქმის სამი მილიონი ადამიანი) უკვე დასაქმებულია გარემოს დაცვასთან დაკავშირებულ დასაქმების სფეროებში, ეკოტურიზმითა და მდგრადი ფინანსური მომსახურებით დაწყებული და სამრეწველო სამუშაოებით დამთავრებული. ამ სამუშაოების ნახევარზე მეტი პირდაპირ კავშირშია კლიმატის დაცვასთან.⁵ მინიმუმ 400,000 ადამიანი მუშაობს განახლებადი ენერჯის სექტორებში მაშინ, როცა გერმანიის მურა ნახშირის (ლიგნიტის) მოპოვების დარგში მხოლოდ 18,600 დასაქმებულია. ძალიან ცოტა კვლევა გვაძლევს მონაცემებს კონკრეტულად მობილობის სექტორზე (ანუ, მუშეები, რომლებიც მხოლოდ შიდა წვის ძრავას აწარმოებენ, რომ შევადაროთ მათ, ვინც აშენებს არა მარტო ელექტრო ან წყალბადის მანქანებს, არამედ (სატვირთო) ველოსიპედებს, მატარებლებს, ავტობუსებს, რკინიგზებსა და საველოსიპედ ბილიკებსაც). კლიმატის ამბიციური პოლიტიკა ასევე ქმნის უსაფრთხო სამუშაო ადგილებს სამომავლო მწვანე სექტორებში - ხოლო ტრადიციულ ინდუსტრიებზე მიჭატვა ამ სამუშაოებს რისკის ქვეშ აყენებს და უკვე ათასობით ადამიანის უმუშევრობაც გამოიწვია.⁶

- ამ სამუშაოების დაკარგვის ერთ-ერთი მიზეზი ის არის, რომ მწვანე სამუშაოზე დასაქმებულები ჯერ კიდევ არ არიან გაერთიანებულები პროფკავშირებში და ამიტომ მათ არ გააჩნიათ ძლი-

ერი წარმომადგენლობა (განსხვავებით ქვანახშირის დარგისაგან, რომელიც ტრადიციულად გამოირჩევა ძალიან მაღალი ორგანიზებულიობითა და სექტორში აქტიურობით). ბევრმა „მწვანე სტარტაპმა“ ვერ დაინახა პროფკავშირებთან თანამშრომლობის აუცილებლობა, ზოგმა მათ საქმიანობასაც კი შეუშალა ხელი. ამიტომ პროფკავშირების უმეტესობამ ხელიდან გაუშვა განვითარებადი, ინვაციური „მწვანე“ დარგებიდან ახალი წევრების მოზიდვის შესაძლებლობა. ამრიგად, **„მწვანე სამუშაოების“ მიმართულებით პროფკავშირების შექმნა წარმატებული გარდაქმნის საწინდარია. უფრო მეტიც, ამით ყველა დაინტერესებული მხარე ისარგებლებს:** დასაქმებულები - უკეთესი წარმომადგენლობით, პროფკავშირები - ახალი წევრების მეშვეობით, ხოლო „მწვანე“ ფირმები - ხმის მოპოვების გზით.

- ისტორიულად, დარგების აღმავლობა და დაცემა სიახლე არ არის, მაგრამ **ამჟერად, ჩვენ გვაქვს შესაძლებლობა, ეკონომიკის გარდაქმნა ვაქციოთ პოლიტიკურად მართულ პროცესად, რომელიც უზრუნველყოფს სოციალურ სამართლიანობას.** დღეს თავლებში ბევრად ნაკლები ადამიანია დასაქმებული იმ ეპოქასთან შედარებით, როდესაც ცხენები გადაადგილების ძირითადი საშუალება იყო, მატარებლებზე კი ძალიან ცოტა მეცეცხლური მუშაობდა. ეს სამუშაოები უბრალოდ გაქრა ტექნოლოგიური პროგრესის ფონზე. ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში ათასობით მდივანი შემცირებაში მოყვა, როდესაც კომპიუტერი საოფისე ტექნიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი გახდა (დასაქმებაზე ასახული გაციფრების შედეგების უფრო დეტალური განხილვისთვის, იხილეთ, თავი 3, გვერდი 69). ამ გარდაქმნებიდან ბევრი ბაზრით იყო განპირობებული. თუმცა ზოგი მთავრობის ღონისძიებებით იყო გამოწვეული - მაგალითად, თამბაქოს წარმოებაში სამუშაო ადგილების დაკარგვა, როდესაც მთავრობებისთვის მოქალაქეების ჯანმრთელი ფილტვები უფრო მნიშვნელოვანი გახდა, ვიდრე ამ სექტორიდან მიღებული მოგება.

რიდან მიღებული მოგება.

- თუ განვიხილავთ ინვესტიციების სხვაგან გადანის საკითხს, ცხადად დავინახავთ მრავალი „ყავისფერი“ ეკონომიკური დარგის ბაზრით გამოწვეული ჩამოშლის სავარაუდო სცენარს. მსხვილი კერძო ბანკები, ასევე ბევრი საპენსიო ფონდი და სხვა ფინანსური ინვესტორები ტოვებენ წიაღისეულ საწვავზე დაფუძნებულ ინდუსტრიებს, ხოლო მრავალმხრივი და ეროვნული განვითარების ბანკები **„დივესტიციის“** სტრატეგიებს ახორციელებენ, რადგან თვლიან, რომ ამ სექტორებს მომავალი არ აქვთ.⁷ **ამიტომ, მთავარი საკითხი ის კი არ გახლავთ, შეძლებენ თუ არა ისინი გარემოსთვის საშიანო „ტრადიციული ბიზნესის“ ჩვეულ რეჟიმში გაგრძელებას ანდა შემცირებას, არამედ, უფრო მნიშვნელოვანია ის, დარგებიან თუ არა დასაქმებულები და საზოგადოებები საბაზრო ეკონომიკით განპირობებული დარგის შეჩერების წინაშე ყოველგვარი დამცავი სისტემის გარეშე ანდა ჩვენ ახლავთ დავინწყებთ სამართლიანი გადასვლისთვის საჭირო პოლიტიკური ჩარჩოების შექმნას, რაც სამუშაოებს მისცემს მოქალაქეებს მონაწილეობა მიიღონ თავიანთი მომავლის ფორმირებაში?**
- მთავარი გზავნილია, რომ დეკარბონიზაცია გამოიწვევს დასაქმების სტრუქტურის შეცვლას. ამ ცვლილების წარმატება დამოკიდებული იქნება ეფექტურ მართვაზე, პოლიტიკურ ხელმძღვანელობაზე, განახლებადი ენერჯის წყაროების სწორ ეკონომიკურ სტიმულირებაზე, მდგრად წარმოებასა და მოხმარებაზე. ჩვენ გავაგრძელებთ წარმოებასა და მოხმარებას, მაგრამ ვაწარმოებთ განსხვავებულ რაღაცეებს და მოვიხმართ სხვაგვარად.
- ეს კიდევ უფრო აშკარა გახდება, თუ ჩვენი ეკონომიკის **დასაქმების სტრუქტურას გლობალური თვალსაზრისით შევხედავთ.** ჩვენი მიზანი ხომ ისეთი საზოგადოებაა, სადაც ავტობუსის მძღოლები საკმარისად არიან და ავტობუსის გაჩერებაზე არავინ რჩება, სადაც გვყავს საკმაო რაოდენობის მასწავლებლები, რომ ხელი შეუწყონ თითოეული ბავშვის ინდივიდუალურ განვითარებას, სადაც გვყოფნის ექთნები, რომ კარგად ვიზრუნოთ მოხუცებსა და ავადმყოფებზე, ხოლო ხელოვანებს შეუძლიათ ჩვენი თვალსაზრისის გაფართოების გზით თავი ირჩინონ შემოქმედებითა და ხელოვნების ნიმუშებით? ჩვენი ევროპული ეკონომიკის უმეტეს ნაწილშიც კი ეს დარგები მუდმივად განიცდიან თანამშრომლებისა და ფინანსების ნაკლებობას, მიუხედავად იმისა, რომ აქ მომუშავე ხალხის წვლილი ჩვენს კეთილდღეობაში ბევრად დიდია, ვიდრე, ვთქვათ, ახალი სამომხმარებლო პროდუქტის ყიდვა ყოველ ორ თვეში ერთხელ.

ლურ განვითარებას, სადაც გვყოფნის ექთნები, რომ კარგად ვიზრუნოთ მოხუცებსა და ავადმყოფებზე, ხოლო ხელოვანებს შეუძლიათ ჩვენი თვალსაზრისის გაფართოების გზით თავი ირჩინონ შემოქმედებითა და ხელოვნების ნიმუშებით? ჩვენი ევროპული ეკონომიკის უმეტეს ნაწილშიც კი ეს დარგები მუდმივად განიცდიან თანამშრომლებისა და ფინანსების ნაკლებობას, მიუხედავად იმისა, რომ აქ მომუშავე ხალხის წვლილი ჩვენს კეთილდღეობაში ბევრად დიდია, ვიდრე, ვთქვათ, ახალი სამომხმარებლო პროდუქტის ყიდვა ყოველ ორ თვეში ერთხელ.

- ზოგიერთ ინდუსტრიულ დარგს (მაგალითად, ქვანახშირის მოპოვებას) მოუწევს „შემცირება“, მაგრამ არ არის აუცილებელი **„ყავისფერი“ სამრეწველო სამუშაოების „მწვანით“ შეცვლა.** უფრო ფართო პერპექტივაში, უნდა უზრუნველყოთ, რომ ჩვენს კეთილდღეობაში წვლილის შემტანმა დასაქმებულებმა სამართლიანი ხელფასი მიიღონ, რითიც ასევე ხელს შეუწყობენ უფრო მეტ სოციალურ და გენდერულ თანასწორობას. დღესდღეობით არასაიმედო კონტრაქტები, გაუსაძლისი სამუშაო საათები, დაბალი ხელფასები და (პროფკავშირული) ორგანიზაციის ნაკლებობა უფრო დიდ პრობლემას წარმოადგენს ქალებისთვის, რომლებსაც სხვებზე ზრუნვა ევალებათ (მაგალითად, ჯანდაცვისა და განათლების სფეროში), ვიდრე (მამრობითი) მალაროელებისთვის. ზრუნვაზე საუბრისას ვგულისხმობთ, რომ ისინი ამ სამუშაოში გარკვეულ ანაზღაურებას მაინც იღებენ და უფასო ვალდებულებად არ ეთვლებათ. ამრიგად, ჩვენი ეკონომიკის სამართლიანი გარდამავალი პროცესების წარმართვისას, უნდა დავხმაროთ იმ სექტორებს, რომლებიც საბოლოოდ ხელს უწყობენ ჩვენს ბედნიერებასა და საზოგადოებრივ სამართლიანობას და არა მათ, რომლებიც ჯან-მრთელობასა და გარემოს გვინადგურებენ.
- სულ ბოლოს კი არ უნდა დაგვაზინყდეს, რომ კლიმატის კრიზისის შეზღუდვა ხელს უშლის სამუშაო ადგილების დაკარგვას, განსაკუთრებით ტურიზმსა და სოფლის მეურნეობაში (იხილეთ, თავი 1, გვერდი 20). მკვდარ პლანეტაზე

სამუშაოები უბრალოდ არ არის.

მაგრამ რას იტყვით...

...მუშებზე, რომლებიც ამჟამად მუშაობენ სექტორებში, სადაც მოხდება დასაქმების სტრუქტურის შეცვლა (მაგალითად, წიაღისეულ საწვავზე დამოკიდებულ ეკონომიკაში)? როგორ უზრუნველვყოთ, რომ ხვალ მათ ისევ ექნებათ ღირსეული და უსაფრთხო სამუშაო?

საკითხის მოგვარების გზა: სამუშაო ადგილების გარდაქმნა მომავლისთვის

- მოდით, ჯერ განვიხილოთ ის ინდუსტრიები, რომლებიც ძირფესვიანად გარდაიქმნება დეკარბონიზაციის შედეგად. ამასთან, მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, რომ პროფესიების მოძველება სულაც არ ინვესს უმუშევრობას. ეს ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ ვმართავთ გარდამავალ ეტაპს. სწორედ ამაზე ვისაუბრებთ ქვემოთ და მე-4 თავში, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული ენერჯეტიკის სფეროზე. საბოლოო ჯამში, **სამართლიანი გადასვლის პროცესები ნიშნავს ალიანსს და ჩაერთო ცვლილებაში, რომელიც გარდაუვალია.**
- როგორც უკვე ვთქვით, ის დარგები, რომლებიც დაკავშირებულია წიაღისეულზე დაფუძნებულ ეკონომიკასთან, უდავოდ დაკარგავენ დასაქმებულების მნიშვნელოვან ნაწილს. ეს ყველაზე მეტად შეეხება მათ, ვინც მუშაობენ წიაღისეული ნავთობისა და გაზის მრეწველობაში, ამ პროდუქტების გადამუშავებაში, ქვანახშირის მოპოვებასა და თბოელექტროსადგურებში (განსაკუთრებით, ქვანახშირზე მომუშავე ტიპის).
- ცივი ომის ბოლოს **ქვანახშირისა და მურა ნახშირის მოპოვების სფეროში სამუშაოების ყველაზე მნიშვნელოვანი დანაკარგები მოხდა.** ლუჟიცამ, მურა ნახშირის მოპოვების რეგიონმა აღმოსავლეთ გერმანიაში, დაკარგა სამუშაო ადგილების თითქმის 90 პროცენტი 1990 წლის შემდეგ. პოლონეთში, სადაც ევრო-

პის უდიდესი ქვანახშირის რეგიონი მდებარეობს, ამ სექტორში სამუშაოების 80 პროცენტი გაუქმდა 1990 წლიდან დღემდე. მიზეზები მრავალფეროვანია, მაგრამ გადამწყვეტი როლი ითამაშა გლობალურმა კონკურენციამ და წარმოების პროცესების რაციონალიზაციამ.

- კიდევ ერთი ინდუსტრია, რომელიც მნიშვნელოვნად დაზარალდება, არის საავტომობილო წარმოება. ელექტრომობილებზე გადასვლა გავლენას მოახდენს მიწოდების ჯაჭვის გარკვეულ ნაწილებზე, განსაკუთრებით კი მათზე, რომლებიც მუშაობენ ავტომობილის ძრავაზე და სამუშაო სისტემაზე. საავტომობილო ინდუსტრიაში აღმოსავლეთ ევროპის მნიშვნელოვანი როლის გათვალისწინებით, გლობალური მიწოდების ჯაჭვებში მისი ინტეგრაციის შემდეგ, ეს დიდ გავლენას მოახდენს რეგიონის ეკონომიკაზე. დეკარბონიზაცია მრავალი მამოძრავებელი ფაქტორიდან ერთ-ერთია, რაც იმას ნიშნავს, რომ კლიმატის ამბიციური პოლიტიკა არ არის „სამუშაოს მკვლელი“, როგორც ხშირად მას უწოდებენ. მანქანების მრავალი წამყვანი ბაზარი განიცდის ცვლილებებს, რაც მნიშვნელოვნად შეცვლის მობილობის წესებს და ჩვენი ვარაუდით, შეამცირებს მოთხოვნას ავტომობილზე, დეკარბონიზაციის შემთხვევაში თუ მის გარეშე. ციფრული განვითარება წარმოშობს ბიზნესის ახალ მოდელებს. ურბანიზაცია ზრდის მოთხოვნას საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე მეტროპოლისებში მოსახლეობის სულ უფრო მაღალი სიმჭიდროვის გამო. მონინავე ეკონომიკასთან დაწვევის მიზნით, მზარდი ეკონომიკის სამრეწველო პოლიტიკა სულ უფრო მეტადაა მომართული არსებული ინდუსტრიების, მათ შორის საავტომობილო სექტორის განადგურებაზე და ახალი, ადგილობრივი ბიზნეს მოდელების შემუშავებაზე. ამის მაგალითია ელექტრო ტრანსპორტის ელემენტების წარმოება. შედეგად, **საავტომობილო სექტორს უდავოდ შეეხება მნიშვნელოვანი გარდაქმნა, თუნდაც კლიმატის ამბიციური პოლიტიკის გარეშე.** მობილობის ტრანსფორმაციას უფრო დეტალურად განვიხილავთ მე-5 თავში.

- უფრო მეტიც: სამთო და სამრეწველო წარმოების მუდმივი ავტომატიზაცია ნებისმიერ შემთხვევაში გამოიწვევს სამუშაო ადგილების დაკარგვას. ევროპაში აღარავინ მოიპოვებს ქვანახშირს წერტილთა - ეს ყველაფერი მანქანებით ხდება. იგივე ითქმის მანქანათმშენებელ ქარხნებსა და მრავალი სხვა სამრეწველო პროდუქტის წარმოებაზე - 1970-იან წლებამდე ისინი მუშებით იყო სავსე, დღევანდელ კონვეიერებთან კი რობოტებს შორის ძნელად მოჰკრავთ თვალს ადამიანს. ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში ბევრ ამ დარგს ძალიან სჭირდება ინვესტიციები, რომ კვლავ მომგებიანი გახდეს. ამ შემთხვევაში ინვესტიცია ასევე ნიშნავს **ავტომატიზაციას, რაც აუცილებლად იწვევს სამუშაო ადგილების დაკარგვას. ასე რომ, ყველა შემთხვევაში მოგვიწევს დასაქმებულებს უსაფრთხო სისტემა შევთავაზოთ.**

მოდით, განვიხილოთ, როგორ უნდა უზრუნველვყოთ, რომ გარკვეული პროფესიების გაქრობამ არ გამოიწვიოს სამუშაო ადგილების დაკარგვა. ჩვენ გვაქვს სპეციალური ინსტრუმენტების მთელი არსენალი, რომ ხელი შევუწყოთ მუშებს, რომლებზეც მომავალი ცვლილებები აისახება:

- როდესაც საქმე ეხება ქვანახშირის მომპოვებლებს, არსებობს ორი სახის ფინანსური დახმარება, რომლებიც საკმაოდ ეფექტური აღმოჩნდა. ესაა საპენსიო პროგრამები ხანდაზმული მუშებისთვის, პენსიაზე ადრე გასვლის შემთხვევაში და „გარდამავალი ფონდი“, რომელიც აფინანსებს ახალგაზრდა მაღაროელებს, რათა ისინი გადამზადდნენ და სხვა ინდუსტრიებში დასაქმდნენ. რაც შეეხება სხვა ინდუსტრიებს, გერმანიის მეტალურგთა პროფკავშირმა, „IG მეტალმა“ დარგებს, რომლებიც ექვემდებარებიან სტრუქტურულ ცვლილებას (მაგალითად, საავტომობილო ინდუსტრია) შესთავაზა ახლახან გარდამავალ პერიოდთან დაკავშირებული მოკლევადიანი სამუშაო შეთანხმება. ეს ნიშნავს, რომ მუშები შეამცირებენ სამუშაო საათებს, რათა შეძლონ ახალი კვალიფიკაციების მიღება. ამ გზით მათ შეუძლიათ მიიღონ ახლაღწარმოქმნილი დარგე-

ბისთვის საჭირო ცოდნა მანამ, სანამ განაცხადებენ, რომ უმუშევრები არიან. სახელმწიფო კი ფარავს სახელფასო სხვაობას სრულ და არასრულ განაკვეთზე მუშაობას შორის.

- გარდა ამისა, მუშები დახმარებას იღებენ სხვა, მაგრამ მსგავს სამუშაო სფეროში გადაყვანისას. გერმანიაში, რურის რაიონში მუშებს დაეკისრათ სამთო აღჭურვილობის დემონტაჟი ან ტერიტორიის რეკულტივაციაში ხელშეწყობა (რაც ძალიან ხანგრძლივი პროცესია). სინთეზურ გაზზე მომუშავე ახალ სარეზერვო ელექტროსადგურებს ასევე შეუძლიათ სამუშაო შესთავაზონ მათ, ვინც ადრე თბოელექტროსადგურებში მუშაობდნენ.
- ახალ პროფესიულ სფეროებში კვალიფიკაციის ამაღლება განსაკუთრებით იმედისმომცემია, თუ გადამზადება ორიენტირებულია უნარჩვევებზე, რომლებიც არის იშვიათი ან ძალიან მოთხოვნადი. ერთი მაგალითი შეიძლება იყოს სამშენებლო სექტორი: კიდევ ბევრი მუშა იქნება საჭირო არსებული შენობების ენერგოეფექტურობის ყველა ღონისძიების განსახორციელებლად.

სამუშაო ადგილების ან დარგების შეცვლა ყოველთვის გულისხმობს ინდივიდუალური ცხოვრების რადიკალურ ცვლილებას. ძნელია დარგის შემცვ-

რებასთან შეგუება, განსაკუთრებით თუ მას წარსულში დიდი ყურადღება ექცეოდა. ამიტომ, მუშებისთვის გარედან შემოთავაზებული „გამოსავალი“ იშვიათადაა ეფექტური. იმისათვის, რომ ინდივიდუალურ დონეზე ცვლილება უფრო სასიამოვნო იყოს, მნიშვნელოვანია სამი რამის გათვალისწინება:

1. უპირველეს ყოვლისა, უნდა მოხდეს ადამიანების ცხოვრებისეული მიღწევების აღიარება. ქვანახშირმა უამრავი ოჯახი გაათბო, ხოლო შიდა წვის ძრავიანი მანქანები ბოლო ათწლეულების განმავლობაში უპრეცედენტო ინდივიდუალური მობილობის საშუალებას იძლეოდა. არსებობს ამ ისტორიის შენახვის გზები. მაგალითად, ზოგიერთი ყოფილი ქარხანა და მაღარო გადაიქცა მსოფლიოში ცნობილ კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებად.
2. მეორე, ადამიანებს რაც შეიძლება მეტი არჩევანი უნდა მიეცეთ, როცა საქმე ეხება მათი

მომავლის ფორმირებას. როდესაც მოქალაქეებს ეძლევათ არჩევანი - გავიდნენ პენსიაზე ან ახალი უნარები შეისწავლონ, როდესაც იღებენ ახალ პროფესიაში გადასვლის შესაძლებლობას, ისინი არიან არა „მსხვერპლები“ ანდა უმოქმედო მაყურებლები, არამედ საკუთარი ბედის შემოქმედები.

3. მესამე, ახალი სამუშაოების პირობები, სულ მცირე, ისეთივე კარგი უნდა იყოს როგორც ძველის. ეს სათქმელად ადვილია, რადგან მძიმე ინდუსტრიასა და სამთო მრეწველობაში სამუშაო პირობები მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა პროფკავშირების წყალობით. ამ დარგებში ბევრი ადამიანი სარგებლობდა მაღალანაზღაურებადი უვადო კონტრაქტებით, რაც ყოველთვის არ ხდება განახლებადი ენერჯის ახლად-წარმოქმნილ სექტორში.

მაგრამ რას იტყვი...

...რეგიონებზე, რომლებიც ძალიან არიან დამოკიდებული ნახშირის მოპოვებისა და მძიმე მრეწველობის კლასტერებზე? როგორ ისარგებლებენ ისინი დეკარბონიზებული ეკონომიკით?

საკითხის მოგვარების გზა: შესაძლებლობის ფანჯრის გამოყენება

• როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ქვანახშირისა და მურა ნახშირის მოპოვების რეგიონებთან დაკავშირებით, სტრუქტურული ცვლილებების უმეტესობა უკვე მოხდა. ერთი მხრივ, ამით აიხსნება, თუ რატომ არის დარჩენილი ნახშირის ამოღება ასეთი მნიშვნელოვანი ადგილობრივი ეკონომიკისთვის. მეორე მხრივ, ამბიციური გარემოსდაცვითი დღის წესრიგი შესაძლებლობას აძლევს ამ რეგიონებს მიიზიდონ ყურადღება და მოიპოვონ სტრუქტურული სახსრები ახალი ეკონომიკური პერსპექტივების შესაქმნელად. მომდევნო წლებში სტრუქტურული დახმარების ფონდები არამარტო ამ რეგიონებისთვის შექმნიან შესაძლებლობებს, არამედ იმ ტერიტორიებზეც იზრუნებენ, რომლებიც დაზარალდნენ დეინდუსტრი-

ალიზაციის შედეგად წარსულში.

უამრავი რამ ვისწავლეთ იმ მხრივ, თუ როგორ უნდა დავეხმაროთ მთელ რეგიონებს, რომლებზეც გარდამავალი პროცესები გავლენას მოახდენს. გამოცდილებამ, რომელიც მივიღეთ, მაგალითად, რურის რაიონიდან ან გერმანიაში მყარი ნახშირის მოპოვების დასრულებისას, შეიძლება დაგვანახოს მომავლის მიმართულება:

- რეგიონული, ეროვნული და ევროპული **დახმარების პროგრამები** ხელს შეუწყობს სოციალურად მისაღები სტრუქტურული ტრანსფორმაციის განხორციელებას. ეს ხშირად მოიცავს სპეციალური რეგიონული სააგენტოების შექმნას, რომლებიც ხელს უწყობენ ცოდნის გადაცემასა და ადგილობრივი აქტორების ერთმანეთთან დაკავშირებას და ცდილობენ კოორდინაცია გაუწიონ გარდამავალ პროცესებს. რურის რეგიონიდან მივიღეთ გაკვეთილი, რომ საერთო ხედვა, დეცენტრალიზებული მართვა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობა წარმატების ძირითადი ფაქტორებია.
- **„განათლების გზით წინსვლის“ კონცეფციის შესაბამისად**, უნივერსიტეტებისა და პროფესიული სწავლების ცენტრების შექმნამ, აგრეთვე სახელმწიფო უწყებების ადგილობრივ დონეზე გადაყვანამ საშუალება მისცა ყოფილ მუშაკებს, მათ შვილებსა და შვილიშვილებს, რომ მიეღოთ უფრო მაღალი დონის განათლება. ეს არამარტო ადგილობრივი ეკონომიკის აღმავლობას უწყობდა ხელს, არამედ განსაკუთრებით შეესატყვისებოდა სოციალ-დემოკრატიულ ხედვას, რომ განათლება არის თვითრეალიზაციის მნიშვნელოვანი გზა.
- გარდა ამისა, სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული **კვლევისა და განვითარების (R&D)** პროგრამები და ახალი ტექნოლოგიების სხვა მიზნობრივი სუბსიდიები ორიენტირებული უნდა იყოს სტრუქტურული პრობლემების მქონე რეგიონებზე, რათა ხელი შეეწყოს და ნახალისდეს ახალი ეკონომიკური კლასტერების შექმნა, მაგალითად, ელემენტების წარმოება. კვლევისა და

განვითარების (R&D) სფეროს, უნივერსიტეტებს, საწარმოო ობიექტებსა და სტარტაპებს შორის კლასტერების განვითარებამ რურის რეგიონში გვაჩვენა, რომ ისინი არიან წარმატებული ტრანზიციის ეფექტური მამოძრავებლები. ევროპაში პირველი ტექნოლოგიური პარკები დაარსდა ამ რეგიონის ქალაქებში, მაგალითად, დორტმუნდში.

- აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მძიმე ინდუსტრიის ან სამთო-მოპოვებითი მრეწველობის **რეგიონების გარდაქმნის შესაძლებლობები მრავალფეროვანია**. ისინი შეიძლება გახდნენ კულტურული კერები, სადაც სტუმრები გაეცნობიან წარსული ეპოქის ფანტასტიკურ შენობებსა და მანქანებს (მაგ. იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლი “Zeche Zollverein”⁸), ასევე შეიძლება გადაკეთდნენ რეკრეაციულ ზონებად (მაგ., მურა ნახშირის მღაროების ტბებად გადაქცევა), ან სარკინიგზო და საგზაო კავშირების კარგად განვითარებულ ინფრასტრუქტურად, რომლის ქსელებიც გამოყენებული იქნება ახალი ინდუსტრიების მოსაზიდად...

მაგრამ რას იტყვი...

...ინვესტიციაზე, რომელიც ინფრასტრუქტურის გარდაქმნისთვისაა საჭირო? როგორ მოვახდინოთ დაფინანსების მობილიზება?

საკითხის მოგვარების გზა: ცვლილების დაფინანსება

არსებობს მრავალი საშუალება, რათა დაფინანსდეს ინფრასტრუქტურის გარდაქმნა და რეგიონები, რომლებიც სტრუქტურულ ცვლილებებს განიცდიან:

- როდესაც საქმე ეხება საჯარო და კერძო ინფრასტრუქტურის გარდაქმნის დაფინანსებას, მნიშვნელოვანია **სახელმწიფო სახსრებისა და კერძო ინვესტიციების გაერთიანება**. „სამართლიანი გადასვლის მექანიზმი“, ისევე როგორც ევროპის საინვესტიციო ბანკის დაფინანსება ევროკომისიის „მწვანე შეთანხმების“ ნაწილია⁹ და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებისათვის მხარდაჭერის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს.

იმისთვის, რომ მიიღონ კერძო ფული, მაგ. საპენსიო ფონდებიდან, საჯარო და კერძო ინოვაციურ პარტნიორობებს, რომლებიც გვთავაზობენ მოკრძალებულ, მაგრამ სტაბილურ შემოსავალს, აქვთ შესაძლებლობა მოახდინონ თანხების მობილიზება ინსტიტუციური ინვესტორებისგან (ვინც ეძებენ ასეთ შესაძლებლობას). და ბოლოს, კლიმატის კრიზისის რისკების ჩართვა ბანკებისა და სხვა ინვესტორების რისკების შეფასებაში გაზრდის განახლებად ენერჯიასა და სხვა მდგრად ტექნოლოგიებში ჩადებული ინვესტიციების კონკურენტუნარიანობას (ტრადიციულ ინვესტიციებთან მიმართებაში) და ფინანსურ აქტორებს მისცემს სტიმულს, მოახდინონ საკუთარი პორტფოლიოს რესტრუქტურირება. ევროკომისიის „მდგრადი დაფინანსების სამოქმედო გეგმა“ პირველი ნაბიჯია ამ მიმართულებით.¹⁰ როგორც კი ბანკები და ფონდები ტოვებენ მაღალი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე ინდუსტრიებს (იხილეთ გვერდი 52), ისინი ეძებენ ახალ საინვესტიციო შესაძლებლობებს სექტორებში, რომლებსაც მომავალი გააჩნიათ. ამიტომაც მოხდა, რომ ახლახან „ტესლა“ გახდა მსოფლიოში ყველაზე მდიდარი ავტომობილების მწარმოებელი კომპანია (თუმცა „ტოიოტამ“, რომელიც ახლა მეორე ადგილზეა, 30-ჯერ მეტი მანქანა გაყიდა), ხოლო განახლებადი ენერჯიების ინვესტიციებმა ბოლო წლებში ორჯერ მიაღწია რეკორდულ მაჩვენებელს.

- ქვანახშირის მომპოვებელი და სხვა რეგიონები, რომლებიც ექვემდებარებიან სტრუქტურულ ცვლილებებს, სავარაუდოდ, მეტ დაფინანსებას მიიღებენ **ევროკავშირის** რეგიონული პროგრამებიდან და „სამართლიანი გარდამავალი ფონდიდან“, რაც ასევე ევროკავშირის „მწვანე შეთანხმების“ ნაწილია.

მაგრამ რას იტყვი...

...ნახშირბადის გაუონვანზე? როგორ უზრუნველვყოთ, რომ ინდუსტრიები, რომლებიც ბევრ ენერჯიას მოიხმარენ, გახდნენ „მწვანე“ და არ გადაინაცვლონ უცხოეთში?

საკითხის მოგვარების გზა: სამართლიანი გლობალური მოქმედება

- მომდევნო 10 ან 20 წლის განმავლობაში, **ტექნიკური აღჭურვილობის დიდი ნაწილი იმ ინდუსტრიებში, რომლებიც ბევრ ენერჯიას მოიხმარენ (მაგ. ფოლადის წარმოება და ქიმიური გადამამუშავება),** დაექვემდებარება რეინვესტირებას. ეს ახალი დანადგარები იფუნქციონირებს რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში. ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ ახალი დანადგარების ტექნოლოგიებს ყველაზე დაბალი ნახშირბადის ნაკვალევი აღენიშნებოდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ისინი ხელს შეუწყობენ გლობალურ დატობას ე.წ. „**ნახშირბადის დაბლოკვის**“ ეფექტით. ყველაზე მთავარი კი ისაა, რომ ისინი ბაზრიდან გამოიდევენ ნახშირორჟანგის (CO2) ფასების მუდმივი ზრდისა და მსოფლიოში დეკარბონიზაციის მცდელობების გამო და საბოლოოდ გახდება ძვირადღირებული უფუნქციო აქტივები.
- არსებული მდგომარეობით, ეს ახალი ტექნოლოგიები, მაგალითად, წყალბადის გამოყენება ფოლადის წარმოებაში და შესაბამისი პროდუქტები ჯერ კიდევ არ გახლავთ კონკურენტუნარიანი სხვა ტექნოლოგიებთან მიმართებაში, რომლებიც წარმოებულია ტრადიციული, ჭარბი ნახშირბადის წარმომქმნელი მეთოდებით. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მეთოდები ისტორიულად და ახლაც ხშირად ხელშეწყობილია სუბსიდიებით.

სანამ ეს ახალი ტექნოლოგიები განვითარდება და გახდება კონკურენტუნარიანი ფართო მასშტაბიანი კამპანიისა და ემისიების შეფასების/ემისიებით ვაჭრობის სისტემების საშუალებით, დამწყები კომპანიები უნდა დარწმუნდნენ, რომ ამ ინდუსტრიების დეკარბონიზაცია მათ არც საზღვარგარეთ განდევნის და არც გააქრობს, მათი საერთაშორისო ბაზარზე არაკონკურენტუნარიანობის გამო. ამ მიზნით, არსებობს სამი ინსტრუმენტი, რომელთა განხილვა მიმდინარეობს როგორც ევროპულ დონეზე, ასევე ბევრ წევრ ქვეყანაში:

1. პირველი, ჩვენ უნდა გამოვიკვლიოთ **ნახშირბადის გადასახადის** კორექტირების ეფექტურობა და მიზანშეწონილობა, ანუ დავანესოთ ტარიფები ნახშირორჟანგის (CO2) ნაკვალევის მიხედვით გარკვეულ პროდუქტებზე, რომლებიც ბევრ ენერჯიას მოიხმარს. ეს დაიცავს დარგებს, რომლებიც გარდამავალ ეტაპზე არიან, დამანგრეველი საერთაშორისო კონკურენციისგან. 2020 წლის დასაწყისიდან ევროკავშირი ასეთი სქემის განხორციელებას „ევროპული მწვანე შეთანხმების“ ნაწილად განიხილავს.
 2. მეორე, **ნახშირბადის სხვაობასთან დაკავშირებულმა კონტრაქტებმა** შეიძლება შეამციროს განსხვავება, რაც არსებობს ნახშირბად-ნეიტრალური პროდუქტების (რომელთა შექმნასაც სჭირდება ბევრი ენერჯია), მაგალითად, ფოლადის წარმოების მაღალ ხარჯებსა და მსოფლიო საბაზრო ფასს შორის. ეს უკანასკნელი ჯერ კიდევ განისაზღვრება პროდუქტებით, რომლებიც იქმნება უფრო იაფი, მაგრამ ჭარბი ნახშირბადის წარმომქმნელი წარმოების მეთოდებით. ამგვარად, მთავრობები თანხმდებიან, დათარონ ფასთა სხვაობა იმ კომპანიებისთვის, რომლებიც მზად არიან მოახდინონ წარმოების დეკარბონიზება.
 3. გრძელვადიან პერსპექტივაში აუცილებელია შემდგომი თანამშრომლობა საერთაშორისო დონეზე, რათა მოხდეს შეთანხმება **ნახშირბადის მინიმალურ გლობალურ ფასზე** და გათანაბრდეს სამოქმედო არეალი ჭარბი ნახშირბადის წარმომქმნელ და ნახშირბად-ნეიტრალურ წარმოების მეთოდებს შორის.
- და ბოლოს, პროფკავშირებს, რომლებსაც გააჩნიათ ღირებულებათა ჯაჭვის საექსპორტო ცოდნა, შეუძლიათ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანონ ამ პროცესებში. საერთაშორისო სოლიდარობის სულისკვეთებიდან გამომდინარე, მათ შეუძლიათ ხელი შეუწყონ იმას, რომ აღმოიფხვრას იმ ქვეყნების „ხარვეზები“, რომლებიც არ აკმაყოფილებენ გარემოსდაცვით სტანდარტებს.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ ამ ახალი ინდუსტრიებისა და სამუშაო ადგილებისთვის საჭიროა უნარ-ჩვევებისა და ცოდნის მაღალი დონე? სათამაშო მოედანი მაღალ-განვითარებული ეკონომიკისკენ ხომ არ არის გადახრილი? როგორ უზრუნველყოთ, რომ მცირე ეკონომიკებს მხოლოდ სხვების გადაწყვეტილებების შედეგებთან შეგუება კი არ უწევდეთ, არამედ თვითონაც იღებდნენ სარგებელი?

საკითხის მოგვარების გზა: ევროკავშირის შიგნით და გარეთ

- ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის (CEE) ქვეყნები უკვე გაერთიანებულები არიან დასავლეთ ევროპულ მეზობლებთან მიწოდების ჯაჭვებში - საავტომობილო სექტორი ამის საუკეთესო მაგალითია. ამიტომ ცენტრალური და აღმოსავლეთის ევროპის (CEE) ქვეყნებისთვის უმნიშვნელოვანესია ამ გარდაქმნების წინასწარ განსაზღვრა და ბოლო 30 წლის განმავლობაში დაგროვებული ცოდნის გამოყენება, რათა ისინი დარჩნენ ეკონომიკური საქმიანობის ამ გლობალური ქსელების ნაწილად. ამას თან უნდა დაერთოს უნარების განვითარების კამპანია, რომელიც საშუალებას მისცემს დასაქმებულებსა და კომპანიებს მოერგონ ტექნოლოგიურ ცვლილებებს და გაერთიანდნენ ეკონომიკური საქმიანობის ახალ ქსელებში.
- ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის (CEE) ბევრ ქვეყანას ჰყავს ინფორმაციული ტექნოლოგიების ახალგაზრდა, კვალიფიციური სპეციალისტები, რომლებსაც შეუძლიათ წვლილი შეიტანონ გარდამავალი პერიოდისთვის აუცილებელი ახალი, ციფრული გადაწყვეტილებების შემუშავებაში და ამით შექმნან დამატებითი ღირებულება საკუთარი ქვეყნისთვის.
- ბევრი ცვლილება, რომელსაც ამ დროისთვის ვხედავთ, ნამდვილად გლობალურია. ამ კონტექსტში, ყველა ევროპულ ქვეყანას, უბრალოდ, მოუწევს მიიღოს გადაწყვეტილებები, რომლებიც მიღებულია ათწლეულებით ადრე. ამასთან, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის მრავალი

ქვეყნის ეკონომიკა ევროკავშირის ნაწილია, რაც მას გლობალური ბერკეტის მქონე ეკონომიკური ბლოკის ნაწილად აქცევს. ამიტომ უმნიშვნელოვანესია **ევროპული თანამშრომლობის გაუმჯობესება**. ამის მისაღწევად ნაბიჯები უკვე გადადგმულია: „ევროპული მწვანე შეთანხმება“ და ევროპის ინდუსტრიული სტრატეგია არის პირველი ორი მცდელობა, მოახდინოთ საერთო ევროპული რეაგირება მსოფლიო მეგატრენდებზე, რომლებთან გამკლავებაც კოლექტიურად გვინევს.

- იმავდროულად, **ევროკავშირის არანევრქვეყნებსაც** ექნებათ შესაძლებლობა, წარმატებით მოახდინონ გადასვლა თუ ისინი გონივრულად გამოიყენებენ მხარდაჭერისა და თანამშრომლობის ინსტრუმენტებს ევროკავშირის დაფინანსებისა და სესხების მისაღებად „ევროპული მწვანე შეთანხმების“ ფარგლებში (მაგ. „განვერთანებამდე დახმარების ინსტრუმენტის“ დაფინანსება ან სესხები EBRD/EIB პროგრამებიდან). საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციები, მაგ. მსოფლიო ბანკი, გერმანიის განვითარების ბანკი (KfW) და სხვა საერთაშორისო დონორები ასევე მხარს უჭერენ ინფრასტრუქტურის „გამწვანებას“ ქვეყნებში, რომლებიც განვითარების გამონვევების წინაშე დგანან.
- იმისთვის, რომ ადგილობრივმა საზოგადოებებმა სრულად გამოიყენონ პოტენციალი, შექმნან იქვე სამუშაო ადგილები და მიიღონ სარგებელი საჭიროა ჩამოყალიბდეს დეკარბონიზაციის სწორი მართვის ჩარჩო. ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხი იქნება, თუ როგორ უნდა მოხდეს ელექტროენერჯიის დეცენტრალიზებული წარმოებისა და დამატებითი ქსელის გაძლიერება ისე, რომ შენარჩუნდეს მათთან დაკავშირებული სამუშაო ადგილები ადგილობრივ საზოგადოებებში. ეს არის ძალზე განსხვავებული მიდგომა ცენტრალიზებული სისტემების მიმართ, რომლებიც ამჟამად გვაქვს. და ეს წინაპირობაა, რომ გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებმაც მიიღონ სარგებელი. ძლიერ რეგიონულ, რეგიონთაშორის და ევროპულ ურთიერთკავშირს, რომელიც უზრუნველყოფს მიწოდებისა და ტექნიკურ

სტაბილურობას, კვლავ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ენერჯეტიკის წარმატებული ტრანზიციისთვის. ელექტოენერჯიის წარმოების დეცენტრალიზება ასევე მნიშვნელოვანი ნაბიჯია ამ სექტორის უფრო ეფექტური, მდგრადი და სოციალურად სამართლიანი განვითარებისკენ”. ენერჯეტიკის დეცენტრალიზებული გარდაქმნის შედეგები უფრო დეტალურად არის ნაჩვენები მე-4 თავში.

ნაწილი II: ხაზოვანიდან წრიულ ეკონომიკაზე გადასვლა მოგვიტანს კლიმატის ცვლილებასთან თავსებად ახალ პროდუქტებს და ბიზნეს მოდელებს, რაც თავის მხრივ შექმნის ახალ სამუშაო ადგილებს.

ხაზოვანიდან წრიულ ეკონომიკაზე გადასვლა მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს ჩვენი ქვეყნების ეკონომიკის მდგრად განვითარებაში. ხაზოვან ეკონომიკაში ხდება რესურსების მოპოვება, დამუშავება, გამოყენება და საბოლოოდ ნარჩენების სახით გადაყრა. წრიულ ეკონომიკაში ნარჩენები თავისთავად განიხილება როგორც რესურსი. თავდაპირველად გამოყენებული რესურსებისა და მასალების შემდგომი გამოყენება ხდება რაც შეიძლება დიდხანს (პრინციპი „აკვნიდან აკვანში“).

ამრიგად, ჩვენი ძველი ინტრასტრუქტურის ჩანაცვლების გარდა, **წარმოიშვება კლიმატის ცვლილებებზე მორგებული ახალი ბიზნეს მოდელები.** ბოლოს და ბოლოს, დეკარბონიზაცია ხომ უფრო მეტია, ვიდრე უბრალოდ ჩვენს ეკონომიკაში სათბურის გაზების წარმომქმნელი ყველა პროცესის ჩანაცვლება კლიმატის ცვლილების შესაბამისი ალტერნატივებით. ეს არის შესაძლებლობა, შევქმნათ ახალი ეკონომიკა ყველასთვის უკეთესი ცხოვრებით, ოღონდ იმ პირობით, რომ თავიდანვე პროაქტიულად განვიხილავთ სოციალურ თემებს.

დეკარბონიზაცია საბოლოოდ წარმატებული იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ჩვენ შევძლებთ დავხუროთ რაც შეიძლება მეტი რესურსების ციკლი. ეს მნიშვნელოვანია, რადგან ენერჯისფეროს გარდაქმნა თავისთავად საჭიროებს ძალიან ბევრ რესურსს: მიუხედავად იმისა, რომ ქარის ტურბინები და მზის პანელები არ მოიხმარს წიაღისეულ საწვავს, მათ წარმოებას დიდი რაოდენობით ლითონი სჭირდება, თანაც ბოლოს მათი რეციკლირებაც უნდა

მოხდეს. განახლებადი ენერჯიის ელექტროსადგურებს (და ასევე ელექტრო მანქანებს) ნახშირბადის ნაკვალევისა და გამოყენებული რესურსების მხრივ ნამდვილად უკეთესი მაჩვენებელი აქვთ, ვიდრე მათ ალტერნატივებს, რომლებიც წიაღისეულ საწვავს მოიხმარენ. მაგრამ ჩვენ მაინც გვჭირდება ენერჯია და მატერიალური რესურსები მათ გადასამუშავებლად. თუ გვსურს თავიდან ავიცილოთ სიტუაცია, როდესაც ერთი გარემოსდაცვითი პრობლემის მოგვარებით შევქმნით მეორეს, მაქსიმალურად ეფექტურად უნდა გამოვიყენოთ რესურსები. გარდა ამისა, ბუნებრივი რესურსების ექსპლუატაცია საფრთხეს უქმნის ჩვენს საარსებო გარემოს. სწორედ ეს არის საკითხი, რომელიც უნდა მოვაგვაროთ კლიმატის კრიზისის პარალელურად.

- რესურსების ეფექტურობის გასაზრდელად საჭირო გახდება ძირეულად შევცვალოთ ჩვენი პროდუქტების უმეტესი ნაწილი. ისინი ისე უნდა იყოს გათვლილი, რომ პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის ბოლოს შესაძლებელი იყოს მთელი გამოყენებული რესურსის აღდგენა. პროდუქტები ძირითადად განახლებადი მასალებისგან უნდა დამზადდეს, რათა შესაძლებელი იყოს ეფექტური გადაამუშავება. ეს შექმნის **ახალ სამუშაო ადგილებს (უმეტესად ადგილობრივ საზოგადოებებში), რომლებიც დაკავშირებული იქნება პროდუქტის დიზაინთან, სარემონტო მომსახურებასთან და, საბოლოოდ, ნარჩენების გადამამუშავებასთან.**

- იგივე ითქმის ბიზნესის ახალ მოდელებზე, **რომლებიც ეფუძნება ნივთების გაზიარებას და არა ფლობას.** ეს მოდელები აუცილებლად გაჩნდება, რადგან ისინი უფრო მოსახერხებელია მომხმარებლებისთვის. მაგალითად, ავიღოთ სარეცხი მანქანა: ნაცვლად იმისა, რომ ფლობდეთ მას, შეგიძლიათ უბრალოდ შეიძინოთ რეცხვის ციკლის გარკვეული ოდენობა. როდესაც ეს ოდენობა ამოიწურება, სარეცხ მანქანას ავტომატურად წაიღებენ და თქვენ აღარ იდარდებთ მისი რესურსის ციკლში დაბრუნებაზე. გაზიარების სერვისების საშუალებით უკვე დაინყო ხალხის მოძრაობის შეცვლა: ლიფტებისა და მანქანების გაზიარება ამის მხოლოდ ორი მაგალითია.

წრიული ეკონომიკა აქლიერებს ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ეკონომიკას

- ევროკომისიის დაკვეთით ჩატარებული ყოვლის-მომცველი კვლევის თანახმად, 2030 წლისთვის წრიულ ეკონომიკაზე გადასვლამ შეიძლება გაზარდოს ევროკავშირის მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ) დაახლოებით 0,5 პროცენტით და **შექმნას 700 000 დამატებითი სამუშაო ადგილი. ამით ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები უფრო მეტად ისერგებ-ლებენ**, ვიდრე დასავლეთის.¹¹
- ამის გარდა, ჩვენ უნდა გავითვალისწინოთ სიტუაციის მარეგულირებელი მხარეც: ევროკომისიის მიერ ნარჩენებთან დაკავშირებული მიზნების შემოქმედების შეფასებამ, გამარტივებულმა კანონმდებლობამ, გაუმჯობესებულმა მონიტორინგმა და საუკეთესო პრაქტიკის გავრცელებამ შეიძლება შექმნას 180 000-ზე მეტი ახალი საოფისე სამუშაო ადგილი ევროპაში 2030 წლისთვის.

მაგრამ რას იტყვით...

...წრიული ეკონომიკის სამუშაოებისთვის საჭირო ახალ უნარებზე? როგორ განვავითაროთ აუცილებელი უნარჩვევები დასაქმებულებში და დავრწმუნდეთ, რომ არავინ ჩამოგვრჩება?

საკითხის მოგვარების გზა: უნარების თანდა-თანობითი ცვლილება

- პირველ რიგში, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ეს ცვლილება მოხდება ეტაპობრივად მომდევნო 30 წლის განმავლობაში. იმისათვის, რომ თავიდან ავიცილოთ დასაქმებულების უფუნქციოდ დარჩენა „მოძველებული უნარ-ჩვევების გამო“, მნიშვნელოვანია ადრეულ ეტაპზე შევიმუშავოთ გადამზადებისა და კვალიფიცირების სტრატეგია (როგორც ეს განხილულია 52 გვერდზე).
- საბოლოო ჯამში, გლობალური ცვლილებები, რომლებსაც განვიცდით (მხოლოდ გლობალურ დათბობას არ ვგულისხმობთ), ძირეულად შეცვლის ჩვენი მუშაობის წესს. იმისთვის, რომ უკან არავინ ჩამოგვრჩეს, საჭიროა კამპანიის განხორციელება უნარებთან დაკავშირებით. ამით განვსაზღვრავთ, რომელი უნარები და კვალიფიკაციები დასჭირდებათ დასაქმებულებს მომავალში. უკვე მიმდინარეობს რამდენიმე შთამბეჭდავი პროექტი, რათა ხელი შეეწყოს ტრანზიციის გზების დასახვას სამუშაოებისთვის, რომლებიც შესაძლოა მალე გაქრეს. აღნიშნული პროექტები მიზნად ისახავს განსაზღვროს, თუ რომელი დამატებითი უნარჩვევები დასჭირდებათ ადამიანებს სამომავლო სამუშაოებში წარმატების მისაღწევად. მაგალითად, შეგვიძლია მოვიყვანოთ პროფესიული განათლების განვითარების ევროპული ცენტრის „სედეფოპის“ (Cedefop) მიერ მონოდებული მასალები, როგორცაა ე.წ. „უნარის პროგნოზის“ ინსტრუმენტი.¹²

მაგრამ რას იტყვით...

...უცხოეთში განვითარებული ბიზნეს მოდელებისა და ტექნოლოგიების ნაცნობ სქემებზე? როგორ უზრუნველვყოთ, რომ ამ გარდამავალმა ეკონომიკამ განვითარებისგან მიიღოს სარგებელი, ხალხმა კი - კეთილდღეობა?

საკითხის მოგვარების გზა: წრიულ ეკონომიკაზე გადასვლა ეტაპების გამოტოვებით

- მართლაც, მონინავე ეკონომიკის ქვეყნები და

მათი კომპანიები ხშირად ლიდერობენ, როდესაც საქმე ეხება ახალი ბიზნეს მოდელებისა და ტექნოლოგიების შემუშავებას, პილოტირებასა და დანერგვას. ამას გარდა, ეს არის უპირატესობა გარდამავალი ეკონომიკისთვის. ამით **ახალი ტექნოლოგიები უფრო იაფი** და ხელმისაწვდომი ხდება სხვა ქვეყნებისთვის, რომლებიც ვითარდებიან და სწავლობენ მრუდის ეფექტებისა და მასშტაბის ეკონომიკის ამოქმედებას. ეს მართლაც ასეა განახლებადი ენერჯიასთან მიმართებაში და სავარაუდოდ, იგივეს მომსწრენი გავხდებით წრიული ეკონომიკის მხრივაც.

• ინფრასტრუქტურის დეკარბონიზაცია ასევე ტვირთად აწევს მაღალგანვითარებულ ქვეყნებს, რომლებმაც შესაძლოა ახლახანს ჩადეს ინვესტიცია ნიაღისეულ სანვაზე მომავალ არსებული ინფრასტრუქტურის განახლებაში. ეს ქვეყნები ახლა დგანან დემონტაჟის, თავიდან აშენების და სხვა სახის გამონვევების წინაშე, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს ინვესტიციის ხარჯების ეფექტურობას. იმავდროულად, ძველი ინფრასტრუქტურის მქონე ქვეყნებს, რომლებმაც განახლება

მაინც უნდა მოახდინონ (მაგ. ელექტროსადგურების, გზების და ა.შ.), შეუძლიათ **ულტრათანამედროვე ტექნოლოგიის შემდეგ ეტაპზე გადასვლა.**

- წრიული ეკონომიკის პრინციპმა - შეკეთება, ხელახლა გამოყენება და გადამუშავება, ასევე შეიძლება **ადგილობრივ დონეზე დააბრუნოს სამუშაო ადგილები** და პროფესიები, რომლებიც დაიკარგა უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში ნივთების შეკეთების მოდიდან გასვლის გამო.
- **ევროკავშირის წრიული ეკონომიკის სამოქმედო გეგმით** განსაზღვრულია ამბიციური დღის წესრიგი, რომელიც მოიცავს მნიშვნელოვან ზომებს, დანებებული გადამუშავების მიზნების გაზრდით და დამთავრებული პროდუქტის დიზაინთან დაკავშირებული მწარმოებლის პასუხისმგებლობის მინიმალური სტანდარტებით. სხვა მნიშვნელოვანი ნაბიჯებია ნარჩენების უკანონო ექსპორტის აკრძალვა და კონტროლი. დღეს არსებული ნარჩენები ნედლეულია წრიული ეკონომიკის ხვალისდელი ბიზნეს მოდელებისათვის.

- ეს პირველი ნაბიჯებია. ამასთან, ჩვენი ეკონომიკის ხაზოვანიდან წრიულად გარდაქმნა უცნობ ტერიტორიაზე შესვლას ნიშნავს. შუა პერიოდში მოგვიწევს ზოგიერთი ფუნდამენტური ეკონომიკური პოლიტიკის საფუძვლების გადაკეთება, რაც შეიძლება შეიცავდეს საგადასახადო სისტემის ან სავაჭრო პოლიტიკის შეცვლას რესურსების ეფექტურობის, თანმიმდევრულობისა და საკმარისობის შესაბამისად, მაგალითად, რესურსების გამოყენების პროგრესული დაბეგვრის გზით. ამრიგად, ხაზოვანი ეკონომიკიდან წრიულზე გადასვლის პროცესში **სახელმწიფო გადამწყვეტ როლს შეასრულებს** როგორც ქვეყნის მასშტაბით, ისე ქალაქისა და მუნიციპალიტეტის დონეზე (იხილეთ, აგრეთვე, მე-6 და მე-7 თავები). მან უნდა შექმნას ჩარჩო, მაგრამ ასევე უნდა უზრუნველყოს დემოკრატიული მონაწილეობა მის განხორციელებაში. სახელმწიფოს ასევე მოუწევს მდგრადობის ძირითადი პრინციპების გათვალისწინება განათლების პოლიტიკაში.
- ინოვაცია ყოველთვის ყვაოდა იმ სამეწარმეო ქვეყნებში, რომლებსაც პროაქტიული მიდგომა

ჰქონდათ ახალი ტექნოლოგიების განვითარებისა და გავრცელების მხრივ. დღეს ასეთი სამეწარმეო ჩარჩოს მიღება შესაძლებელია უკვე მთელი ევროპის დონეზე. ამგვარმა ჩარჩომ ხელი უნდა შეუწყოს ახალი ტექნოლოგიების განვითარებას, რაც მათ ბაზარზე განთავსების საშუალებას მისცემს. ამრიგად, გარდამავალი ეტაპი არ უნდა შეესაბამებოდეს სახელმწიფოებისა და ბაზრის ურთიერთქმედების ნეოლიბერალურ გაგებას. ნეოლიბერალური იდეალი „სახელმწიფო - ღამის დარაჯი“ ვერ შეძლებს აუცილებელი ცვლილებების სტიმულირებასა და ხელშეწყობას.¹³ საჭიროა პროგრესული ხელმძღვანელობა. როგორც პირველ თავში (32 გვერდი) დავინახეთ, სოციალ-დემოკრატებმა ხელი შეუწყეს ამგვარი გარდამავალი პროცესების განვითარებას წარსულში. როგორც მე-6 თავში დავინახავთ (გვერდი 136), ყველა თანამედროვე სახელმწიფო ფლობს მრავალ ინსტრუმენტს, რომელიც წაგვიყვანს სოციალურად სამართლიანი და ეკოლოგიურად მდგრადი მომავლისკენ.

რისკენ მივსწრაფვით?

- ამ თავში ჩვენ შევაფასეთ ეკონომიკის დეკარბონიზაციის პოტენციალი სამუშაო ადგილებისა და დასაქმების თვალსაზრისით. **დავინახეთ, რომ სამუშაოების შესანარჩუნებლად საჭიროა გარდამავალი პერიოდი სექტორებში, რომლებზეც კლიმატის კრიზისი უკვე აისახა. იგივეა საჭირო იმ დარგებშიც, რომლებიც დაზარალებიან, თუ არ ვიმოქმედებთ გლობალური დათბობის შესარბილებლად.** ბოლოს და ბოლოს, მკვდარ პლანეტაზე სამუშაოები აღარ არსებობს.
- ჩვენ ასევე დავინახეთ, რომ გარდამავალი პერიოდის ეკონომიკური და ტექნოლოგიური განზომილების მიღმა **პროგრესულ მოქმედ პირებს აქვთ შესაძლებლობა უზრუნველყონ, რომ ეს პროცესი იყოს თანასწორი და სოციალურად სამართლიანი.** ეს არის უმნიშვნელოვანესი პასუხისმგებლობა, განსაკუთრებით სოციალ-დემოკრატებისთვის. ამ თავში აღწერილი ყველა მოვლენა პოლიტიკურად უნდა წარიმართოს ისე, რომ ხელი შეუწყოს უთანასწორობის შემცირებას ამ პროცესში. ეს შეიძლება მოხდეს, მაგალითად, თუ საგადასახადო რეჟიმებს უფრო მეტად გადავანაწილებთ საკმარისი ფინანსების მობილიზების მიზნით.
- „სამართლიანი ტრანზიციის“ მსგავსი სახელმძღვანელო პრინციპები უკვე შემუშავებულია მრავალი დაინტერესებული მხარის - პროფკავშირების, პოლიტიკური პარტიებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ და გამოიყენება მთელ მსოფლიოში. სოციალური სამართლიანობის განზომილების გარდა, ასეთი პოლიტიკური ჩარჩოები და სახელმძღვანელო პრინციპები დამატებით უნდა მოიცავდეს ეფექტურობასა და საკმარისობას.
- სახელმწიფოსა და ბაზარს შორის ურთიერთობა უნდა დაბალანსდეს განსაკუთრებით პროგრესულობის თვალსაზრისით. **ის, რისკენაც უნდა ვისწრაფვოდეთ, არის ინოვაციური და სამეწარმეო სახელმწიფო**, რომელიც მხარს უჭერს ახალი მდგრადი ტექნოლოგიების განვითარებასა და გავრცელებას სტრატეგიული ინდუსტრიული და ინოვაციური პოლიტიკის მეშვეობით. ამ გარდამავალ ეტაპზე საკმარისი არ იქნება დავეყრდნოთ ნეოლიბერალურ პარადიგმას, რომელიც გულისხმობს, რომ საბაზრო ძალების თავისუფალი ურთიერთქმედება მოიტანს ჩვენთვის საჭირო პროგრესს.

მაგალითები საუკეთესო პრაქტიკიდან, განმარტებები და წყაროები

მსოფლიოში რეგულირებადი ენერჯის წილი

მაგალითები საუკეთსო პრაქტიკიდან

მაგალითი რეგიონალური პოლიტიკის საუკეთესო პრაქტიკიდან

ჩეხეთის მთავრობამ განავითარა სტრატეგია სახელწოდებით „ხელახლა დაწყება“ (RESTART). ამ ინიციატივის მიზანია ქვეყანაში ალორძინდეს ქვანახშირის მოპოვების სამი რეგიონი: კარლოვი-ვარი, უშტეცი და მორავიასილემია. სტრატეგიაში ჩართულია ასობით დაინტერესებული მხარე რეგიონიდან. ისინი შეიმუშავებენთანმიმდევრულ სამოქმედო გეგმას პროექტებისთვის, რომლებიც დაეხმარება რეგიონს გაუმკლავდეს არამხოლოდ ნახშირის მოპოვების დასრულების შედეგებს, არამედ სხვა სოციალურ და ეკონომიკურ პრობლემებს. მიუხედავად იმისა, რომ ჩეხეთის რესპუბლი-კა ჯერ მხოლოდ გარდაქმნის სანყის ეტაპზეა, ეს სტრატეგიული მიდგომა უკვე მიჩნეულია ამ პროცესების თანამონაწილეობითი და ინოვაციური მართვის მნიშვნელოვან ეტაპად.

http://www.just-transition.info/restart-will-win-the-trust-of-the-people-if-its-stable

ეკოლივე (EKOliVe)

აკალითი წრიულ ეკონომიკასა და ადგილობრივ სამუშაოებთან დაკავშირებული საუკეთესო პრაქტიკიდან

წრიული ეკონომიკის საუკეთესო პრაქტიკის ერთ-ერთი კარგი მაგალითია სლოვაკური დამწყები კომპანია „ეკოლივე“ (EKOliVe), რომელმაც შექმნა უნარჩენო მოპოვებისა და ადგილობრივი პირვე-ლადი და მეორადი ნედლეულის დაშუშავების ახალი ინოვაციური მეთოდი. ეს კონკრეტულად ეხება ლითონებისა და მინერალების ადგილობრივ რესურსებს. მეორე პიონერი ამ სფეროში არის სლოვაკური გადამამუშავებელი კომპანია SK-Tex, რომელიც ახდენს ძველი ტანსაცმლის გადამ-უშავებას საიზოლაციო პროდუქტებად. ეს წრიული ეკონომიკის ბიზნეს მოდელის მხოლოდ ორი შესანიშნავი მაგალითია, რომლებმაც შეიძლება ხელი შეუწყოს ახალი ადგილობრივი სამუშაო ადგილების შექმნას.

http://ekolive.website2.me/

http://www.sk-tex.com/

გრინკუბატორი

მაგალითი მწვანე ბიზნესის საუკეთესო პრაქტიკიდან

უკრაინული არასამთავრობო ორგანიზაცია „გრინკუბატორი“ (Greencubator) ხელს უწყობს მდგრად მენარმეობას, დაბალ ნახშირბადიან ინოვაციებსა და მწვანე ეკონომიკის განვითარებას საკომუნიკაციო პლატფორმის, ბიზნესის მხარდაჭერისა და ინვესტიციების შესაძლებლობების შექმნის გზით. „გრინკუბატორი“ არის ერთ-ერთი ინიციატორი პირველი უკრაინული ენერგოკოოპერატივიდან ქალაქ სლავუტიჩში.

https://greencubator.info/?lang=en

https://solartown.com.ua/

გერმანიის ფოლადის მწარმოებელი კომპანია

შემთხვევა ინდუსტრიის დეკარბონიზაციის საუკეთესო პრაქტიკიდან

გერმანიის ფოლადის მწარმოებელი კომპანია „თისენკრუპი“ (ThyssenKrupp) იყო მსოფლიოში ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც წამოიწყო ფოლადის წარმოების დეკარბონიზება წყალბადის გამოყენებით. კომპანიის შუალედური მიზანია თავისი წილი სათბურის გაზების ემისიების შემცირება 20 პროცენტამდე 2030 წლისთვის. მისი მიზანია იყოს სრულიად კლიმატ- ნეიტრალური 2050 წლისთვის.

https://www.thyssenkrupp.com/de/newsroom/pressemeldungen/weltpremiere-in-duisburg--nrw-wirtschaftsminister-pinkwart-startet-bei-thyssenkrupp-versuchssreihe-zum-erstmaligen-einsatz-von-wasserstoff-im--hochofen-17280.html

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

აგორა-ენერჯი-ენდი

3

მეგატრენდების შერწყმა

დეკარბონიზაცია არ არის ერთადერთი გარდაქმნა, რომელსაც დღეს ვხედავთ. არსებობს სტრუქტურული ცვლილებების განმსაზღვრელი სხვა მეგატრენდებიც. გაციფრულება და დემოგრაფიული ცვლილებები, ისევე, როგორც სამუშაო საათების შემცირება, მნიშვნელოვნად მოქმედებს იმაზე, თუ როგორ და როდის ვმუშაობთ. თუ ამ ტენდენციებს ფეხს ავუწყობთ, შეგვიძლია ავაშენოთ უკეთესი მომავალი სოციალური და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით.

ამ თავში ჩვენ განვიხილავთ მეგატრენდებს, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენენ დეკარბონიზაციის პროცესზე და დიდ გავლენას - სამუშაოების მომავალზე: დემოგრაფიული ცვლილებები, გაციფრულება, სამუშაო დროის შემცირება. ჩვენ ვაჩვენებთ, თუ როგორ მოქმედებს ეს მეგატრენდები დასაქმებასა და სამუშაოზე, მაგრამ ასევე, როგორ გვიკვალავს გზას უფრო მდგრადი, დაბალი ნახშირბადიანი ეკონომიკური მოდელისკენ.

სხვა მეგატრენდებმა, როგორცაა კოვიდ-19-ის პანდემიის მიერ გამოწვეული დეგლობალიზაცია, რომელიც მსოფლიო ეკონომიკას უბიძგებს ეკონომიკური ინტეგრაციისგან უკან დაიხიოს, შეიძლება ასევე გავლენა იქონიოს მუშაობის მომავალსა და დეკარბონიზაციაზე.

ყოველთვის იქნება ტრენდები, რომლებიც მოდიან და მიდიან. დეკარბონიზაციაც ასეთივე ტრენდია. დამიჯერეთ, ისიც გაქრება, როგორც გაციფრულება.

ნაწილი I: მოსალოდნელია, რომ დემოგრაფიული ცვლილებები უახლოეს მომავალში შეამცირებს სამუშაო ძალის რაოდენობას ამგვარად, საბოლოო ჯამში, შეიძლება უფრო მეტი სამუშაო ადგილი მივიღოთ, ვიდრე დასაქმებული.

- გამოიწვევს თუ არა ჩვენი ეკონომიკის დეკარბონიზება საბოლოოდ სამუშაო ადგილების დიდი რაოდენობის დაკარგვას? ამ თემაზე დებატებში ხშირად უგულებელყოფილია ის, რაც სამუშაო ბაზრის ცვლილების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მამოძრავებელი ფაქტორი იქნება მომდევნო წლებისა თუ ათწლეულების განმავლობაში: დემოგრაფიული ცვლილება.
- პირველი, მომდევნო რამდენიმე ათწლეულში **სავარაუდოა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის მოსახლეობის შემცირება**. გარდა ამისა, ეს საზოგადოებები სწრაფად ბერდებიან. შრომის ბაზრის კუთხით, ეს ნიშნავს, რომ არსებული სამუშაო ძალა მნიშვნელოვნად შემცირდება და კიდევ უფრო გამწვავდება კვალიფიციური მუშახელის დეფიციტი, რომელსაც უკვე მრავალი სექტორი განიცდის.
- საზოგადოების დაბერება ნიშნავს იმასაც, **რომ გაფართოვდება მოხუცთა მოვლის სექტორი**. რადგან ეს საკმაოდ შრომატევადი სფეროა, ის შემცირებული სამუშაო ძალისთვის კონკურენციაში შევა ეკონომიკის სხვა სექტორებთან.
- ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში ამ პროცესს ხელს შეუწყობს ის ფაქტი, რომ ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში უკვე მოხდა **შრომითი ბაზრის მნიშვნელოვანი მიგრაცია** დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში. სავარაუდოდ, ეს ტენდენცია გაგრძელდება მზრუნველობით სექტორში, მშენებლობის სექტორში თუ კვალიფიცირებული კადრების ბაზარზე.

- ერთად აღებული ეს მოვლენები გვიჩვენებს, რა იქნება ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა: როგორ მოვიპოვოთ საკმარისი სამუშაო ძალა საჯარო და კერძო ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციისთვის, რომელიც უკვე აღწერილია მე-2 თავში.

მაგრამ რას იტყვი...

...სამუშაოების ხარისხზე? როგორ დავრწმუნდეთ, რომ ეკონომიკის მზარდ სექტორებში, როგორცაა პროფესიული მუშაობა, მშენებლობა და მრეწველობა ახალ სამუშაო ადგილებზე ადამიანებს ექნებათ იგივე დონის მაღალი ხელფასები, შრომითი უსაფრთხოება, მიკუთვნებულობის შეგრძნება და პროფკავშირების წარმომადგენლობა, როგორც აქვთ ამჟამინდელ დომინანტურ ინდუსტრიებში (მაგ. ელექტროენერჯის წარმოებასა და საავტომობილო დარგში)?

საკითხის მოგვარების გზა: პროფკავშირების გაძლიერება და გენდერული თანასწორობა

- ზოგიერთ ტრადიციულ დარგს ნამდვილად აქვს ძლიერი წარმომადგენლობა პროფკავშირებში. ამასთან, კიდევ ერთხელ უნდა აღვნიშნოთ, რომ დეკარბონიზაცია არ არის ცვლილების ერთადერთი მამოძრავებელი ძალა (როგორც ეს აღნიშნულია მე-2 თავში). სავარაუდოდ, ამ სექტორებში პროფკავშირები მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას გაივლიან მიუხედავად დეკარბონიზაციისა. ამ მრავალფეროვან გარდაქმნებს სოციალური სამართლიანობისა და სოლიდარობის სულისკვეთება რომ შესძინონ, პროფკავშირებს მოუწევთ შეისწავლონ ენერგორესურსები (რომლებიც შესაძლოა მათთვის ხელმისაწვდომი გახდეს), შეიმუშაონ შესაბამისი მიდგომა და სტრატეგიები.¹ იგივე ეხება სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებსა და მოძრაობებს. იმისათვის, რომ ამ დიდი გარდაქმნის დროს საზოგადოების წევრებისთვის ვიყოთ ძლიერი და მხარდამჭერი პარტნიორები, გვჭირდება პროაქტიული მიდგომა, მყარი ცოდნა და ეფექტიანი სტრატეგიები. მნიშვნელოვანია გავიაზროთ, რომ გარდაქმნის შეჩერება შეუძლებელია და პროცესის გაჭიანურება კიდევ უფრო სავალალო შედეგებს გამოიწვევს.

- დემოგრაფიულ ცვლილებებთან დაკავშირებული ტენდენციები პროფკავშირების სასარგებლოდ მოქმედებს, რადგან მშრომელთა სიმცირე გაზრდის მათ შესაძლებლობებს, სხვებს უკარნახონ საკუთარი პირობები. გარდა ამისა, პროფკავშირების ეს შესაძლებლობები იმითაც განმტკიცდება, რომ დასაქმებულებისთვის გაიზრდება კონკურენცია მზარდ სექტორებში, როგორცაა მზრუნველობის სფერო - ის სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს მოსახლეობის დაბერების გამო. კოვიდ-19-ის კრიზისმა აამაღლა ხალხის ცნობიერება მზრუნველობის სექტორის მნიშვნელობის შესახებ. გაჩნდა სამუშაო პირობების გაუმჯობესებისა და ხელფასების გაზრდის ახალი შესაძლებლობები საზოგადოებრივი მხარდაჭერის კუთხით.

მიდგომას შეუძლია ძირითადი საწარმოო ძალის გაძლიერება, რათა მართოს გადასვლა ახალ სექტორებზე, იმავდროულად, შეინარჩუნოს პროფკავშირული წარმომადგენლობა და გააფორმოს კოლექტიური შეთანხმებები. ეს შესანიშნავი შესაძლებლობაა პროფკავშირებისათვის, რომ დეკარბონიზაციის ეპოქაში მოიპოვონ უპირატესობა და შეასრულონ ერთ-ერთი ძირითადი მოთამაშის ფუნქცია წარმატებული გარდაქმნის პროცესში.

- მზრუნველობითი სექტორის მნიშვნელობის გაზრდა, საბოლოოდ, **გენდერული თანასწორობის გაუმჯობესების** შესაძლებლობასაც იძლევა. ამ სექტორთან დაკავშირებულ პროფესიებში სამუშაო ძალის უმეტესობას ქალები შეადგენენ. თუ მოხდება ამ საქმიანობების სოცია-

- რაც შეეხება სამუშაოების ხარისხსა და ზემოთ დასმულ კონკრეტულ კითხვებს, პროფკავშირებს მოუწევთ ახალი ალიანსების შექმნა და მუშების მობილიზება განვითარებად სექტორებში და ეკონომიკის იმ დარგებში, რომლებიც ჯერჯერობით ნაკლებადაა წარმოდგენილი. **პროაქტიულ**

ლური მნიშვნელობის აღიარება და ანაზღაურების შესაბამისად გაზრდა, ეს ხელს შეუწყობს ოჯახებში შემოსავლის უფრო თანაბარ განაწილებას. ეს ასევე შეამსუბუქებდა ოჯახის მარჩენლის ტვირთს და დანარჩენი წევრები ნაკლებად დამოკიდებულები იქნებოდნენ მის შემოსავალ-

მე. ამავდროულად, ეს შესაძლებელს გახდის სამუშაო საათების თანაბრად განაწილებას ოჯახში. გამომუშავებული, ანაზღაურებადი საათების საერთო ჯამი გაიზრდებოდა, თუმცა, რეალური სამუშაო დრო ყველასთვის შემცირდებოდა. სამუშაო საათებთან დაკავშირებული საკითხები განხილული იქნება ქვემოთ, ამავე თავში.

მაგრამ რას იტყვი...

...ყველა იმ ადამიანზე, ვინც ამ დროისთვის უმუშევარია? როგორ დავრწმუნდეთ, რომ სამუშაო ადგილების ამჟამინდელი დეფიციტი შეიცვლება მდგომარეობით, სადაც ყველას ღირსეული სამუშაო ექნება?

საკითხის მოგვარების გზა: რეფორმა უმუშევრობის დასამარცხებლად

- პირველ რიგში, უმუშევრობის დონე მნიშვნელოვნად განსხვავდება ევროპის ქვეყნებში. ევროსტატის მონაცემებით, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის ბევრ ქვეყანაში ხალხი თითქმის მთლიანად დასაქმებულია. მაგალითად, 2019 წელს ჩეხეთში უმუშევრობის დონე დაახლოებით 2 პროცენტი იყო, ხოლო პოლონეთში - 3,3%. ამავე დროს, ბევრი ქვეყანა, მაგალითად, ესპანეთი და საბერძნეთი, კვლავ ებრძვის ახალგაზრდების უმუშევრობის მუდმივად მაღალ მაჩვენებელს. უფრო მეტიც, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის (CEE), ასევე, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის (SEE) ქვეყნებში უმუშევრობის შესახებ სტატისტიკური მონაცემები სკეპტიკურად უნდა განვიხილოთ, რადგან ბევრ ქვეყანაში ადამიანს ყოველთვის არ აქვს დიდი სტიმული დარეგისტრირდეს უმუშევრად.
- იმ ქვეყნებში, რომლებიც კვლავ განიცდიან უმუშევრობის მაღალ დონეს, **საჯარო და კერძო ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციაში ბევრი ინვესტიციის ჩადება** წარმოადგენს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის შესაძლებლობას. ამიტომ, სხვა საკითხებთან ერთად, უმუშევრობაც დამოკიდებულია იმაზე, შევძლებთ თუ არა მწვაწვე ინვესტიციის კამპანიის წარმატებით განხორციელებას მომდევნო წლებში.

- გარდა ამისა, ხშირად უგულებელყოფილია მუდმივი უმუშევრობის ერთ-ერთი მიზეზი. ეს შრომაზე მოთხოვნის ნაკლებობა კი არ არის, არამედ შრომის ბაზარზე **უნარების შეუსაბამობა**. ეს ნიშნავს, რომ ადამიანების ცოდნა არ შეესაბამება იმას, რასაც დამსაქმებლები ეძებენ. ეს მრავალი წლის პრობლემაა და მისი მოგვარება უნდა განხორციელდეს სხვადასხვა სპეციალური ღონისძიებებით, მათ შორის, პრაქტიკული კომპონენტების შემცველი კვალიფიკაციის ამაღლებისა და ტრენინგის პროგრამებით. ასევე განათლებაში ზოგადად უნდა განვითარდეს კლასტერული მიდგომა: თანამშრომლობა სახელმწიფო და კერძო დამსაქმებლებთან, კვლევით ინსტიტუტებთან და ა.შ.
- უმნიშვნელოვანესი იქნება ინვესტიციის ჩადება სამუშაო ძალის ტრენინგსა და გადამზადებაში, რათა მოხდეს მუშახელში საჭირო უნარ-ჩვევების განვითარება. ეს ნიშნავს, რომ ქვეყნებს მოუწევთ **განათლების სისტემის** რესტრუქტურზაცია ისე, რომ მან უზრუნველყოს ტექნიკური და პიროვნული უნარების განვითარება. ხვალინდელ შრომის სამყაროში ეს უნარები საჭირო იქნება თანამშრომლობისთვის დაინტერესებულ მხარეებთან, რომლებიც ქმნიან შრომის ბაზარს.
- ამრიგად, როგორც ძირითადი ტენდენცია, დემოგრაფიული ცვლილება მუშებს მრავალ შესაძლებლობას აძლევს: მან შეიძლება მშრომელი გახადოს უფრო ძლიერი და საზრიანი კაპიტალთან მიმართებაში, რადგან იზრდება დასაქმებულების ძალა მოლაპარაკებების დროს. ამასთან, ეს ძალა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება ეფექტიანი, თუ ის **კოლექტიურად, პროფკავშირების საშუალებით იქნება გამოყენებული**.

ნაწილი II: ახალი ციფრული სერვისებისა და ტექნოლოგიების დამკვიდრება ხელს უწყობს დეკარბონიზებულ ეკონომიკაზე გადასვლას, ამავე დროს, ქმნის უფრო მეტ და უკეთეს სამუშაო ადგილებს

გაციფრულების ტენდენციამ უკვე დააჩქარა ეკონომიკის დეკარბონიზაცია და ეს პროცესი სულ უფრო ძლიერდება. ამ ტენდენციის გავლენის ერთ-ერთი მაგალითია ის, რომ ახალი **ციფრული ტექნოლოგიები მნიშვნელოვანწილად აუმჯობესებს სფეროებს, როგორცაა განახლებადი ენერჯის წარმოება, მართვა და განაწილება**. მოდით ავიღოთ მზისა და ქარის ენერჯია, რომლებიც მხოლოდ გარკვეულ დროს არის ხელმისაწვდომი და არც მთლად პროგნოზირებადი. ამიტომ მათი გამოყენება მოითხოვს მეტ კომუნიკაციასა და თანამშრომლობას ელექტროენერჯის მიწოდებასა და მოთხოვნის დაბალანსებაში. როგორც მზის, ისე ქარის ენერჯია შესაძლებელია უფრო ეფექტიანად იქნას გამოყენებული, როდესაც ენერჯის შენახვის ახალ ტექნოლოგიებთან არის შერწყმული. ციფრული გზით მონაცემთა გაძლიერებული წვდომა გააუმჯობესებს ინფორმაციის გაზიარებას, რაც ხელს შეუწყობს რეალურ დროში ენერჯის მოთხოვნის უკეთეს მენეჯმენტს. მაგალითად, ინდივიდუალური სახლების ჰვანი მრიცხველები ენერჯის მიწოდებას უფრო ეფექტიანს გახდის და მოთხოვნაც უფრო პროგნოზირებადი იქნება. უფრო ფართო მასშტაბით, ეს საშუალებას მისცემს ქსელის ოპერატორებს მოახდინონ დეცენტრალიზებული განახლებადი ენერჯის წყაროების - როგორცაა სტარტაპები და ე.წ. მწარმოებელი მომხმარებელი „პროსიუმერები“- ინტეგრირება ქსელში. დაბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ის ასევე ხელს შეუწყობს განახლებადი ენერჯის სექტორში სამუშაო ადგილების შექმნას.

- გაციფრულება ასევე მძლავრი **იარაღია ენერ-**

გოეფექტურობის გაზრდისთვის. ეს ამცირებს სათბურის გაზების ემისიას, მაგრამ ასევე გვანჯიდის რესურსებს ენერგომომარაგების დასახვეწად. ამასთან, გლობალური ენერჯის ინტენსივობის (განისაზღვრება, როგორც ენერგორესურსების რაოდენობა მშპ-ს ერთეულზე) ზრდის წლიური ტემპი ბოლო წლებში შენედა: 2015 წელს იყო 3 პროცენტი, 2017 წელს შემცირდა 1,9%-მდე, ხოლო 2018 წელს 1,3%-ზე ჩამოვიდა.² გაციფრულების გზით ენერგოეფექტურობის მოდერნიზებამ შეიძლება შეცვალოს ეს ტენდენცია ბევრ სექტორსა და სფეროში, რომელიც პასუხისმგებელი არიან CO₂- ის ემისიებზე და ენერჯის მნიშვნელოვან მოთხოვნაზე. ეს შეიძლება ეხებოდეს როგორც ინდივიდუალურ შინამეურნეობებს (იხილეთ, ჰვანი მრიცხველის მაგალითი ზემოთ), ისე მსხვილ მუნიციპალურ თუ ინდუსტრიულ მომხმარებლებს.

- გაციფრულებით გამოწვეული ყველა ეს მიმდინარე ცვლილება დიდ გავლენას მოახდენს ელექტროენერჯის ბიზნესზე. გაციფრულება არა მხოლოდ ხელს უწყობს დეკარბონიზაციას, არამედ ძირეულად გარდაქმნის დარგს და შედეგად იწვევს ინდუსტრიის მრავალი მახასიათებლის მოძველებას. მომავალში ციფრული ენერჯის სისტემა უფრო და უფრო მეტი გადანაცვლებების ავტონომიურ რეჟიმში მიღებისა და განხორციელების საშუალებას მოგვცემს. ეს ნიშნავს, რომ მოიხსნება შესასვლელი ბარიერები და ახალი მონაწილეებისთვის გაიხსნება ღირებულების ჯაჭვის ნაწილი. **გაჩნდება ახალი ბიზნეს მოდელები** - ტრადიციული კომუნალური კომპანიები გადაიქცევა მაღალი აქტივების ინფრასტრუქტურებად. ისინი მოახდენენ ელექტროენერჯის სტაბილურ და პროგნოზირებად მომარაგებას და მოქნილი, დეცენტრალიზებული ენერგეტიკული გადანაცვლებების მართვას. მაგალითად, რეგიონალური და ადგილობრივი განაწილების სისტემის ოპერატორები სავარაუდოდ უფრო მნიშვნელოვან როლს შეასრულებენ. უფრო მეტიც, უკვე ვითარდება სტარტაპების ბაზარი, რომელიც უზრუნველყოფს ეფექტურ საშუალებებსა და ინსტრუმენტებს მოთხოვნის სამარ-

თვად. ამასთან, ეს მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს შრომის ბაზარზე არსებულ უნარებსა და კვალიფიკაციებზე.

- ზემოთ აღწერილი ტენდენციები მხოლოდ ენერგეტიკის სფეროში არ გამოიწვევს გარდაქმნას. მათ ასევე შედეგად მოჰყვება **სტრუქტურული ეკონომიკური და საზოგადოებრივი ცვლილებები**, რაც, თავის მხრივ, **მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს დასაქმებაზე**. ზოგი პროფესია გაქრება ან გარდაიქმნება, მაგრამ შეიქმნება ახალი სამუშაო ადგილები, რომლებიც მოითხოვს ნაკლები განმეორებადი დავალებების შესრულებას და უფრო მაღალი დონის უნარებს. მომდევნო ათწლეულების განმავლობაში, **პროფესიონალიზმისა და პოლიტიკოსების ამოცანა იქნება მაქსიმალურად ისარგებლონ შესაძლებლობებით, რასაც გაციფრულება ქმნის სამუშაო ძალისთვის**: ავტომატიზაცია გზას გაუხსნის უფრო მეტ კონკურენციას, ხელს შეუშლის საწარმოო ობიექტების განთავსებას საზღვარგარეთ, სადაც შრომა დაბალანაზღაურებადია და რუტინულ ამოცანებს ჩაანაცვლებს უფრო შემოქმედებითი დავალებებით. საბოლოოდ, გაციფრულება დასაქმებულებს მისცემს უკეთეს ანაზღაურებას და გააუმჯობესებს სამუშაო პირობებს.

მაგრამ რას იტყვი...

...„უკუქმედების, ე.წ. ბუმერანგის ეფექტის“ (rebound effect) რისკზე, ანუ შიშზე, რომ ახალი ტექნოლოგიების წყალობით ენერგოეფექტურობით მიღებული დანაზოგები გაბათილდება ხალხის ქცევის ან სხვა სისტემური ფაქტორების ცვლილების გამო?

საკითხის მოგვარების გზა: რეგულაცია „უკუქმედების ეფექტის“ წინააღმდეგ

- „უკუქმედების ეფექტი“ რამდენიმე წლის განმავლობაში იყო კვლევის საგანი. მაგალითად, შემოფოტებას იწვევს, რომ გაზრდილი ენერგოეფექტურობა გამოიწვევს ისეთი ტექნოლოგიის გაიფრებას, რომელიც ბევრ ენერგიას მოიხმარს. ამიტომ ხალხმა შეიძლება უფრო ხშირად გამოიყენოს იგი და, შესაბამისად, უფრო მეტიც მოიხმაროს. მაგრამ ზოგჯერ ახალი ტექნოლოგიები, როგორცაა სერვერები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ გაციფრულების პროცესში, ძალიან ბევრ ენერგიას მოიხმარენ. ამიტომ ისინი მალე ხარჯავენ რესურსებს, რომელთა დაზოგვასაც ცდილობენ. გაციფრულების ერთი პირდაპირი შედეგი არის, მაგალითად, ინფორმაციული ტექნოლოგიების ტექნიკური ბაზის გაფართოება, რაც ზოგჯერ ძვირად გვიჯდება გარემოს დაცვის კუთხით. მაგალითად, მრავალი

ციფრული ჯკვიანი ტექნოლოგიის მნიშვნელოვანი კომპონენტია დედამიწის იშვიათი მასალები, რომელთა გამოყენება იწვევს უდიდეს ტოქსიკურ დაბინძურებას. ამ მასალების მოპოვებისას ხდება ენერგიის დიდი ოდენობით გამოყენება, ატმოსფეროში გამოიფრქვევა ნახშირბადი, მინაზე კი - ტოქსინები.

- ე.წ. „ჯკვიან“ ინფრასტრუქტურას აქვს რესურსის ეფექტურობის გაზრდის პოტენციალი, მაგრამ მხოლოდ სწორად მართვის შემთხვევაში. გაციფრულება ვარგია თუ არა კლიმატისთვის, ამის პროგნოზირება ჯერ არ შეგვიძლია. ჩვენ გვჭირდება რეგულაციები, რომ პროცესი მდგრადობისკენ წავიდეს. რეგულაციები გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა გარემოზე ციფრული ტექნოლოგიების ზემოქმედების შესამცირებლად.
- **როდესაც საქმე ეხება „უკუქმედების ეფექტს“, უამრავი ტექნიკური და პოლიტიკური გადაწყვეტილება არსებობს, რომლებიც დაგვხმარება უარყოფითი შედეგების შერბილებასა და გაციფრულების დადებითი პოტენციალის გამოვლენაში**. სწორი რეგულაციების არსებობის შემთხვევაში, ჩვენ შევძლებთ ენერგიის მნიშვნელოვნად დაზოგვას. ეს უკვე უნდა დაიწყოს ჯკვიანი პროდუქტების დიზაინის ეტაპზე, რადგან სმარტ-ტექნოლოგიების განვითარების ამ პერიოდში მიღებული გადაწყვეტილებები დიდ გავლენას მოახდენს ენერგიის მოხმარებაზე. **ეკო-დიზაინის დირექტივის** შემუშავება ენერგეტიკასთან დაკავშირებულ პროდუქტებზე, როგორცაა ნოუთბუქები, სმარტფონები, სერვერები და ა.შ. აუცილებელია მათ მიერ ენერგიის მოხმარების შესამცირებლად და გარემოზე ზემოქმედების გასაუმჯობესებლად. მაგალითად, არსებობს ვარაუდი, რომ სერვერებისთვის ეკო-დიზაინის დირექტივის მოქმედება, რომელიც მოცემულია სერვერებისა და მონაცემთა შესანახი პროდუქტებისთვის განსაზღვრულ ევროკავშირის უახლეს რეგულაციებში, 2030 წლისთვის გამოიწვევს ენერგიის დაზოგვას - დაახლოებით 9 ტერავატს/საათში. ეს კი უდრის ესტონეთის ელექტროენერგიის წლიური მოხმარების მაჩვენებელს 2014 წელს და ჯამში შეესა-

ბამება 2,1 მილიონი ტონა ნახშირორჟანგის (CO2) ექვივალენტს.³ ამგვარი რეგულაციების გაფართოება და გაუმჯობესება მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს ჯკვიანი ტექნოლოგიების მიერ ენერგიის მოხმარებასა და ჩვენს ნახშირბადის ნაკვალევზე.

- მიუხედავად ამისა, ჩვენ რეგულაციები მხოლოდ გაციფრულების უარყოფითი შედეგების შესარბილებლად კი არ უნდა გამოვიყენოთ, არამედ პროგრესული დღის წესრიგის შესამუშავებლად და ახალი, მდგრადი ეკონომიკური მოდელების განსავითარებლად. ეჭვი იმის შესახებ, რომ გაციფრულება გამოიწვევს დიდ გარემოსდაცვით ხარჯებს, უნდა ჩაანაცვლოს **ტექნოლოგიური ცვლილების შესაძლებლობად გამოყენების გადამწყვეტილებამ. ეს შესაძლებლობა გულისხმობს უფრო მდგრადი ეკონომიკური მოდელების შექმნას**, როგორცაა წრიული ეკონომიკა (იხ. თავი 2, გვერდი 53). ტექნოლოგიური პროგრესი ადამიანის მოქმედების შედეგია. მისი ჩასმა ქცევის პროგრესულ ჩარჩოებში შესაძლებელია და აუცილებელიც. მაგალითად, ზემოთ ნახსენები ჯკვიანი ტექნოლოგიების ეკო-დიზაინის რეგულაციები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ზოგიერთი მოვლენის შესამცირებლად, როგორცაა - სპეციალურად ისეთი პროდუქტის შექმნა, რომელიც მალე ფუჭდება ან მოდიდან გადადის. სამაგიეროდ შეიძლება წრიული ეკონომიკისთვის მნიშვნელოვანი ასპექტების წინ წამოწევა, როგორცაა ხანგრძლივობა და შეკეთება. მარეგულირებელი ზომები, რომლებიც მოითხოვს ელექტრონული მოწყობილობების (მაგალითად, სმარტფონების ან ლეპტოპების) ისე შემუშავებას, რომ უზრუნველყოფილი იყოს ხანგრძლივობა, რეაბილიტაცია, ხელახალი გამოყენება და გადამუშავება, რაც დაგვხმარება ამ პროდუქტების მოხმარების გახანგრძლივებასა და ნარჩენების შემცირებაში.

მაგრამ რას იტყვი...

...ეკონომიკის მოშლასა და სამუშაო ადგილების დაკარგვაზე? როგორ დავრწმუნდეთ, რომ სამუშაოს, რომელიც მოიცავს მარტივ ავტომატიზებულ ამოცანებსა და განმეორებად რუტინულ ქმედებებს, არ ემუქრება ავტომატიზაციის რისკი?

საკითხის მოგვარების გზა: ახალი ბაზრები, ახალი ბიზნეს მოდელები, ახალი სამუშაო ადგილები

- ციფრული ტექნოლოგიების წინსვლა ნამდვილად ქმნის საფრთხეს, რომ გარკვეული სამუშაოები მოძველდება. ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ მონეტის მეორე მხარეც: **ყოველი ტექნოლოგიური რევოლუცია მხოლოდ არსებული ბიზნეს მოდელების, ბაზრებისა და სამუშაო ადგილების გაუქმებას კი არ იწვევს, არამედ ძველის ადგილზე ახალსაც წარმოქმნის.** ახალი ქცევა, ახალი ურთიერთქმედება და ახალი მოხმარების წესები მოითხოვს ახალ მომსახურებებსა და პროდუქტებს. ეს კი ქმნის ახალ შესაძლებლობებს დასაქმებისთვის, რაც მოითხოვს ადამიანის შრომას. შედეგად ჩნდება სამუშაოები, რომლებიც უფრო მეტ უნარებს საჭიროებს და, შესაბამისად, მაღალანაზღაურებადია.
- რაც შეეხება ენერჯეტიკის სექტორს, რამდენიმე ანალიზში (მათ შორის ერთ-ერთი ჩატარებულია მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ), აღნიშნულია, რომ გაციფრულებამ შესაძლებელია ამ დარგში ბევრი ახალი სამუშაო ადგილი შექმნას. ციფრული ინიციატივები, სავარაუდოდ, შექმნის 3,45 მილიონამდე ახალ სამუშაო ადგილს 2025 წლისთვის. ეს კი ნიშნავს, რომ ელექტროენერჯის ინდუსტრიაში სამუშაო ადგილები 10,7 პროცენტით გაიზრდება.⁴ რაც მთავარია, სამუშაო ადგილების შექმნის პოტენციული ყველაზე მაღალია მომხმარებლის მიერ განახლებადი ენერჯის წარმოების სექტორში, სადაც ენერჯის შენახვაში ინტეგრაცია ქმნის ერთ მილიონამდე ახალ სამუშაო ადგილს.
- მიუხედავად ამისა, აღიარებული ფაქტია, რომ

ყველა მუშაკი, თუნდაც შესანიშნავად მომზადებული, ვერ შეძლებს სწრაფად იპოვოს ახალი სამსახური მზარდ ინდუსტრიაში. სწორედ აქ უნდა **გამოიყენონ მთავრობებმა ზემოთ აღწერილი გონივრული და სამართლიანი სოციალური პოლიტიკა საზოგადოებების დასახმარებლად.** ის გაამარტივებს გადასვლას და მთელი საზოგადოებისთვის სამართლიან პროცესად გადააქცევს. მთავრობებს ყოველთვის შეუძლიათ საჯარო სამსახური ან დასაქმების საზოგადოებრივი პროგრამები გამოიყენონ გაციფრულების პროცესის უარყოფითი შედეგების შესამცირებლად.

- გაციფრულებაზე საუბრისას უნდა გვახსოვდეს, რომ მთელი ჩვენი ისტორიის მანძილზე კაცობრიობა არაერთხელ გახდა ტექნოლოგიური პროგრესის შედეგად ეკონომიკის მოშლის მომსწრე, თუმცა სამუშაო ადგილების რაოდენობა არ შემცირებულა, პირიქით - გაიზარდა. ტექნოლოგიური პროგრესის გავლენასთან დაკავშირებით წარსულში მიღებული გაკვეთილები გვიჩვენებს, რომ ახალი ტექნოლოგიები ვერ გამოიწვევს სამუშაო ადგილების მთლიანად ავტომატიზებას და უმუშევრობას. თუმცა ისინი შეცვლის სამუშაო გარემოს და სხვადასხვა საქმიანობისთვის საჭირო ამოცანებსა და უნარებს.
- სწორედ ამიტომ ყურადღება უნდა გავამახვილოთ იმაზე, თუ როგორ განვავითაროთ სამუშაო ძალის კომპეტენციები. ეს საჭიროა გაციფრულებით შექმნილი უზარმაზარი შესაძლებლობების გამოსაყენებლად. ამ თვალსაზრისით, უმნიშვნელოვანესი იქნება ახალი უნარების **მუდმივი შექმნისა** და უწყვეტი სწავლის პრინციპების დანერგვა მთელ ეკონომიკაში. განათლებამ და გადამზადებამ შეიძლება შეამსუბუქოს გაციფრულების უარყოფითი შედეგები და მისცეს დასაქმებულებს ტექნოლოგიური უნარები. ეს გაზრდის მათი დასაქმების შანსებს და დაეხმარება მიიღონ სამსახური უკეთესი ანაზღაურებით, რაც მათ საშუალებას მისცემს ისარგებლონ ახალი ტექნოლოგიებით გამოწვეული დადებითი შედეგებით. ავტომატიზაციისა და ტექნოლოგიური ცვლილებების შესახებ ჩატარებული კვლევებში

აღნიშნულია: როდესაც დასაქმებულები გადადიან უფრო რთულ სამუშაოზე, რომელიც მოითხოვს ტექნოლოგიური უნარების მაღალ დონეს, როგორც წესი, ისინი იღებენ უკეთეს ანაზღაურებასა და სამუშაო პირობებს.

- ძალიან მნიშვნელოვანია ყოველთვის გვახსოვდეს, რომ გარკვეულწილად შეიძლება მოხდეს ტექნოლოგიის განვითარების პროცესის გაკონტროლება ან მართვა. **ტექნოლოგია ხშირად კონტროლის დაკარგვის სინონიმად განიხილება - ჩვენ გვაკინძვდება, რომ მთავრობებს შეუძლიათ მართონ ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების განვითარება მათი განადგურების გარეშე.** მართალია, რომ მხოლოდ ტექნოლოგიური რღვევა ხელს ვერ შეუწყობს მდგრადი საზოგადოების ჩამოყალიბებას. ტექნოლოგიური ინოვაციების მართვით, ჩვენს მთავრობებს შეუძლიათ შეცვალონ მომავალი და შექმნან უფრო მდგრადი, წრიული საზოგადოება, რომელიც სარგებელს მოუტანს ჩვეულებრივ ადამიანებსა და გარემოს.

ნანილი III: სამუშაო საათების შემცირება ბოლო საუკუნეების ერთ-ერთი მთავარი ტენდენციაა, რომლის დედააბრი შემდეგში მდგომარეობს: „ჩვენ ვმუშაობთ იმისთვის, რომ ვიცხოვროთ და არ ვცხოვრობთ იმისთვის, რომ ვიმუშაოთ“.

როდესაც ვსაუბრობთ მუშაობის მომავალზე, იქვე ვგულისხმობთ ჩვენი ცხოვრების ხარისხსაც: **რამდენი უნდა ვიმუშაოთ იმისთვის, რომ გვქონდეს ბედნიერი ცხოვრების საშუალება?** 1950-იან წლებამდე პროფკავშირელთა და სოციალ-დემოკრატთა თაობები საკმაოდ წარმატებულად იბრძოდნენ სამუშაო საათების შემცირებისთვის. 1850-იან წლებში, ინდუსტრიული რევოლუციის მწვერვალზე, 12-საათიანი სამუშაო დღე და ექვსდღიანი სამუშაო კვირა - საერთო ჯამში, კვირაში 72 საათი - ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. მე-19 საუკუნის ბოლოს საშუალო სამუშაო კვირა 60 საათზე მეტს მოიცავდა. მე-20 საუკუნის განმავლობაში სამუშაო საათები თითქმის ნახევრით შემცირდა. 1950 წლიდან ჩვეულებრივი სამუშაო კვირა გახდა 40 საათი/5 დღე. 2000 წელს საფრანგეთმა დაანერგა 35 საათიანი სამუშაო კვირა. „ოთხდღიანი სამუშაო კვირა გარდაუვალია“, - განაცხადა აშშ-ს პრეზიდენტმა, რიჩარდ ნიქსონმა ჯერ კიდევ 1956 წელს. ჩვენ არ უნდა დავივიწყოთ ის ფაქტი, რომ ვმუშაობთ საარსებო წყაროს მოსაპოვებლად, რომ სამსახური არის სტაბილური, ღირსეული არსებობის საშუალება და არა თვითმიზანი.

- **სამუშაო დროის შემცირებამ შეიძლება ხელი შეუწყოს მდგრადი ეკონომიკის შექმნას და, შესაბამისად, უფრო მდგრადი საზოგადოების ჩამოყალიბებას.** საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ოჯახები, რომლებიც ბევრს მუშაობენ, დროის სიმცირის გამო, უფრო ხშირად ყიდულობენ მზა პროდუქტებს მაღალი ეკოლოგიური ნაკვალევით. ეს შეიძლება იყოს საყოფაცხოვრებ-

ბო ტექნიკა ან მზა კერძები. თუ გავზრდით საზოგადოების ინფორმირებულობას ამ საკითხზე, ნაკლებმა სამუშაო დრომ შეიძლება გამოიწვიოს კლიმატური თვალსაზრისით მეტი გონივრული საქმიანობა, როგორცაა სახლში კერძის მომზადება, გატეხილი ნივთების შეკეთება გადაყრის ნაცვლად და ა.შ. ეს ასევე გააუმჯობესებს ჩვენს კეთილდღეობას და საშუალებას მოგვცემს მეტი დრო გავატაროთ სხვებთან ერთად, ვივარჯიშოთ ან დავკავდეთ ჩვენი ჰობით.⁵

- უფრო მოკლე სამუშაო კვირის შემთხვევაში, ჩვენ დავხარჯავდით ნაკლებ რესურსებსა და ენერჯიას: სამსახურში წასასვლელად ტრანსპორტს ისე ხშირად აღარ გამოვიყენებდით, დაგვჭირდებოდა ნაკლები საოფისე სივრცე, რომელიც ჩვენს ენერჯიას ისრუტავს, ხოლო პროდუქტებისა თუ მომსახურების წარმოებისთვის უფრო ცოტა რესურსი დაგვხარჯებოდა. **მონაცემები გვიჩვენებს, რომ ქვეყნებში, სადაც ადამიანებს აქვთ მოკლე სამუშაო კვირა, არის ნახშირბადის დაბალი ნაკვალევი.** ზოგიერთი კვლევა ცხადყოფს, რომ ჩვენი სამუშაო დროის ერთი პროცენტით შემცირება იწვევს 0,8%-ით ნაკლებ ნახშირბადის ემისიას.⁶ ეს შედეგები ძირითადად გამოწვეულია დაბალი შემოსავლითა და დაბალი მოხმარებით.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ თუ ნაკლებს ვიმუშავებთ, ხელფასიც ნაკლები გვექნება? როგორ დავრწმუნდეთ, რომ ნაკლები მუშაობა არ შეაფერხებს კონკურენტუნარიანობას ჯერ პროდუქტიულობის, საბოლოოდ კი, ჩვენი ხელფასების შემცირებით?

საკითხის მოგვარების გზა: სამართლიანი ანაზღაურება პროდუქტიულობის ზრდისთვის

- მართალია, სამუშაო საათების შემოკლებამ შეიძლება შეამციროს ხელფასებიც, მაგრამ ამის თავიდან აცილება შესაძლებელია. მაგალითები წარსულიდან გვიჩვენებს, რომ **პროფკავშირებმა არაერთხელ მიაღწიეს სამუშაო დროის შემცირებას ხელფასების დაკლების გარეშე.**
- უფრო მეტიც, სამუშაო დროის შემცირება სულაც არ იწვევს პროდუქტიულობის დაქვეითებას. სინამდვილეში, არსებობს საწინააღმდეგო მტკიცებულებები: ერთი კვლევის თანახმად, 1990-2012 წლებში ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) წევრ ქვეყნებში, ერთ სულზე ნამუშევარი საათების შეფარდება ერთ საათში შექმნილ მთლიან შიდა პრო-

დუქტთან (მშპ) გვიჩვენებს, რომ პროდუქტიულობა ყველაზე მაღალია, როდესაც ადამიანები ნაკლებ საათს მუშაობენ.⁷ მნიშვნელოვანი სამეცნიერო კვლევები იძლევა მტკიცებულებებს, რომ გარკვეულ ზღვარს ზემოთ სამუშაო საათების ზრდა არ იწვევს პროდუქტიულობას. ლიტერატურაში ნახსენებია ერთ-ერთი საკმაოდ აშკარა ფაქტორი - დაღლილობა, რომელიც არა მხოლოდ ამცირებს მუშაობის ხარისხს, არამედ სამსახურში ზრდის უბედური შემთხვევების ალბათობას და უარყოფითად აისახება თანამშრომლების ჯანმრთელობაზე.

- ჩვენი მთავარი საფიქრალი შრომის ნაყოფიერების დაქვეითება კი არ უნდა იყოს, არამედ პროდუქტიულობით გამოწვეული ხელფასის გაორმაგება. რეალობა გვიჩვენებს, რომ ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში პროდუქტიულობის ზრდა უფრო მაღალი იყო, ვიდრე ხელფასების მატება. მაგალითად, ბოლო 20 წლის განმავლობაში გერმანიაში შრომის ნაყოფიერება დაახლოებით 30%-ით გაიზარდა, ხელფასები კი - მხოლოდ 18 პროცენტით. განვითარებული სამყაროს ზოგიერთ ნაწილში მდგომარე-

რეობა კიდევ უფრო უარესია. მაგალითად, აშშ-ში 1979 წლიდან 2018 წლამდე პროდუქტიულობამ 69,6 პროცენტით მოიმატა, ხოლო საათობრივი ხელფასი მხოლოდ 11,6%-ით გაიზარდა (ინფლაციის გათვალისწინებით).⁸ ამას თუ დავუმატებთ გაციფრულებით გამოწვეულ პროდუქტიულობის სავარაუდო ზრდას (იხილეთ წინა განყოფილება), ცხადი გახდება, რომ შრომის ნაყოფიერებაზე არ უნდა ვიდარდოთ. ამის ნაცვლად, **ყურადღება უნდა გავამახვილოთ იმაზე, თუ როგორ უზრუნველყოთ ღირსეული ხელფასები და შევამციროთ სამუშაო დრო.**

- ამის მიღწევის ორი მთავარი გზაა - დასაქმებულებზე ორიენტირებული ეროვნული რეგულაციები და უფრო ძლიერი პროფკავშირები. ორივე ხელს შეუწყობს სწრაფ, წარმატებულ და სამართლიან გარდაქმნას. **საზოგადოების დაბალი ფენები ავტომატურად ვერ ისარგებლებენ მშრომელებისგან გამომუშავებული სიმდიდრით. ჩვენ გვჭირდება სათანადო სამართლებრივი ჩარჩოები და ეფექტური პოლიტიკა, რომლებიც ხელს შეუწყობს სიმდიდრის უკეთეს გადანაწილებას,** მაგალითად, საარსებო მინიმუმის უზრუნველყოფის გზით. თუ სამუშაო პირობების შესახებ მოლაპარაკებები უფრო გამჭვირვალე იქნება, ხოლო ხელფასების განსაზღვრა - უფრო ცენტრალიზებული, ამან შეიძლება ასევე გამოიწვიოს ანაზღაურების მნიშვნელოვანი ზრდა. ამასთან, ეს პროცესი უარყოფითად არ აისახება სამუშაო პირობებსა და შრომის ინტენსივობის ზრდაზე.

საკითხის მოგვარების გზა: ეკონომიკის „ანტიზრდა“ (Degrowth) და „მწვანე“ ზრდა

- მხოლოდ „ყავისფერი სამუშაოს“ „მწვანით“ ჩანაცვლება ვერ გადაჭრის კლიმატის კრიზისს. ამასთან, **„მწვანე ზრდისა“ და „ანტიზრდის“ ცნებები ერთი მონეტის ორი მხარეა: ზოგიერთ სექტორში გვჭირდება ზრდა, ზოგში კი - უკუზრდა.** არსებობს ფართო კონსენსუსი იმის შესახებ, რომ მრავალი დარგი კი არ უნდა შესუსტდეს, არამედ - გაიზარდოს, მაგალითად, საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, ჯანდაცვა ან განახლებადი ენერჯის წარმოება. ასევე, ფართოდ არის აღიარებული, რომ თუ გვსურს კლიმატის კრიზისის შეზღუდვა, ზოგიერთი სექტორი უნდა შესუსტდეს, მაგალითად, ნახშირის მოპოვება ან არაენერგოეფექტური მანქანების წარმოება.
- ეკონომიკური ზრდის ფიზიკური ზრდისაგან გამიჯვნა დაგვეხმარება, მაგალითად, რომ მივიღოთ უკეთესი ცხოვრება რესურსების არამდგრადი მოხმარების გარეშე. ბოლოს და ბოლოს, სწორედ დედამიწის რესურსების მოხმარების გაზრდამ და გარემოზე ასახულმა მისმა უარყოფითმა გავლენამ ბევრი ადამიანი დაარწმუნა,

რომ ეკონომიკური ზრდა არამდგრადი პროცესია. ამასთან, მთლიანი შიდა პროდუქტით (მშპ) მხოლოდ პროდუქტის წარმოება კი არ იზომება, არამედ მომსახურების მიწოდებაც. შესაძლებელია „რესურსების ხაფანგის“ მოდელიდან თავის დაღწევა, მაგალითად, **მომსახურებასა და ცოდნაზე დაფუძნებულ ეკონომიკაზე გადასვლით.** განათლების, ზრუნვის მომსახურების, ხელოვნებისა და სხვა სფეროების განვითარების შედეგად, ეკონომიკური ზრდა შეიძლება გაფართოვდეს დედამიწის რესურსების დიდი ოდენობით მოხმარების გარეშე.

- უნდა გვახსოვდეს, რომ გარკვეულ დონეზე მაღლა, მატერიალური ქონება აღარ ზრდის ჩვენს კეთილდღეობას, რაც საბოლოო ჯამში ყველა მცდელობის საბოლოო მიზანია. მიუხედავად იმისა, რომ ღირსეული ცხოვრების სტანდარტი გულისხმობს გარკვეული რაოდენობის მატერიალურ ქონებას ან პროდუქტების მოხმარების დონეს, არსებობს მრავალი სხვა ფაქტორი, რომელიც აუმჯობესებს ჩვენს ცხოვრებას. ჩვენი ემოციური კეთილდღეობა დიდწილად დამოკიდებულია ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე, მიღებულ ან სხვისთვის გაწვეულ ზრუნვაზე, საზოგადოებრივ კავშირებზე, ოჯახსა და მეგობრებზე. **ეკონომიკური ზრდა, რომელიც ემყარება ნაკლები პროდუქტების წარმოებას და ჩვენი კეთილდღეობის გაუმჯობესებაზე მომართულ მეტ მომსახურებას,** არა მხოლოდ შეამცირებს ნახშირბადის გამოყოფას, არამედ უფრო გაგვამყარებინებებს კიდევ.
- ბევრი ადამიანი ასევე დაეთანხმება იმას, რომ არსებობს უამრავი პროდუქტი, რომელიც უნდა ინარჩუნდებოდეს, მაგრამ **უფრო მცირე რაოდენობით და მაღალი ხარისხით.** მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ სარეცხი მანქანები, რომლებიც ორის ნაცვლად (როდესაც საგარანტიო ვადა სრულდება) ათი წელი მუშაობს, მობილური ტელეფონები, რომლებიც ადვილად გარემონტდება, თუ მხოლოდ ერთი ნაწილია გატეხილი, ან ელექტრო ბურღი, რომლებიც შეიძლება გაქირავდეს და არ არის აუცილებელი ყველა ოჯახმა იყიდოს (საშუალო გერმანული ოჯახი ამ ნივთით

სარგებლოს წელიწადში 13 ნუთის განმავლობაში), რომ აღარაფერი ვთქვათ საკვების უზომო რაოდენობის წარჩენებზე ან თუნდაც მანქანებზე, რომელთა გამოყენება ხდება მათი ექსპლუატაციის პერიოდის მხოლოდ მცირე მონაკვეთში.

- ეკონომიკას, რომელიც მოიცავს მდგრადი გაზიარების, შევქეთებისა და „აკვიდან აკვანში“ პრინციპებს, მიწოდებისა და მოთხოვნის უზრუნველყოფის მიზნით სჭირდება დიდი სამუშაო ძალა, დაკომპლექტებული სპეციალიზებული მუშახელით, მომსახურების მიწოდებლებითა და ქსელის თანამშრომლებით (იხ. თავი 2).
- ამრიგად, საკამათოდ რჩება მხოლოდ ის, უნდა მოახდინოს თუ არა ბაზარმა მასობრივი მოხმარების უზრუნველყოფა, უფრო სწორად, სტიმულირება ყველა სექტორში. მაგალითად, საჭიროა ახალი ტელევიზორი ყოველ მეორე წელს? გარდა ამ საკითხისა, „ეკონომიკის ანტიზრდა“ და „მწვანე ზრდა“ სინამდვილეში არც ისე წინააღმდეგობრივი ცნებებია, როგორც ხშირად წარმოგვიდგენენ: საბაზრო ეკონომიკაში ყოველთვის მოხდება ზოგიერთი ინდუსტრიის შესუსტება; წარმოების დარგები, ნახშირბადის მაღალი ნაკვალევით, აუცილებლად შემცირდება (რაც უკვე ხდება კიდევ). მაგრამ ყველა ინდუსტრია, რომელიც ხელს შეგვიწყობს გვერდის ყველასთვის კარგი ცხოვრება, უნდა შენარჩუნდეს ან გაიზარდოს და აუცილებლად „გამწვანდეს“. შემდეგ თავებში განვიხილავთ, თუ როგორი ფორმა უნდა მიიღოს ასეთმა ძირეულმა გარდაქმნამ ორ ძირითად დარგში - ენერგეტიკასა და მობილობაში.

მაგრამ რას იტყვი...

...წარმოებისა და მოხმარების შემცირებაზე, რაც იწვევს ეკონომიკის უკუსვლას? შემცირებული სამუშაო საათები მნიშვნელოვან ცვლილებებს გამოიწვევს წარმოებისა და მოხმარების წესებში: ჩვენ დავინყვებთ არა მხოლოდ სხვაგვარად მოხმარებას, არამედ ნაკლებს შევქმნივთ და მოვიხმართ.

რისკენ მივისწრაფვით?

- ამ თავში ჩვენ აღვწერეთ სამი თანამედროვე მეგატრენდი: **დემოგრაფიული ცვლილება, გაციფრულება და სამუშაო დროის შემცირება**. ასევე ვისაუბრეთ გამომწვევებსა და შესაძლებლობებზე, რომლებსაც ისინი ქმნიან დასაქმების მომავლისთვის და დაბალ ნახშირბადიან ეკონომიკაზე გადასვლისთვის.
- ჩვენ გავაანალიზეთ ძირითადი რისკები, რომლებიც დაკავშირებულია დემოგრაფიულ ცვლილებასთან, გაციფრულებასთან და სამუშაო დროის შემცირებასთან და გიჩვენეთ, რომ არცერთი მათგანი წარმოადგენს გადაუღებელ დაბრკოლებას და პოლიტიკის რეგულაციებს

გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება.

- ჩვენ შევადგინეთ, თუ როგორ აისახება ეს მეგატრენდები დეკარბონიზაციის პროცესსა და სამომავლო სამუშაოზე. ხაზი გავუსვით იმ ფაქტს, რომ **გვჭირდება ერთიანი, ნოვატორული, პროგრესული და პოლიტიკური მოქმედება, რათა ვისარგებლოთ ამ ტენდენციებით შექმნილი შესაძლებლობებით**. არცერთი ეს მეგატრენდი არ წარმოშობს უფრო მდგრად და სამართლიან მომავალს თავისთავად: **ჩვენ ერთობლივი ძალებით უნდა წარვმართოთ და ჩამოვაყალიბოთ გარდაუვალი ტრანსფორმაცია**.

მაგალითები საუკეთესო პრაქტიკიდან, განმარტებები და წყაროები

მაგალითები საუკეთესო პრაქტიკიდან

მაგალითი საუკეთესო პრაქტიკიდან: ხელფასები, სამუშაო დრო და პროდუქტიულობა

2019 წელს იაპონიაში მიკროსოფტის კორპორაციამ საცდელად შემოიღო ოთხდღიანი სამუშაო კვირა და თანამშრომლებს პარასკევებით მისცა ანაზღაურებადი შვებულება. კომპანიის ცნობით, პროდუქტიულობა 40 პროცენტით გაიზარდა.

<https://www.npr.org/2019/11/04/776163853/microsoft-japan-says-4-day-workweek-boosted-workers>

საუკეთესო პრაქტიკა - ციფრული უნარ-ჩვევების გამომუშავება ადამიანებში, რომლებიც სამუშაოს ეძებენ ან სკოლაში სწავლას წყვეტენ:

„ბი კოდი“ (BeCode) არის სასწავლო ცენტრი მომავალი თაობისთვის და მუშაობს ბელგიის ექვს ქალაქში. ის ატარებს უფასო სასწავლო პროგრამებს ციფრულ ტექნოლოგიებში, ძირითადად სამუშაოს მაძიებლებისთვის. ტრენინგი ეხება ვებ-ტექნოლოგიებს და მორგებულია ადამიანებზე, რომლებიც სამუშაოს ეძებენ ან სკოლაში სწავლას წყვეტენ. კვალიფიკაციის კურსდამთავრებულების დასაქმების დონე 80 პროცენტს აღემატება.

<http://www.flanderstoday.eu/innovation/becode-takes-brussels-unemployment>

<http://www.becode.org/>

შრომის ბაზარზე უნარების შეუსაბამობის გამოსწორების საუკეთესო პრაქტიკა:

ჩეხეთის რესპუბლიკის 29 სხვადასხვა სექტორში შეიქმნა დარგობრივი უნარების საბჭოები, რომლებმაც ხელი შეუწყო სტუდენტებსა და შრომის ბაზარს შორის უნარ-ჩვევების შეუსაბამობის გადალახვას. დარგობრივი საბჭოები განსაზღვრავენ უნარებისა და კვალიფიკაციების მხრივ არსებულ ხარვეზებს და იღებენ გადაწყვეტილებებს ბარიერების გადასაღებად. ჩართულ მხარეებში შედიან დამსაქმებელთა ასოციაციების, პროფკავშირებისა და საგანმანათლებლო/სასწავლო ორგანიზაციების წარმომადგენლები.

<https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/matching-skills>

<https://www.oecd.org/czech/44496125.pdf>

განმარტებები

1 ენერგორესურსებთან დაკავშირებული მიდგომის ანგარიშისთვის, იხილეთ ფრიდრიხ ებერტის ფონდის (FES) პროექტი „პროფკავშირები ტრანსფორმაციაში“: <https://www.fes.de/themenportal-gewerkschaften-und-gute-arbeit/gewerkschaften-international/trade-unions-in-transformation>

2 ენერგეტიკის საერთაშორისო სააგენტო (2019): მსოფლიო ენერგეტიკა და მდგომარეობა ნახშირორჟანგის (CO2) მხრივ, 2019 წლის ანგარიში. ენერგეტიკის უახლესი ტენდენციები და ემისიები 2018 წელს. მთავარი ანგარიში (2019 წლის მარტი).

3 2019 წლის 15 მარტის ევროკომისიის დებულება, რომელიც განსაზღვრავს ეკო-დიზაინის დირექტივას სერვერებსა და მონაცემთა შესანახ პროდუქტებზე, ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2009/125/EC დირექტივის შესაბამისად და კომისიის რეგულაციაში ცვლილების შეტანა (EU) No 617/2013.

4 მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი, „ელექტროენერჯია: ღირებულების გამომუშავება ციფრული გარდაქმნის საშუალებით“, ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: https://reports.weforum.org/digital-transformation/electricity-generating-value-through-digital-transformation/?doing_wp_cron=1592572993.3050439357757568359375

5 კარენ ლიკე საისი, მარტინ ლი მიულერი (2015): მდგრადი მოხმარება და კარგი ხოვრება: ინტერდისციპლინარული პერსპექტივები. რუტლეჯი.

6 ჯონას ნესენი და იორგენ ლარსონი (2015): შეამცირებს თუ არა სამუშაო დროის შემოკლება სათბურის გაზების გამოყოფას? შედეგის ოჯახებში დროის გამოყენებისა და მოხმარების ანალიზი, პუბლიკაციაში: გარემო და დაგეგმვა C: მთავრობა და პოლიტიკა 33, გვ. 726-745.

7 რობერტ გროსი (2018): ოთხდღიანი სამუშაო კვირა. რუტლეჯი.

8 ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტიტუტი (2019): პროდუქტიულობა – ანაზღაურების სხვაობა (2019 წლის ივლისი); ხელმისაწვდომია ბმულზე: <https://www.epi.org/productivity>

წყაროები

დემოგრაფიული ცვლილება:

<https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/total-population-outlook-from-unstat-3/assessment-1>

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

<https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/3075>

გაციფრულება:

<https://www.iea.org/reports/digitalisation>

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ipcc_wg3_ar5_chapter8.pdf

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=PI_COM:C\(2019\)1955&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=PI_COM:C(2019)1955&from=EN)

https://ec.europa.eu/info/news/new-rules-external-power-supplies-will-enable-household-energy-savings-2020-mar-31_ro

https://reports.weforum.org/digital-transformation/electricity-generating-value-through-digital-transformation/?doing_wp_cron=1592572993.3050439357757568359375

http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOW_Reskilling_Revolution.pdf

<https://www.oecd.org/going-digital/changing-nature-of-work-in-the-digital-era.pdf>

შემცირებული სამუშაო საათები:

https://www.etui.org/content/download/32642/303199/file/Guide_Working+time-web-v

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/c12239>

https://434c74b4-116e-43a0-ab00-04a130c61444.filesusr.com/ugd/6a142f_36162778914a46b3a00d-cd466562fce7.pdf

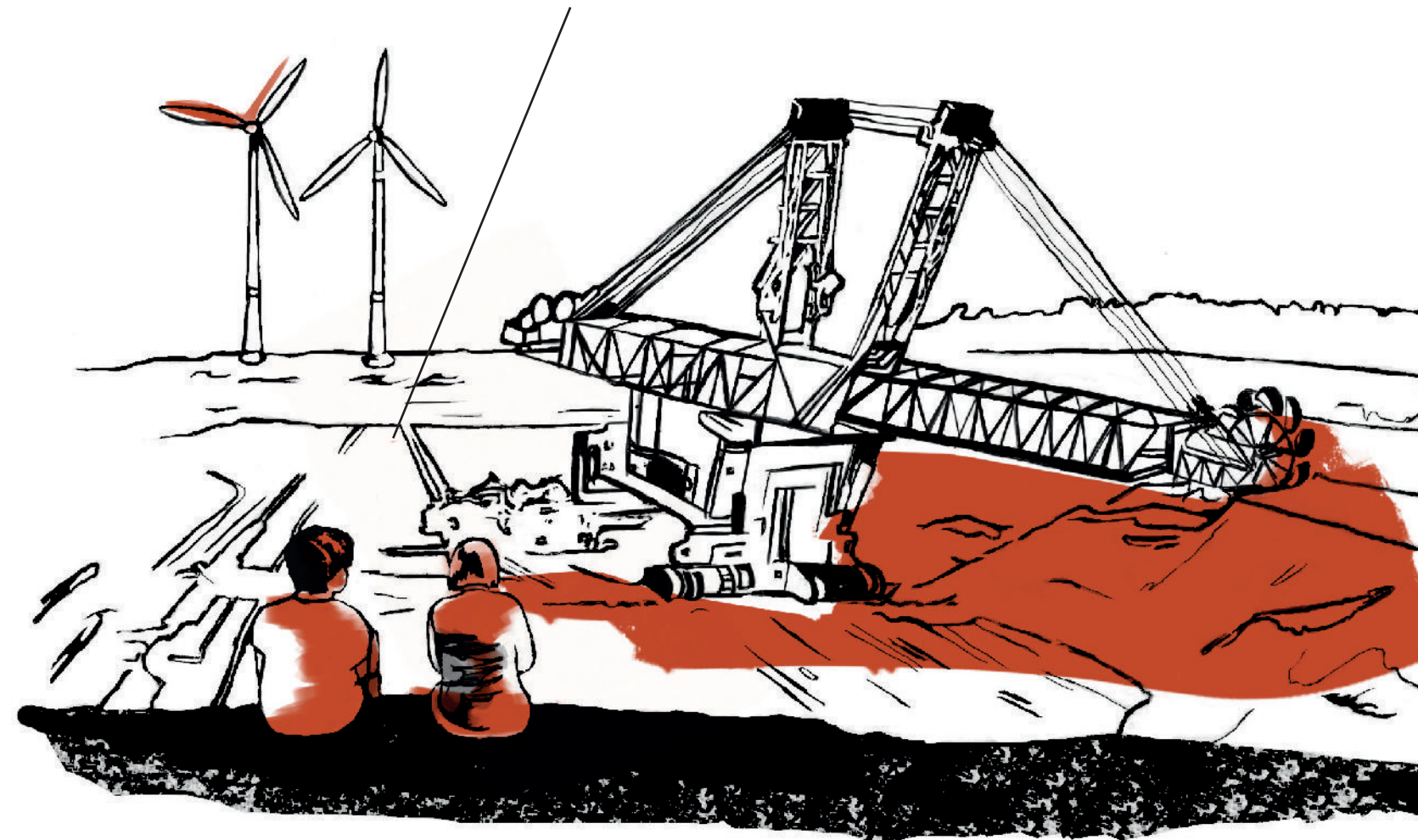
ენერგეტიკის სოციალურად სამართლიანი ტრანზიცია

თუ ენერგეტიკის ტრანზიციის ხელშეწყობისა და განახლებადი ენერჯის წარმოების გაზრდის დროს დავიცავთ სამართლიანობასა და თანასწორობას, მივაღწევთ ოთხ მიზანს ჩვენი საზოგადოების წინსვლისთვის. პირველ რიგში, განახლებადი ენერჯია დემოკრატიულს გახდის ჩვენს ელექტროენერგეტიკულ სისტემებსა და ინფრასტრუქტურას, ანუ ენერჯის წარმოების, გადაცემისა და განაწილების პროცესებს. მეორე, ეს დაგვეხმარება უზრუნველვყოთ წვდომა იაფ და საიმედო ენერჯიაზე ყველასთვის: ბიზნესისთვის, მშრომელებისათვისა და მომხმარებლებისთვის. მესამე, ეს პროცესები ხელს შეუწყობს კლიმატის კრიზისისა და მისგან გამომწვეული სოციალური ზემოქმედების შეზღუდვას. და, მეოთხე, განახლებადი ენერჯია გააუმჯობესებს ჯანმრთელობას ინდივიდუალურ და საზოგადოებრივ დონეზე.

ამ თავში გიჩვენებთ, თუ როგორ დაგვეხმარება ჩვენი ეკონომიკის განახლებად ენერჯიაზე გადაყვანა პლანეტისა და სამუშაო ადგილების გადარჩენაში, როგორ გააუმჯობესებს ეს პროცესი პირობებს და შეამცირებს ემისიებს. ბოლოს და ბოლოს, ჯანმრთელი და ხელუხლებელი პლანეტა ხომ ყველა ჩვენი სამუშაოს საფუძველია. დეკარბონიზებულ ენერჯის სისტემაზე გადასვლით, ელექტროენერჯია ენერჯის კიდევ უფრო

მნიშვნელოვანი წყარო გახდება, რადგან განახლებადი ელექტროენერჯის წარმოებას უზარმაზარი პოტენციალი აქვს. მოხდება სხვადასხვა ენერჯოსექტორის უფრო და უფრო ელექტროფიცირება („სექტორების დანყვილება“). იმისთვის, რომ უზრუნველვყოთ ფოკუსირებული დისკუსია და წარმოვადგინოთ რაც შეიძლება მეტი საჭირო არგუმენტი, ძირითადად ყურადღებას გავამახვილებთ ენერჯოსექტორზე.

... ქარს ტურბინები
აფუჭებს ხედს და ცუდია
ჩიტებისთვის ...

ნაწილი I: დემოკრატიის დემოკრატიები სჭირდება, ენერგეტიკას კი დემოკრატიზაცია.

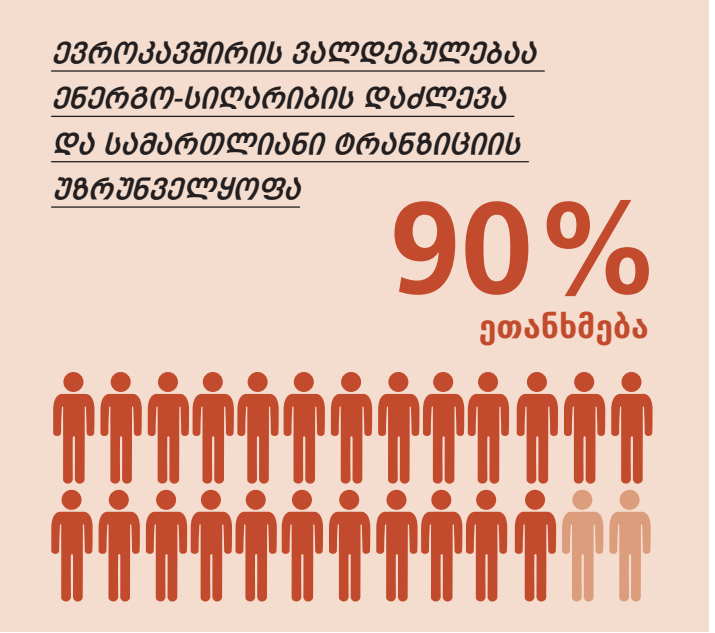
სამოქალაქო ჩართულობა წარმოადგენს ენერგოსექტორის დემოკრატიის საფუძველს, არა მხოლოდ როგორც გარდამავალი ენერგეტიკის ნაწილი. ის შეიძლება გულისხმობდეს სიტყვის თქმის თანაბარ უფლებასაც იმ პროცესში, რომელიც გავლენას ახდენს ენერგეტიკის პოლიტიკასთან დაკავშირებით გაკეთებული ინდივიდუალური თუ კოლექტიური არჩევანის მორალურ მოტივებზე. ამრიგად, იქმნება ენერგეტიკის თვალსაზრისით თანმიმდევრული საზოგადოება, რომელიც აგებულია პრინციპზე „ქვემოდან ზევით“. შედეგად, მწვანე ენერგეტიკაზე გადასვლა შეამცირებს განსხვავებას, რომელიც არსებობს მოქალაქეებს ანუ ენერგიის საბოლოო მომხმარებლებსა და არსებულ მწარმოებლებს შორის. ეს, თავის მხრივ, შეცვლის თანამშრომლობითი მოხმარების კონცეფციას, რომელსაც უწოდებენ „**პროსუმერიზმს**“.¹

- თუ მაგალითად ავიღებთ გერმანიას ან სკანდინავიას, სადაც აღიარებულია მოქალაქეებისგან გამომდინარეებული ენერგიის მნიშვნელობა ელექტროენერგეტიკის მწვანე ენერგეტიკაზე გადასვლის პროცესში, აშკარად დავინახავთ, რომ განახლებად ენერგიაზე გადასვლამ ხელი შეუწყო ამ სფეროს დემოკრატიზაციას. ეს სცილდება მოქალაქეთა თანამონაწილეობას და ინდივიდებისა და შიდამეურნეობებისთვის ქმნის თანაბარ შესაძლებლობებს საკუთრებაში ან თანასაკუთრებაში ჰქონდეთ ელექტროენერგიის წარმოების დანესებულებები თუ პროცესები. პროსუმერიზმის გარდა, 2018 წელს მხოლოდ გერმანიას ჰქონდა 824 მოქმედი ენერგოკოოპერატივი. ეს მაჩვენებელი ახლოს არის დანიის 1999 წლის პიკთან - 931.² ამ მაგალითს თითოეული ქვეყანა და რეგიონი უნდა მიჰყვეს, რათა ენერგეტიკის სექტორში ყველასთვის თანაბრად შესაძლებელი იყოს დემოკრატიული არჩევანის გაკეთება.

- თუ განახლებად ენერგიაზე გადასვლა საკმარისად **დეცენტრალიზებულიად** მოხდება, ეს საშუალებას მისცემს მოქალაქეებს, ენერგოკოოპერატივებს, საზოგადოების საკუთრებაში არსებულ თუ მუნიციპალურ ენერგოსადგურებს, საკუთარი როლი შეასრულონ ენერგოსისტემაში.
- ალტერნატიული ეკონომიკური მოდელების დახმარებით, **სახელმწიფო, როგორც მთავარი პარტნიორი** ენერგეტიკის სოციალურად სამართლიან გარდაქმნაში, ხელს შეუწყობს, რომ სექტორის დემოკრატიზაციამ ხავერდოვანი პროცესის სახე მიიღოს და განისაზღვროს კავშირი ენერგიასა და მოქალაქეებს შორის. ენერგიაში კი აქ ჩვენ ვგულისხმობთ არა მხოლოდ სინათლის, არამედ შემოსავლის წყაროსაც.
- მთელ ევროკავშირსა და მის ფარგლებს გარეთ მრავალი დადებითი მაგალითი აჩვენებს, რა სარგებელი მოაქვს ენერგეტიკის დეცენტრალიზებას, რომელსაც თან ახლავს თანამონაწილეობითი მმართველობა, რე-მუნიციპალიზაცია (რაც გულისხმობს მომსახურების დაბრუნებას მუნიციპალური ორგანოებისთვის მას შემდეგ, რაც მას ვერძო კომპანიები ფლობდნენ ან მართავდნენ) და დევიოლუცია (უფლებამოსილების გადაცემა), რომელიც ასევე მოითხოვს მწარმოებლებისა და მომხმარებლების არსებული როლების განვითარებას, განსაკუთრებით ადგილობრივი ქსელების მართვაში. ამასთან, დეცენტრალიზების წარმატება დამოკიდებულია სათანადო საკანონმდებლო ჩარჩოს შექმნაზე, რაც აუცილებელია დანე-სებულებების სამართავად, ხელმისაწვდომი ფინანსური ინსტრუმენტების უზრუნველსაყოფად და ადგილობრივ ხელისუფლებასა და ენერგეტიკის საზოგადოებებს შორის ძლიერი სინერგიის ჩამოსაყალიბებლად. დღეს თანამედროვე გადამცემ ქსელთან კავშირი როგორც რეგიონებს შორის, ისე მთელი ევროპის მასშტაბით, წარმოადგენს წარმატებული ენერგეტიკული ტრანზიციის სტრუქტურულ წინაპირობას, რომელიც ორიენტირებულია დეცენტრალიზებულ წარმოებაზე.

- გერმანიის პატარა ქალაქი ვოლფჰაგენი არის

შესანიშნავი მაგალითი ადგილობრივი ენერგო-პროექტისა, რომელიც განხორციელდა ენერგეტიკის დეცენტრალიზაციის ზემოხსენებული პირობების წყალობით და მოიტანა ადგილობრივ დონეზე სოციალურ-ეკონომიკური სარგებელი: სამუშაო ადგილები, შემოსავალი, მნიშვნელოვანი დეკარბონიზაცია და რეგიონის ეკონომიკის დემოკრატიზაცია. საზოგადოებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ჰიბრიდულ მოდელზე დაყრდნობით, ამ პროექტმა განავითარა ინოვაციური მიდგომა ენერგოსექტორის საქმიანობების რემუნიციპალიზაციის იდეის საფუძველზე. პროექტის ფარგლებში, საზოგადოებრივი კომპანია „შტადტვერკე ვოლფჰაგენი“ (Stadtwerke Wolfhagen) პროცესების ხელმძღვანელად იქცა, შემდეგ კი მოქალაქეების

ენერგოკოოპერატივის „ბეგ ვოლფჰაგენი“ (BEG Wolfhagen) თანა-მფლობელი გახდა. ამან მუნიციპალიტეტსა და მოქალაქეებს მოუტანა პირდაპირი სარგებელი: კოოპერატიული ვაპიტალის ინვესტიცია, მუნიციპალიტეტის მიერ რისკების შემცირება, მოქალაქეების დემოკრატიული ჩართულობისა და გაზიარებული მმართველობის ახალი ფორმები.³ ძალზე მნიშვნელოვანია აქვე აღვნიშნოთ, რომ მსგავსი საზოგადოებები არ ხდებიან „ენერგეტიკის კუნძულები“, არამედ ინტეგრირდებიან სტაბილურ ეროვნულ ელექ-

ტროსისტემაში (იხ. ქვემოთ).

- იმისთვის, რომ **ენერგეტიკაზე წვდომა იყოს ყველასთვის ინკლუზიური, ხელმისაწვდომი და მდგრადი**, აუცილებელია განახლებადი ენერგიის წარმოების განვითარება და მასში არსებული ტექნოლოგიური გადამწყვეტილებების, ადგილობრივი ეკონომიკური მოდელების, მზისა და ქარის რესურსების გაერთიანება. დღესდღეობით, 2020 წელს, როდესაც ცხრიდან ერთ ადამიანს აქვს შეზღუდული ელექტროენერგია სახლის გასანათებლად, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თანამშრომლობას მთავრობებს, ბიზნესებსა და მოქალაქეებს შორის. ამ ტიპის ორმხრივი მოქმედება აუცილებელია, რომ გაჭირვებულ ფენას დავეხმაროთ განახლებადი ენერგიის წარმოების გაფართოებით, ასევე სათანადო ინფრასტრუქტურის შექმნით, რომელიც დააკავშირებს ყველა ოჯახს და უზრუნველყოფს ხარჯების სამართლიან განაწილებას.⁴ კოსოვოში ენერგეტიკული სიღარიბე ოჯახების 50 პროცენტს არ აძლევს საკმარისი სითბოს მიღების საშუალებას,⁵ ხოლო საჰარის სამხრეთით მდებარე ქვეყნებში ის ხელს უშლის ბავშვებს სკოლაში სიარულში. ამ მხრივ იმუნიტეტი არც ევროკავშირს აქვს: 2018 წელს, ევროკავშირის მოქალაქეთა საშუალოდ 7,3 პროცენტმა განაცხადა, რომ სახლებს საკმარისად ვერ ათბობდნენ. ბულგარეთში ეს მაჩვენებელი უდრიდა 33,7 პროცენტს, საბერძნეთში კი 22,7%-ს.⁶ მეორე მხრივ, რაც შეეხება დამოკიდებულებას ენერგეტიკის პოლიტიკის მიმართ, ევროპულმა კვლევამ აჩვენა შემდეგი: ათი რესპონდენტიდან ცხრა (90 პროცენტი) თანახმაა, ევროკავშირის პასუხისმგებლობა იყოს „ენერგეტიკული სიღარიბის დაძლევა და ენერგოსექტორის სამართლიანი გადასვლის უზრუნველყოფა ისე, რომ ამან მოიცვას თითოეული მოქალაქე და რეგიონი.“⁷ ანალოგიური ვითარებაა ევროკავშირის მომავალ წევრ ქვეყნებში: სერბეთში მოქალაქეებმა გამოთქვეს სურვილი, ხეტყის ნაცვლად, რომელიც ყველაზე იაფი რესურსია, გათბობისთვის გადავიდნენ განახლებადი

ენერჯის მოხმარებაზე.⁸

- დეცენტრალიზაციისა და დეკარბონიზაციის პარალელურად, ენერგოსისტემის დემოკრატიზაცია, რომელიც მიიღწევა განახლებადი ენერჯის წარმოების ზრდით ადგილობრივი ენერჯეტიკული მოდელების საშუალებით, როგორცაა კოოპერატივები და მუნიციპალური ენერგოსადგურები. დემოკრატიზაცია შექმნის ადგილობრივი ეკონომიკის მდგრადობას, რომელიც ემყარება ნდობასა და სოლიდარობას როგორც მოქალაქეებს, ისე ყველა სხვა მოქმედ პირს შორის. ეს რომ აუცილებლად მოხდეს, ჩვენ გვჭირდება კარგად შემუშავებული კანონმდებლობა და რეგულაციები განახლებად ენერჯისთან დაკავშირებით. ამით შევქმნით ხელსაყრელ საკანონმდებლო ბაზას, რომელიც საშუალებას მისცემს ადგილობრივ პროექტებს, კოოპერატივებსა და საზოგადოებრივ დაწესებულებებს (საავადმყოფოებსა და სკოლებს) ინვესტიცია ჩადონ განახლებადი ენერჯის სექტორში. ისტორიული გამოცდილება გვაჩვენებს, რომ სწორედ ჩვენმა ერთიანმა მოქმედებამ შეუწყო ხელი წინსვლას ადგილობრივ დონეზე: სკოლებში, საავადმყოფოებში და მხარე ეკონომიკურ დაწესებულებებში, რომლებიც წარმოადგენენ სამუშაო ადგილებისა და შემოსავლის წყაროს.
- დემოკრატიული ენერჯეტიკული მმართველობა, რომელიც საშუალებას აძლევს მოქალაქეებს, საზოგადოებებსა და ადგილობრივი პროექტის ბენეფიციარებს, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულონ გადაწყვეტილების მიღებისა და ექსპლუატაციის პროცესში და გახდნენ საკუთრების სტრუქტურების განუყოფელი ნაწილი, აძლიერებს თავად კარგი მმართველობის საყრდენს. **სამოქალაქო მონაწილეობა და საკუთრება უზრუნველყოფს საზოგადოებრივი რესურსების განაწილების ეფექტურობასა და ენერგოსექტორის გრძელვადიან სტაბილურობას.**

სათანადო პოლიტიკა დემოკრატიული, სამართლიანი და ინკლუზიური გადასვლის უზრუნველსაყოფად? როგორ უზრუნველყოფთ ენერჯეტიკული დემოკრატია განახლებადი ენერჯის წყაროებზე გადასვლის გზით?

საკითხის მოგვარების გზა: ენერჯეტიკის გარდამავალი პერიოდი, რომლის მიმართულებაც არის „ქვემოდან ზევით“

- თუ არ მოქმედებს მმართველობის სტრუქტურები, ლიდერებმა უნდა სცადონ ადგილზე შექმნან ხელსაყრელი პირობები თანამონაწილეობითი გადასვლისთვის ადგილობრივი, რეგიონული, ეროვნული და საერთაშორისო პარტნიორების დახმარებით. ცენტრალურ და ალმოსავლეთ (CEE), ასევე სამხრეთ-ალმოსავლეთ ევროპის (SEE) ქვეყნებში რამდენიმე შემთხვევაში აჩვენა, რომ შესაძლებელია ამის წარმატებით განხორციელება: ზოგიერთმა საზოგადოებამ შექმნა განახლებადი ენერჯის წარმოების თანამონაწილეობითი პროექტები, მიუხედავად იმისა, რომ ამას ხელს უშლიდა არასათანადო ან ცუდად განხორციელებული სამართლებრივი ჩარჩო. ამრიგად, ადგილობრივმა ენერჯეტიკულმა გარდაქმნამ შეიძლება ხელი შეუწყოს დადებით საზოგადოებრივ ცვლილებას, წარმოქმნას ანგარიშვალდებულებული ინსტიტუტები, მმართველობითი სტრუქტურები და საერთო სარგებელი. იყო რამდენიმე შემთხვევა, როდესაც ენერჯეტიკის გარდაქმნა გულისხმობდა მასიური ფოტოვოლტური და ქარის ელექტროსადგურების დამონტაჟებას. პროექტი დაფინანსებული იყო უცხოური კაპიტალით, რომელსაც ჰქონდა ეროვნული მთავრობის ფინანსური ნახალისება. თუმცა ეს სულაც არ უდრიდა სამართლიან გადასვლას, თუ შევხედავთ სამუშაოსა და საყოველთაო სარგებლის კუთხით.
- იმისთვის, რომ ენერჯეტიკულ გადასვლას თან ერთვოდეს ენერჯეტიკული დემოკრატია, ამ შემთხვევებში საჭიროა პოლიტიკა და გარემო, რომელიც მოქალაქეების დემოკრატიულ ჩართვას გულისხმობს. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეგვიძლია ვუნოდოთ მას სამართლიანი გადა-

სვლა. ეს გულისხმობს, რომ მოქალაქეები, უნდა მონაწილეობდნენ არა მხოლოდ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, არამედ ენერგობლოკების **საკუთრებაში არსებულ სტრუქტურულ ერთეულებში**, როგორც „პროსუმერები“ ან ენერგოკოოპერატივებისა და სხვა ენერჯეტიკული პროექტების ინვესტორები. სწორედ ენერჯეტიკული დემოკრატის ეს იდეა დამაიმედებელი ამ სექტორის მიმდინარე გარდაქმნის პროცესში.. ჩვენ უნდა შევქმნათ მდგრადი ენერჯეტიკული ლანდშაფტი ჩვენი პლანეტის საზღვრებში და ამავე დროს ახალი ენერგო-პოლიტიკის ძირითად საყრდენებად ვაქციოთ სოციალური სამართლიანობა და სოლიდარობა.

მაგრამ რას იტყვი...

...განსხვავებულ დამოკიდებულებებზე განახლებადი ენერჯის პროექტების მიმართ? ზოგ მოქალაქეს ან საზოგადოებრივ ჯგუფს განახლებადი ენერჯის წყაროები შეიძლება აინტერესებდეს ეკონომიკური ქმედუნარიანობის გამო, სხვებს - გარემოსდაცვითი სარგებლის გამო, ზოგს კი საერთოდ არ აინტერესებდეს. რა გადაწყვეტილებები უნდა იქნას მიღებული და როგორი ნაბიჯები გადადგმული იმისთვის, რომ ენერჯეტიკული გარდამავალი პროცესი განხორციელდეს დემოკრატიული გზით?

საკითხის მოგვარების გზა: ინკლუზიური, სამართლიანი გარდაქმნა

- სამართლიან გარდაქმნამდე რომ მივიდეთ, საჭიროა: ინკლუზიური პროცესები ყველა ჩართულ საზოგადოებრივ ჯგუფთან და ორგანიზაციასთან, განსაკუთრებით პროფკავშირებთან, რომლებიც ითხოვენ სამუშაოს გარდაქმნის სტრატეგიულ დაგეგმვას; რესურსების უზრუნველყოფა ტრანზიციის სახსრებით; განახლებადი ენერჯის წყაროების გამოყენების მდგრადი და ინოვაციური გადაწყვეტილებები.
- ენერგოსისტემის დემოკრატიზაცია იზომება ინდივიდებისა და ენერგოკოოპერატივების მიერ წარმოებული ენერჯის წილით. შესაბამისად, ჩვენი ერთიანი ენერჯეტიკული საზოგადოების წარმა-

ტება უნდა შეფასდეს ურთიერთდაკავშირების დონით მრავალფეროვან, ძირითადად დეცენტრალიზებულ და დეკარბონიზებულ სისტემაში, სადაც ყველა ვთანამშრომლობთ საყოველთაო სარგებლის შესაქმნელად.

- მწვანე ენერჯეტიკაზე დემოკრატიული გადასვლის უზრუნველსაყოფად ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ამოცანა არის **ცნობიერების ამაღლება საინფორმაციო კამპანიით**. ყველამ უნდა გააცნობიეროს, თუ რა გამოწვევებთანაა დაკავშირებული წიაღისეული საწვავის გამოყენება, როგორ მძიმედ ზემოქმედებს ეს ჩვენს გარემოზე, ჯანმრთელობაზე და, აქტივების დაბლოკვის გამო, ეკონომიკურ პერსპექტივებზეც. ყველამ უნდა ვიცოდეთ რეალური ფასი, რომელსაც ვიხდით წიაღისეულ საწვავში. ამას უფრო მკაფიოდ დავინახავთ, თუ იმ საბოლოო ფასს, რომელსაც აშუამად ელექტროენერჯიაში ვიხდით, ჩამოვაშორებთ ყველა სუბსიდიას, გადასახადისგან გათავისუფლებასა და შეღავათებს. მუშაკებმა და ბიზნეს კომპანიებმა უნდა იცოდნენ რა სარგებელი მოაქვს განახლებად ენერჯიაზე გადასვლას და ამასთანავე, რა რისკები არსებობს, თუ ასე არ მოიქცევით. გადასვლა რომ შესაძლებელი გახდეს, ინფორმაციის გავრცელებისა და გამჭვირვალობის გარდა, საჭიროა სხვადასხვა ინსტრუმენტი, როგორცაა სამართლიანი ტრანზიციის ფონდები და კომპენსაციის პოლიტიკა სხვადასხვა ჯგუფების მხარდაჭერის უზრუნველსაყოფად, რათა შესაძლებელი გახდეს გადასვლა. **ამ გადასვლის უმთავრესი მიზანი ჩვენი ცხოვრების შეცვლა კი არა, დღევანდელი არსებობის დაცვაა, სამუშაოების გადარჩენასთან ერთად.** ბოლოს და ბოლოს, მკვდარ პლანეტაზე სამუშაოები არ არსებობს.
- სხვადასხვა დადებითმა მაგალითმა აჩვენა, რომ სამართლიანი და ინკლუზიური ტრანზიციის შესაძლებელია, თუ ჩართულ მხარეებს აქვთ სათანადო ინფორმაცია და ერთობლივად მოქმედებენ საერთო ენერჯეტიკული მომავლის განსაზღვრისთვის.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ განახლებად ენერჯიაზე გადასვლის კონტექსტში, მრავალ ქვეყანას არ გააჩნია

მაგრამ რას იტყვი...

...ეჭვებზე, რომ ენერგეტიკის დემოკრატიზაციის პროცესმა, რომელსაც ხელი შეუწყო განახლებადი ენერჯის წარმოების ზრდამ, შეიძლება საფრთხე შეუქმნას ეროვნული ქსელის სტაბილურობას და ძალიან ძვირი დაჯდეს?

საკითხის მოგვარების გზა: მოქნილობა და თანამშრომლობა

- ენერჯის შენახვისა და დაბალანსების სისტემებში ინვესტიციის ჩადება მნიშვნელოვანწილად გაზრდის განახლებადი ენერჯის გამოყენებას და დააჩქარებს ენერგეტიკულ გარდაქმნას. ფასები ეცემა, ამიტომ ახლა ყველაზე მეტად არის შესაძლებელი ქსელების გაფართოება და ურთიერთდაკავშირება უფრო მეტი სიმძლავრის შესაქმნელად და მოქნილობის გასაუმჯობესებლად (ტრანს-სასაზღვრო ელექტროგადამცემების საშუალებით). ეს, თავის მხრივ, რეგიონალური ენერგობაზრის ინტეგრაციისა და განახლებადი ენერჯის წარმოების ზრდის საშუალებას იძლევა. ამრიგად, **ქსელების გაფართოება და ელექ-**

ტროენერჯის წარმოების დეცენტრალიზება არ არის წინააღმდეგობრივი იდეები.

ინოვაციური ტექნოლოგიები, მაგალითად, ჰვანი ქსელები და მრიცხველები ისეა განვითარებული, როგორც არასდროს, და წარმოადგენს ენერჯის ტრანსფორმაციის დაჩქარების ხელმისაწვდომ, „ქვევიდან ზემოთ“ მიმართულ საშუალებას.

- რამდენიმე წლის წინ ევროკავშირმა პირობა დადო, რომ 2020 წლისთვის ელექტროენერჯის მრიცხველების მინიმუმ 80 პროცენტს შეცვლიდა ჰვანი მრიცხველებით. ეს მიზნად ისახავდა განახლებადი ენერჯის ინფრასტრუქტურის შექმნას, ემისიების ცხრა პროცენტით შემცირებას და ოჯახებისთვის ელექტროენერჯის დაზოგვას მოხმარების შეზღუდვისა და უკეთესად დაგეგმვის გზით. მას შემდეგ, რაც ქვეყნების უმრავლესობამ შეასრულა ეს ამოცანა, ისინი ახლა განსაზღვრავენ მიზნებს 2030 წლისთვის.⁹ ევროკავშირისა და ენერგეტიკული საზოგადოების მხარდაჭერით, მსგავსი ინიციატივები უკვე ხორციელდება დასავლეთ ბალკანეთში. მაგალითად, ევროპის ერთ-ერთი ლიდერია მონტენეგრო, რომელიც ევრო-

პის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (EBRD) მიერ გაცემული გრანტით გეგმავს ჰვანი მრიცხველებისა და ქსელების დაწესებას.¹

მაგრამ რას იტყვი...

...სამართლიან წვდომაზე და განახლებადი ენერჯის წყაროების მხრივ არსებულ შეუსაბამობაზე საზოგადოებებში, ქვეყნებსა და რეგიონებში, რაც განსაზღვრავს ოპტიმალური წარმოებისა და მოხმარების დონეს?

საკითხის მოგვარების გზა: ყველასთვის ხელმისაწვდომი სარგებელი

- ენერჯოსისტემის ნაწილში ურთიერთდაკავშირების იდეის შექმნა და ენერჯის წარმოებაზე, გადაცემაზე და განაწილებაზე პასუხისმგებლობის გაზიარება აუცილებელია ქვეყნებისთვის, საზოგადოებებისა და რეგიონებისათვის. ეს მათთვის შექმნის თანაბარ წვდომას განახლებადი ენერჯის სარგებელზე, ბუნებრივი რესურსების დისბალანსის მიუხედავად. უფრო მეტიც, **გეოგრაფიუ-**

ლად წიაღისეული საწვავი ბევრად უფრო არათანაბრად არის განაწილებული, ხოლო განახლებადი ენერჯია გარკვეულწილად ხელმისაწვდომია ყველა ქვეყანასა და რეგიონში (მხოლოდ მცირე რეგიონული განსხვავებებით).

- ამიტომ დროა განახლებადი ენერჯის წყაროები ისევ ვაქციოთ ყოველდღიური ეკონომიკური პროცესებისა და საერთო კულტურული ქცევის ნაწილად. მზისა და ქარის ენერჯის ისტორია ქვანახშირამდე დიდი ხნით ადრე იწყება. ისინი, ფაქტობრივად, ითვლება **ენერჯის პირველ წყაროებს შორის, რომლებიც კაცობრიობამ ოდესღაც გამოიყენა,** დღეს კი ტურისტულ სანახაობებს წარმოადგენს (მაგ. ქარის ნისქვლები ესპანეთსა და ნიდერლანდებში, თექის საწარმოები ყოფილი იუგოსლავიის ქვეყნებში, უკრაინასა და რუსეთში).
- თუ გვექნება სათანადოდ ინტეგრირებული და დაკავშირებული განახლებადი ენერჯის ინფრასტრუქტურა, სარგებელი ყველასთვის თანაბრად ხელმისაწვდომი იქნება.

მაგრამ რას იტყვი...

...ელექტროენერჯის წვდომაზე, რომელიც შეიძლება ჰქონდეს შორეულ სოფლებში მცხოვრებ მრავალ ოჯახს? ისინი არ არიან ქსელში ჩართულნი და არც ექნებათ ამის საშუალება მაშინაც კი, თუ შესაძლებლობა მიეცემათ ქსელის გაფართოების ან სახურავებზე მზის პანელების უფასოდ დამონტაჟების გზით.

საკითხის მოგვარების გზა: „არავინ გამოგვრჩეს“

• **ყველასთვის ხელმისაწვდომი ენერჯია არის უკიდურესი სიღარიბის აღმოფხვრის საფუძველი** და ის, რაც მთავრობებმა უნდა უზრუნველყონ სოფლის ყველა მცირე თემისთვის. რადგან მზის ენერჯიის სისტემები (რომლებიც მცირე ქსელშია გაერთიანებული ან საერთოდ არაა ქსელში) გაცილებით იაფი, მასშტაბური და სწრაფი საშუალებებია. ისინი ასევე სასარგებლოა სოფლად, სადაც ენერჯიის დანაკარგები შეიძლება დიდი იყოს. ამრიგად, ამ ადგილებში განახლებადი ენერჯიის გამოყენება შეარბილებს კლიმატის კრიზისის უარყოფით ზემოქმედებას სიღარიბესა და უთანასწორობაზე, ხოლო თანამედროვე ტექნოლოგიური საშუალებების განთავსება შესაძლებელს გახდის უნივერსალურ წვდომას ხარჯების სამართლიანი განაწილების გზით. ამით უზრუნველყოფილი იქნება პრინციპი „არავინ გამოგვრჩეს“. ესაა ერთ-ერთი მთავარი მიზანი ენერგეტიკულად თანმიმდევრული საზოგადოებისთვის, რომელიც აგებულია ურთიერთთანამშრომლობის, სოლიდარობისა და ნდობის საფუძველზე.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ ენერგეტიკის სექტორი, რომელშიც დომინანტური იქნება განახლებადი ენერჯიის წარმოება, გახდება მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურის ნაწილი და შესაბამისად, კიბერსაფრთხეების წინაშეც აღმოჩნდება?

საკითხის მოგვარების გზა: დივერსიფიკაცია

• ენერჯოსისტემის დეცენტრალიზება და გაციფრულება ძირითადი პირობებია ენერჯოსექტორში უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. მონოპოლისტური ან ოლიგოპოლისტური სტრუქტურების ძალაუფლების შემცირება შესაძლებელია მხოლოდ განახლებადი ენერჯიის წყაროების ინტეგრირებით, ინფორმაციის გაზიარებით და ქვეყნებსა და ბაზრის სხვადასხვა აქტორებს შორის თანამშრომლობით. ამის მიღწევა შესაძლებელია ციფრული გადაწყვეტილებებით, როგორცაა ჯკვიანი ქსელები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ელექტროენერჯიის სტაბილურ და უსაფრთხო მიწოდებას. უფრო მეტიც, **დეცენტრალიზებული წარმოება ახდენს კიბერშეტევის რისკების დივერსიფიცირებას:** ცენტრალიზებული სისტემა ბევრად უფრო დაუცველია, რადგან ეს დამოკიდებულია მხოლოდ რამდენიმე ძირითადი ობიექტის მუშაობაზე. ენერგეტიკული დემოკრატია გულისხმობს შემდეგს: მოქალაქეები, როგორც „პროსუმერები“, მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ მოთხოვნისა და მიწოდების განსაზღვრაში; სახელმწიფოსთან და სხვა აქტორებთან ერთად ადგენენ ინსტიტუციური „თამაშის წესებს“; განსაზღვრავენ გადაწყვეტილების მიღების პროცესებს, რესურსების განაწილებასა და უსაფრთხოებას. ევროკავშირის ინსტიტუტები და ნატოს ორგანოები ამას მხარს უჭერენ და თვლიან, რომ ენერგეტიკა არის უსაფრთხოების ძირითადი ელემენტი. ეს მათ ქმედებებშიც შესაბამისად აისახება.

ნაწილი II: განახლებადი ენერჯია გვხმარება, იაფი და საიმედო ენერჯია ხელმისაწვდომი გავხადოთ ყველასთვის, იქნება ეს დასაქმებული, მომხმარებელი თუ წარმოებები

განახლებადი ენერჯია¹¹ არის კლიმატის კრიზისის ჯკვიანურად მოგვარების გზა, რომელიც საბოლოოდ ყველას სარგებელს მოუტანს. განახლებადი ენერჯიის წყაროებში დევს **სიღარიბესა და უთანასწორობასთან ბრძოლის პოტენციალიც**. მსოფლიოს მრავალ რეგიონში სტაბილური და იაფი ენერჯიის, განსაკუთრებით ელექტროენერჯიის ხელმისაწვდომობა კვლავ პრივილეგიად რჩება. დამატებითი ღირებულების ადგილობრივ ჯაჭვებში განახლებადი ენერჯიის დეცენტრალიზებული ინფრასტრუქტურის ინტეგრირებას შესწევს უნარი მოახდინოს შორეული სოფლების ელექტრიფიცირება და მოქალაქეებისთვის იაფი ენერჯიის მიწოდება, ხოლო ბიზნესისთვის - მოგების მოტანა. ენერჯოკოოპერატივებს ასევე შეუძლიათ ადგილობრივი თემების გაძლიერება და ენერგეტიკის დემოკრატია, როგორც ეს აღწერილია ბოლო ნაწილში. ინვესტორები და ბიზნეს კომპანიები მოგებას ნახავენ გრძელვადიან პერსპექტივაში.

ინვესტორები და ბიზნეს კომპანიები მოგებას ნახავენ გრძელვადიან პერსპექტივაში.

1. პირველი, განსხვავებით წიაღისეული ენერჯიის წყაროებისგან, რომლებსაც აქვს მაღალი ხარჯები, განახლებადი ელექტროენერჯიის დამატებითი ერთეულის წარმოების ღირებულება უახლოვდება ნულს. ეს კი ნიშნავს, რომ ბიზნეს კომპანიები დაზოგავენ ხარჯებს განახლებადი ენერჯიის ინფრასტრუქტურის შექმნის შემდეგ.¹
2. გარდა ამისა, აღნიშნული ინფრასტრუქტურის ზრდა წარმოქმნის ახალ საინვესტიციო შესაძლებლობებს, რომლებიც მოიტანს მცირე, თუმცა სტაბილურ შემოსავალს.

3. ეკონომიკური კრიზისის დროსაც კი, ინფრასტრუქტურასთან დაკავშირებულ მომსახურებებში ინვესტიციების ჩადება უსაფრთხოა, თუ არსებობს შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა ამ ქმედების განსახორციელებლად. მსგავსი ინვესტიციები განსაკუთრებით მოსწონთ ინსტიტუციურ ინვესტორებს, მაგალითად, საპენსიო ფონდებს, რომლებიც მუდმივად ეძებენ უსაფრთხო მოგებას, მით უმეტეს თუ გავითვალისწინებთ მსოფლიოში ბოლო ათი წლის განმავლობაში გავრცელებულ დაბალ საპროცენტო განაკვეთს.

ამრიგად, ხელსაყრელი საკანონმდებლო ბაზის არსებობის შემთხვევაში (მაგალითად, საბაზრო ფასზე უფრო მაღალი ტარიფის დანესებით), შეიქმნება უნიკალური შესაძლებლობები, რომ დეცენტრალიზებული პროექტები დაწინაურდნენ საერთაშორისო პარტნიორების ხელშეწყობით.

- **მომხმარებლები ასევე ისარგებლებენ** ენერჯიის შემცირებული და უფრო პროგნოზირებადი ფასებით. გარდა ამისა, ისინი იგრძნობენ მეტ ენერგეტიკულ უსაფრთხოებას, ვინაიდან განახლებადი ენერჯიის ინფრასტრუქტურის განვითარების შედეგად გახდებიან სულ უფრო ნაკლებად დამოკიდებულნი ნახშირზე, ნავთობსა და გაზზე. უმეტეს ქვეყნებში წიაღისეული ენერჯია იმპორტის სახით შედის, რაც ნიშნავს, რომ მათზე აისახება გლობალური ბაზრის ფასების ცვალებადობა და მიწოდების დეფიციტი. მომხმარებლები შეიძლება თვითონ გახდნენ ენერჯიის მწარმოებლები ან „პროსუმერები“. მაგალითად, მათ შეუძლიათ აწარმოონ ელექტროენერჯია დაბალი ხარჯის მქონე ფოტოვოლტური პანელების საშუალებით, შემდეგ გამოიყენონ ეს ენერჯია თვითონ ან მიმართონ ის პირდაპირ ქსელში.

- რაც შეეხება მუშებს, განახლებადი ენერჯიის ინფრასტრუქტურის ამოქმედება მათთვის მეტ სამუშაო ადგილს შექმნის. ქარის ელექტროსადგურები, ფოტოვოლტური პანელები და უფრო მეტად დეცენტრალიზებული ქსელი საჭიროებს მოვლას, ამიტომ ჩნდება ახალი სამუშაო ადგილები. გარდა ამისა, **განახლებადი ენერჯიის სექტორში სამუშაო იქნება ჯანსაღი და უსაფრთხო**, თუ

მუშებს ჩაუტარდებოდა შესაფერისი ტრენინგი. მთავარი კითხვა არის ის, თუ როგორ დავეხმაროთ მუშებს, რომლებიც ამჟამად დასაქმებულნი არიან ნიაღისეული ენერჯის სექტორში და მისი მიწოდების ჯაჭვში, მაგ. ნახშირის მოპოვებაში. მე-2 თავში უკვე განვიხილეთ სამუშაო ადგილების საკითხი და ისიც, თუ როგორ შევუწყოთ ხელი მუშებს ტრანზიციის დროს.

- განახლებადი ენერჯის წყაროები ხელს უწყობს იმას, რომ მოხდეს სოციალური დაახლოება და პოლიტიკური გადაწყვეტილებები (მათ შორის ენერგეტიკასთან დაკავშირებული) განმტკიცებული იყოს ფუნდამენტური უფლებებითა და თავის უფლებებით. გარდა იმისა, რომ იცავს ჩვენს უფლებას გვქონდეს სუფთა ჰაერი და ჯანმრთელობისთვის უსაფრთხო გარემო, განახლებადი ენერჯის წყაროები ჰორიზონტალური რესურსების მართვის საშუალებასაც იძლევა, რაც საზოგადოების თითოეული წევრს ანიჭებს უფრო მეტ ავტონომიას. მაგალითად, თერმული ენერჯის სადგურებში არსებული „ზემოდან ქვემოთ“ სტრუქტურების შენარჩუნების ნაცვლად მოქალაქეების ჩართვა გააუმჯობესებს როგორც გენდერულ, ისე საერთო თანასწორობას. ენერგოსექტორის სამუშაო ძალის გენდერული წარმომადგენლობის ბოლოდროინდელი მონაცემები აჩვენებს, რომ განახლებადი ენერჯის დარგში ათი პროცენტით მეტი ქალია დასაქმებული, ვიდრე ნავთობისა და გაზის სექტორში. არსებული მაჩვენებელი - 32 პროცენტი ჯერ კიდევ შორს არის თანაბარი წარმომადგენლობისგან, მაგრამ ტენდენცია სწორი მიმართულებით მიდის, რაც ძალიან დამაიმედებელია.¹³ ეს სექტორში შესაძლებელს გახდის გენდერული პერსპექტივის გააზრებას და ხელს შეუწყობს გენდერულ თანასწორობას. ამრიგად, მოხდება იმ კონკრეტული პრობლემების გათვალისწინება, რომლებსაც აწყდებიან სოციალურად დაუცველი საზოგადოებრივი ჯგუფების ქალები. ვგულისხმობთ, რომ ისინი უფრო მეტად განიცდიან კლიმატის კრიზისს და იმ სექტორებისგან წარმოქმნილ საფრთხეებს (მაგალითად, წყლის დეფიციტს, ჰაერის დაბინძურებას და ა.შ.), რომლებიც ბევრ ქვანახშირის მოხმარებელს

მაგრამ რას იტყვი...

...ტექნოლოგიურ გამონახვებზე? საიდან ვიცით, რომ ყოველთვის გვექნება უსაფრთხო და სტაბილური ენერჯო მომარაგება მაშინ, როცა ენერჯის გამომუშავება განახლებადი ენერჯის წყაროებიდან, როგორცაა მზე და ქარი, ცვალებადია?

საკითხის მოგვარების გზა: შენახვა და ურთიერთდაკავშირება

- განახლებადი წყაროებიდან ელექტროენერჯის გამომუშავება არსებითად განსხვავდება ნიაღისეული საწვავის წარმოების ამჟამინდელი სისტემისგან, რომელიც ძალიან ცენტრალიზებულია. ამინდის ცვლილებამ შეიძლება გამოიწვიოს რყევები ქსელში, ხოლო გრძელმა, ცივმა ზამთარმა - მიწოდების შეზღუდვა. ამიტომ, დიდი ალბათობით, საშუალოვადიან პერსპექტივაში, ჩვენ უნდა დავვერდნოთ მცირე, დეცენტრალიზებულ სარეზერვო დანადგარებს, რომლებიც მუშაობს ბუნებრივ აირზე, ბიოგაზზე ან შენახულ ჰიდროენერჯიაზე. ამ ობიექტების დაპროექტება და განაწი-

ლება მთელ ენერგეტიკულ ქსელში ისე უნდა მოხდეს, რომ ადვილი იყოს მათი მორგება მწვანე სინთეზურ გაზზე. ეს წარმოადგენს სარეზერვო ვარიანტს გრძელვადიან პერსპექტივაში.

სინამდვილეში უკვე არსებობს ტექნოლოგიები და გადაწყვეტილებები, რომლებიც გვჭირდება სტაბილურობისა და საიმედოობის საკითხების მოსაგვარებლად:

- **ელექტროენერჯის შენახვის დეცენტრალიზებული ობიექტები** საშუალებას მოგვცემს შევინახოთ ენერჯის ჭარბი რაოდენობა ხანმოკლე რყევების დასაძლევად. დღეს უკვე ხელმისაწვდომია შენახვის სხვა ეფექტური ტექნოლოგიები - დანყებული მექანიკური გადაწყვეტილებებით, როგორცაა ტუმბოს საშუალებით შენახვა, დამთავრებული ელემენტებითა და სინთეზური გაზის წარმოებით. ზედმეტი ენერჯის გამოყენება სინთეზური გაზის წარმოებისთვის საშუალებას გვაძლევს ენერჯია უფრო ხანგრძლივად შევინახოთ. ასე შეგვიძლია უზრუნველყოთ, რომ ენერჯია არ გამოგველიოს გრძელი, ბნელი და ცივი ზამთრის განმავლობაშიც კი.
- **ციფრული ტექნოლოგიები** გვანჯდის ენერგეტიკული ქსელის მართვის ეფექტურ და ავტომატიზებულ საშუალებებს, რაც ზრდის სტაბილურობას ელექტროენერჯის მიწოდებისა და მოთხოვნის უკეთესი კოორდინაციის გზით.
- **ქვეყნებს შორის ეროვნული ქსელების დამატებითი ინტეგრაცია** საშუალებას გვაძლევს ელექტროენერჯია გავანაწილოთ მთელ კონტინენტზე. ეს ურთიერთკავშირი უკვე არსებობს „ელექტროენერჯის გადაცემის სისტემის ოპერატორების ევროპული ქსელის“ სახით. ეს ნიშნავს, რომ მაგალითად, თუ ესპანეთში მზე ანათებს მაშინ, როცა სლოვაკეთში მოთხოვნა ყველაზე მაღალია, პირველი ქვეყნის მიწოდება აკმაყოფილებს მეორის მოთხოვნას. შესაბამისად, სისტემის სტაბილურობის შესანარჩუნებლად დაგვჭირდება ნაკლები განახლებადი ენერჯის შენახვა. „ენერგეტიკულმა კავშირმა“ (როგორც სტრატეგიამ) და „ენერგეტიკულმა გაერთიანე-

ბამ“ (როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციამ) ასევე შექმნეს სამართლებრივი ჩარჩო და განსაზღვრეს ენერგორესურსებზე გადასვლის ძირითადი ეტაპები ევროკავშირის კანდიდატი და არანევრი ქვეყნების ენერგოსექტორისთვის.

- განახლებადი ენერჯის დეცენტრალიზებული წარმოების შესაძლებლობა მოხმარებლებს ე.წ. „ენერგეტიკულ მოქალაქეებად“ აქცევს. თემებს შეუძლიათ საკუთარი ქარის ელექტროსადგურების მართვა, ხოლო ოჯახებს - მზის ფოტოელემენტების სისტემების დაყენება. ეს **ენერგეტიკული დამოუკიდებლობა** ხელს უწყობს გადასვლას მწვანე ენერგეტიკაზე საკუთრების შექმნის საშუალებით. ამან შეიძლება გამოიწვიოს თანხების ჩადება ინფრასტრუქტურის გაფართოებაში, თუ ადგილობრივი თემები მიიღებენ სარგებელს ენერჯის პირდაპირ ქსელში დაბრუნების შედეგად. და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, როგორც „ენერგეტიკული მოქალაქეები“, ჩვენ ბევრად უფრო მეტად ვიქნებით დაკავშირებული ენერგოსისტემასთან და მის შედეგებთან. შესაბამისად, ბევრად უფრო ფრთხილად მივიღებთ გადაწყვეტილებებს ენერჯის მოთხოვნების და საერთო მოხმარების შესახებ. ამის განსახორციელებლად **საჭიროა მმართველობის ადეკვატური ჩარჩო, რომლის საშუალებითაც ადგილობრივი და დეცენტრალიზებული ინიციატივები არ გახდება მეორეხარისხოვანი დიდი კორპორაციებისა თუ დეველოპერებისთვის.**

მაგრამ რას იტყვი...

...განახლებადი ენერჯის წარმოების გაზრდის ხარჯებზე? როგორ უზრუნველყოთ, რომ ინფრასტრუქტურის გაფართოებამ არ გაზარდოს ელექტროენერჯის ფასები, არ დააზიანოს ინდუსტრიის კონკურენტუნარიანობა და კიდევ უფრო არ დაამძიმოს დაბალი და არასაკმარისი შემოსავლის მქონე ოჯახების ტვირთი?

საკითხის მოგვარების გზა: ფასების შემცირება, მოგების გაზრდა

როგორ დავარეგულირებთ ფასებს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ მოხდება ენერგეტიკის ტრანზიციის მართვა. მომდევნო რამდენიმე პუნქტში გადავხედავთ გერმანულ მაგალითს და ვისაუბრებთ მიღებულ გაკვეთილებზე. გერმანია იყო ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა ამ მხრივ და, შესაბამისად, გვანჯდის მნიშვნელოვან გამოცდილებას, საიდანაც შეიძლება ვისწავლოთ.

- დასაწყისისთვის მნიშვნელოვანია იმის აღიარება, რომ 2000 წელს გერმანიის განახლებადი ენერჯის წყაროების შესახებ აქტის შემოღების შემდეგ ელექტროენერჯის ფასები გაორმაგდა შინამეურნეობებისთვის, ასევე, ბევრი მცირე და საშუალო საწარმოსთვის. ეს ღარიბ ოჯახებზე განსაკუთრებით არაპროპორციულად აისახა, რადგან ელექტროენერჯის ხარჯებს მათი შემოსავლის დიდი ნაწილი მიაქვს.
- მოკლედ, ამის ერთ-ერთი მიზეზი ის არის, რომ განახლებადი ენერჯის წარმოების დაფინანსება ხდებოდა მწვანე ელექტროენერჯისთვის საბაზრო ფასზე მაღალი ტარიფის ფიქსირებული დანაკებით. სხვაობა ელექტროენერჯის საბაზრო ფასსა და გარანტირებულ ტარიფს შორის აისახა მომხმარებლებსა და მცირე და საშუალო საწარმოებზე - გადასახადებზე განახლებადი ენერჯის დამატებითი ღირებულების სახით. ეს ძალზე ეფექტური იყო განახლებადი ენერჯის წარმოების გაზრდის თვალსაზრისით, მაგრამ ზემოაღნიშნული ფასი დიდ ტვირთად დააწვა დაბალი და არასაკმარისი შემოსავლის მქონე შინამეურნეობებს.
- ამასთან, ეს მხოლოდ განმარტავს ფასის ზრდის ნაწილს. ელექტროენერჯის ფასები ასევე ექვემდებარება რამდენიმე სხვა გადასახადს და მოსაკრებელს, რომლებიც შესაბამისად გაიზარდა. გარდა ამისა, **ელექტროენერჯის მსხვილი მომხმარებლები - ინდუსტრიები, კათაკის-უფლდენ** განახლებადი ენერჯის დამატებითი ღირებულებისგან, რის გამოც უფრო მეტი ტვირთი დააწვა ყველა სხვა მომხმარებელს. ბოლო

რამდენიმე წლის განმავლობაში, დამატებითი გადასახადი შემცირდა.

- უფრო მეტიც, **უკვე ათწლეულებია მთავრობები სუბსიდიებს დებენ ნიაღისეული ენერჯის წყაროებსა და ბირთვულ ენერჯიაში**, თუმცა ეს არ ჩანს ჩვენს ელექტროენერჯის ქვითარში, რადგან მისი გადახდა ხდება საგადასახადო შემოსავლებიდან. ეს ნიშნავს, რომ წარსულში ელექტროენერჯის ფასები არასდროს ასახავდა ნიაღისეული ენერჯის გამომუშავების ნამდვილ ხარჯებს. 2019 წელს გერმანიის ენერჯოსექტორებში გარემოსდაცვითი კუთხით საზიანო სუბსიდიებმა დაახლოებით 17 მილიარდი ევრო შეადგინა. ამრიგად, განახლებად ენერჯიაზე ხშირად ცუდს მხოლოდ იმიტომ ამბობენ, რომ მათი სუბსიდირება ისე არ ხდება, როგორც ნიაღისეული ენერჯისა. **ამ გარემოსდაცვითი კუთხით საზიანო სუბსიდიების გადამისამართება ათაკისუფლებს სახსრებს** სახელმწიფო ბიუჯეტებში, ინფრასტრუქტურის ინვესტიციებისთვის ან ტრადიციულ ენერჯოსექტორში დასაქმებული პირების სამართლიანი ტრანზიციის დასაფინანსებლად.
- გარდა ამისა, **ნიაღისეულით გამომუშავებული ელექტროენერჯის ან ნიაღისეული სანჯავის ფასი არ ითვალისწინებს გარე ხარჯებს**, რომლებიც უკავშირდება, მაგალითად, გლობალური დათბობის გავლენას, გარემოს დეგრადაციას ან ბირთვული ნარჩენების შენახვას. დაანგარიშებაში ესეც რომ შესულიყო, უფრო რეალისტურ სურათს მივიღებდით და განახლებადი ენერჯის წყაროები კონკურენტუნარიანი იქნებოდა. მხოლოდ იმის გამო, რომ ეკოლოგიურად მავნე ზემოქმედება გარკვეული დროის შემდეგ ხდება საგრძნობი, არ ნიშნავს, რომ არ უნდა დავიანგარიშოთ ისინი დღეს და უბრალოდ გადავცეთ მომავალ თაობებს.
- დღეს **განახლებადი ენერჯის წარმოების ზრდა გაცილებით იაფია, ვიდრე ადრე**. პიონერმა ქვეყნებმა (მათ შორის გერმანიამ) ხელი შეუწყვეს განახლებადი ენერჯის ბაზრის შექმნას, რამაც შესაძლებელი გახადა შემდგომი კვლევა და განვითარება, ასევე, მასობრივი წარ-

მოების საშუალებით მასშტაბის ეკონომიკის ჩამოყალიბება. შედეგად, დღეს ქარის ტურბინები და მზის ფოტოელექტრული პანელები გაცილებით იაფია, ვიდრე ადრე, ხოლო მათი ამუშავება - უფრო ადვილი, ვიდრე პირველ ხანებში. ისეთმა ქვეყნებმა, როგორებიც არიან ეთიოპია და მაროკო, ახლახან დაამტკიცეს, რომ განახლებადი ენერჯის წარმოების გაზრდა შესაძლებელია ელექტროენერჯის ფასის მომატების გარეშე.

- გარდა ამისა, არსებობს მტკიცებულებები, რომ ნახშირზე მომუშავე ბევრი ელექტროსადგური აღარ არის მომგებიანი. ისინი საბოლოოდ **დაბლოკილ აქტივებად** გადაიქცვიან, თუ სახელმწიფოსგან არ მიიღებენ სუბსიდიებს საოპერაციო მოგების მარჟის გადასახდელად. ეს არ ეხება მხოლოდ ძველ დანადგარებს. მაგალითად, პოლონეთში აქციონერების სარჩელის შედეგად გაიჩვენა, რომ კომპანია აპირებდა ახალი ნახშირის ელექტროსადგურის მშენებლობას, მაგრამ ვერ შეძლო ეჩვენებინა, თუ როგორ იმუშავებდა ქარხანა მოგებაზე, ამიტომ საბოლოოდ იძულებული გახდა უარი ეთქვა პროექტზე. ეს ასევე მნიშვნელოვანი საკითხია ევროკავშირის არანევი ქვეყნებისათვის, განსაკუთრებით განვითარების კანდიდატებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ევროკავშირის ნახშირბადის ფასწარმქმნის მექანიზმი - ემისიების სავაჭრო სქემა (ETS) მათზე ჯერ არ ვრცელდება, მათ დღეს უნდა განიხილონ ეს, სანამ ჩადებენ გრძელვადიან ინვესტიციებს ენერგეტიკულ ინფრასტრუქტურაში. უფრო მეტიც, ევროპის ენერგეტიკული კანონით ნიაღისეული სანჯავის წარმოებაში სახელმწიფო სუბსიდიების განხორციელება უნდა შეფასდეს, როგორც უკანონო სახელმწიფო დახმარება. საბოლოოდ კი ქვეყნისთვის ეს უნდა ნიშნავდეს, რომ ის არ არსებობს განვითარების მოთხოვნებს. მას შემდეგ, რაც ქვეყანა ევროკავშირს შეუერთდება, კანონმდებლობის ასეთმა დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს მისი იძულება, შეწყვიტოს ობიექტების ექსპლუატაცია. გარდა ამისა, ევროკავშირის დონეზე მიმდინარე დისკუსიებში ნახშირბადის ზღვარის მიხედვით გადასახადის კორექტირებაზე (როგორც ეს განხილულია მე-2 თავში, გვერდი

58), გასათვალისწინებელია შემდეგი საკითხები: ენერჯის ექსპორტის გრძელვადიანი კონკურენტუნარიანობა და ენერგოტევადი პროდუქტების ექსპორტი ევროკავშირში.

- როდესაც საქმე ეხება ბიზნესის კონკურენტუნარიანობას, მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რომ ყველა კომპანია არ ექვემდებარება საერთაშორისო კონკურენციას, სადაც მოქმედებს ენერჯის ფასების დიფერენცირება წარმოების ხარჯებში. უფრო მეტიც, **ელექტროენერჯის ხარჯები მხოლოდ ერთია იმ მრავალი ფაქტორიდან**, რომლებიც გავლენას ახდენს ბიზნესის კონკურენტუნარიანობაზე. გაანგარიშებაში ასევე უნდა იქნეს გათვალისწინებული სიახლოვე ბაზრებთან, ტრანსპორტის ხარჯები, საერთო პროდუქტიულობა და ა.შ.
- საბოლოოდ, საკითხი, თუ როგორ იმოქმედებს განახლებადი ენერჯის წარმოების გაზრდა ელექტროენერჯის ფასებზე, დამოკიდებულია მართვაზე. ეს ნიშნავს, რომ საკითხი ისე კი არ დგას, თუ განხორციელდება პროცესი, არამედ - როგორ განხორციელდება. ელექტროენერჯის ფასების გაკონტროლების მიზნით, განახლებადი ენერჯის ინფრასტრუქტურის სუბსიდირება შეიძლება მოხდეს სახელმწიფოს მიერ. ეს შეიძლება იყოს პირდაპირი სუბსიდირების სახით, ე.ი. იაფი სესხების გაცემით, ან კერძო ინვესტიციების წახალისებით. წარსულში ეს ვარიანტები ხშირად პრობლემური იყო, რადგან სახელმწიფო დახმარებაზე ევროკავშირი მკაცრ წესებს აწესებდა. თუმცა, ევროპული მწვანე შეთანხმების ფარგლებში, მიმდინარეობს განახლებადი ენერჯის ინფრასტრუქტურის განვითარების წესების გადასინჯვა. გარდა ამისა, შემდეგი ათი წლის განმავლობაში ევროკომისია მიზნად ისახავს ტრილიონი ევროს მობილიზებას, რომლის ნაწილი მოხმარდება წევრ ქვეყნებში ენერგეტიკული სისტემების განახლებას. ეს არის უდიდესი შესაძლებლობა და ეხება გარდამავალ ეკონომიკასაც.
- და ბოლოს, თუ ახალი ინფრასტრუქტურის შექმნისას შეუძლებელია ფასის ზრდის თავიდან არიდება, დაბალი და არასაკმარისი შემოსავლის

მქონე ოჯახებმა შეიძლება მიიღონ დახმარება ელექტროენერჯის გადასახადის დაფარვაში. პრობლემის არსი მწვანე ენერგეტიკაზე გადასვლაში კი არ უნდა ვეძებოთ, არამედ სოციალური საკითხები სოციალური პოლიტიკის ინსტრუმენტებით უნდა მოვაგვაროთ.

მაგრამ რას იტყვი...

...წიაღისეული ენერჯის დარგის სამუშაოებზე? როგორ უზრუნველვყოთ, რომ ეს მუშები უკან არ ჩამოგვრჩნენ?

საკითხის მოგვარების გზა: მობილიზება სამართლიანი ტრანზიციისთვის

- დასაწყისისთვის მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რომ სტრუქტურული ცვლილებების უმეტესობა, განსაკუთრებით ქვანახშირის სექტორში, უკვე მოხდა. **ტექნოლოგიურმა წინსვლამ და ავტომატიზაციამ ხელი შეუწყო დარგში მუშების საჭიროების მკვეთრ შემცირებას.** შესაბამისად, იკლო იმ ადამიანების რეალურმა რაოდენობამ, რომლებიც მუშაობენ ქვანახშირის მოპოვებისა და დანვის მიმართულებით. ენერგოსექტორის სოციალურად სამართლიანი ტრანს-

ფორმაცია, რა თქმა უნდა, გამოიწვევს მდგრად გადანაცვლებებს სტაბილური სამუშაო ადგილების შექმნის კუთხით (დასაქმების მიმართულება დეტალურად არის განხილული მე-2 თავში).

- აღსანიშნავია ისიც, რომ **ქვანახშირის მოპოვებაში ან ნახშირზე მომუშავე ელექტროსადგურებში მუშაობა არასოდეს ყოფილა ძალიან მიმზიდველი.** ეს იყო (და ზოგჯერ ახლაც არის) საშიში და ძალზე მძიმე სამუშაო. სწორედ ამიტომ მაღაროელებმა დაიწყეს ორგანიზება ინდუსტრიალიზაციის ყველაზე ადრეულ ეტაპზე. მიუხედავად იმისა, რომ ათწლეულის განმავლობაში ბრძოლის შემდეგ პროფკავშირებმა შეძლეს სამუშაო პირობების მნიშვნელოვნად გაუმჯობესება (მაგალითად ხელფასებისა და პენსიების თვალსაზრისით), ბევრი მაღაროელი ვერ მოესწრო მშვიდობიანად პენსიაზე გასვლას. ისინი გარდაიცვალნენ მიწისქვეშა უბედური შემთხვევების შედეგად, ე.წ. „შავი ფილტვის დაავადებით“ ან სიმსივნით.¹⁴ ამრიგად, ბევრი ქვანახშირის მომპოვებელი შვილებისთვის მხოლოდ ერთ რამეს ნატრობდა: ეპოვათ უკეთესი სამუშაო სხვა სექტორებში, რათა მათი ჯანმრთელობა არ შერყეულიყო.

- ამგვარად, ენერგოსექტორის გარდაქმნა ამ სექტორში დასაქმებულებისთვის სამართლიანი რომ იყოს, **საჭიროა მობილიზება.** გარდაქმნა თავისთავად არ მოხდება. პროფკავშირებს აქვთ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებთან თანამშრომლობის ისტორია მშრომელთა უფლებების გაუმჯობესების კუთხით. აქაც მათ ერთად უნდა იმოქმედონ, რათა ეს ახალი ინდუსტრიული რევოლუცია გახდეს მუშათა მოძრაობის კატალიზატორი. მე-2 თავი ასახავს ინსტრუმენტებს (რომლებიც შეიძლება პროგრესული დღის წესრიგის საფუძველი გახდეს) სექტორში დასაქმებულებისთვის სამართლიანი გადასვლის განსახორციელებლად.
- გარდა საკმაოდ ტექნოკრატიული პოლიტიკური შემოთავაზებებისა, პროგრესულმა აქტორებმა თავიანთ ნარატივში უნდა **შეიტანონ წიაღისეულზე დამოკიდებული ცივილიზაციის მემკვიდრეობა.** მშრომელთა მოძრაობა წარმოიშვა ინდუსტრიულ რევოლუციაში, შემდეგ ჩამოყალიბდა მძიმე ინდუსტრიაში და სამთო-მოპოვებით დარგში. დამატებულ ნარატივში აღნიშნულია მშრომელთა წვლილი ცივილიზაციის პროგრესში და ისიც, რომ მათ ბრალი არ მიუძღვით პლანეტის დაბინძურებაში. ამასთან, გასაგები უნდა გახდეს, რომ წიაღისეულზე დამოკიდებული ცივილიზაციის დრო დამთავრდა. ჩვენ გვჭირდება ერთიანი მოქმედება ყველასათვის მდგრადი მომავლის შესაქმნელად და წიაღისეული ენერჯის წარმოების ეტაპობრივად დასასრულებლად. ზუსტად ასევე გვჭირდება სოლიდარობის გამოჩენა მათთან, ვისი საარსებო წყაროც ამ დარგზეა დამოკიდებული.
- ამრიგად, განახლებადი ენერჯის სარგებლის ათვისების გასაღები დევს მისი წარმოების სწრაფ ზრდაში, სადისტრიბუციო და გადამცემი ქსელებისა და შენახვის სარემეწვო ობიექტების შექმნაში, ასევე, მოთხოვნის ჭკვიანურ მართვაში. განახლებადი ენერჯის საკმარისი დანადგარებით შეგვიძლია თავიდან ავიცილოთ სტაბილურობასა და საიმედოობასთან დაკავშირებული პრობლემები. გარდა ამისა, განახლებად ენერჯიაზე სწრაფად გადასვლით თავიდან ავირიდებთ

იმის საჭიროებას, რომ ძველი, ცენტრალიზებული, წიაღისეულ საწვავზე დაფუძნებული სისტემა ვამუშაოთ ახალ, დეცენტრალიზებულ ქსელთან ერთად. ეს ხარჯებს შეამცირებს, რადგან უფრო ეფექტურია. გარდამავალი ან განვითარებადი ეკონომიკის ქვეყნებს, რომლებსაც ჯერ კიდევ აქვთ მზარდი ენერგეტიკული მოთხოვნა, ეს პროცესი დაეხმარება არა მხოლოდ მოთხოვნის დაკმაყოფილებაში, არამედ წიაღისეულ საწვავზე მომუშავე ელექტროსადგურების ჩანაცვლებაში. იმისათვის, რომ ეს გადასვლა წარმატებული იყოს სექტორში დასაქმებულებისთვის, გვჭირდება სოლიდარობა და ერთიანი მოქმედება.

ნაწილი III: განახლებადი ენერჯის პოლიტიკა და გვეხმარება კლიმატის კრიზისის შერბილებაში და მასთან ადაპტირებაში

- განახლებადი ენერჯის წარმოება წაუგებელი გადაწყვეტილებაა ჩვენი ეკონომიკური პერსპექტივების, სოციალური სტაბილურობისა და დემოკრატიული მმართველობისთვის. გარდა ამისა, ის ასევე რჩება გარემოსთან თავსებადობის მთავარ ინსტრუმენტად. ქარის, ბიომასისა და მზის ენერჯის მოხმარების გაზრდა და წიაღისეული საწვავის ჩანაცვლება, რომელიც მთელ მსოფლიოში ელექტროენერჯის წარმოების 60-70 პროცენტს შეადგენს,¹⁵ არის კლიმატის ცვლილების შემარბილებელი ღონისძიებებისა და საბურთის გაზების ემისიების (GHG) შემცირების ქვაკუთხედი.
- ამავდროულად, განახლებადი ენერჯის გამოყენება გულისხმობს, რომ კლიმატთან ადაპტაცია მოხდება ენერგეტიკის სექტორსა და მრეწველობის დარგებში, რომლებიც ბევრ ენერჯიას მოიხმარენ და მომავალში მნიშვნელოვნად დაზარალებიან კლიმატის კრიზისით. მაგალითად, წყლის დეფიციტი მრავალი ქვეყნის რეალურ პრობლემად იქცა და ამით დიდი საფრთხე ემუქრება ჰიდროელექტროსადგურებს, რომლებიც გამოიყენება ენერჯის მოთხოვნისა და მიწოდების დაბალანსებისთვის. ასეთივე მნიშვნელობის პრობლემა იქმნება, როცა არ არსებობს საკმარისი წყალი წიაღისეულ და ბირთვულ ენერჯიაზე მომუშავე დიდი ელექტროსადგურების გასაგრძელებლად. ჩვენთვის ამ პრობლემასთან შეგუების გზა არის შემდეგი: უნდა განვავარდნოთ სამართლიანი ტრანზიციისა და განახლებადი რესურსების გავხადოთ ენერჯის დომინანტი წყარო.
- დისკუსია კლიმატის კრიზისზე ძირითადად ეხება უსაფრთხოების თემას, რესურსების (მათ შორის წყლის) სიმცირის გამო წარმოქმნილი შესაძლო კონფლიქტის საშიშროებას, ენერჯის დეფიციტსა

და რღვევებს, აგრეთვე მიგრაციულ ტენდენციებს. თუმცა ხშირად ავიწყდება, რომ როდესაც გარკვეული ქვეყნის ან რეგიონის საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად განახლებადი ენერჯია გამოიყენება სათანადოდ, ანუ ხელმისაწვდომი და საიმედო გზით, ბუნებრივი რესურსების, მაგალითად, წიაღისეული საწვავის შესახებ **დავების მიზეზი** ქრება. შედეგად წიაღისეული რესურსები რჩება იქ, სადაც მათი ადგილია: მიწაში.

- მოქალაქეები, რომლებიც სახურავზე ამონტაჟებენ მზის პანელებს, იწყებენ გარემოს დაცვაზე ფიქრს და მდგრადი გადაწყვეტილებების პირველადი უპირატესობებით სარგებლობას: იცავენ უშუალო გარემოს საბურთის გაზებისგან და თან ასრულებენ მნიშვნელოვან როლს მთლიანი წარმოების ჯაჭვში, როგორც „პროსუმერები“.

მაგრამ რას იტყვი...

...ქარისა და მზის ენერჯით გამონვებულ და გარემოზე ასახულ ზიანზე, რომელიც მინიმალურია, თუმცა რეალური?

საკითხის მოგვარების გზა: ძველი, ახალი, მომავალი

- ენერჯის გარდაქმნის ყველა ფორმა (ან „წარმოქმნა“) აზიანებს ბუნებას და ხასიათდება „არაბუნებრივი“ გვერდითი მოვლენებით. ზოგიერთი ტექნოლოგია უფრო საზიანოა, ზოგი კი - ნაკლებად. განახლებადი ტექნოლოგიები, როგორცაა ქარის ტურბინები და მზის პანელები, კლიმატთან ყველაზე თავსებადი გადაწყვეტილებებია ელექტროენერჯისა და ზოგადად ენერჯის გამომუშავებისთვის. წარმოების პროცესის გამო ვერ ჩავთვლით, რომ მათ გარემოს დაზიანებაში წვლილი საერთოდ არ შეაქვთ. თუმცა ჯერჯერობით, ისინი ყველაზე ნეიტრალური გადაწყვეტილებებია. **თუ შევადარებთ წიაღისეული საწვავის დანვას (ბუნებრივი გაზის ჩათვლით) ან ბირთვული ენერჯის გამოყენებას, თავისი მრავალი საზიანო შედეგებით ჩვენს ჯანმრთელობასა და ბუნებრივ გარემოზე, ისინი, უდავოდ, უკეთესი გამოსავალია.**

- სხვადასხვა სამრეწველო პროცესების (მათ შორის მზის ფოტოელექტრული ენერჯის წარმოების) დროს წარმოქმნილ ზემოხსენებულ გამოწვევებზე საპასუხოდ უკვე მუშავდება ისეთი გადაწყვეტილებები, როგორცაა მწვანე წყალბადის ტექნოლოგია. მოსალოდნელია, რომ ეს საკითხი საბოლოოდ მოგვარდება გრძელვადიან პერსპექტივაში (2030-2050 წლებისთვის).
- ასევე მიღწეულია პროგრესი, რომ ქარის ტურბინების ხმაური შემცირდეს და გადამტრენ ფრინველებს ხელი აღარ შეეშალოს. მზის პანელების მოქმედების ხანგრძლივობა გაიზარდა და მათი ზომა შემცირდა, ამიტომ ისინი ახლა ნაკლებად ადგილს იკავებენ და უფრო ცოტა რესურსს იყენებენ.
- ნუ დავივიწყებთ რამხელა ზიანს აყენებს ქვანახშირის მალაროები გარემოსა და ჩვენს ჯანმრთელობას, რომ აღარაფერი ვთქვათ მურალია კარიერებზე, რომლებსაც ვერავითარ შემთხვევაში ვერ შევადარებთ განახლებადი ენერჯის წყაროებით გამონვებულ მინიმალურ გვერდით მოვლენებს. მთელი სოფლები და ლანდშაფტი თავდაყირა ამოტრიალდა; ხალხმა დაკარგა მიწა და იძულებული გახდა გადასახლებულიყო. მუდმივად საჭიროა წყლის ტუმბოების გაშვება, რომ ნახშირის მალაროები არ ჩამოინგრას. მიწისქვეშა წყლის დონეზე კი მძიმედ აისახება ღია კარიერების დატბორვა. თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით, განახლებადი ენერჯია ერთადერთი გზაა, რომ კაცობრიობა გაუმკლავდეს გლობალურ დატბობას (როგორც შერბილების, ისე ადაპტაციის თვალსაზრისით), რომელმაც მასზე ასეთი დიდი გავლენა მოახდინა. ასევე საჭიროა მეტი ინვესტიციის განხორციელება მზის, ქარისა და ბიომასის მიმართულებით, რადგან კლიმატის კრიზისი აისახა მრავალი ქვეყნისა და რეგიონის წყალმომარაგებაზე. მომატებული წყლის დონე ნიშნავს, რომ ჰიდროენერგეტიკა აღარ იქნება ადრინდელივით საიმედო. უფრო მეტიც, ეს დამოკიდებულია კლიმატის კრიზისის მასშტაბზე, რაც მნიშვნელოვნად შერბილდება განახლებადი ენერჯის წარმოების გაფართოებით. ეს, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს სასმელი წყლის ხელმი-

სანვდომობას მომდევნო წლებში.

მაგრამ რას იტყვი...

...სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაში მოსმენილ მოსაზრებებზე, რომ მთელი ეს კლიმატის ცნობიერების ამაღლება და განახლებადი ენერჯის წყაროების პოპულარიზაცია ემსახურება ბაზრის შექმნას მზისა და ქარის ტურბინის დიდი მწარმოებლებისთვის (მაგალითად, გერმანიისთვის)?

საკითხის მოგვარების გზა: სწრაფი გადასვლა განვითარების ზედა ეტაპებზე

- კლიმატის კრიზისი რეალურია და ეს სადავო არ არის. ჩვენ აქ მხოლოდ უნდა უზრუნველყოთ დემოკრატიის ინსტრუმენტების მაქსიმალურად გამოყენება, რათა შესაძლებელი გახდეს ენერგეტიკის სოციალურად სამართლიანი ტრანზიციის განახლებადი ენერჯის მიმართულებით, რაც ყველას სარგებელს მოუტანს. მათ, ვინც დღეს არ აღიარებს კავშირს კლიმატის კრიზისსა და სოციალურ სამართლიანობას შორის, ისეთივე პასუხისმგებლობა ეკისრებათ, როგორც იმათ, ვინც უარყოფს გლობალურ დატბობას (იხ. თავი 1, გვერდი 23). რაც შეეხება შემფოთებას, რომ განახლებადი ენერჯის პოპულარიზაცია მზისა და ქარის ტურბინის დიდი მწარმოებლების (მაგალითად, გერმანიის) საბაზრო სტრატეგიის ნაწილია, არ უნდა დაგვავიწყდეს შემდეგი: წარმოებისა და მიწოდების ჯაჭვში შესვლისას მზარდი ეკონომიკა იხდის დამატებით ღირებულებას, როგორც დღეს უკვე ხდება, მაგალითად, საავტომობილო სექტორში (იხ. თავი 2, გვერდი 62).

მაგრამ რას იტყვი...

...განახლებადი ენერჯის პოპულარიზაციაზე, როდესაც ამ სექტორში ინვესტიციის ჩადება საკმარისი არ არის კლიმატის კრიზისით გამონვებულ რისკებთან საბრძოლველად, თუ მას თან არ ახლავს ისეთი პარალელური ზომები, როგორცაა ენერგოეფექტურობა, მოთხოვნის შემდგომი ზრდის თავიდან ასაცილებლად?

საკითხის მოგვარების გზა: მოხმარების შემცირება ინვესტორების ენერგოეფექტურობას

- განახლებადი ენერჯია თავისთავად ენერგოეფექტური წყაროა. მართალია ისიც, რომ მასზე გადასვლის პარალელურად, **საჭიროა ენერგო-ეფექტურობის მიმართულებით ინვესტიციის ჩადება** ენერჯიის მოთხოვნის შესამცირებლად. ენერჯიის მთლიანი მოხმარება უნდა შემცირდეს კომპლექსური სტრუქტურული ცვლილებებით, რომელთა მიზანია არის ყველა სექტორში ენერჯიის მოთხოვნის შემცირება და ამ პროცესებს თან უნდა ახლდეს ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების გამოყენება. ეს ინვესტიცია თავად იქნება ახალი სამუშაო ადგილების წყარო, რაც დამატებით სარგებელს მოუტანს ეკონომიკას გრძელვადიან პერსპექტივაში (იხ. თავი 2, გვერდი 49).

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ მრავალ ქვეყანას, რომელიც ახორციელებს ენერგეტიკის გარდაქმნის კონცეფციას, აქვს მდიდარი ეკონომიკა უზარმაზარი ტექნოლოგიური, ეკონომიკური და ფინანსური პოტენციალით? მათი მდგომარეობა სრულიად განსხვავებულია ცენტრალური და აღმოსავლეთი (CEE), ასევე სამხრეთ-აღმოსავლეთი ევროპის (SEE) ქვეყნების უმეტესობისგან?

საკითხის მოგვარების გზა: იგივე ტენდენცია გლობალურ სამხრეთშიც

- აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების უმეტესობას მზისა და ქარის უფრო მაღალი პოტენციალი აქვს, ვიდრე, მაგალითად, გერმანიას. დღეს ეს უკვე შეიძლება ეფექტურად იქნეს გამოყენებული.
- განახლებადი ტექნოლოგიები (განსაკუთრებით ქარისა და მზის) ხელმისაწვდომია, არ არის ძალიან რთულად გასაგები და უკვე წარმატებით გამოიყენება მთელ მსოფლიოში. გასაკვირი არ არის, რომ უფრო და უფრო მეტი განვითარებადი ქვეყანა (მაგალითად, მაროკო) ცდილობს განახორციელოს მწვანე ენერგეტიკაზე გადასვლა, ხოლო სტრატეგიული მოთამაშეები (როგორცაა ჩინეთი) ინოვაციური და სანარმოლო პოტენციალის

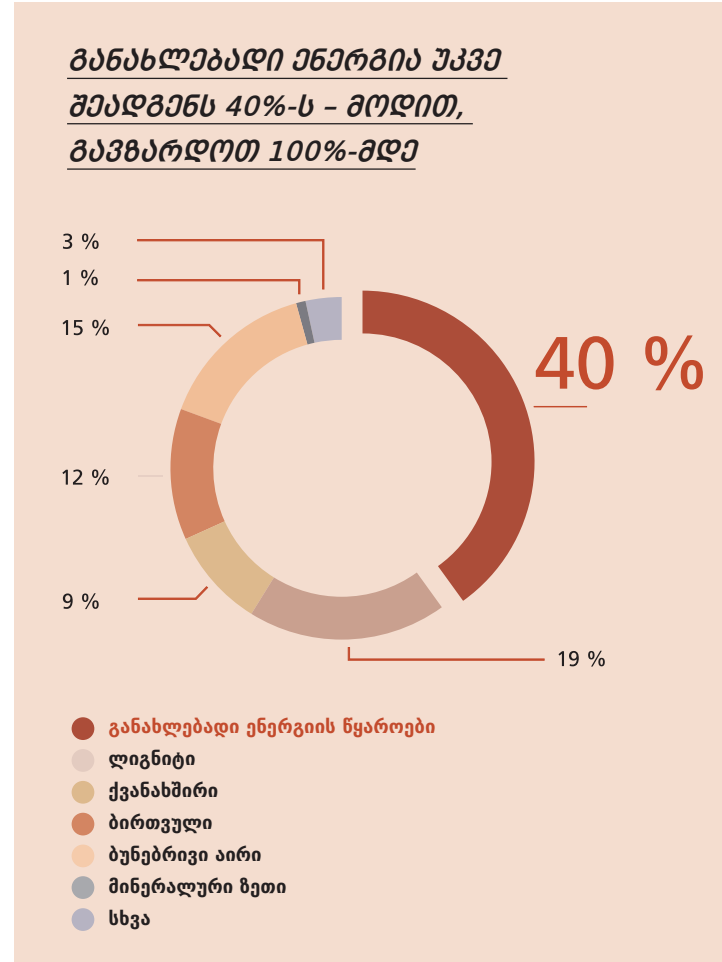
ფოკუსირებას ახდენენ განახლებადი ენერჯიის გამომუშავებასა და წარმოებაზე.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ განახლებადი ენერჯია დამოკიდებულია ამინდის პირობებზე და არა ენერჯიის რეალურ მოთხოვნაზე?

საკითხის მოგვარების გზა: კიდევ უფრო მეტი სტაბილურობა

- თუ ენერჯიის წარმოება ძირითადად განახლებადი ენერჯიის წყაროებს ემყარება, ენერგოსაფრთხოება აღარ წარმოადგენს ისეთ პრობლემას, როგორსაც ტრადიციული ენერჯიის წყაროები ქმნიდა. სინამდვილეში, ენერგეტიკული უსაფრთხოება უკვე რისკის ქვეშაა ჩვეულებრივი, ცენტრალიზებული ენერგონარმოების კრიტიკული მუშაობის გამო. შეუძლებელია იმის პროგნოზირება, თუ როდის უნდა დაიხუროს ქვანახშირის

ან ატომური ელექტროსადგური და დაიწყოს მისი მოვლა-შენახვა საფრთხის აცილების მიზნით. ამის შედეგები ცენტრალიზებულ სისტემაში, სადაც ნაკლები ობიექტებია, გაცილებით მძიმეა. აღარაფერს ვამბობთ იმ ფაქტზე, რომ ქვეყნების უმეტესობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ნიაღისეული ენერგორესურსების (მაგალითად, ნავთობისა და გაზის) იმპორტზე. ეს მათ ენერგოსისტემას დაუცველს ხდის საბაზრო ფასების განვითარებისა და ექსპორტიორ ქვეყნებში პოლიტიკური არასტაბილურობის მიმართ.

- მართლაც, განახლებადი ენერჯიის წყაროები ცვალებადია. ჩვენ ძირითადად ვიცით როდის იქნება მზიანი ან ქარიანი ამინდი და მეცნიერება საშუალებას გვაძლევს გავაკეთოთ ზუსტი და დროული პროგნოზები. ინოვაციურ ტექნოლოგიებთან ერთად, როგორცაა ჰიდროენერჯიის მრიცხველები და ქსელები, **ენერჯიის დინება ახლა არის უფრო უსაფრთხო და სტაბილური, ვიდრე ოდესმე.**
- გარდა ამისა, შენახვის სათანადო შესაძლებლობისა და ელექტროენერგეტიკული ქსელების რეგიონალური ინტეგრაციის შემთხვევაში, ბუნებრივ ცვლილებებზე რეაგირება შეგვიძლია ისე, რომ არ გვქონდეს გამორთვის შიში. გერმანიაში ელექტროენერჯიის ქსელის საიმედოობას საფრთხე არ შექმნია, მიუხედავად იმისა, რომ განახლებადი ენერჯიის წყაროებმა (RES) 2019 წელს ელექტროენერჯიის წარმოების 40 პროცენტზე მეტი შეადგინა. გადამცემი სისტემის ოპერატორების მიერ ჩატარებულმა კვლევებმა და ანალიზებმა აჩვენა, რომ ბევრ ქვეყანაში უკვე შესაძლებელია ელექტროენერჯიის სისტემის 100 პროცენტით ამუშავება განახლებად ენერჯიაზე.

ნაწილი IV: ჯანმრთელობის დაცვა და ჯანდაცვის ხარისხი, როგორც განახლებადი ენერჯის აშკარა სარგებელი

1. ჩვენი და ჩვენი შვილების ჯანმრთელობის დაცვა არის განახლებად ენერჯიზე დამყარებული მომავლის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი უპირატესობა. უპირველეს ყოვლისა, განახლებადი ენერჯია **მნიშვნელოვნად შეამცირებს ჰაერის დაბინძურებას და მსოფლიოს მასშტაბით გადაარჩენს წელიწადში შვიდ მილიონამდე ადამიანს**, მათ შორის ბავშვებს, რომლებიც ჰაერის დაბინძურების შედეგად ნაადრევი სიკვდილის მსხვერპლნი არიან (იხ. აგრეთვე თავი 5, გვერდი 108).¹⁶ მცირე ნაწილაკების (PM 2.5) შემცველი გამონახობილი ნახშირზე მომუშავე ელექტროსადგურებიდან არის ჰაერში დარიშხანისა და ვერცხლისწყლის წარმოქმნის უდიდესი წყარო და იწვევს გულსისხლძარღვთა დაავადებებს. მას შეუძლია 1000 კმ-ზე შორს გადაადგილდეს. გარდა ამისა, საზოგადოებრივი ჯანდაცვის სისტემაში ჰაერის დაბინძურებით გამოწვეული რესპირატორული დაავადებების სამკურნალოდ გამოყოფილი მნიშვნელოვანი რესურსები შეიძლება გადანაწილდეს და გამოყენებულ იქნეს სხვა მიზნებისთვის, მაგალითად, ბავშვთა უფასო ჯანდაცვისთვის. განახლებად ენერჯიას აქვს პოტენციალი, რომ დაასრულოს სმოგით გამოწვეული სერიოზული პრობლემები ბევრ ურბანულ უბანში. გამოკვლევების თანახმად, საყოფაცხოვრებო გათბობა და სამრეწველო საქმიანობა ტრანსპორტთან ერთად არის გამონახობილი ძირითადი წყაროები. ამიტომ ნახშირზე მომუშავე ქარხნების ჩანაცვლება განახლებადი წყაროებით ხელს შეუწყობს ჰაერის განმეორებას დიდ ქალაქებში და შეამცირებს სმოგს.

2. კოვიდ-19-ის პანდემიის დროს ბევრმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ ადამიანები, რომლებიც დაბინძურებული ჰაერის პირობებში ცხოვრობდნენ, უფრო მეტად მიეკუთვნებოდნენ რისკის

- ჯგუფს და შესაბამისად, უფრო მეტად დამძიმდებოდნენ ვირუსით დასნებოვნების შემთხვევაში, ვიდრე ისინი, ვისი გარემოც ნაკლებადაა დაბინძურებული.
- 3.** ნახშირის ნაცარი - ქვანახშირის წვის ნარჩენები - ასევე შეიცავს მაღალტოქსიკურ მძიმე ლითონებს, რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიოს კიბო და ნერვული სისტემის დაავადებები. იმის გამო, რომ ნახშირის ნაცრის უტილიზაცია ხშირად არასათანადოდ ხდება, ის აბინძურებს ზედაპირულ და მიწისქვეშა წყლებს.
- ნავთობის დაღვრას მრავალი ეკოლოგიური კატასტროფა და ზარალი გამოუწვევია. ყველასთვის კარგად ნაცნობია დაბინძურებული სამეურნეო მიწის ან მომაკვდავი ზღვის ფრინველების სურათები. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ცნობილი ფენომენია, შედარებით ახალი ნიადაგის სანვავის ტექნოლოგიების (მაგალითად, „ფრეკინგის“ ანუ ჰიდრო-ხლეჩის მეთოდის) რისკები მხოლოდ ახლა ხდება უფრო და უფრო აშკარა.
 - ცნობილია, რომ ქვანახშირის მოპოვების სამუშაოები შეიცავს მაღალ რისკს და სერიოზულად აისახება ჯანმრთელობაზე, განსაკუთრებით მოგვიანებით ასაკში. ამასთან შედარებით, **განახლებადი სექტორის სამუშაოებზე ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება მაღალ დონეზე დაცული** სამუშაო სტანდარტების შესაბამისად (იხ. აგრეთვე თავი 2, გვერდი 34).

მაგრამ რას იტყვიტ...

...მოსაზრებაზე, რომ გარკვეულ ქალაქებსა და რეგიონებში ჰაერის დაბინძურებისა და სმოგის დონეზე გავლენას ახდენს ამინდი და კლიმატური პირობები, რომლებიც წინასწარ განსაზღვრულია გეოგრაფიული მდებარეობითა და ბუნებით?

საკითხის მოგვარების გზა: ჰაერის განმეორება

- ამინდი და კლიმატური პირობები გავლენას ახდენს ჰაერის დაბინძურებისა და სმოგის დონეზე. თუმცა, ამ მხრივ მძიმე შედეგებს ძირითადად იწვევს ენერგეტიკაში, ტრანსპორტსა და სამშენებლო ინდუსტრიაში დიდი რაოდენობით ნიაღი-

სეული სანვავის მოხმარება, რასაც ემატება გათბობის მიზნით ხის წვა. ეს მძიმე შედეგები კი უდიდეს გავლენას ახდენს ჩვენს ჯანმრთელობასა და გარემოზე. სკოპიეს მაგალითი რომ ავიღოთ, დავინახავთ, რომ ქალაქი ხეობაში მდებარეობს და ზამთარში ნაკლები ვენტილაცია აქვს. მაგრამ მართალია ისიც, რომ დაბინძურების მაჩვენებლები იმატებს იმ ურბანულ რეგიონებში, სადაც მოსახლეობის სიმჭიდროვე უფრო მაღალია და იქმნება „ხელსაყრელი“ პირობები ჰაერში მტვრის ნაწილაკების მეტი კონცენტრაციისა და დაბინძურებისთვის. არაერთი მსგავსი შემთხვევაა, როდესაც შეიქმნა განახლებადი ენერჯის არეალები, რომლებიც თვითონ უზრუნველყოფდნენ საკუთარ მდგრადობას და შეეძლოთ განვითარების მიმართულების შეცვლა. ეს დადებითი მაგალითები სხვებისთვის გზამკვლევს წარმოადგენს და აჩვენებს, თუ როგორ უნდა იქნეს მაქსიმალურად გამოყენებული სარგებელი, რომელსაც ვიღებთ ჩვენი თაობისთვის ხელმისაწვდომი ბუნებრივი რესურსებისა და ტექნოლოგიური მიღწევების შერწყმიდან. მაგალითად, ევროკავშირის დაფინანსებისა და ადგილობრივი ინოვაციური

სულისკვეთების წყალობით, ხორვატიის პატარა ქალაქი კოპრინიცი ხდება მდგრადი განვითარების აღიარებული ლიდერი მთელ ევროპაში. ხორვატიის ამ ქალაქს უნიკალურობას ანიჭებს მისი სოციალური და ეკოლოგიური ურბანული განვითარების ინტეგრირებული პოლიტიკა, რომელშიც ენერგეტიკული გამოწვევები განხილულია სიღარიბესთან და მარგინალური ჯგუფების სხვა პრობლემებთან ერთად.

მაგრამ რას იტყვიტ...

...პრობლემაზე, რომ განახლებადი ენერჯის წყაროებმა შეიძლება არ გააუმჯობესოს ჩვენი ცხოვრების ხარისხი და პირიქით, დამატებითი გამოწვევები შექმნას სარგებლის არაპროპორციული განაწილების გამო?

საკითხის მოგვარების გზა: სოციალური პროგრესის განვითარება

- განახლებად ენერჯიასა და ადამიანის განვითარებას შორის მჭიდრო კავშირს აჩვენებს „განახლებადი ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს“

(IRENA) კვლევაც. მასში აღნიშნულია ადამიანის კეთილდღეობის ოთხი პროცენტით ზრდა - ინდიკატორი, რომელიც პირდაპირ ეხება ცხოვრების ხარისხს. უფრო მეტიც, განახლებადი ენერჯის ამბიციური პოლიტიკა ხელს შეუწყობს არსებულ მძლავრ მოძრაობებს, როგორცაა „ფეხშიშველი კოლეჯი“ ინდოეთში. მისი მიზანია ენერგეტიკული სიღარიბის დაძლევა, ასევე, მრავალ თემში ბავშვებისა და ქალების ცხოვრებისა და ჯანმრთელობის ხარისხის გაუმჯობესება. დეცენტრალიზებულ განახლებად ენერჯის, რასაც თან ახლავს თანამედროვე ტექნოლოგიური მიღწევები, შეუძლია გააუმჯობესოს სუფთა სასმელი წყლის ხელმისაწვდომობა მოშორებულ ტერიტორიებზე. ეს შესაძლებელია წყლის ამოტუმბვით, დამუშავებით და შემდეგ ოჯახებისა და საირიგაციო სისტემისთვის მიწოდებით, რაც საბოლოოდ გავლენას მოახდენს სურსათის უსაფრთხოებაზეც.

- უფრო მეტიც, ვინაიდან უსაფრთხოების საკითხების ცენტრში ახლა უკვე ექცევა არატრადიციული და რესურსებზე ორიენტირებული კონფლიქტები, განახლებადი ენერჯის წყაროების გამოყენება უდავოდ დაგვეხმარება გარკვეული საფრთხეების გადალახვაში. გარდა ამისა, განახლებადი ენერჯია ხელს შეუწყობს შერბილებისა და ადაპტაციის ღონისძიებებს და დაგვეხმარება კლიმატის სპეციფიკურ გამოწვევებზე (როგორცაა კლიმატთან დაკავშირებული მიგრაცია და კონფლიქტები) რეაგირებაში. რაც უფრო დაბალია მოთხოვნა ნავთობზე, ნახშირსა თუ გაზზე, მით უფრო მეტადაა მოსალოდნელი წიაღისეულ საწვავთან დაკავშირებული კონფლიქტების დასრულება.

- და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ეს ასევე შეცვლის გეოპოლიტიკური ძალების სტრუქტურებს, გამოიწვევს ძლიერი აქტორების ინტერესის ახალ რეგიონებზე გადატანას და კონფლიქტების ადგილის შეცვლას. ზუსტად ამიტომ არის მნიშვნელოვანი, რომ დეკარბონიზებული ეკონომიკაზე გადასვლა მოხდეს კარგად დაგეგმილი, სტრუქტურირებული და ინკლუზიური ენერგეტიკული ტრანსფორმაციის გზით, დემოკრატიულად და დეცენტრალიზებულად.

რისკენ მივსწრაფვით?

- მივალწვდით თუ არა ისეთ დემოკრატიას, როგორც დღეს გვაქვს, არჩევნების ჩატარების ან ხმის მიცემის რთული პროცედურების შემოღების გარეშე, ან თუ კენჭისყრის უფლებას მივცემდით მხოლოდ გარკვეულ ჯგუფებს? რა თქმა უნდა, არა. ენერჯოსისტემის დემოკრატიზაციის მიზნით, ასევე უნდა გავამარტივოთ განახლებადი ენერჯის მცირემასშტაბიანი **ინვესტიციების პროცედურები, რათა ასეთი ინვესტიცია ყველასთვის ხელმისაწვდომი იყოს და დაგვეხმაროს ენერგეტიკული საზოგადოების ჩამოყალიბებაში.**
- ისეთი გადაწყვეტილებები, როგორცაა „ერთი ფანჯრის“ მომსახურების სისტემები და განაცხადის შეტანის გამარტივებული პროცედურები, ხელს შეუწყობს მზის ენერჯის დეცენტრალიზებულ წარმოებას, განსაკუთრებით საცხოვრებელი სახლის სახურავზე დამონტაჟებას. ეს კი ემსახურება მწვანე ენერგეტიკაზე გადასვლის მთავარ მიზნებს, როგორცაა: **გარემოს დაცვასთან თავსებადობა და სოციალურ-ეკონომიკური სარგებელი მუშებისთვის, მოქალაქეებისა და ბიზნესისთვის.** გამჭვირვალობისა და კარგი მმართველობის პრინციპები უნდა დაიცვან გარკვეულ ქვეყნებში არსებულმა სახელმწიფო ენერ-

გოკომპანიებმა, მონოპოლიებმა და ოლიგოპოლიებმა. ენერგეტიკულ პოლიტიკაში გათვალისწინებული უნდა იყოს შინამეურნეობები და ადგილობრივი ენერგოპროექტები. საუკეთესო პრაქტიკა, მაგალითად, გერმანიის ჰატარა ქალაქი ვოლფ-ჰაგენი, ენერგოკოოპერატივები, ათასობით ადამიანი და მცირე ბიზნესი სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაში აჩვენებს რამდენად შესაძლებელია ამ მიდგომის განხორციელება სხვადასხვაპირობებში. ამ ინიციატივებიდან და ინდივიდუალური პირებიდან ბევრი მხარს უჭერს პროგრესული აქტორების მცდელობებს, განახორციელონ ენერგეტიკის სამართლიანი გარდაქმნა და განსაზღვრონ ჩვენი მომავალი ცხოვრება დედამიწაზე.

- ენერგეტიკის ტრანზიციის პროექტების მხარდაჭერის დიდი სურვილი გამოავლინეს ევროკავშირმა და „ენერგეტიკულმა გაერთიანებამ“, ისევე, როგორც „ევროპულმა მწვანე შეთანხმებამ“, რომელიც ნახშირბად-ნეიტრალური კონტინენტის ჩამოყალიბების ძლიერი ინსტრუმენტია. ბოლოს და ბოლოს, **პოლიტიკური ნება წარმოადგენს ასევე აუთვისებელ განახლებად რესურსს,** რომელიც პროგრესულმა აქტორებმა უნდა გააკონტროლონ და გამოიყენონ, საუკეთესო შემთხვევაში დღესვე.

განმარტებები და წყაროები

განმარტებები

1 ტერმინი „პროსუშერი“ განისაზღვრება, როგორც აქტიური მომხმარებელი, ვინც ერთდროულად მოიხმარს და ანარმოებს პროდუქტს. ენერგეტიკის სექტორში „პროსუშერი“ არის ის, ვინც ენერგიას ანარმოებს და მოიხმარს. ეს შესაძლებელი გახადა ახალი, დაკავშირებული ტექნოლოგიების ზრდამ, ასევე, მზისა და ქარის განახლებადი ენერგიის მუდმივმა განვითარებამ და ჩვენს ენერგეტიკულ ქსელში ინტეგრაციამ, რასაც ხელი შეუწყო შესაბამისმა საკანონმდებლო გარემომ.

2 უ. ავგუსტი, ჯ. ს. ვალერია, პ. იანი და სხვები (2018): Statistical Evidence on the Role of Energy Cooperatives for the Energy Transition in European Countries (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.05.2020).

3 „ქონვერსიშენი“ (2019): This small German town took back the power – and went fully renewable (ბოლოს ნანახია თარიღით 17.06.2020).

4 ევროკომისია, ენერგეტიკის გენერალური დირექტორატი (2019): ევროპელების დამოკიდებულება ევროკავშირის ენერგეტიკის პოლიტიკაზე, ხელმისაწვდომია ბმულზე: Europeans’ attitudes on EU energy policy - Publications Office of the EU, გვერდი 6 (ბოლოს ნანახია თარიღით 30.04.2020).

5 ფონდი „განახლებადი ენერგიის სისტემები“(RES Foundation) (2018): ენერგეტიკული სიღარიბე დასავლეთ ბალკანეთის მდგრადობაში, ენერგეტიკული საზოგადოების ფორუმი. ვენა, ხელმისაწვდომია ბმულზე: http://www.resfoundation.org/ (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.05.2020).

6 ევროკავშირის ენერგეტიკული სიღარიბის ობსერვატორია (2018): ინდიკატორები და მონაცემები: სახლის გათბობის შესაძლებლობის არქონა, ხელმისაწვდომია ბმულზე: https://www.energypoverty.eu/indicator?primaryId=1461 (ბოლოს ნანახია თარიღით 30.04.2020).

7 ევროკომისია, ენერგეტიკის გენერალური დირექტორატი (2019): ევროპელების დამოკიდებულება ევროკავშირის ენერგეტიკის პოლიტიკაზე, ხელმისაწვდომია ბმულზე: Europeans’ attitudes on EU energy policy - Publications Office of the EU, გვერდი 6 (ბოლოს ნანახია თარიღით 30.04.2020).

8 იქვე: 10.

9 ევროკომისია, ენერგეტიკის გენერალური დირექტორატი (2019): სამიზნე ნიშნულების განსაზღვრა ევროკავშირში ჭკვიანი მრიცხველების დანერგვისთვის, ხელმისაწვდომია ბმულზე: Benchmarking smart metering deployment in the EU-28 - Publications Office of the EU, გვერდი 20 (ბოლოს ნანახია თარიღით 30.04.2020).

10 სვეტლანა პირკალო (2019): EBRD finances smart metering breakthrough in Montenegro. EBRD (ბოლოს ნანახია თარიღით 05.05.2020).

11 წარმოდგენილი არგუმენტები ძირითადად ეხება განახლებადი წყაროებიდან ელექტროენერგიის წარმოებას. ეს იმიტომ, რომ ელექტროენერგია უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს ეკონომიკის ყველა დარგში, დაწყებული მობილობიდან, დამთავრებული ინდუსტრიული წარმოებითა და გათბობით. ყველაფერი არ იმუშავებს ელექტროენერგიაზე, მაგრამ განახლებადი ელექტროენერგია ასევე გახდება მაგ. მწვანე წყალბადის ან ელექტრონული სანჯავის წარმოების საფუძველი.

12 მაშინაც კი, თუ გამოვითვლით განახლებადი ენერგიის დეცენტრალიზებული სისტემისთვის საჭირო უფრო დიდი ენერგეტიკული ქსელის ხარჯებს და მთლიან ღირებულებას, დავინახავთ, რომ 95% განახლებადი ენერგიის მქონე სისტემას იგივე ხარჯები ექნება ან უფრო იაფიც, ვიდრე სისტემა, რომელიც მუშაობს ძირითადად ნახშირზე CO2-ის ყველაზე დაბალი ფასით (ესაა ტონაზე 20 ევრო 2050 წლისთვის). სხვათა შორის, 2019 წლის შუა პერიოდისთვის, ერთი ტონის ფასმა უკვე მიაღწია 25 ევროს.

13 არენა (IRENA) (2018): განახლებადი ენერგია: გენდერული პერსპექტივა, 31, ხელმისაწვდომია ბმულზე: Renewable energy (ბოლოს ნანახია თარიღით 08.05.2020).

14 წლების წინ გამოკვლევულ იქნა ქვანახშირისა და მისი მტვრის უარყოფითი გავლენა ჯანმრთელობაზე; სიღრმისეული კვლევები გამოქვეყნდა ჯერ კიდევ 1970-იან წლებში (მაგალითად https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1638110/).

15 ჩვენი მსოფლიოს მონაცემები (2014): ელექტროენერგიის გლობალური წარმოება წყაროების მიხედვით (ბოლოს ნანახია თარიღით 07.07.2020). დამატებითი ინფორმაციისთვის, იხილეთ https://ourworldindata.org/energy#all-charts-preview

16 მეტი ინფორმაციისთვის, იხილეთ https://www.who.int/health-topics/air-pollution#tab=tab_

წყაროები

http://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15815.pdf

Renewable Energy Benefits: Leveraging Local Capacity for Solar PV

Causes, Effects and Solutions to Smog Pollution

Residential heating with wood and coal

ფედერიკო კარაგულიანი, კლაუდიო ა. ბელისი, კარლოს ფრანცისკო ს. დორა, ანეტ მ. პრუს-უსტუნი, სოფი ბონჟური, ჰიზერ ადაირ-როჰანი და მარკუს ამანი (2015): ქალაქების გარემომცველ ატმოსფერულ ნაწილაკებში (PM) შეტანილი წვლილი: ადგილობრივი წყაროებიდან გლობალურ დონეზე შეტანილი წვლილის სისტემატური მიმოხილვა (ბოლოს ნანახია თარიღით 16.04.2020: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1352231015303320

Renewable energy benefits: Understanding the socio-economics

https://books.google.de/books?id=KkCLDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Jeremy+Rifkin%22&hl=de&sa=X&ved=0ahUKEwjNziXX3orpAhXNnOAKHbP6DgMQ6AEITzAE#v=onepage&q&f=false
Green jobs and occupational safety and health:

Climate victory: Companies put Poland’s last new coal

http://library.fes.de/pdf-files/fes/15665.pdf

https://www.irena.org/publications/2019/May/Renewable-power-generation-costs-in-2018

https://www.agora-energiewende.de/fileadmin2/Projekte/2016/Stromwelten_2050/Agora_Gesamtkosten-Stromwelten-EN_WEB.pdf

https://www.leopoldina.org/uploads/tx_leopublication/2019_Stellungnahme_Klimaziele_2030_Final.pdf

https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/local-energy-ownership.pdf

https://irena.org/publications/2020/May/Tracking-SDG7-The-Energy-Progress-Report-2020

https://ourworldindata.org/energy#all-charts-preview

https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b891cfb7-d50f-11e9-b4bf-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Searchresult&WT.ria_c=37085&WT.ria_f=3608&WT.ria_ev=search

http://library.fes.de/pdf-files/bueros/amman/15614.pdf

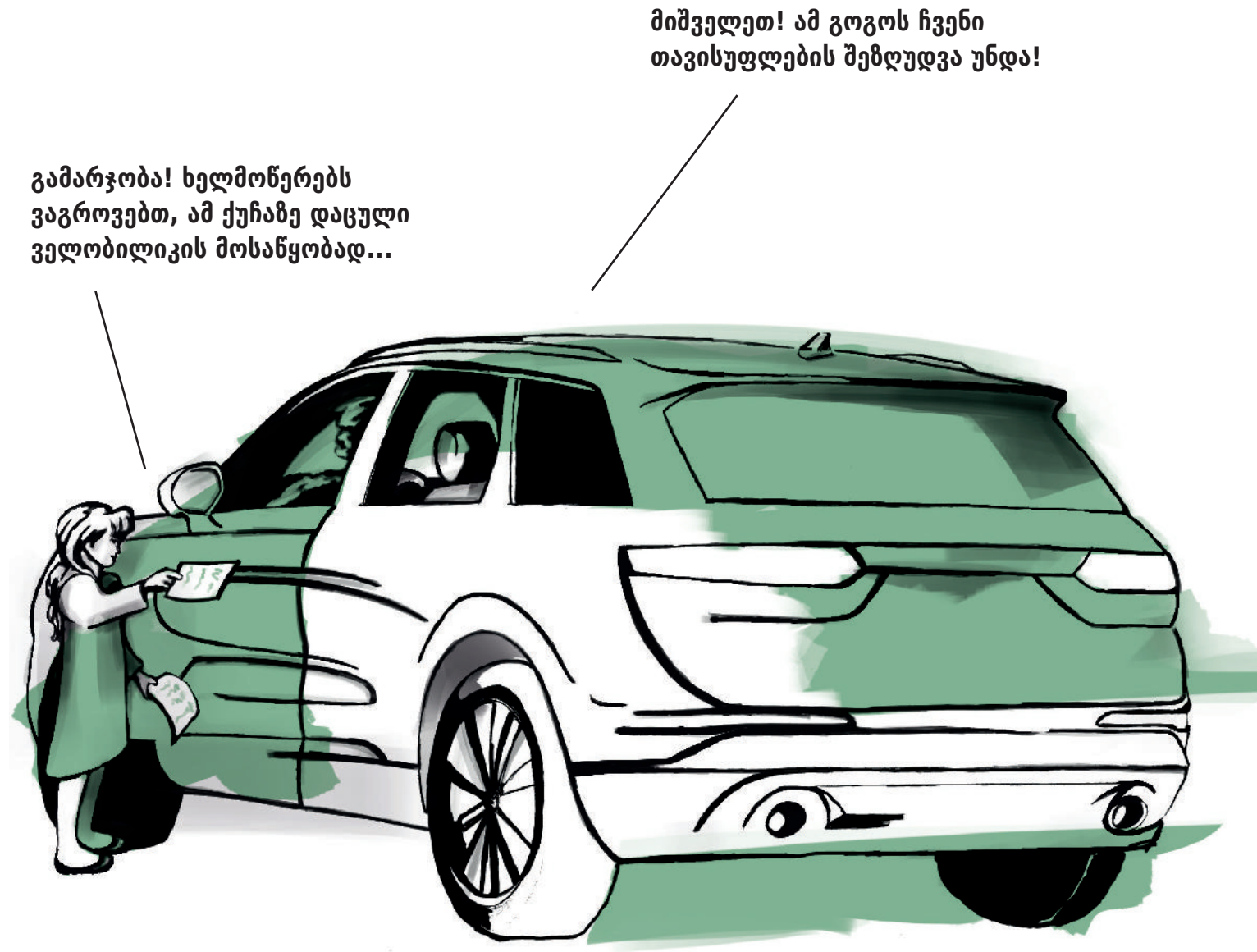
5

სოციალურად სამართლიანი მობილობის ტრანსფორმაცია

მობილობის ტრანსფორმაცია უზარმაზარ შესაძლებლობებს ქმნის ჩვენი ცხოვრების ხარისხის გასაუმჯობესებლად. სექტორში მუდმივად მზარდი ნახშიროჟანგის (CO2) ემისიების გათვალისწინებით, ტრანსფორმაცია უდავოდ საჭიროა - და ეს უკვე ხდება, რადგან ასობით ქალაქი იწყებს გონივრული და მდგრადი მობილობის კონცეფციების დანერგვას. ეს ინიციატივები აჯანსაღებს მოქალაქეების ცხოვრებას, ურბანულ სივრცეებში იწვევს გამწვანებასა და საზოგადოებრივი კეთილგანწყობის ზრდას, აძლიერებს ადგილობრივ ეკონომიკას, ხალხს უადვილებს დროის მართვას, საზოგადოებას ხდის უფრო სამართლიანს, გარემოს კი - უფრო სუფთას როგორც ჩვენთვის, ისე მომავალი თაობებისათვის.*

ამ თავში ჩვენ შევისწავლით მობილობის ტრანსფორმაციას ძალიან განსხვავებულ ასპექტებში: ჯერ ვისაუბრებთ მობილობის ტრანსფორმაციის საერთო სარგებელზე, რომელსაც მოქალაქეები და თემები იღებენ, განვიხილავთ ჯანმრთელობის სარგებელს (ნაწილი I), სიცოცხლისუნარიან თემებს (ნაწილი II) და სოციალურ სამართლიანობას (ნაწილი III).

შემდეგ მიმოვიხილავთ მობილობის ტრანსფორმაციის ეკონომიკურ ასპექტებს, ჯერ აქცენტს გავაკეთებთ მთლიანად ეკონომიკის საერთო სარგებელზე (ნაწილი IV) და შემდეგ კონკრეტულად ავტომობილების წარმოების ინდუსტრიაზე (ნაწილი V).

ნაწილი I: მდგრადი მობილობა: მნიშვნელოვანია უსაფრთხო და ჯანსაღი ცხოვრების წესისთვის

იმისთვის, რომ დღესაც და მომავალშიც ვიცხოვროთ ჯანსაღი ცხოვრებით, საჭიროა ჩვენი მობილობის სისტემების ტრანსფორმაცია. ამას ხუთი მიზეზი აქვს: ჰაერის დაბინძურება, საგზაო შემთხვევები, ხმაურით დაბინძურება, ფიზიკური აქტივობის ნაკლებობა და, ბოლოს, რაც მთავარია, აუცილებელია კლიმატის კრიზისის შეზღუდვა.

- 1. გარემოს დაბინძურებით გამონვეულ ჯანმრთელობის რისკ-ფაქტორებს შორის ჰაერის დაბინძურება მსოფლიოში პირველ ადგილზეა** და ინვესტს შვიდ მილიონ ნაადრევ სიკვდილს წელიწადში (იხილეთ თავი 4, გვერდი 90).¹ შედარებით დიდი ტოქსიკური ნაწილაკები იჭედება ჩვენს ფილტვებში, ინვესტს ფილტვის კიბოს, ფილტვის ქრონიკულ ობსტრუქციულ დაავადებას ან რესპირატორულ ინფექციებს,

ხოლო მცირე ნაწილაკები აღწევს სისხლის მიმოქცევაში და ხდება ინსულტების ან გულის შეტევების მიზეზი. ქვანახშირზე მომუშავე ელექტროსადგურების გარდა, ტრანსპორტი არის ჯანმრთელობის მსგავსი რისკების ერთ-ერთი

მთავარი წყარო. 2015 წლის მონაცემებით, ტრანსპორტის მოძრაობა იყო ჰაერის დაბინძურებით გამონვეული ნაადრევი გარდაცვალების 11,4 პროცენტის მიზეზი, რაც უდრიდა დაახლოებით ერთი ტრილიონი დოლარის ღირებულების ჯანმრთელობის ზიანს.² ურბანული მოსახლეობა მხოლოდ აზიაში კი არ განიცდის ტრანსპორტით გამონვეული ჰაერის მძიმე დაბინძურებას - ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის მრავალი ქალაქი „ერთმანეთს ეჭიბება“ (თანაც საეჭვო ფასად) მსოფლიოში ყველაზე უარესი ხარისხის ჰაერისთვის. ეს განსაკუთრებით ზამთარშია საგრძობი: ვარშავიდან ალმათისკენ, ჩვენი დედაქალაქები მოწამლულია სმოგით, რომელიც ზოგჯერ ხელს უშლის თვითმფრინავების დაშვებას, რადგან ასატრენი ბილიკი არ ჩანს. 2050 წლისთვის სავარაუდოა მსოფლიოს მოსახლეობის ზრდა 9,7 მილიარდამდე და ამ ადამიანების 70 პროცენტი, ალბათ, იცხოვრებს ურბანულ ადგილებში. შედეგად, **ყოველწლიურად ქალაქის ტრანსპორტის ემისიები გაორმაგდება**,³ თუ არ შევიშვებთ მკაცრ პოლიტიკასა და ზომებს მათ შესაჩერებლად. ამ ფაქტების გათვალისწინებით, შეიძლება გაგვიჩნდეს კითხვა: რატომ აფრთხილებს წარწერა ჯანმრთელობის შესახებ სიგარეტის ყველა კოლოფზე და არა ყველა მანქანაზე?

- 2. იმისათვის, რომ კვლავ სუფთა ჰაერი ჩავისუნთქოთ, უნდა მოიმართოს ნიაღისეულ საწვავზე მომუშავე ტრანსპორტის ჯანსაღი და მდგრადი ალტერნატივებით ჩანაცვლების შემთხვევებმა.** მხოლოდ „სივიტასის“ (Civitas) პროექტში⁴ ჩართულია ევროპული საზოგადოებების მდგრადი მობილობის 800 მაგალითი, ხოლო „ევროპული მობილობის კვირეულის“ განმავლობაში ყოველწლიურად ხდება ასობით ახალი პროექტის წარმოდგენა, რაც ინსპირაციის შესანიშნავი წყაროა.⁵ პროექტები მოიცავს: ნულოვანი ან დაბალი ემისიის მქონე საზოგადოებრივი ტრანსპორტის (მინისქვეშა რკინიგზის, ელექტრონული ავტობუსების, მატარებლებისა და ტრამვაის, განახლებადი ენერჯით მოძრაობის) გაუმჯობესებას; ველოსიპედის ქსე-

ლებს (მათ შორის, უსაფრთხო ველობილიკებსა და ველოტრასებს, ველოსიპედის სარემონტო მაღაზიებს, ველოსიპედის დაცულ გარაჟებსა და (სატვირთო) ველოსიპედის დაქირავებას); ასევე მულტიმოდალურ სქემებს, რომლებიც უზრუნველყოფს სხვადასხვა სახის ტრანსპორტის მოქნილ კომბინაციას ერთ მარშრუტში (საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, ველოსიპედი და ელექტრო ან წყალბადის მანქანები, რომელთა დატოვებაც უსაფრთხოდ შეიძლება ქალაქის ცენტრის გარე ობიექტებზე - „დააპარკინგე და წადი“ (park and ride) (P + R)).⁶ **მთელს მსოფლიოში ქალაქის ცენტრები გარდაიქმნა დაბალი ემისიის ან მანქანებისგან თავისუფალ ზონებად.** ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაგალითია პარიზი - ოდესღაც მანქანაზე ორიენტირებული ქალაქი.⁷

- 3. საგზაო შემთხვევების საგანგაშო რიცხვი ასევე შეიძლება შემცირდეს** მობილობის ტრანსფორმაციის შედეგად. ქალაქების გზებზე საგზაო შემთხვევებით დაღუპული ადამიანების 70 პროცენტი არის „გზების მოწყვლადი მომხმარებელი“ ანუ ფეხით მოსიარულე ან ველოსიპედისტი.⁸ ეს კიდევ ერთხელ მიგვანიშნებს, **რომ რისკის ქვეშ იმყოფებიან ჩვენი საზოგადოების ყველაზე სუსტი წევრები:** მარგინალური ადამიანები, რომლებიც ველოსიპედით გადაადგილდებიან და ჯიპებს შორის მიძვრებიან ან მოხუცი ადამიანები, ვინც გზას გადაკვეთენ. ჩვენ შევჩვიეთ ცხოვრებას ქალაქებში, სადაც სათამაშო მოედნები შემოღობილია და იცავს ჩვენს შვილებს მანქანის დარტყმისგან, თუმცა ჯობია ავტომობილები „შემოვლოთ“, რომ თავისუფლად ვიმოძრაოთ. საბედნიეროდ, ბევრმა ქვეყანამ დაიწყო ამ პრობლემის მოგვარება. პოლონეთი ერთ-ერთი ლიდერია ქალაქებში საგზაო შემთხვევების შემცირების მხრივ.⁹

- 4. ხმაურით დაბინძურება,** ჯანმრთელობის მნიშვნელოვანი პრობლემა განსაკუთრებით მჭიდროდ დასახლებულ მეტროპოლისებში, ასევე მნიშვნელოვნად შეამცირა ველოსიპედით მოძრაობამ და ფეხით სიარულმა, უფრო დიდ მანძილზე კი საზოგადოებრივმა თუ ინდივიდუალურმა ელექტრონულმა მობილობამ.

- 5. გარდა ამისა, ძვირადღირებულ სავარჯიშო დარბაზებში მანქანით სიარულთან შედარებით, გაცილებით იაფი და ეფექტურია ფეხით ან ველოსიპედით მოძრაობა:** „ადამიანების უმეტესობისთვის ფიზიკური დატვირთვის უმარტივესი და ყველაზე მისაღები ფორმაა ის, რაც შეიძლება შევიდეს ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ამის მაგალითებია ფეხით ან ველოსიპედით სეირნობა მანქანით მგზავრობის ნაცვლად.“¹⁰ **ცხიმის დანვა ნიაღისეული საწვავის ნაცვლად** ამცირებს გულსისხლძარღვთა პრობლემებს ან სიმსუქნის რისკს და **ხელს გვინეობს სიცოცხლის ხანგრძლივობის გაზრდაში.**

- 6. და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, მობილობის გარდაქმნას ჯანმრთელობისთვის მოაქვს არა მხოლოდ პირდაპირი სარგებელი** (მაგალითად, მანქანის დაჯახების თავიდან აცილება), არამედ არაპირდაპირიც - კლიმატის კრიზისის შეზღუდვის სახით (იხილეთ, თავი 1). ევროკავშირში ტრანსპორტის სექტორი წარმოქმნის ნახშირორჟანგის ემისიების მეოთხედს. და ეს არის **ერთადერთი სექტორი, რომელშიც ემისიები კი არ მცირდება, არამედ ისევ იმატებს.** 1990 წელთან შედარებით, მასში ემისიების დონე 25 პროცენტით გაიზარდა.¹¹ რადგან ქალაქები პასუხისმგებელი არიან ნახშირბადის გლობალური ემისიების 70-75 პროცენტზე,¹² არსებით გარემოსდაცვით მიზნებს მივალწევთ მხოლოდ ქალაქის მოძრაობის ტრანსფორმაციის ინტენსიური და მიზანმიმართული ძალისხმევით. ეს შესაძლებელი გახდა ისეთი ინიციატივების წყალობით, როგორცაა „C40 ქალაქები“, რომელიც მსოფლიოს მასშტაბით აერთიანებს 16 ქსელს და ამბიციური გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მქონე 96 ქალაქს. მათ შორის წარმოიქმნება გლობალური მშპ-ს 25 პროცენტი, რაც ეხმარება ამ ქვეყნებს კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ღონისძიებების გაფართოებაში, გაუმჯობესებასა და დაჩქარებაში შერბილების, ადაპტაციისა და მდგრადობის მიმართულებით. პროექტი ამჟამად მოიცავს 1,543 შთაბეჭდავ აქციასა და

დონისძიებას, რომლებიც ხორციელდება ურბანული მასობრივი ტრანსპორტის სფეროში.¹³

მაგრამ რას იტყვი...

...ქალაქის მობილობის ახალი დიზაინის ხარჯებზე? ათწლეულების განმავლობაში ქალაქების დაგეგმარებისას ხდებოდა ინდივიდუალური მანქანის მოძრაობის გათვალისწინება.

საკითხის მოგვარების გზა: ხარჯებს მობილობის ტრანსფორმაცია აანაზღაურებს

1. პირველ რიგში, უნდა გავითვალისწინოთ ჩვენი ამჟამინდელი მობილობით გამოწვეული ხარჯები: ჯანდაცვის სისტემების ღირებულება, გლობალური დატბობით გამოწვეული დანახარჯები (იხ. თავი 1) და, რა თქმა უნდა, შეუფასებელი ზარალი - სიცოცხლის დაკარგვა.
2. მეორე, მდგრადი ინფრასტრუქტურის, მაგალითად, ველობილიკებისა და საცალფეხო ზონების მშენებლობა და შენარჩუნება უფრო იაფია, ვიდრე გზების.
3. მესამე, ქალაქებსა და თემებს შეუძლიათ შეიმუშავონ შემდეგი პოლიტიკა: იმ ადამიანების თანხები, ვისაც აქვს მანქანის ყოლის საშუალება, გადასახადებზე, რათა უსაფრთხო და მოსახერხებელი მოძრაობა ყველასთვის ხელმისაწვდომი გახდეს. ამის რამდენიმე შესაძლებლობა არსებობს: ქალაქის გარკვეულ ნაწილში მოძრაობის გადასახადი, პარკინგის მაღალი საფასური და მანქანის ფლო-ბის ნებართვის ფიქსირებული გადასახადები (ან თუნდაც აუქციონი). ავტომობილების მფლობელების მიერ შეძენილი ნებართვები ასევე შეიძლება შეიცავდეს საზოგადოებრივი ტრანსპორტის წლიურ საფასურს, რაც მათში გააჩენს დამატებით სტიმულს, არ გადაადგილდნენ ავტომობილით ქალაქის ცენტრში.
4. მეოთხე, არსებობს გარე დაფინანსების ბევრი ვარიანტი, მაგალითად, ევროკავშირის „ახალი მწვანე შეთანხმების“ ფარგლებში. კიდევ გავიმეორებთ, რომ „ევროპული მობილობის კვირე-

ულის“ ინიციატივა შეიძლება იყოს ინსპირაციული საწყისი წერტილი.¹⁴

მაგრამ რას იტყვი...

...ველობილიკების არასაკმარის რაოდენობაზე, რაც ვერ ქმნის მობილობის რეალურ ალტერნატივას?

საკითხის მოგვარების გზა: პოლიტიკური პრიორიტეტების შეცვლა

- როგორც **მსოფლიოს ასობით ქალაქის მაგალითი აჩვენებს, ველობილიკების დახვეწილი და ფართო ქსელის შესაქმნელად** საჭიროა ადგილობრივმა ხელისუფლებამ აირჩიოს სწორი პოლიტიკა და განსაზღვროს პრიორიტეტები. ასევე აუცილებელია გონივრული ურბანული მობილობის დაგეგმვა და მართვა.
- კოვიდ-19-ის კრიზისის დროს მკვეთრად გაიზარდა იმ ქალაქების რიცხვი, რომლებმაც დაიწყეს ახალი ველობილიკების შექმნა. სულ უფრო და უფრო მეტ მოქალაქეს ამოჰქონდა ველოსიპედი სარდაფიდან (როგორც მოხდა, მაგალითად, საქართველოში) ან ყიდულობდა ახალს (რის შედეგადაც იტალიისა და ნიდერლანდების მაღაზიებში მარაგები ამოიწურა) და იწყებდა ველოსიპედით სიარულს გაუკაცრიელებულ გზებზე. ბევრი ქალაქი სწრაფად მოერგო მოქალაქეების ამ ქცევით ცვლილებას და გააკეთა ველოსიპედის დროებითი ბილიკები. ეს გლობალური ტენდენცია ბოგოტამ წამოიწყო.¹⁵ ზოგიერთმა ქალაქმა „ჩვეულებრივი“ ქუჩები თითქმის უფასოდ გადააქცია ველოსიპედის გზად. მათ უბრალოდ აიღეს ტრაფარეტი და ასფალტზე მიაფრქვიეს ნიშანი, რომლის მიხედვითაც მარჯვენა ბოლი ეკუთვნოდათ მარჯვენა მხარეს მოსიარულე ველოსიპედისტებს, მარცხენა ბოლი კი - მარცხენა მხარეს მოსიარულეებს.
- **ამ დადებითი ტენდენციის გასამყარებლად, ველოსიპედით მოძრაობა ყველასთვის მოსახერხებელი უნდა გახდეს.** დანიაში ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ველოსიპედისტების უმეტესობა ველოსიპედს ირჩევს, რადგან ის არის სწრაფი და მარტივი სატრანსპორტო

საშუალება და არა იმიტომ, რომ იაფია.¹⁶ ამიტომ, ველობილიკები უნდა აშენდეს სამი კრიტერიუმის შესაბამისად: უნდა იყოს დაცული (გაჩერებული და მოძრავი) მანქანებისგან, საკმარისად დიდი უნდა იყოს სხვადასხვა სიჩქარით მიმავალი ველოსიპედისტებისთვის (ანუ სატვირთო ველოსიპედით მოსიარულე მგზავრისთვის) და უნდა უზრუნველყოს, რომ ველოსიპედისტმა სწრაფად მიაღწიოს დანიშნულების ადგილს. ამის გაკეთება შესაძლებელია უფრო რთული ცვლილებების საშუალებით, როგორცაა ველოსიპედის მაგისტრალისა ან ესტაკადების დამონტაჟება, ან მარტივად - შუქნიშნების დაპროგრამებით მანქანების ნაცვლად ველოსიპედისტების საშუალო სიჩქარეზე.

მაგრამ რას იტყვი...

...პრობლემაზე, რომ ჩვენ უბრალოდ ჯერ მზად არ ვართ „მულტიმოდალობისთვის“? ეს კონცეფცია კარგია ტრანსპორტის სხვადასხვა რეჟიმის ინტეგრირებისთვის ერთ მარშრუტზე, რომელიც მორგებულია ინდივიდუალური გადაადგილების საჭიროებებზე.

მაგრამ ზოგიერთ ქალაქში ეს მაინც უტოპიას ჰგავს.

საკითხის მოგვარების გზა: ვისწავლოთ საუკეთესო პრაქტიკიდან

- მულტიმოდალობა გულისხმობს მობილობის სხვადასხვა საშუალების (ინდივიდუალური მანქანების ალტერნატივების) ჭკვიან ინტეგრაციას კოორდინირებულ ინფრასტრუქტურაში, რაც ემსახურება ერთჯერად მგზავრობას. ეს არის გზა მდგრადი მობილობისკენ და უკვე პრაქტიკულად გამოიყენება მრავალ ქალაქში, მათ შორის აღმოსავლეთ ევროპაში (გდანსკში, რიგაში, ვილნიუსში, როსტოკში და სხვა¹⁷). ზოგიერთმა ამ ქალაქმა შექმნა უფასო აპლიკაციები მოქალაქეებისთვის, რათა მათ დაგეგმონ ინდივიდუალური მარშრუტი ტრანსპორტის სხვადასხვა რეჟიმის გამოყენებით. მარშრუტში შეიძლება გაერთიანდეს საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, მანქანების გაზიარება, ქალაქის ველოსიპედები, ველობილიკები და ფეხით სიარული. ინფრასტრუქტურით, რომელიც მოიცავს ველოსიპედების თაროებს ავტობუსებსა და მატარებლებში, სადგურებზე ველოსიპედების გასაჩერებელ ადგილებს,

საზოგადოებრივ სივრცეებში მულტიმოდალობის საინფორმაციო წერტილებს და ა.შ., მულტიმოდალობა შეიძლება იყოს არამხოლოდ ქალაქში მგზავრობის, არამედ უფრო გრძელი მოგზაურობის საშუალებაც.

მაგრამ რას იტყვით...

...კომერციული ტრანსპორტით (მაგალითად, სატვირთო გემებით ან საზოგადოებრივი ავტობუსებით) გამოწვეული გამონაბოლქვის მოცულობაზე?

საკითხის მოგვარების გზა: ემისიების შემცირება ტრანსპორტის ყველა სფეროში

- სატვირთო გემები წარმოქმნიან ტრანსპორტის სექტორის ემისიების მნიშვნელოვან ნაწილს, რაც ნიშნავს, რომ საჭიროა მათი უფრო მკაცრი რეგულირება. სტატისტიკა აჩვენებს, რომ ასეთი შემდეგები ამცირებს ემისიებს. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ქალაქში თუ სოფლად არ უნდა გადავიდეთ მობილობის უფრო გარემოსდაცვით საშუალებებზე, როგორცაა განახლებად ენერჯიაზე მომუშავე მატარებლები და ა.შ. საბოლოო ჯამში, ჩვენ ყოველდღე ვსუნთქავთ გამონაბოლქვის ტოქსიკურ აირებს და არ აქვს მნიშვნელობა რამდენად მაღალი ან დაბალია სატვირთო გემის ემისიების დონე.
- რაც შეეხება საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ნახშირბადის ნაკვალევს, ევროპაში საზოგადოებრივი ავტობუსების 80 პროცენტი დიზელზე მუშაობს. მთელ მსოფლიოში ავტობუსები საზოგადოებრივი ტრანსპორტის საყრდენია. ისინი გლობალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტის 80 პროცენტზე მეტს შეადგენს.¹⁸ დიზელის ავტობუსებიდან ბიოსაწვავზე ან ელექტრონულ ავტობუსზე გადასვლა კარგად ხორციელდება ასობით ქალაქში, მათ შორის პარიზში, რომელიც 2025 წლისთვის აპირებს 100 პროცენტით გადავიდეს „მწვანე ავტობუსებზე“. ბერლინი ამ მიზნის მიღწევას 2030 წლისთვის გეგმავს სხვადასხვა ტიპის სუბსიდირების სქემებისა და ინიციატივების საშუალებით.¹⁹ უფრო მეტიც, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის რიგ ქალაქებში

კვლავ ფუნქციონირებს ელექტრონული „ტროლეიბუსის“ ქსელები, რომელთა მოდერნიზაციაც უნდა მოხდეს ისე, რომ გაერთიანდნენ დაბალი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სისტემაში.

ნაწილი II: მდგრადი მობილობა: სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ურბანული განვითარებისთვის, საზოგადოებრივი სივრცისა და ცხოვრების ხარისხისთვის

გამოკითხვებმა აჩვენა, რომ პროგრესული მდგრადი მობილობის პოლიტიკის მქონე ქალაქები (როგორცაა ვენა, მიუნხენი, ამსტერდამი, კოპენჰაგენი, პრაღა, ვარშავა, ვილნიუსი და ცენტრალური ევროპის სხვა ქალაქები) ცხოვრების დონის შეფასებაში ყველაზე მაღალ ადგილებს იკავებენ და მოქალაქეებს უქმნიან მსოფლიოში საუკეთესო გარემოსა და საცხოვრებელ პირობებს.²

არსებობს უკეთესი ურბანული ცხოვრების ხარისხში წვლილის შეტანის ორი ძირითადი გზა, რომლებიც მობილობის მოდელზეა ორიენტირებული:

1. პირველი არის, არსებული ურბანული სტრუქტურების განახლების გზით, მეტი სივრცის გამოყოფა ადამიანებისთვის, ხოლო ნაკლებს - მანქანებისთვის.

- მრავალი მოქალაქის ინიციატივა ითხოვს „დაგვიბრუნეთ ჩვენი ქუჩები“²¹, რაც ხაზს უსვამს დისბალანსს ინდივიდუალური მანქანებისთვის გამოყოფილ ურბანულ ადგილსა და ყველასთვის ხელმისაწვდომ სივრცეს შორის.²² ტიპური ავტოსადგომი (და მანქანები, ფაქტობრივად, გაჩერებულია მათი ექსპლუატაციის უმეტესი დროით) არის 11 მ² ზომის. წარმოიდგინეთ, რამდენ ადგილს იკავებს მკვდარი ლითონი მუდმივად, თანაც უმეტესად ავტომობილების მფლობელები თქვენს ქალაქში კვადრატული მეტრი მიწის საშუალო ფასის ნაწილსაც კი არ იხდიან. აღარაფერს ვამბობთ სივრცის არაპროპორციულ განაწილებაზე, რომელიც მოიცავს, ერთი მხრივ, ქუჩებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ტროტუარებს, ველოსიპედებსა და რეკრეაციულ ზონებს. ეს **სივრცე უნდა გადაკეთდეს ნამდვილ „საერთო ნიადაგად“**, რომელიც გამოიყენება არა მხოლოდ ხეებისა და პარკებისთვის (რაც ზრდის ჰაერის ხარისხს და ყველაზე ეფექტურად ამცირებს ტემპერატურას სითბური ტალღის დროს), არამედ

უფრო ენერჯიული და მოსახერხებელი ქალაქების შესაქმნელად. ასეთ ქალაქში ხალხს ექნება მეტი სივრცე შესახვედრად, სასაუბროდ და ერთმანეთის გასაცნობად, რაც ხელს შეუწყობს უფრო მეტ სოციალურ ერთიანობასა და თანამშრომლობას.

- უმეტეს შემთხვევაში, ურბანული სივრცეების ასეთ გარდაქმნას საფუძვლად უდევს **გადაწყვეტილების მიღების თანამონაწილეობითი პროცესები**, რომლებიც მოქალაქეებში აძლიერებს თვითეფექტურობის განცდასა და საზოგადოებრივ სიახლოვეს (იხილეთ მე-6 თავი, გვერდი 147 და მე-7 თავი, გვერდი 162). მაგალითად, ეს ძალიან ეფექტური აღმოჩნდა **საცდელი პერიოდის** განმავლობაში ან კვირის გარკვეულ დღეებში, ქუჩების საცალფეხო ზონებად გადაკეთებისთვის ან ავტობუსების ახალი მარშრუტების შემოსაღებად. შემდეგ კი **ადგილობრივ მოსახლეობაში** ტარდებოდა კენჭისყრა, ყოფილიყო თუ არა ეს ცვლილება მუდმივი (ხალხის პასუხი ძირითადად იყო დადებითი). ნიუ-იორკის ცნობილი ტაიმსქუერის გადატვირთული სატრანსპორტო კვანძიდან საცალფეხო ზონად გადაკეთება დაიწყო ძალიან მარტივად: რამდენიმე თვის განმავლობაში იქ ფერადი დასაკეცი სკამები განათავსეს. ინდივიდუალური ტრანსპორტის შემლუდვის ან აკრძალვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ, ადგილობრივმა მაცხოვრებლებმა და მალაზიების მფლობელებმაც უნდა გამოთქვან აზრი ახალი ურბანული ტერიტორიის დიზაინზე.
- ადგილობრივ მაცხოვრებლებს შეიძლება არ სურდეთ თავიანთი ურბანული გარემოს შეცვლა. მათ დასარწმუნებლად ადგილობრივ ხელისუფლებას აქვს უნიკალური შანსი - პირდაპირ დაეკონტაქტოს ხალხს, მისცეს თვალსაჩინო და შთამბეჭდავი მაგალითები და გახდეს მისაბაძი: მერებსა თუ ადგილობრივი პარლამენტის წევრებს შეუძლიათ ველოსიპედით წავიდნენ სამუშაოდ ან დაამყარონ თანამშრომლობითი პარტნიორობა ბიზნესთან და მოიპოვონ საზოგადოებრივი ტრანსპორტის საშვები თავისი თანამშრომლებისთვის.

2. მეორე გზა არის თავიდანვე შევამციროთ მობილობის საჭიროება, რათა მოქალაქეებს არ დაეხარჯოთ ამდენი დრო ტრანსპორტით მოძრაობის ან საცობში გაჭედვის გამო.

- თანამედროვე, მაგრამ ამბიციური ურბანული კონცეფციები, როგორცაა „**30 წუთიანი ქალაქი**“, მიზნად ისახავს ისეთი ქალაქების დაპროექტებას, სადაც სახლი, სამუშაო, სათამაშო ტერიტორია და სხვა საჭიროებები ერთმანეთისგან მხოლოდ 30 წუთის სავალზეა დაშორებული. ეს არის მდგრადი მობილობის რთული სქემა, რომელიც ამცირებს ტრანსპორტის მოძრაობას და აუმჯობესებს ცხოვრების ყოველდღიურ ხარისხს ჯანმრთელობის, გარემოს, დროის მენეჯმენტის, ადგილობრივი ეკონომიკისა და ცხოვრების ხარჯების თვალსაზრისით.²
- **ტელემუშაობისა და სახლში მუშაობის** მოდელებმა შეიძლება ასევე ხელი შეუწყოს ტრანსპორტის მოცულობის შემცირებას. განსაკუთრებით კოვიდ-19-ის კრიზისის დროს, ბევრმა დამსაქმებელმა და თანამშრომელმა გააცნობიერა, რომ სახლიდან მუშაობა შეიძლება ძალიან

ეფექტური იყოს: დაზოგოს როგორც ფული, ასევე დრო. ბოლოს და ბოლოს, არავის მოსწონს ყოველდღე საათობით მოძრაობა საზოგადოებრივი ტრანსპორტით თუ მანქანით, ნაცვლად იმისა, რომ დრო გაატაროს მეგობრებთან და ოჯახის წევრებთან ერთად.

მაგრამ რას იტყვი...

...ქალაქის ცენტრებში მდებარე მაღაზიებზე, სადაც მანქანით ვეღარ მივალთ, თუ ცენტრი გადაიქცევა მანქანებისგან თავისუფალ ზონად?

საკითხის მოგვარების გზა: ქალაქის ცენტრის მიმზიდველობის გაზრდა

- ზონებმა, სადაც შემლუდულია ან აკრძალულია ავტომობილების მოძრაობა, შეიძლება ქალაქები გაცილებით მიმზიდველი გახადოს მცირე ბიზნესისთვის. მნიშვნელოვანი გამოკვლევები აჩვენებს, რომ ავტომობილებისგან თავისუფალი ქალაქის ცენტრები ზრდის იქ ფულის დახარჯვის ალბათობას, რადგან ადამიანებს აქვთ დრო გაისეირნონ, დაათვალიერონ სხვადასხვა მაღაზიები და ა.შ. ეს განსაკუთრებით კარგი არგუმენ-

ტია იმ დროს, როდესაც ქალაქის ცენტრები „სისხლისგან იცლება“ ინტერნეტთან და შორს მდებარე სავაჭრო ცენტრებთან კონკურენციის შედეგად (ეს უფრო ეხება ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპას). საცხოვრებლად სასიამოვნო, სუფთა, ლამაზ ქალაქის ცენტრებს აქვს მნიშვნელოვანი უპირატესობები.

- ამიტომ, ხალხის ნაკადის შემცირების სავარაუდო პრობლემა მოგვარდება საზოგადოებრივი ტრანსპორტის კარგად შემუშავებული ქსელითა და ურბანული განვითარებით. ეს უკანასკნელი გულისხმობს ქალაქის ცენტრებში მიმზიდველი სერვისების, კულტურული ცენტრების, გასართობი და სხვა ტიპის ობიექტების განლაგებას და სამოტივაციო სქემებისა და ზომების შემოღებას, რათა წაახალისოს იქ გარკვეული ტიპის მომსახურებისა და მაღაზიების განთავსება.

მაგრამ რას იტყვი...

...ადამიანებზე, რომლებსაც ოჯახური თუ სამუშაო ვალდებულებებიდან გამომდინარე, უნევთ მანქანების გამოყენება ქალაქში მისასვლელად, ან მათზე, ვინც ცხოვრობს უფრო იზოლირებულ სოფლებში და არ აქვთ წვდომა საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურაზე?

საკითხის მოგვარების გზა: შევინარჩუნოთ კავშირი

- იმ ადამიანებისთვის, რომელთაც არ შეუძლიათ ყოველდღიური საქმიანობა ანარმონ მანქანის გარეშე, ნულოვანი ან დაბალი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე ინდივიდუალური სატრანსპორტო ალტერნატივების გარდა, არსებობს ავტომობილების გაზიარების შესაძლებლობაც. **მანქანების გაზიარების სქემები** კარგად მუშაობს მსოფლიოს 2000-ზე მეტ ქალაქში.²⁴ მხოლოდ გერმანიაში ეს სქემები ემსახურება დაახლოებით 2,5 მილიონ ადამიანს,²⁵ რაც უზრუნველყოფს ავტომობილით ტრანსპორტირებას მანქანის ფლობასთან დაკავშირებული ხარჯებისა და პრობლემების გარეშე. უდავოა ამ ალტერნატივის დადებითი გავლენა გარემოზე. საფრანგეთის გარემოსა და ენერჯის მართვის სააგენტოს მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ადამიანებმა, რომლებიც იყენებენ მანქანების გაზიარების აპლიკაციებს, 41 პროცენტით შეამცირეს თავიანთი ინდივიდუალური ავტომობილების გარბენი და უფრო ხშირად მოძრაობენ ავტობუსით, მატარებლით ან ფეხით. კოლამორაციული მობილობის ორგანიზაციის - “CoMoUK-ის” მიერ ჩატარებულმა კვლევამ კი აჩვენა, რომ „მანქანების კლუბის“ თითოეული მანქანა გზებს აცილებს ათ კერძო ავტომობილს.²⁶
- როდესაც საქმე ეხება **ქალაქისა და სოფლის კავშირს**, ევროპაში არის კარგად განვითარებული საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სისტემების უამრავი მაგალითი. ისინი შესაძლებელს ხდის პერიფერიის მეტროპოლისთან დაკავშირებას ალტერნატიული გზით, პირველ რიგში, რეგიონული მატარებლების ქსელებით. კონკრეტულ რეგიონში კი, სანამ ეს არ მოხდება, მოსახლეობას ინდივიდუალური ტრანსპორტის იმედი უნდა ჰქონდეს. ბოლოს და ბოლოს, რეგიონში საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურა უნდა გაუმჯობესდეს ადგილობრივი და რეგიონული მთავრობის ინფრასტრუქტურული პოლიტიკით.

- გარდა ამისა, რადგან მდგრადი მობილობის მიზანი ასევე არის ტრანსპორტის მოცულობის შემცირება, რეგიონული და ადგილობრივი განვითარების ერთ-ერთი მთავარი მიზანი არის სოფლების აღორძინება. ეს უნდა მოხდეს ბავშვთა მოვლისა და ჯანმრთელობის უკეთესი მომსახურებებით, მაღაზიებით, ადგილობრივი ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკით, რომელიც ორიენტირებულია ადგილობრივი და რეგიონული რესურსების გამოყენებაზე - აგროტურიზმზე, ადგილობრივი წარმოების საქონელზე და ა.შ. ეს პოლიტიკა გააუმჯობესებს ადამიანთა ცხოვრების ხარისხს კონკრეტულ რეგიონებში მანქანის ფლობის საჭიროებისა და დამატებითი ხარჯების გარეშე. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სახლში მუშაობამ და ტელემუშაობამ, კვირაში მინიმუმ ორი დღის განმავლობაში, შეიძლება მნიშვნელოვნად შეამციროს სამსახურში ტრანსპორტით სიარული. ამით კი შემცირდება ემისიები და ტრანსპორტირების ხარჯები მგზავრებისთვის, რომლებსაც დარჩებათ მეტი დრო და ფული დასვენებისთვის.

ნაწილი III: მდგრადი მობილობა: მნიშვნელოვანია ტრანსპორტის ხელმისაწვდომობისა და სოციალური სამართლიანობის კუთხით

საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურის ხარისხისა და წვდომის გაუმჯობესება, ყველასთვის ხელმისაწვდომ სატრანსპორტო საშუალებებში ინვესტიციების ჩადების გზით, ამცირებს სოციალურ უთანასწორობას. აქამდე **ჩვენი ქალაქის მობილობის სქემები ხშირად მუშავდებოდა მაღალი და საშუალო კლასის მგზავრების საჭიროებების შესაბამისად**, რომლებიც სამსახურში მანქანით დადიან. ეს ნიშნავს, რომ **ჩვენი საზოგადოების დიდი ნაწილის ინტერესები, მათი ცხოვრების უმეტესი დროის განმავლობაში უგულებელყოფილია**. ესენი არიან: ბავშვები, მოხუცები ან შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები, რომლებსაც არ შეუძლიათ მანქანის მართვა, მარგინალური ჯგუფები, რომლებსაც არ აქვთ მანქანის შეძენის შესაძლებლობა, მშობლები, რომლებიც საყიდლებზე მიდიან ადგილობრივ ბაზარზე, ან მეგობრები, რომლებიც ახლო სამეზობლოში ხვდებიან. როგორ მიდიან ექთნები საავადმყოფოში ღამის მორიგეობაზე? როგორ მიდის მთავარი კონსულტანტი? როგორც დაბალი, ასევე საშუალო ფენის ინტერესებში შედის კარგი, საიმედო, ხელმისაწვდომი საზოგადოებრივი ტრანსპორტი. შესაბამისად, მდგრადი მობილობის პოლიტიკა ხელს უწყობს სოციალური სამართლიანობის მაღალ დონეს ჩვენს საზოგადოებებში.

- მერებისა და ქალაქის მმართველობის ოფიციალური პირების მზარდი ჯგუფი **მდგრად ტრანსპორტს განიხილავს, როგორც საზოგადოებრივ სიკეთეს**, რომელიც აუცილებელია საზოგადოების ფუნქციონირებისთვის და ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც პოლიცია, სამედიცინო მომსახურება ან განათლება. შესაბამისად, სულ უფრო და უფრო მეტი ქალაქი ახორციელებს უფასო ან იაფი საზოგადოებრივი ტრანსპორტის

დანერგვის პოლიტიკას. ამჟამად 150-ზე მეტი ასეთი ქალაქია მსოფლიოში, უმეტესად კი ევროპაში, მათ შორის პოლონეთში, ჩეხეთის რეპუბლიკაში, ბულგარეთში, სლოვენისა და ლიეტუვაში.²⁷ ლუქსემბურგი და, ნაწილობრივ ესტონეთი, პირველი ქვეყნები არიან, რომლებმაც შემოიღეს უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტი მთელი ქვეყნის მასშტაბით. ამ ქალაქების ხელისუფლება მიიჩნევს, რომ აღნიშნული პოლიტიკა არის საუკეთესო გზა ურბანულ ტრანსპორტთან დაკავშირებული ნახშირბადის გამონაბოლქვის მნიშვნელოვნად შემცირებისა და სოციალური უთანასწორობის წინააღმდეგ ბრძოლისთვის, რადგან უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, პირველ რიგში, მნიშვნელოვნად ამცირებს საშუალო და საშუალოდაბალი კლასების ცხოვრების ხარჯებს. უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტის პოლიტიკის გზავნილი არის საერთო ხარჯების შეკვეცა. ეს კი წარმოადგენს საბოლოო არგუმენტს სკეპტიკოსებისა და ოპონენტების წინააღმდეგ, რომლებიც უპირისპირდებიან ურბანული ტრანსპორტის ამბიციურ გარემოსდაცვით პოლიტიკას, რაც მოიცავს ავტომობილებისგან თავისუფალ ზონებს, პარკირების მკაცრ შემზღვევებს, ავტობუსების ზოლებს და ა.შ.

- გერმანიის მსგავს ქვეყნებში, სოციალურ თანასწორობაში სახალხო ტრანსპორტით შეტანილი წვლილის მიუხედავად, **საავტომობილო სექტორი კვლავ იღებს არაპროპორციულად უფრო მაღალ სუბსიდიებს, ვიდრე საზოგადოებრივი ტრანსპორტი**. 2009-2019 წლებში ფედერალურმა მთავრობამ 20-ჯერ მეტი ინვესტიცია ჩადო კვლევების, ტექნოლოგიისა და მასალების ოპტიმიზაციის, ინფრასტრუქტურის და სხვა მიზნით მანქანის ტრანსპორტში, ვიდრე საზოგადოებრივ ტრანსპორტში.²⁸
- ინდივიდუალურ მანქანებზე ნაკლები დამოკიდებულება და გამოყენება ხალხს **ნაკლებად დაუცველს ხდის სანჯავის ფასების ზრდის მიმართ**, რომელზეც მხოლოდ მსოფლიო ბაზარზე ნავთობის ღირებულება კი არ მოქმედებს, არა-

მედ ნახშირორჟანგის (CO2) ფასების სისტემების განვითარებაც.

- და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, **მოქალაქეთა უმეტესობა მიესალმება მობილობის ტრანსფორმაციას** ანუ ხელმისაწვდომ და მოსახერხებელ საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე გადასვლას. ინტერესი პრაქტიკული სატრანსპორტო ალტერნატივებისადმი, რომლებიც ზრდის ყოველდღიური ცხოვრების ხარისხს, დასტურდება მაკკინსის 2018 წლის კვლევით. კვლევა აჩვენებს, რომ მსოფლიოს ათი ქალაქის მოსახლეობაში მაღალგანვითარებულმა ურბანულმა საზოგადოებრივმა ტრანსპორტმა უდიდესი კმაყოფილება გამოიწვია.²⁹ ამას კიდევ უფრო ხაზს უსვამს ის ფაქტი, რომ ნიუ-იორკში, სან-ფრანცისკოსა და სხვა მსგავს ქალაქებში მოსახლეობის თითქმის ნახევარი არ ფლობს მანქანებს, ხოლო გერმანიაში 30 პროცენტით ნაკლებ ადამიანს სურს მართვის მოწმობის აღება, ვიდრე ათი წლის წინ.³

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ ქალაქის ცენტრში პარკინგის საფასურის გაზრდა დაბალშემოსავლიან ადამიანებს უფრო აზარალებს, ვიდრე საზოგადოების შეძლებულ წევრებს?

საკითხის მოგვარების გზა: რა საჭიროა ავტომობილების მფლობელების სუბსიდირება?

- ქალაქის ცენტრში პარკინგის საფასურის ზრდის პრობლემის მდგრადი და სოციალურად სამართლიანი გადაწყვეტა არის კარგად შემუშავებული საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურა და დაბალი ან ნულოვანი ემისიის მქონე ურბანული ტრანსპორტის უფრო ფართო ვარიანტები. ისინი წარმოადგენს უფრო ხელმისაწვდომ, სწრაფ და ჯანსაღ სატრანსპორტო საშუალებებს, ვიდრე მანქანაში ჯდომა ქალაქის საცობში. პარკინგის იაფი ვარიანტები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ადამიანებისთვის გარეუბანში, ვინც მგზავრობს მიმდებარე ტერიტორიებიდან, რომლებიც აქამდე არ იყო ქალაქთან დაკავშირებული რეგი-

ონული მატარებლების ქსელით. მსგავსმა საპარკინგო ობიექტებმა უნდა უზრუნველყონ დიდი რაოდენობით ავტოსადგომები, სადაც იქნება ელექტრონული მანქანების დამტენებიც.

- გარდა ამისა, უნდა ვკითხოთ საკუთარ თავს: **რატომ უნდა გაუწიონ უმანქანო ადამიანებმა სუბსიდირება ავტომობილების მფლობელებს, როცა თვითონ გაცილებით ნაკლები ფინანსები აქვთ?** როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მანქანიანი ადამიანები უზარმაზარ საზოგადოებრივ სივრცეს იკავებენ. როგორ გაამართლებენ მის გამოყენებას სამართლიანი ფასის გადახდის გარეშე? თუ ქალაქის ცენტრში კვადრატული მეტრის საშუალო ფასი ძვირია, რატომ უნდა დაიკავოს ის ავტომობილის მდიდარმა მფლობელმა ძალიან იაფად?

მაგრამ რას იტყვი...

...ელექტროენერგიაზე ან წყალბადზე მომუშავე ავტომობილების შედარებით მაღალ ფასზე?

საკითხის მოგვარების გზა: ისინი იაფდება!

- დღეს ზოგადად ელექტრომობილების ფასი უფრო მაღალია ვიდრე ბენზინზე ან დიზელზე მომუშავე მანქანებისა. მაგრამ ეს სწრაფად იცვლება, რადგან ბატარეების ფასი ეცემა, ავტომწარმოებლები მილიარდობით ინვესტიციას დებენ ელექტრო ტრანსპორტის წარმოებაში, მკაცრდება სტანდარტები და შეზღუდვები წიაღისეული საწვავის მანქანებზე, ხოლო მთავრობები ან მწარმოებლები იწყებენ ელექტრომობილების სუბსიდირებას. **ელექტრონული ავტომობილების ალტერნატივების შეძენა უკვე შესაძლებელია თითქმის წიაღისეული საწვავის მანქანების ფასში.** 2023 წლისთვის, ან 2024-2028 წლებისთვის ნავარაუდევია ფასთა გათანაბრება ელექტრომობილებსა და ბენზინის/დიზელის ავტომობილებს შორის.³¹ გარდა ამისა, მრავალი მთავრობა, როგორც ევროპის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ, ახორციელებს ელექტრომობილობაზე გადასვლის სტიმულირებას ავტომობილების ფასების დაკლებით, გადასახადებისგან გათავისუფლებით ანდა ქალაქის

გარკვეულ უბნებში მანქანების აკრძალვებიდან გათავისუფლებით. ქალაქის საკრებულოები და საცალო ქსელები (როგორცაა IKEA) სულ უფრო ხშირად გვთავაზობენ ავტოსადგომებს, რომლებიც განკუთვნილია ელექტრომობილებისთვის და იძლევა მანქანების უფასოდ გაჩერებისა და დატენვის შესაძლებლობას. **ელექტრო მანქანების სასიცოცხლო ციკლის ხარჯები ასევე მნიშვნელოვნად დაბალია**, რადგან: ასეთი ავტომობილის „საწვავით მომარაგება“ იაფია; ის შეიცავს ნაკლებად ცვეთად ნაწილებს და ამიტომ სადაზღვევო კომპანიები ბევრად უფრო დაბალ ფასებს გვთავაზობენ ვიდრე შიდა წვის ძრავის მქონე მანქანებისთვის.

- ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი ზემოხსენებული გამოწვევა (მაგალითად, სუფთა ჰაერი, ნაკლები ხმაური და ნახშირორჟანგის გამოყოფა) შეიძლება მოგვარდეს ელექტრო ან წყალბადის მანქანებზე გადასვლით, ეს არ ეხება ყველა პრობლემას (როგორცაა საზოგადოებრივი სივრცის განაწილება და სოციალური საკითხი იმის შესახებ, თუ ვის შეუძლია მანქანის ფლობა). ამიტომ, **სოციალური და გარემოს-**

დაცვითი თვალსაზრისით, უკეთესი იქნება ურბანული მოძრაობის დაგეგმვისას პრიორიტეტი მიენიჭოს ფეხით მოსიარულეებს, ველოსიპედისტებსა და საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მგზავრებს.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ დიდ მანძილზე გადაადგილების, განსაკუთრებით ფრენის ხარჯები იზრდება და ეს მარგინალურ ჯგუფებს არახელსაყრელ პირობებს უქმნის?

საკითხის მოგვარების გზა: იარეთ მატარებლით

- აქ **უფრო გონივრული ალტერნატივა უდავოდ რკინიგზაა, რასაც ევროპა სწრაფად აფართოებს.** შვეიცარიის გაერთიანებული ბანკის (UBS) კვლევის თანახმად, ჩქაროსნული რკინიგზის ინვესტიციები მომავალი ათწლეულის განმავლობაში ყოველწლიურად ათი პროცენტით გაიზრდება, რადგან ამ ტრანსპორტზე მოთხოვნა მატულობს.³² მოთხოვნის ზრდა ასევე მოიცავს ღამის მატარებლებს, რომლებითაც ადამიანებს შეუძლი-

ათ დანიშნულების ადგილზე ჩავიდნენ დილით და დამატებით დაზოგონ სასტუმროში ღამის გათვების ხარჯებიც. ბოლო ექვსი წლის განმავლობაში ევროკავშირმა 35 მილიარდი ევროს ინვესტიცია ჩადო სარკინიგზო ინფრასტრუქტურაში, 1996 წლიდან კი გაათართოვა ჩქაროსნული სარკინიგზო ინფრასტრუქტურა მთელ ევროპაში, ტრანს-ევროპული სატრანსპორტო ქსელის (TEN-T) ფარგლებში. მიუხედავად იმისა, რომ ქსელი ჯერ კიდევ არაა დასრულებული, შესაძლებელი იქნება, მაგალითად, ცენტრალური ევროპიდან (ბრატისლავადან) პარიზში ჩასვლა დაახლოებით რვა საათში. უფრო მეტიც, ევროკავშირის 24 ქვეყანა შეთანხმდა მიზანზე, რომ მოხდეს ხანმოკლე ფრენების (300-800 კმ) სარკინიგზო კავშირებით ჩანაცვლება. ევროპის დაკავშირების ფონდის (CEF) (რომელიც, სხვა სფეროებთან ერთად, აფინანსებს ევროპის გადასვლას მდგრად მობილობაზე) ბიუჯეტი გაიზარდა 1,5 მილიარდი ევროდან 14,521 მილიარდამდე. ევროსაბჭომ 2021 წელი გამოაცხადა რკინიგზის ევროპულ წლად და გეგმავს სხვადასხვა ინიციატივას, რომ ხელი შეუწყოს სარკინიგზო მგზავრობას, როგორც მანქანის მართვის ან ფრენის ალტერნატივას.

ცალკეულმა ქვეყნებმა უკვე მიიღეს პროგრესული ზომები. მაგალითად, საფრანგეთი ავიაკომპანიას „ეარ ფრანსი“ უწევს შვიდი მილიარდი ევროს ფინანსურ დახმარებას, იმ პირობით, რომ ხანმოკლე შიდა ფრენებს ჩაანაცვლებს სახელმწიფო რკინიგზის კომპანიის (SNCF) სარკინიგზო კავშირებით.

- ამ ალტერნატიული ტრანსპორტის ნახშირბადის ნაკვალევი განუზომლად დაბალია, ვიდრე მანქანებისა და თვითმფრინავებისა. ის ქმნის ევროკავშირის ტრანსპორტის გამონაბოლქვის მხოლოდ 0,5 პროცენტს. უფრო მეტიც, ქალაქებში ერთ მგზავრზე, თითო კილომეტრზე, ენერჯის საშუალო მოხმარების მიხედვით რკინიგზა შვიდჯერ უფრო ენერგოეფექტურია, ვიდრე კერძო მანქანები.³
- ავიაცია კი, პირიქით, არის სათბურის გაზების ემისიის ყველაზე სწრაფად მზარდი წყარო. აქ 2005 წელთან შედარებით თვითმფრინავებით წარმოქმნილი ემისიები 70 პროცენტით მეტია.³⁴ მიუხედავად ხელმისაწვდომი გადამზიდავების არსებობისა, **ხალხი, რომელიც ყველაზე მეტად დაფრინავს ან მოგებას იღებს იაფი**

ფრენებიდან, არის საზოგადოების შეძლებული ფენა. სკოლის მომვლელი შეიძლება წელიწადში ერთხელ გაფრინდეს ხმელთაშუაზღვისპირეთში, მაგრამ ამ სიტუაციით ყველაზე მეტს სარგებლობენ ბიზნესმენები და ურბანული აკადემიური კლასები, რომლებიც სულ რეისების ცვლაში არიან. დაბალი შემოსავლის მქონე, საჭაერო ხაზების ქვეშ მცხოვრები ადამიანები ყველაზე მეტად ზარალდებიან ხმაურითა და ჰაერის დაბინძურებით, რომ აღარაფერი ვთქვათ მძიმე შედეგების მქონე გლობალურ დათბობაზე.³⁵ როგორც კოვიდ-19-ის კრიზისის დროს ვნახეთ, თვითმფრინავით მივლინებაში წასვლა ხშირად სრულიად ზედმეტია - დღეს საერთაშორისო შეხვედრები და ინტერაქტიული დისკუსიებიც კი მარტივად შეიძლება ჩატარდეს ინტერნეტით.

- გარდა ამისა, ის, რაც ფრენებში ხშირად გვხვდება, არის ეგზოტიკური ადგილების ნახვის, განსხვავებული კულტურის ადამიანებთან შეხვედრისა და თვალსაწიერის გაფართოების იდეა. თუმცა, საათობით ფრენის შემდეგ, რასაც ხშირად ვიღებთ, არის ერთი კვირის გატარება ჩაკეტილ საზოგადოებაში, სადაც ჩვენს გვერდით შემლონგზე ევროპულ მეზობლებთან საუბარს უფრო მეტ დროს ვუთმობთ, ვიდრე ადგილობრივ მოსახლეობასთან. ამრიგად, დღევანდელი ევროპული ქალაქების მკვიდრთათვის კიდევ უფრო „ეგზოტიკური“ იქნებოდა მეზობელი ქვეყნების სოფლის მაცხოვრებლებთან ურთიერთობა.

ნაწილი IV: მდგრადი მობილობა: სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ეკონომიკისა და პოლიტიკისათვის

ურბანული საზოგადოებების გამოწვევები იზრდება: ქალაქებში მატულობს ურბანიზაციის დონე, რადგან 2050 წლისთვის სწორედ იქ იცხოვრებს მსოფლიოს მოსახლეობის 70-80 პროცენტი,³⁶ მოსახლეობა მრავლდება, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა ძველდება (განსაკუთრებით სოფლად) და ამ ყველაფერს კლიმატის კრიზისიც ემატება. უფრო და უფრო თვალსაჩინო ხდება, რომ ტექნოლოგიური, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით, მდგრადი მობილობა წარმოადგენს ეკონომიკის წინსვლის წინაპირობას. **ეკონომიკურ უპირატესობას მოიპოვებენ ქალაქები და რეგიონები, რომლებსაც აქვთ ამბიციური გეგმები, ქმედებები და მიღწევები, გახადონ თავისი მობილობა უფრო მდგრადი გარემოსდაცვითი კუთხით.** ისინი მიიღებენ სარგებელს პროდუქტიულობის გაზრდის გზით, მაგალითად, გზებზე ნაკლები ოდენობის საცობების, ენერჯის უფრო ეფექტური მოხმარებისა და სხვა ფაქტორების ფონზე, გარდა ამისა, ამაღლებული ცხოვრების ხარისხი მოიზიდავს ადამიანურ და შემოქმედებით პოტენციალს თუ უნარებს, როგორც ეკონომიკური პროგრესის ძირითად წყაროებს.

- ქალაქებში, მეტროპოლისებსა და გარეუბნებში ავტომობილების ფართო მოხმარებით გამოწვეული **მოძრაობის შეფერხება** არა მხოლოდ მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს გარემოს, არამედ **ინვესტაციებს მილიარდობით ეკონომიკურ ზარალს (პროდუქტიულობის შემცირებას).** 2017 წელს აშშ-ს, ბრიტანეთისა და გერმანიის ეკონომიკისთვის (ერთად აღებული) ამ ზარალმა 461 მილიარდი დოლარი შეადგინა, ანუ 975 დოლარი ერთ ადამიანზე.³⁷
- წიაღისეული საწვავიდან დაბალი ან ნულოვანი ნახშირბადის მობილობაზე გადასვლა ხელს

უწყობს საზოგადოების მდგრადობას, მაგრამ ასევე ზრდის ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობას. ეს გადასვლა შედის არა მხოლოდ მთავრობისა და ზოგადად საზოგადოების, არამედ კომერციული სუბიექტების ინტერესებშიც. ამის გათვალისწინებით, **მდგრადი მობილობის პოლიტიკა უნდა მოიცავდეს კომერციულ აქტორებს, როგორც „ჭკვიანი“ მობილობის ტექნოლოგიების მთავარ ინვესტორებს, დაბალი ნახშირბადის მობილობის (ელექტრომობილების) ინფრასტრუქტურისა თუ საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გონივრული სისტემების განვითარების მთავარ ინვესტორებს.**

- საზოგადოებრივი მობილობის კარგად განვითარებული ინფრასტრუქტურა, როგორც ავტომობილების ეფექტური ალტერნატივა (საქალაქო ველოსიპედები, ელექტრონული სკუტერები, ტრანსპორტის გაზიარება და ა.შ.), **ტურისტებისთვის უფრო მიმზიდველს ხდის ქალაქს**, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობს მის ეკონომიკურ პროცესებს.
- ბოლო, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია: წიაღისეული საწვავის ტრანსპორტის გამოყენების შემცირება ჩვენს **ეკონომიკასა და ქვეყნებს ნაკლებად დამოკიდებულს გახდის** ავტოკრატულ ექსპორტიორებზე.

მაგრამ რას იტყვი...

პრობლემაზე იმის შესახებ, რომ წიაღისეული საწვავის ტრანსპორტირების შეზღუდვა შეანელებს ეკონომიკურ ზრდას, რადგან ეკონომიკა და ვაჭრობა განუყოფლად არის დაკავშირებული ტრანსპორტირებასთან?

საკითხის მოგვარების გზა: ინოვაცია და ადგილობრივი განვითარება

- სინამდვილე ეწინააღმდეგება ამ მოსაზრებას: რეალური ეკონომიკური განვითარება აჩვენებს, რომ ტექნოლოგიური გადანაცვლებები და პოლიტიკა ევროპულ, ეროვნულ და მუნიციპალურ დონეზე, რომლებიც **ემისიებზე აწესებს მკაცრ შეზღუდვებს და ახდენს დაბალი ან ნულოვანი გამონახობის მქონე მოძრა-**

ობის სუბსიდირებას, კი არ აზიანებს, არამედ ხელს უწყობს კონკურენციას, საერთაშორისო ვაჭრობასა და ზოგადად ეკონომიკას. ამ ტექნოლოგიურ გადანაცვლებებს ასევე მხარს უჭერს ევროკომისია და მრავალი ქვეყნის ეროვნული მთავრობა.

- უფრო მეტიც, მდგრადი მობილობის ერთ-ერთი მიზანია შეზღუდოს ტვირთის მუდმივად მზარდი ტრანსპორტირება. ეს არა მხოლოდ მნიშვნელოვნად შეამცირებს ემისიებს, არამედ **შექმნის უფრო მეტ პოტენციალს ადგილობრივი და რეგიონული ეკონომიკისთვის** და ხელს შეუწყობს გლობალურ სოციალურ სამართლიანობას. ეს ასევე შექმნის ზრდის ახალ შესაძლებლობებს რეგიონის ეკონომიკისთვის ან ადგილობრივი წარმოების პროდუქტებისთვის (მაგ. საკვებისთვის). ადგილობრივ პროდუქციას, მაღალი ფასის გამო, ხშირად არ აქვს შანსი კონკურენცია გაუწიოს უზარმაზარი ქარხნების ნაწარმს, რომლის მიწოდებაც ხდება შედარებით უმნიშვნელო ფასად ქვეყნის ყველა კუთხეში.
- სატვირთო თვითმფრინავები, გემები და სატვირთო მანქანები წარმოქმნიან გლობალური ნახშირბადის ნაკვალევის მნიშვნელოვან ნაწილს და, ამავე დროს, მსოფლიოში ამჟამინდელ უსამართლობას, რადგან მათში დომინირებენ უზარმაზარი მრავალეროვნული კომპანიები და ისინი დიდ მოგებას ნახულობენ. მიუხედავად ამისა, ტრანსპორტის ეს ფორმები ხშირად არ არის განხილვის თემა, რადგან „თუ ვერ ხედავ, არ ითვლება“, ხოლო ეს არის ტრანსპორტის ტიპი, რომელიც ხშირად „უხილავია“.

მაგრამ რას იტყვი...

...ის ახალი ფორმების - ელექტრონული მობილობისა და წყალბადის სუბსიდირების დასაბუთებაზე?

საკითხის მოგვარების გზა: დავაფინანსოთ მომავალი და არა წარსული

- ყველა სატრანსპორტო ტექნოლოგია სუბსიდირებულია ამა თუ იმ ფორმით. საავიაციო ნავთობზე გადასახადის არარსებობა ან დიზელის დაბალი

გადასახადი გერმანიაში მხოლოდ ორი ტიპური მაგალითია. აღარაფერს ვამბობთ გარე ხარჯებზე, განსაკუთრებით სასუნთქი გზების დაავადებების მქონე ქალაქის მოსახლეობის მკურნალობაზე, რომელსაც ანაზღაურებს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის სისტემა.

- პასუხისმგებლობის მქონე მთავრობის ძირითადი მოვალეობაა დაეხმაროს სექტორებს, მომსახურებებსა და საქმიანობებს, რომლებიც მნიშვნელოვანი და აუცილებელია საზოგადოების წინსვლისთვის ან მდგრადობისთვის (იხ. თავი 2, გვერდი 63 და თავი 6, ნაწილი 139) ამ სექტორებიდან ერთ-ერთია ელექტრომობილობა და დაბალი ან ნულოვანი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე ტრანსპორტირების სხვა რეჟიმები. მათი განვითარების გარეშე, კლიმატის მიზნები, რომელთა მიღწევაც საჭიროა გარემოსდაცვითი კრიზისის თავიდან ასაცილებლად, მხოლოდ განუხორციელებელ ოცნებებად დარჩება.
- გარდა ამისა, თუ შევადარებთ ელექტრონული მობილობისა და წიაღისეული საწვავის ინდუსტრიის სუბსიდირების ევროპაში, დიდ სხვაობას

დავინახავთ. 2017 წელს წიაღისეული საწვავის ინდუსტრიამ, მთელი თავისი დაბინძურებითა და გარემოს განადგურებით, ეროვნული მთავრობებისა და ევროკავშირისგან მიიღო პირდაპირი და არაპირდაპირი სუბსიდიები 87 მილიარდი დოლარის ოდენობით. ეს იყო 2,5-ჯერ მეტი ვიდრე 2010 წელს. ეს სუბსიდიები განკუთვნილი იყო წარმოების სექტორისთვის (პირდაპირი გადასახადები, სესხები, სახსრები, საგადასახადო პოლიტიკა, კვლევა და ა.შ.), ასევე საწვავის მოხმარებისთვის (რეგულირებული ფასები, საგადასახადო შეღავათები)..

- **2010-2017 წლებში წიაღისეული საწვავის სუბსიდიების ერთობლივი თანხა შეიძლება გამოყენებულიყო ელექტროენერჯით დატენვის 1,6 მილიონი სადგურის შესაქმნელად**, რაც ხელს შეუწყობდა ელექტრომობილების შეღწევას ბაზარზე და მნიშვნელოვნად შეამცირებდა მანქანებით ჰაერის დაბინძურებას. **ან** ის შეიძლებოდა გამოყენებულიყო **20,000 კილომეტრის ჩქაროსნული სარკინიგზო მაგისტრალების ასაგებად**, რაც შეამცირებდა მანქანებისა და თვითმფრინავების მიმოსვლას და ტრანსპორტირების ამ საშუალებებით გამოწვეულ დაბინძურებას.³

- როგორც ელექტრონული მობილობის ამჟამინდელი ევროპელი ლიდერების ნორვეგიისა ანდა ნიდერლანდების მაგალითები გვიჩვენებს, ამ დარგის ხელშეწყობი პოლიტიკა (გადასახადებისგან გათავისუფლება, სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული დასატენი სადგურების შექმნა, კვლევები, ურბანულ სატრანსპორტო ღონისძიებები, როგორცაა ავტობუსების ბილიკები ელექტრონული მოძრაობისთვის, პრივილეგირებული პარკინგი, ქალაქის გარკვეულ ადგილებზე ელექტრომობილებისთვის უფასო მოძრაობის დაშვება და ა.შ.) უკვე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს. 2019 წელს, ნორვეგიაში, ელექტრომობილების რეგისტრაციამ პირველად გადააჭარბა წვის ძრავის მანქანების რეგისტრაციას, ხოლო ელექტრონული დატენვის ქსელი თითქმის გაუტოლდა ბენზინგასამართი სადგურების ქსელს.³⁹ 2018 წლიდან ნიდერლანდებში ელექტრო მანქანების დარეგისტრირება თითქმის გაორმაგდა და ახლა ავტომობილების გაყიდვების 15 პროცენტს შეადგენს.⁴
- დასკვნის სახით, შეგვიძლია დარწმუნებით ვთქვათ, რომ ელექტრონული მობილობა გაცილებით იაფი გვიჯდება, ვიდრე წიაღისეული საწვავის. უფრო მეტიც, მობილობის აუცილებელ

ტრანსფორმაციაში შეტანილი წვლილის წყალობით (რითიც საბოლოოდ შევინარჩუნებთ ჩვენს ეკოსისტემას), **ელექტრონული მობილობის სარგებლის მნიშვნელობა გაცილებით მეტია, ვიდრე ხარჯები.**

ნაწილი V: მდგრადი მობილობა: არსებითად მნიშვნელოვანი დასაქმების სამომავლო შესაძლებლობებისთვის

ზემოთ აღწერილი მობილობის ტრანსფორმაცია გულისხმობს ახალი, მდგრადი სამუშაო ადგილების შექმნას სხვადასხვა სფეროში:

პირველ რიგში, იმისათვის, რომ ჩვენი სატრანსპორტო სისტემა გახდეს გარემოს დაცვის კუთხით მდგრადი, ქალაქებსა და ქვეყნებს მოუწევთ ინფრასტრუქტურის განახლება, რაც გულისხმობს **უზარმაზარ ინვესტიციებს**: ველობილიკებისთვის, დამუხტვის სადგურების შექმნისთვის, ახალი ავტობუსებისა და ტრამვაისთვის და ათასობით კილომეტრის რკინიგზის ლიანდაგებისთვის. ამისათვის ასევე **საჭიროა უამრავი მუშახელი** (იხ. თავი 2, ნაწილი I).

- ინდივიდუალური მობილობიდან საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე გადასვლა გააჩენს **მოთხოვნას მეტ სპეციალისტზე ლოგისტიკისა და ტრანსპორტის დარგში**. დღეს საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მასშტაბის ზრდას, რაც მოსახლეობის სურვილს წარმოადგენს, აფერხებს კვალიფიციური მძღოლების ნაკლებობა ისეთ დიდ ქალაქებშიც კი, როგორცაა ბერლინი.
- გამოსავალი გარკვეულწილად საზოგადოებრივ და ინდივიდუალურ მობილობას შორის მდებარეობს. ამ მხრივ აღსანიშნავია ტრანსპორტის გაზიარების ახალი ფორმები, რომლებიც შეიქმნა რამდენიმე წლის წინ საიჯარო სააგენტოების ახალი ბაზრის პარალელურად. **მანქანების გაზიარების სააგენტოები მხოლოდ დასაწყისი იყო**. დღეს უკვე ყვავიან სააგენტოები, რომლებიც ერთჯერადად თუ გრძელვადიანად, აქირავებენ ჩვეულებრივ, ელექტრონულ და სატვირთო ველოსიპედებს, ველოსიპედების მისაბმელებსა და ელექტრონულ სკუტერებს.⁴
- მობილობის ინდივიდუალური ნაწილის „გამწვანება“, გააჩენს **მოთხოვნას სხვადასხვა ტიპის**

ტრანსპორტზე: ელექტრო მანქანებზე, ელექტრონულ ველოსიპედებზე, ასევე ჩვეულებრივ და სატვირთო ველოსიპედებზე, რომლებიც აქამდე მზადდებოდა ხელით ინტენსიური შრომის პროცესის შედეგად ევროპის რამდენიმე ქვეყანაში. რა თქმა უნდა, სარემონტო მალაზიების **დამზარე ინდუსტრია** და სხვა სფეროები განვითარდება ამ ახალ ბაზრებთან ერთად.

- ამის მიუხედავად, ავტომობილების წარმოება მნიშვნელოვანი სექტორია ბევრ ქვეყანაში. ამასთან, მანქანების შესახებ ცოდნით და გასული საუკუნის განმავლობაში ევროპაში დაგროვებული კაპიტალით, ჩვენს მანქანათმშენებლობას შეუძლია დაენიოს ამერიკულ და აზიურ ფირმებს და **დაიკავოს წამყვანი პოზიცია ელექტრომობილების განვითარებაში. მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ახლა ვიმოქმედებთ**. თუ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში ელექტრონულ მობილობაზე გადასვლა კიდევ გადაიდება, ისინი მთლიანად დაკარგავენ მანქანათმშენებლობის ინდუსტრიის დიდ ნაწილს, რადგან მას საბოლოოდ დაჯანსაღების მსოფლიოს სხვა ქვეყნების ინოვაციური ფირმები. ელექტრონული მობილობის

ბაზრის მხრივ აზიის ან აშშ-ს ფირმები გარკვეულწილად უფრო განვითარებულია, ვიდრე ევროპული. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ევროპაში ახალი სამუშაო ადგილები არ იქმნება. სამხრეთ კორეის მთავარმა საავტომობილო ფირმამ ცოტა ხნის წინ ჩეხეთში გახსნა ახალი ავტომობილების ქარხანა 12,000 სამუშაო ადგილით, ხოლო ამერიკული კომპანია „ტესლა“ გეგმავს ქარხნის აშენებას გერმანიაში, რათა ევროპულ მომხმარებლებთან უფრო ახლოს იყოს. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, წვის ძრავის მანქანების დრო იწურება, რადგან მთელ მსოფლიოში მთავრობები ზღუდავენ მათ გამოყენებას და ხელს უწყობენ მათ ჩანაცვლებას ელექტრო მანქანებით ან მობილობის სხვა ფორმებით. სწორედ ამიტომ, „ტესლა“ თითქმის არსაიდან გაჩნდა და 2020 წელს გახდა მსოფლიოში ყველაზე მდიდარი მანქანის მწარმოებელი კომპანია.

- ელექტრომობილების ბაზარზე უკვე მაღალი კონკურენციაა. თუმცა **მდგრადი (ელექტრო ან წყალბადის) კომერციული სატრანსპორტო საშუალებების**, როგორცაა ექსპერტთაგან (რომლებიც ჰაერის მნიშვნელოვან დაბინძურებას იწვევს ქალაქებში), ან ტრაქტორების (არა მხოლოდ ეკო-ფერმების) **ბაზარი** ჯერ კიდევ ძალიან განუვითარებელია. რადგანაც ბევრ ევროპულ მწარმოებელს აქვს მნიშვნელოვანი გამოცდილება ყველანაირი კომერციული სატრანსპორტო საშუალების მშენებლობაში, მათ აქვთ მნიშვნელოვანი უპირატესობა ახალი მდგრადი ბაზრის სეგმენტზე.
- და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ავტომობილების წარმოების ინდუსტრიის თანამშრომლები ძირითადად მაღალკვალიფიციურები არიან. მათი უნარ-ჩვევები და ცოდნა არა მხოლოდ ამ ინდუსტრიისთვისაა ღირებული, არამედ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვა სექტორებშიც. **მათთვის სამომავლო პერსპექტივები არსებობს, როგორც საავტომობილო ინდუსტრიის შიგნით, ისე მის გარეთ. სინამდვილეში, კი არსებობს რისკი, რომ მომავალში ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში კვალიფიციური მუშახელის ნაკლებობა გაჩნ-**

დეს (იხილეთ თავი 3, გვერდი 70). უკვე არსებობს ნაცადი და გამოცდილი გადაწყვეტილებები, რომლებიც იძლევა სხვა სექტორში შეუფერხებლად გადასვლის გარანტიას, თუ ეს თანამშრომელს სურს. მაგალითად, გერმანიის პროფკავშირულმა ორგანიზაციამ „IG Metall“ შეიმუშავა სხვა სექტორში გადასვლასთან დაკავშირებული მოკლევადიანი სამუშაო შეთანხმება, რომლის გამოყენება საავტომობილო სექტორშიც შეიძლება. მუშები ამცირებენ სამუშაო დროს და ამავედროულად იღებენ ახალ კვალიფიკაციას. სახელფასო სხვაობა სრულ და არასრულ განაკვეთზე დასაქმებას შორის უნდა დაფაროს სახელმწიფომ (იხ. აგრეთვე თავი 2, გვერდი 55).

მაგრამ რას იტყვი...

პრობლემაზე, რომ წვის ძრავის მოხმარების შეზღუდვები ზიანს მიაყენებს ეროვნულ ეკონომიკას, სადაც მანქანათმშენებელი ქარხნები მნიშვნელოვანი დამსაქმებლები არიან?

საკითხის მოგვარების გზა: განვითაროთ ელექტრონული მობილობა - ან ახლა ან არასდროს

- ავტომობილმაცია და გაციფრულებამ უკვე ძირეულად შეცვალა მანქანის წარმოების ინდუსტრია და ეს პროცესი კვლავ გრძელდება. რადგან დღევანდელ საწარმოო ხაზზე სულ უფრო ნაკლებად რჩება ისეთი სამუშაო, რომელთა შესრულება რობოტებს არ შეუძლიათ, ხელით მომუშავე მუშებით სავსე საავტომობილო ქარხნები წარსულს ჩაბარდა (იხილეთ თავი 2, გვერდი 54). ავტომობილების წარმოების ინოვაციურ სეგმენტებში დასაქმება შეიძლება უფრო უსაფრთხო იყოს, ვიდრე წვის ძრავის სამუშაოების შესრულება. ამის მიზეზია ის, **რომ მანქანათმშენებლობისთვის ტრადიციულად გამოყენებული ნაწილების წარმოება სულ უფრო სტანდარტიზებული და ავტომატიზებული ხდება, ხოლო ელექტრონული (განსაკუთრებით, წყალბადზე დაფუძნებული) მობილობის სფეროში ჯერ კიდევ არსებობს უამრავი ტექნიკური ინოვაციის შესაძლებლობა.**

- „სუფთა მობილობაზე“ მოთხოვნა სწრაფად იზრდება, რაც ასევე განპირობებულია იმით, თუ რას ანიჭებს **მომხმარებელი უპირატესობას**. ეს დიდი ცვლილება დიდ შესაძლებლობებს გვთავაზობს. ავტომობილების წარმოება არის ძლიერი ინდუსტრია, რომელშიც დევს უდიდესი ტექნიკური ცოდნა. დასაქმების გონივრული პოლიტიკისა და ინოვაციების გამოყენებით, მას შეუძლია გაუმკლავდეს ამ დიდ გამოწვევებს და ხელი შეუწყოს მსოფლიოს უკეთეს ადგილად გადაქცევის პროცესს.
- კვლევის თანახმად, 2030 წლისთვის ნავარაუდევია, რომ გაყიდული ახალი ავტომობილების 30 პროცენტი იქნება ნულოვანი გამონახველის მქონე, დასატენი ჰიბრიდი.⁴² **ეს წარმოადგენს ერთი ტრილიონი დოლარის ღირებულების ბაზარს**. რადგან უახლოეს მომავალში ელექტრომობილები ისეთივე ხელმისაწვდომი გახდება, როგორც ჩვეულებრივი ბენზინისა და დიზელის მანქანები, ელექტრონული მანქანების წარმოებაზე გადასვლა უზარმაზარი მოგების შესაძლებლობებს ქმნის ავტომწარმოებლებისთვის.
- **მწვანე მობილობა ასევე გამოიწვევს სამართლიან ადგილობრივ განვითარებას**. იმპორტირებულ საწვავში თანხის გადახდისა და უცხოური კომპანიებისა თუ ქვეყნების დაფინანსების ნაცვლად, მწვანე მანქანის მობილობა უზრუნველყოფს ჩვენს ეკონომიკაში ფულის შენარჩუნებას. თუმცა ელექტრონული (არა წყალბადზე დაფუძნებული) მობილობის შემთხვევაში, ბატარეის შესაქმნელად საჭირო ნედლეული ჯერ-ჯერობით მაინც იმპორტის სახით შემოდის. დეცენტრალიზებულ ენერჯის სისტემაში (იხილეთ თავი 4), „სუფთა მობილობაზე“ გადასვლა ხელს შეუწყობს ადგილობრივ ენერჯო მწარმოებლებსა და ეკონომიკას.

საკითხის მოგვარების გზა: ერთ დატენვაზე ელექტრომობილების მიერ დაფარული მანძილი აღარ წარმოადგენს პრობლემას

1. პირველ რიგში, ევროპაში მკვეთრად იზრდება ელექტრომობილების დატენვის წერტილების ქსელი: დამტენი სადგურების რაოდენობა 2011 წელს იყო 4000, ხოლო 2019 წელს - 190 000-ზე მეტი (ზრდა მოხდა 4,750 პროცენტით).⁴³ რაც

მთავარია, არსებობს ევროკავშირის დაფინანსება და სხვა ფინანსური სქემები ელექტრო დამტენი სადგურების რაოდენობის გაზრდისა და, ზოგადად, ელექტრომობილობის განვითარებისათვის. ამრიგად, საქმე ეხება მხოლოდ თანხების მოზიდვისა და მენეჯმენტის შესაძლებლობებს და ადგილობრივი, რეგიონული ან ეროვნული ხელისუფლების ორგანოების წვდომას ამ სქემებზე.⁴⁴ როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, მრავალი ქსელის მაღაზია ასევე ამონტაჟებს ელექტრომანქანების დამტენებს და მომხმარებლებს იზიდავს, აძლევს რა ავტომობილის უფასოდ დატენვის საშუალებას.

2. მეორე, ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა ერთ დატენვაზე ელექტრომობილების მიერ დაფარული მანძილი.

2020 წელს ინდივიდუალური ელექტრონული ავტომობილისთვის ამ მანძილის მაქსიმალური სიგრძე იყო თითქმის 1000 კმ, ხოლო ბევრმა (დაბალტასიანმა) მანქანამ 400 კმ-ს ან მეტსაც მიაღწია - ამის შემდეგ ნებისმიერმა კარგმა მძღოლმა ყავისთვის მაინც უნდა შეისვენოს.

საზოგადოებრივ სივრცეში), კერძო საკუთრებაში არსებული ერთი ავტომობილის მეორით შეცვლა საუკეთესო გამოსავალს არ წარმოადგენს.

მაგრამ რას იტყვი...

... გარემოზე ასახულ ელექტრომობილების კვალზე?

საკითხის მოგვარების გზა: ელექტრომობილები უკეთესი გამოსავალია, მაგრამ არა საუკეთესო

- ზოგადად, ელექტრომანქანებისა და ჩვეულებრივი წვის ძრავიანი (ბენზინის ან დიზელის) მანქანების ემისიების შედარება სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებულ შედეგებს აჩვენებს. ეს დამოკიდებულია ენერჯის სხვადასხვა წყაროზე, რომელიც გამოიყენება ავტომობილის საწვავად მისი წარმოების შემდეგ. ამასთან, ფაქტი ფაქტად რჩება: ევროპის თითქმის ყველა ქვეყანაში **ელექტრომობილებს - ბატარეის წარმოებისას წარმოქმნილი არაპირდაპირი ემისიის ჩათვლით - აქვს მნიშვნელოვნად დაბალი ნახშირბადის ნაკვალევი**. სანდო კვლევებმა აჩვენა, რომ, მთელი ექსპლუატაციის პერიოდში, ელექტრო მანქანების ნახშირბადის ნაკვალევი 40 პროცენტით დაბალია ვიდრე ჩვეულებრივი დიზელის ან ბენზინის ძრავებისა. ელექტროენერჯის წარმოების მიმდინარე ტრანსფორმაციასთან ერთად, ეს სხვაობა გაიზრდება ელექტრონული მანქანების სასარგებლოდ⁴⁵ და ეს გახდება ბევრად უფრო მდგრადი არჩევანი.
- ამასთან, თუ გავითვალისწინებთ ელემენტების წარმოებაში გამოყენებულ რესურსებსა და იმას, რომ ზემოთ აღნიშნული ზოგიერთი სარგებლის გამოყენება ვერ მოხერხდა, **წვის ძრავიანი მანქანების ელექტრომობილებით ჩანაცვლება საკმარისი არ არის**. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ვხედავთ სოციალურ ფაქტორებს (ვის შეუძლია იყიდოს და ატაროს ნებისმიერი სახის კერძო მანქანა და ვინ რა ნაწილს იღებს

მაგრამ რას იტყვი...

- ...ელექტრომობილების დატენვის საჭიროებაზე - როგორ გადავიხდით ამის საფასურს?

რისკენ მივისწრაფვით?

- **მომავლის მობილობა, რომლისკენაც მივისწრაფვით, ეკოსისტემის დაშლას კი არ შეუწყობს ხელს, არამედ სინამდვილეში ჩვენს ცხოვრებას გახდის უკეთესს, საზოგადოებებს კი - სოციალურად სამართლიანს.** ეს სულაც არ არის განუხორციელებელი ოცნების სფერო. ტენდენციები და ციფრები გვიჩვენებს, რომ ჩვენი სატრანსპორტო სისტემის ტრანსფორმაცია წარმოადგენს გამოწვევას, რომლის მოსაგვარებლად დაგვჭირდება ინფრასტრუქტურის, ეკონომიკური მოდელისა და ყოველდღიური ჩვევების შეცვლა. თუმცა, ჩვენ ვცადეთ გვეჩვენებინა და დაქტებით თუ ციფრებით გაგვემყარებინა, რომ არსებობს კარგი და საუკეთესო პრაქტიკის ამოუწურავი მარაგი. ის მოიცავს ასობით და ათასობით ქალაქს, რეგიონსა და სახელმწიფოს, რაც ეკოლოგიურ ტრანსპორტზე გადასვლას სრულიად რეალურს ხდის. პოლიტიკის, ღონისძიებებისა და ინიციატივების უამრავი მაგალითი არსებობს სხვადასხვა სექტორში. ხარისხიანი საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაფართოებამ 150-ზე მეტი ქალაქში წარმოქმნა უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტის პოლიტიკა.
- ელექტრომობილობასა და სხვა ნულოვანი ან დაბალი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე ტრან-

სპორტზე სწრაფმა გადასვლამ, სხვა სარგებელთან ერთად, შექმნა **დასაქმების ახალი შესაძლებლობები**. 2000-ზე მეტი ქალაქში მანქანების გაზიარების სქემებმა მნიშვნელოვნად შეამცირა მოძრაობის გადატვირთვა ქალაქებში და მგზავრობა უფრო ხელმისაწვდომი გახდა. ევროპაში ჩქაროსნული სარკინიგზო ქსელის გაფართოება და განვითარება იძლევა ხანმოკლე ფრენების ალტერნატივას. რიგ ქალაქებში კარგად მუშაობს მულტიმოდალობის სქემები, რომლებიც ხელს უწყობს მგზავრობის სხვადასხვა რეჟიმის ინტეგრაციას ერთ მარშრუტზე. მომავლის ეს სატრანსპორტო საშუალებები და ახალი საშუალებები გვაჩვენებს, რომ გადასვლა სრულიად შესაძლებელია.

- ჩვენი სახელმძღვანელო დაეხმარება ნებისმიერს, ვინც კარგად იცნობს არსებულ მდგომარეობას და ბედავს იყოს უფრო ამბიციური, რათა ჩვენი მობილობა შეესაბამოს გარემოს საზღვრებსა თუ საჭიროებებს და შექმნას სათანადო საცხოვრებელი პირობები ჩვენი შვილებისთვის. ამისთვის მან უნდა **გაითვალისწინოს, რაც უკვე კეთდება, მიიღოს შთავაზნები ამ იდეებისგან და გამოიყენოს მსგავსი საშუალებები პრაქტიკაში.**

მაგალითები საუკეთესო პრაქტიკიდან, განმარტებები და წყაროები

მაგალითები საუკეთესო პრაქტიკიდან

მსოფლიოს 150-ზე მეტი ქალაქმა (პოლონეთის, ჩეხეთის რესპუბლიკის, ესტონეთის, სლოვენის, ბულგარეთის ჩათვლით) განახორციელა უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტის პოლიტიკა, რადგან მათი ხელისუფლების წარმომადგენლები მდგრად მგზავრობას საზოგადოებრივ სიკეთედ მიიჩნევენ

მანქანების გაზიარების სქემები მოქმედებს მსოფლიოს 2000-ზე მეტი ქალაქში, რაც ამცირებს ინდივიდუალური მანქანებით მოძრაობას, გზებს აცილებს ავტომობილების მნიშვნელოვან ნაწილს და ამცირებს ემისიებს.

ევროპის უმეტეს ქვეყნებში, წარმოებისა და გამოყენების მთლიან პერიოდში, ელექტრო მანქანები წარმოქმნის არსებითად (40%-ით) ნაკლებ გამონახობას, ვიდრე ჩვეულებრივი წვის ძრავები.

ევროკავშირში ელექტროენერჯის დამტენი სადგურების რაოდენობა ათწლეულზე ნაკლებ დროში გაიზარდა 4,750 პროცენტით.

მულტიმოდალობის სქემები ხორციელდება მრავალ ევროპულ ქალაქში, მათ შორის ბევრი მდებარეობს ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში, მაგალითად, გდანსკში, რიგაში, ვილნიუსში, როსტოკში და ა.შ.

საფრანგეთმა ავიკომპანიისთვის „ეარ ფრან-სი“ შეიმუშავა კრიზისული გეგმა და დაეხმარა შვიდი მილიარდი ევროთი იმ პირობით, რომ ხანმოკლე შიდა ფრენებს სრულად ჩაანაცვლებდა სარკინიგზო მგზავრობით.

განმარტებები

* პლატფორმა „სივითასი/ქალაქის სიცოცხლისუნარიანობა და მდგრადობა“ იძლევა მდგრადი ურბანული მობილობის 800 მაგალითს. იხილეთ <http://civitas.eu/cs>

1 იხილეთ <https://www.unece.org/environmental-policy/conventions/envlrapwelcome/cross-sectoral-linkages/air-pollution-and-health.html> (ბოლოს ნანახია თარიღით 15.07.2020).

2 <https://www.ccacoalition.org/en/resources/global-snapshot-air-pollution-related-health-impacts-transportation-sector-emissions>

3 <https://www.intelligenttransport.com/wp-content/uploads/tramwaysvsbrt.pdf>

4 <http://civitas.eu/cs>

5 <https://mobilityweek.eu/home/>

6 მობილობის ტრანსფორმაციის შედარება მსოფლიოს ქალაქების მიხედვით შეგიძლიათ იხილოთ აქ: <https://www.arcadis.com/en/global/our-perspectives/sustainable>

7 <https://theicct.org/publications/true-paris-low-emission-zone>

8 <https://etsc.eu/70-of-road-deaths-in-european-cities-are-pedestrians-cyclists-and-motorcyclists/>

9 იქვე.

10 CMOs, დაიწყო აქტიური ცხოვრება, დარჩი აქტიური 2011

11 <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20190313STO31218/co2-emissions>

12 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2.3_uitp_perchel.pdf

13 <https://www.c40.org/networks/mass-transit>

14 <https://mobilityweek.eu/eu-initiatives/>

15 <https://www.uci.org/news/2020/pop-up-bike-lanes-a-rapidly-growing-transport-solution-promp->

ted-by-coronavirus-pandemic

16 http://www.cycling-embassy.dk/wp-content/uploads/2017/07/Velo-city_handout.pdf

17 <https://www.cities-multimodal.eu/>

18 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2.3 UITP_perchel.pdf

19 <https://zeeus.eu/>, <https://www.uitp.org/>, და ა.შ

20 <https://www.mercer.com/newsroom/2019-quality-of-living-survey.html>, <https://www.arcadis.com/en/global/our-perspectives/sustainable>, <https://emerging-europe.com/news/prague-ranked-emerging-europes-smartest-city/>

21 მოძრაობა ლონდონში 1990-იან წლებში დაიწყო. დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ <https://beautifulrising.org/tool/reclaim-the-streets>

22 ეს ნაჩვენებია კარლ ჯილგის ბრწყინვალე მულტიმედიაში: <https://www.businessinsider.com/car-illustration-karl-jilg-2017-4?r=DE&IR=T>

23 <https://www.sustainabilitymatters.net.au/content/sustainability>, <https://www.blurb.com/b/9873433-the-30-minute-city>

24 <https://www.sharedmobility.news/carsharing>

25 <https://www.carsharing.de>

26 <https://www.intelligenttransport.com/transport-articles/76434/public-transport-car-sharing/>

27 <https://freepublictransport.info/city/>

28 <https://www.spiegel.de/auto/aktuell/bund-zwanzigmal-so-viel-forschungsgelder-in-kfz-wie-in-oepnv-a-1296690.html>

29 https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/Sustainability/Our%20Insights/Elements%20of%20success%20Urban%20transportation%20systems%20of%2024%20global%20cities/Urban-transportation-systems_e-versions.ashx

30 https://economictimes.indiatimes.com/industry/auto-news/how-car-ownership-is-changing-rapidly-and-irreversibly-in-india/articleshow/66296079.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst

31 <https://www.smh.com.au/national/electric-cars-will-be-price-competitive-with-petrol-by-2023-professor-20190826-p52kv2.html> <https://theicct.org/publications/update-US-2030-electric-vehicle-cost>

32 <https://www.ubs.com/global/en/investment>

33 <https://www.railjournal.com/policy/uic-uitp-unife-public-transport-post-covid-19-world/>

34 https://ec.europa.eu/clima/policies/transport/aviation_en

35 სტატისტიკისთვის - „რამდენად უსამართლოა ფრენა“, განსაკუთრებით „რამდენად ზრდის მსოფლიოში ტემპერატურას ხშირი ფრენები“, იხილეთ <https://stay-grounded.org/get-information/>

36 <http://library.fes.de/pdf-files/akademie/15802.pdf>

37 <https://www.economist.com/graphic-detail/2018/02/28/the-hidden-cost-of-congestion>

38 <https://theconversation.com/fossil-fuel-subsidies-reach-us-87-billion-in-eu-countries-and-theyre-growing-123733>

39 დამატებითი ინფორმაცია ნორვეგიის ელექტრონულ მობილობაზე გადასვლის შესახებ, იხილეთ ბმულზე <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2019/04/E-Mobility%20in%20Norway%20-%20NL%20embassy%20Oslo.pdf>

40 ზოგადად ელექტრონული მობილობის შესახებ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ https://ec.europa.eu/transport/themes/urban/vehicles/road/electric_en, <http://www.caneurope.org/publications/blogs/1278-fossil-fuel-subsidies>, <https://www.automotiveworld.com/articles/electric-vehicle-sales-a-global-snapshot-in-uncertain-times/>

41 ერთ-ერთი მაგალითია ველოსიპედის გაქირავების სერვისი „სვეპფიტსი“ (Swap-fiets), რომელიც დაარსა მეგობრების ჯგუფმა, ვინც მსურველებს გრძელვადიანი გაქირავებისთვის სთავაზობდა საშუალო ველოსიპედებს, რომლებიც გატეხვის ან მოპარვის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ იცვლებოდა. „სვეპფიტსი“ ახლა უკვე 1400-ზე მეტი თანამშრომელი ჰყავს.

42 <https://unfccc.int/news/global-car-industry-must-shift-to-low-carbon-to-survive-cdp>

43 <https://autovistagroup.com/news-and-insights/boosting-europes-ev-charging-infrastructure>

44 <https://www.electricmobilityeurope.eu/projects/>, <https://ec.europa.eu/inea/en/news-events/newsroom/bridging-funding-gap-using-eib-loans-to-help-to-deliver-electric-car-mobility>, https://wallbox.com/en_us/guide-to-ev-incentives-europe, და ა.შ.

45 <https://www.carbonbrief.org/factcheck-how-electric-vehicles-help-to-tackle-climate-change>, <https://www.isi.fraunhofer.de/content/dam/isi/dokumente/sustainability>, <http://library.fes.de/pdf-files/fes/15665.pdf>

წყაროები

ევროპის გარემოს დაცვის სააგენტო: <https://www.eea.europa.eu/themes/transport>

ევროკომისია - ენერჯეტიკისა და ტრანსპორტის გენერალური დირექტორატი (DG): https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/media/publications/doc/2009_future_of_transport_en.pdf

ევროსტატი - ენერჯეტიკის, ტრანსპორტისა და გარემოს სტატისტიკა 2019: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10165279/KS-DK-19-001-EN-N.pdf/76651a29-b817-eed4-f9f2-92bf692e1ed9>

Civitas – Cleaner and better transport in cities: <https://civitas.eu/mobility-solutions>

European Mobility Week - <https://mobilityweek.eu/home/>

Covenant of Mayors for Climate and Energy: <https://www.covenantofmayors.eu/en/>

C40 Cities - <https://www.c40.org/>

ტრანსპორტი და გარემო: <https://www.transportenvironment.org/>

ველური ბუნების მსოფლიო ფონდის მდგრადი მობილობა: https://wwf.panda.org/our_work/projects/one_planet_cities/sustainable_mobility/

ურბანული მობილობის ტრანსფორმაციული ალტერნატივები: <https://www.transformative-mobility.org/campaigns/2nd-global-urban-mobility-challenge>

Die Debatte um den Klimaschutz. Mythen, Fakten, Argumente: <http://library.fes.de/pdf-files/fes/15665.pdf>

Weiterdenken. Diskussionspapier des Landesbüros NRW der Friedrich-Ebert-Stiftung: <http://library.fes.de/pdf-files/akademie/15802.pdf>

6

ვინ წყვეტს ამბიციურ გარემოსდაცვით პოლიტიკას დემოკრატიაში?

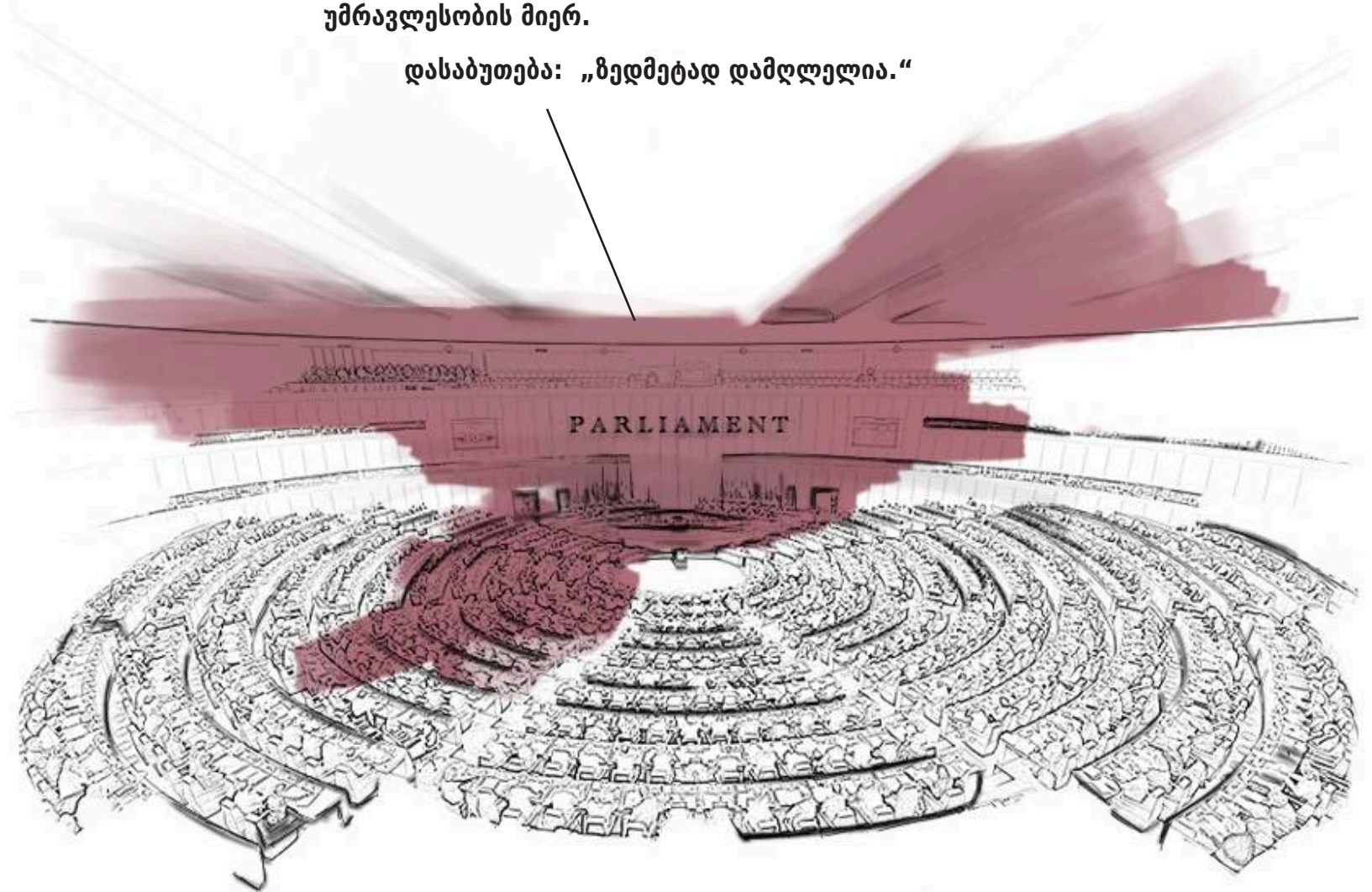
კლიმატის კრიზისის შერბილებისთვის საჭირო პოლიტიკური ინსტრუმენტები უკვე ხელმისაწვდომია. ჩვენ მხოლოდ უნდა გამოვიყენოთ ისინი. ამის ყველაზე ეფექტური გზაა სუპრანაციონალური, ეროვნული, რეგიონული და ინდივიდუალური ინსტრუმენტების ნაზავის შექმნა და განხორციელება.

პარიზის შეთანხმებისა და „2030 წლის მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის“ მიღებით, კლიმატის საერთაშორისო მართვამ მნიშვნელოვან პროგრესს მიაღწია კრიზისის შერბილების კუთხით. ამრიგად, დადგენილია საერთაშორისო ჩარჩო, რომელიც სახელმწიფოებს აწვდის ფართო სპექტრის საშუალებებსა და მექანიზმებს შემდგომი ქმედებების გასახორციელებლად. ამას უფრო დეტალურად განვიხილავთ I ნაწილში. რადგან ზოგიერთ ქვეყანაში მთავრობების მხრიდან პოლიტიკური ნება არ არსებობს, მნიშვნელოვანია,

რომ სხვა აქტორებს დავეყრდნოთ. II და III ნაწილები აღწერს სუბნაციონალურ და ინდივიდუალურ დონეზე არსებულ ინსტრუმენტებს. პროგრესული მხარეებისა და მოქალაქეების პროაქტიული მხარდაჭერა დააბალანსებს მთავრობების მიერ კლიმატის ცვლილების უგულებელყოფას. ეს კი ამ პროგრესულ აქტორებს საშუალებას მისცემს დაუკავშირდნენ ერთმანეთს და მოიპოვოს ძალაუფლება პოზიტიური ცვლილებების განსახორციელებლად.

ამრიგად, მოძრაობა „გადავარჩინოთ სამყარო კლიმატის კრიზისისგან“, უარყოფილი იქნა უმრავლესობის მიერ.

დასაბუთება: „ზედმეტად დამღლელია.“

ნაწილი I: რა ამყარებს ჩვენს არგუმენტს სახელმწიფო დონეზე?

მრავალი წლის მანძილზე **სახელმწიფო განიხილებოდა, როგორც გადამწყვეტი სუბიექტი კლიმატის ცვლილების პოლიტიკაში**. 2015 წლის სექტემბერში სწორედ ეროვნული სახელმწიფოები (ჯამში 196) შეიკრიბნენ და აიღეს ვალდებულება სიღარიბის დაძლევის, კლიმატის კრიზისის შერბილებისა და უსამართლობის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, „2030 წლის მდგრადი განვითარების დღის წესრიგისა“ და „მდგრადი განვითარების 17 მიზნის“ (SDGs) ფარგლებში. ამის შემდეგ ამ ეროვნულმა სახელმწიფოებმა მალევე მიიღეს **პარიზის შეთანხმება**, რომელიც აყალიბებს კლიმატის კრიზისის შერბილების გლობალურ ჩარჩოებს და შეთანხმდნენ, რომ შეიმუშავებდნენ საკუთარ გეგმებს „ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის“ (NDCs) შესახებ. მათი მიზანია გააერთიანონ ძალისხმევა სათბურის გაზების ემისიების შემცირებისა და კლიმატის კრიზისის მოსალოდნელ შედეგებთან შეგუებისთვის.

- ეს ვალდებულებები შეუძლებელი იქნებოდა **ისეთი საერთაშორისო ორგანიზაციების მხარდაჭერის გარეშე, როგორცაა გაერო**, რომელიც ხელს უწყობდა „მდგრადი განვითარების 17 მიზნისა“ (SDGs) და პარიზის შეთანხმების მიღებას. სხვა სუპრანაციონალურმა აქტორებმა, როგორცაა ევროკავშირი, წამყვანი როლი შეასრულეს და შეიმუშავეს: კლიმატის პოლიტიკა, აგებული პრინციპზე „არავინ გამოგვრჩევს“, და ნახშირბადდენიტრალური კონტინენტის ყოვლისშომცველი ჩარჩო, დამყარებული ევროპულ მწვანე შეთანხმებაზე.
- პარალელურად, **ევროკავშირმა**, როგორც წევრი, ასევე კანდიდატი ქვეყნებისათვის, შეიმუშავა დამხმარე საშუალებები და ინსტრუმენტები: ჰორიზონტი 2020, IPA და სხვები. ზოგიერთი ინსტრუმენტი შეიქმნა რეგიონის დეკარბონიზა-

ციის მიზნით ევროკავშირის 2050 წლის ამბიციების შესაბამისად, რომლებიც წარმოიშვა ევროპული მწვანე შეთანხმებიდან. ენერჯეტიკისა და კლიმატის კომპონენტი „ბერლინის პროცესში“, რომელიც სპეციალურად დაიწყო დასავლეთ ბალკანეთის ექვსი სახელმწიფოს ენერჯეტიკული ინტეგრაციის მხარდასაჭერად, ისევე როგორც კლიმატის ერთობლივი ინიციატივების მრავალი სხვა ფორმა, მათ შორის 2014 წელს ინიცირებული „მწვანე დღის წესრიგი“, ამ ინსტრუმენტებიდან რამდენიმეა. პროგრესის მიღწევის სხვა მნიშვნელოვანი აქტორები იყვნენ **განვითარების ბანკები**, როგორცაა მსოფლიო ბანკი და ევროპული ინვესტიციის ბანკი და სხვა საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტები, როგორცაა ევროპის განვითარებისა და რეკონსტრუქციის ბანკი. ამ უკანასკნელმა მონტენეგროს საშუალება მისცა, გამხდარიყო ერთ-ერთი ევროპული ლიდერი ენერგოსექტორის გაციფრულებაში და შეექმნა განახლებადი ენერჯის წყაროების გამოყენების პირობები (იხილეთ თავი 4, გვერდი 87).

- სტრატეგიული პარტნიორობისა და საერთაშორისო თანამშრომლობის შედეგად წარმოქმნილ დამხმარე მექანიზმებთან ერთად, **სახელმწიფო დონეზე ხელმისაწვდომია მრავალი პოლიტიკური საშუალება და ინსტრუმენტი კლიმატის ეფექტური პოლიტიკის დანერგვისა და პარიზის შეთანხმებით ნაკისრი ვალდებულებების შესასრულებლად**. დაბინძურების მნიშვნელოვნად შესამცირებლად და ამავე დროს სიღარიბის აღმოსაფხვრელად, პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიმღებმა პირებმა უნდა გამოიყენონ ეფექტური ინსტრუმენტები: ა) ინვესტიციები, ბ) ფინანსური ნახალისება, გ) რეგულაციები და დ) ახალი ნარატივები. ქვემოთ მათ შევხებით, თუმცა უფრო დეტალურად განვიხილავთ მე-7 თავში, რადგან ისინი უფრო ეფექტურად გამოიყენება დემოკრატიულ ქვეყნებში (იხილეთ თავი 7, გვერდი 155).

ა) ინვესტიციები:

- **ბევრი ადამიანი და კომპანია მზადაა შეცვალოს თავისი ქცევა, თუ შესთავაზებენ სოციალურ-ეკოლოგიურ ალტერნატივებს**. ამგვარი ალტერნატივების შეთავაზებით, სახელმწიფოს შეუძლია „უბიძგოს“ კლიმატთან თავსებადი ქცევების გადამწყვეტილებების მიღებას რეგულაციების გარეშე. მაგალითად, თუ დიდ ქალაქებსა და სოფლებს დააკავშირებს რეგულარული, პირდაპირი, მოსახერხებელი და ხელმისაწვდომი სარკინიგზო მარშრუტები, ნაკლები ადამიანი გამოიყენებს მანქანას.
- **რა თქმა უნდა, სახელმწიფომ ასევე უნდა შეისწავლოს და უზრუნველყოს, რომ ყველა საინვესტიციო გადაწყვეტილება აკმაყოფილებდეს მაღალ გარემოსდაცვით და სოციალურ სტანდარტებს** - დაწყებული მსხვილი ინფრასტრუქტურული პროექტებიდან დამთავრებული საჯარო მოსამსახურეების საოფისე მონყობილობებით - რამდენადაც, სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ გადაწყვეტილებები ემყარება სოციალურ და გარემოსდაცვით სტანდარტებს (იხილეთ თავი 5, გვერდი 124).

ბ) საგადასახადო სისტემა და ნახალისება:

- ინდივიდუალურ თუ ადგილობრივ დონეზე, კოოპერატივიდან თუ სოციალური საწარმოდან წამოსულ ინოვაციურ ინიციატივებს, რომლებიც ეხება მდგრად გადაწყვეტილებებსა და კლიმატის თავსებად ალტერნატივებს, სახელმწიფომ მხარი უნდა დაუჭიროს. სახელმწიფოს აქვს სხვადასხვა დამხმარე პოლიტიკა - ნახალისება და საგადასახადო ინსტრუმენტები, რათა მოახდინოს მის ხელთ არსებული რესურსების სამართლიანი განაწილება. ამგვარად, მას შეუძლია უზრუნველყოს სწორი გადაწყვეტილებების მიღება ამ ინიციატივების განხორციელებისას, რათა გახადოს ისინი კლიმატთან თავსებადი და საზოგადოებისთვის სასარგებლო.
- **სახელმწიფოს აქვს უფლებამოსილება და შესაძლებლობა, განსაზღვროს ეკონომიკური ზრდის ხასიათი საგადასახადო პოლიტიკის განაწილების ფუნქციის საშუალებით. ეს ისე უნდა მოხდეს, რომ სტიმული მიეცეს განვითარებას პლანეტის საზღვრებისა და სოციალური საჭიროებების შესაბამისად**. მდგრადი განვითარების მთავარი

იდეა უპირველეს ყოვლისა არის ნაკლებად პრივილეგირებულ ფენებში მოხმარების გაზრდა ეკონომიკური საქმიანობის მხარდაჭერით და ამით უთანასწორობის შემცირება. ამავდროულად, ამ განვითარების პროცესებს უნდა ჰქონდეს რაც შეიძლება მცირე ეკოლოგიური ნაკვალევი. ამისათვის პირობების შექმნა სწორედ სახელმწიფოს ევალება. მას შეუძლია დიდი გავლენა მოახდინოს იმის განსაზღვრაზე, თუ მომავალში ეკონომიკა რამდენად გაიზრდება და განვითარდება.

- პირველი, სახელმწიფოს შეუძლია დაადგინოს **ნახშირბადის გადასახადის** ადეკვატური ოდენობა, რაც მოითხოვს ნახშირბადის სამართლიან შემცირებას. მეორე, მას შეუძლია ამ ზომას დაუკავშიროს შემდეგები და ნახშირბად-ნეიტრალური წარმოების **ემისიის კვოტები, აგრეთვე ტექნოლოგიური მოთხოვნები**. სწორედ ამ მთავარ იდეას ითვალისწინებს ევროპულ მწვანე შეთანხმებაში აღნიშნული ნახშირბადის ფასების რეფორმა. ეს გულისხმობს მექანიზმების განსაზღვრის აუცილებლობას ევროკავშირში ან მის გარეთ ნახშირბადის გაჟონვის თავიდან ასაცილებლად. ნახშირბადის შემცირება მხოლოდ საწარმოო ობიექტების მარტივი გადანაწილებით არც საზოგადოებისთვისაა სამართლიანი და არც გარემოსთვისაა სასარგებლო, რადგან დაბინძურება და კლიმატის კრიზისი საზღვრებს არ ცნობს (იხილეთ თავი 2, გვერდი 56 და თავი 4, გვერდი 93).

გ) რეგულაციები:

- მიუხედავად იმისა, რომ ფასებმა შეიძლება წაახალისოს ადამიანი, ისინი ბოლომდე ვერასდროს განსაზღვრავს ქვევას. გერმანიაში ლიტრი ბენზინისთვის დაწესებული კომბინირებული გადასახადი შეადგენს 237 ევროს ერთ ტონა ნახშირორჟანგზე. ეს ყველაზე დიდი თანხაა, რაც ოდესმე ნახშირბადის გადასახადზე განხილულა. ამის მიუხედავად, გერმანელები

მაინც დადიან დიდი, ჰაერის დამაბინძურებელი მანქანებით. როგორც კოპენჰაგენში, ველოსიპედისტებში ჩატარებულმა ბოლოდროინდელმა კვლევამ აჩვენა, ამ სატრანსპორტო საშუალების არჩევისას დაბალი ფასი კი არ არის გადამწყვეტი, არამედ ის, რომ მისით მოძრაობა უფრო სწრაფი და ადვილია.¹

- რა თქმა უნდა, ქალაქმა უნდა ჩადოს ინვესტიციები „ველოსიპედის მაგისტრალებში“ ამ ინტერესების გათვალისწინების მიზნით. მაგრამ **კლიმატის კრიზისის საფრთხეში მოქცეულ ფუნდამენტურ უფლებებს დავიცავთ მხოლოდ მაშინ (ზოგიერთ შემთხვევაში), თუ რეგულაციებით შევზღუდავთ ქვევას**, რომელიც ინვესს სათბურის გაზების მაღალ ემისიებს.
- თუ გლობალური დათბობის გამო საფრთხე ემუქრება სიცოცხლის, საცხოვრებლის, საკვების, წყლისა და ჯანმრთელობის ფუნდამენტურ უფლებებს, მაშინ სავსებით სამართლიანია ავტომატის ტრალზე სიჩქარე შეიზღუდოს 100 კმ/სთ-მდე ან ავტომატის ხალხს ხანმოკლე ფრენა ბრიუსელიდან სტრასბურგამდე. ასეთი რეგულირების საფუძველი ხშირად უკვე არსებობს - მაგალითად, „სუფთა ჰაერის აქტი“ ბევრ ქვეყანაში, რომელთა შედგენაც ხელს უწყობს ავტომობილებისგან თავისუფალი ქალაქის ცენტრების ჩამოყალიბებას.
- **ეს არის კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის შემუშავების ყველაზე „სოციალური“ გზა, რადგან იგი ხელს უშლის საზოგადოების შეძლებულ წევრებს მარტივად „შეიძინონ პრივილეგიები“**, იქნება ეს ქალაქის კონკრეტულ ნაწილზე მოძრაობის გადასახადებისა და პარკინგის საფასურის გადახდით თუ ელექტრომობილების ყიდვით, რისი საშუალებაც სხვებს არ აქვთ.

დ) ნარატივები და „ახალი ნორმა“: წინსვლის გზა:

- **შეტყობინებებისა და პოლიტიკური ინსტრუმენტების საშუალებით, მთავრობის ოფიციალურმა წარმომადგენლებმა ხალხს უნდა აჩვენონ მაგალითი, რომ კლიმატ-გონივრული ქცევა არის „ახალი ნორმა“**. მათ ასევე შეუძლიათ სხვადასხვა საშუალების გამოყენება საზოგადოებრივი დისკურსის ფორმირებისთვის:
- პირველ რიგში, ეს უნდა გაკეთდეს **კლიმატის ამბიციური პოლიტიკის ერთობლივი უპირატესობების ხაზგასმით**, მაგალითად, რომ: საზოგადოებრივი სივრცე ყველასთვის უფრო ხელმისაწვდომი გახდება, ჰაერის ხარისხი გაუმჯობესდება, მოძრაობის ხმაური შემცირდება, ავტოსაგზაო შემთხვევები იკლებს, მოქალაქეებში გაიზრდება ფიზიკური აქტივობა და შედეგად - სიცოცხლის ხანგრძლივობა, მივიღებთ ცხოვრების უკეთეს ხარისხს და ა.შ.
- მეორე, მათ შეუძლიათ **შეიმუშავონ დისკურსი** და აჩვენონ, რომ კლიმატ-გონივრული ქცევა არის „ახალი ნორმა“ (იხილეთ ზემოთ). მაგალითად, მათმა საქციელმა შეიძლება გავლენა მოახდინოს ხალხის აღქმაზე შემდეგ საკითხებთან მიმართებაში: რა უნდა ჩაითვალოს ევროპაში ადამიანების მიერ ხილის მოხმარების სტანდარტად - ტაილანდში უამრავი პესტიციდით მოყვანილი მანგო თუ ადგილობრივ ხეზე ორგანულად მოყვანილი ვაშლი? უნდა განაგრძონ ნახშირზე მომუშავე ელექტროსადგურებმა „საქმიანობა ტრადიციული გზით“ მიუხედავად იმისა, რომ ევროპის ელექტროენერჯის მნიშვნელოვანი ნაწილი უკვე განახლებადი წყაროებიდან იწარმოება?
- მესამე, პოლიტიკური გადამწყვეტილების მიმდებარე პირებმა ასევე უნდა **გააფრთხილონ მოქალაქეები უმოქმედობის შედეგებზე** და თქვან სამეცნიერო სიმართლე იმ კატასტროფაზე, რომლის წინაშე ვართ. ბოლოდროინდელმა გამო-

ცდილებამ აჩვენა, რომ „სიმართლის თქმამ“ საბოლოოდ გამოიწვია ქვევის რადიკალური ცვლილებები კოვიდ-19-ის კრიზისის დროს.

- **შეჯამების სახით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სახელმწიფო მზად არის სამოქმედოდ და ამისთვის მის ხელშია ყველა აუცილებელი საშუალება და ინსტრუმენტი**.
- **ამასთან, ნეოლიბერალური დოქტრინის მზარდი პოპულარობის შესაბამისად, კონცეფციამ „სახელმწიფო - ღამის დარაჯი“ ფართო აღიარება მოიპოვა** და დიდი სკეპტიციზმი გააჩინა სახელმწიფოს მიერ შემოღებული ახალი რეგულაციებისა თუ გადასახადების მიმართ. ეს განსაკუთრებით ეხება ცენტრალური და აღმოსავლეთი (CEE), ასევე სამხრეთ-აღმოსავლეთი ევროპის (SEE) ბევრ ქვეყანას, სადაც მმართველობის გამონწვევებმა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სახელმწიფოს სრული ნგრევის გამოცდილებამ ხალხში ხელი შეუწყო ინდივიდუალური სარგებლის ცნების გავრცელებას. ეს გამოიხატება, მაგალითად, დასაქმების სფეროში გადასახადების მასობრივ გადაუხდელობაში.
- **სოციალ-დემოკრატიული თვალსაზრისით, ეს მეტად პრობლემურია, რადგან სახელმწიფომ აქტიური როლი უნდა შეასრულოს მარგინალური ჯგუფების საფრთხეებისგან (მაგალითად, კლიმატის კრიზისისგან) დაცვაში და ამის უზრუნველსაყოფად საჭიროა რეგულაციების მიღება**.
- ამიტომ, **სახელმწიფო უნდა იყოს „თვალსაჩინო ხელი“, რომელიც უზრუნველყოფს სოციალურ სამართლიანობას მის განკარგულებაში არსებული ინსტრუმენტების გამოყენებით**, როგორცაა ნახშირბადის გადასახადი, სუბსიდები და წახალისების სხვა ფორმები და იცავს თითოეული მოქალაქის სოციალურ და ეკონომიკურ კეთილდღეობას გარემოზე ზრუნვისას. კიდევ ერთხელ ვხედავთ, რომ სახელმწიფოს აღქმა ახლა უკვე იცვლება, რასაც კოვიდ-

19-ის პანდემიის საკმაოდ დრამატული მაგალითიც აჩვენებს. უმნიშვნელოვანესია სახელმწიფომ შეასრულოს უფრო აქტიური როლი და ეს უკვე განხილვის საგანია.

მაგრამ რას იტყვი...

...საზოგადოების ნაკლებად პრივილეგირებულ ნაწილზე ასახულ ნახშირბადის გადასახადის პოლიტიკის სოციალურ შედეგებზე? როგორ დავრწმუნდეთ, რომ მიდგომა „დამაბინძურებელი იხდის“ ნიშნავს ადეკვატურ კომპენსაციას და უთანასწორობის შემცირებას?

საკითხის მოგვარების გზა: სიმდიდრის გადა-ნაწილება, დაუცველების დაცვა

- სოციალური დემოკრატიის პრინციპების მიხედვით, საგადასახადო პოლიტიკის ძირითადი ფუნქციაა სიმდიდრის გადანაწილება და განვითარებაზე გავლენის მოხდენა. ნახშირბადის გადასახადის პოლიტიკის შემთხვევაში, ეს ნიშნავს ისეთი ზრდის ხელშეწყობას, რომელიც კლიმატის ცვლილებასთან მიმართებაში ნეიტრალურია და მიზნად ისახავს საზოგადოებისთვის სარგებლის მოტანას გარემოს დაცვის პროცესში. ნახშირბადის გადასახადი არის ერთ-ერთი ფისკალური ინსტრუმენტი, რომელსაც სოციალ-დემოკრატები იყენებენ, რათა ხელი შეუწყონ თანასწორობას ნახშირბადის ემისიის წინააღმდეგ სტიმულის მიცემით. ეს გადასახადი ხელს უშლის ნებისმიერს, ვინც მოისურვებს ნახშირბად-ნეიტრალური გადანაწილებებიდან თავის დაღწევა ფულით სცადოს. პოლიტიკის სხვა ინსტრუმენტებთან ერთად, როგორცაა ნახშირბად-ნეიტრალური გეგმა, რომელიც ითვალისწინებს ემისიების თანდათანობით შემცირებას გარკვეულ ვადებში, ტექნოლოგიური მოთხოვნები და სუბსიდიები, **ნახშირბადის ემისიის შესაბამისი დაბეგვრა და გვეხმარება დეკარბონიზებული საზოგადოების მშენებლობაში**. მათი საშუალებით შევძლებთ სათანადოდ დავიცვათ საზოგადოების ყველაზე გაჭირვებული და მარგი-

ნალური ჯგუფები და ამავე დროს დავიცვათ გარემო.

- დემოკრატიული გზით არჩეული მთავრობების ხელთ არსებული კიდევ ერთი ინსტრუმენტია **ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლის განაწილების კონცეფცია, რაც ხელს უწყობს სიმდიდრის გადანაწილებას** და უზრუნველყოფს მდგრად განვითარებას. ნახშირბადის გადასახადებიდან მიღებული შემოსავალი ასევე შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მწვანე ენერჯეტიკაზე გადასვლით დაზარალებულ რეგიონებსა და პირებში კვალიფიკაციის ამაღლებისთვის და სოციალური დახმარების გაზრდისთვის ან დაბალი ნახშირბადის ნაკვალევის მქონე ტექნოლოგიური ინოვაციების დასაფინანსებლად. ნახშირბადის დაბეგვრის შემდგომი ასპექტების განხილვისთვის, იხილეთ თავი 1, გვერდი 25 და თავი 2, გვერდი 56.

ნაწილი II: რა ამყარებს ჩვენს არგუმენტს სუბნაციონალურ დონეზე?

მნიშვნელოვანი პოტენციალი აქვს კიდევ ერთ ინსტრუმენტს - სუბნაციონალურ დონეზე კლიმატის კრიზისის შესარბილებლად შექმნილ გლობალურ ქსელებს:

- **„მერების შეთანხმება“** არის ევროკომისიის მიერ ინიცირებული ამბიციური ინიციატივა, რომელიც მოიცავს ადგილობრივ და რეგიონალურ ხელისუფლებას, რომლებმაც ნებაყოფლობით აიღეს პასუხისმგებლობები კლიმატისა და ენერჯო ამოცანების განვითარებასა და განხორციელებაში.
- „კლიმატის ცვლილების შედეგების დაძლევის ქსელი“ არის ალიანსი, რომელიც აერთიანებს 1700-ზე მეტ გარემოსდაცვით **არასამთავრობო ორგანიზაციას** 130-ზე მეტ ქვეყანაში. მას აქვს კარგად განვითარებული რეგიონული ქსელური ცენტრები, რომლებიც ერთობლივი ძალისხმევით მუშაობენ ატმოსფეროს დასაცავად და, ამავდროულად, მდგრადი და სამართლიანი განვითარების მისაღწევად.

- **მდგრადი მუნიციპალიტეტების ქსელები**, მაგალითად, ICLEI („ადგილობრივი მთავრობები მდგრადობისთვის“) ან LAG 21 NRW („რეგიონული სამუშაო ჯგუფის დღის წესრიგი“) აკავშირებენ ადგილობრივ მთავრობებს, რათა დაეხმარონ მათ საუკეთესო პრაქტიკის გაცვლასა და ერთობლივი ძალისხმევით კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის შემუშავებაში.
- ევროპის ბევრი ქალაქი და მუნიციპალიტეტი ერთმანეთთან დაკავშირებულია ზემოხსენებული გლობალური ინიციატივების საშუალებით, რომლებიც აერთიანებს სუბნაციონალურ აქტორებს იმ ქვეყნებიდანაც კი, სადაც დიქტატურაა დამყარებული, მაგალითად, თურქმენეთიდან. მნიშვნელოვანია, რომ სუბნაციონალურ დონეზე არსებული პოლიტიკური ინსტრუმენტები პროგრესულმა აქტორებმა გამოიყენონ მოქალაქეების დასახმარებლად იმ ქვეყნებში, სადაც მთავრობებს არ სურთ მიიღონ შესაბამისი ზომები. როგორც მე-7 თავში იქნება ნაჩვენები, ეს ყველაფერი ბევრად უფრო ეფექტიანია დემოკრატიულ კონტექსტში (იხილეთ გვერდი 155).
- მთელ მსოფლიოში ასევე პოპულარული ხდება **თემების მიერ განხორციელებული ენერჯო-პროექტები**. დღესდღეობით გარდამავალი ეკონომიკის მცირე თემებში, მაგალითად, ჩრდილოეთ მაკედონიის მაკედონსკა-კამენიცაში, თუ გერმანიის უფრო დიდ რაიონებში, როგორცაა რაინ-ჰუნსრიუკი, რომლებიც მწვანე ენერჯეტიკაზე გადასვლის პიონერებად არიან ცნობილი, სახურავებზე მზის პანელები ჩვეულებრივი მოვლენა ხდება. მაკედონსკა-კამენიცაში მაცხოვრებლებმა საკუთარ სახურავებზე დაამონტაჟეს მზის პანელები და ქსელში შევიდნენ, როგორც პროსუმერები. მათი მიზანი იყო შეემცირებინათ ემისიები და მაქსიმალურად გამოეყენებინათ მცირე მარეგულირებელი კორექტირებები, რაც სახელმწიფომ ცოტა ხნით ადრე გააკეთა. დამატებითმა დამხმარე ინსტრუმენტებმა, მათ შორის ადგილობრივი მთავრობის მიერ დაგეგმილმა სუბსიდიებმა, შეიძლება გაზარდოს ამ ინიციატი-

ვის მასშტაბები და მთელი თემი გადააქციოს მდგრადი ენერჯის მიკროსამყაროდ. რაინ-ჰუნს-რიუკის რაიონში მოსახლეობამ შექმნა პარტნიორობა ადგილობრივ კომპანიებთან. ადგილობრივმა და ეროვნულმა მთავრობებმა მოქმედი საკანონმდებლო ჩარჩო გამოიყენეს საზოგადოების საკუთრებაში არსებული ენერჯო-პროექტის შემუშავებისა და განხორციელებისთვის. ამან მათ საშუალება მისცა აქტიური როლი შეესრულებინათ სოციალური ვაპიტალის მშენებლობაში, ენერჯეტიკული სიღარიბის წინააღმდეგ ბრძოლაში, მიგრაციის შეცვლასა და სამუშაო ადგილების შექმნაში.² რა თქმა უნდა, მოქალაქეები ბევრად უფრო მეტ სარგებელს იღებენ, როდესაც ეს პროექტები ხორციელდება მიმართულებით „ქვემოდან ზემოთ“ და არა „ზემოდან ქვემოთ“ - რაც ჩანს სახელმწიფოს მიდგომაში მსგავსი პროექტების მიმართ, მაგალითად, ჩინეთში (იხილეთ, თავი 7, გვერდი 158).

- მასიური ურბანიზაციით გამოწვეული ემისიების მაღალი დონისა და, შესაბამისად, ენერჯიაზე მოთხოვნილების გაზრდის გამო, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ქალაქებთან მუშაობას კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ეფექტიანი ქმედებების კუთხით. სავარაუდოდ, 2050

წლისთვის დედამიწის მოსახლეობის ორი მესამედი ქალაქებში იცხოვრებს (იხილეთ მე-5 თავი, 122 გვერდი). ამ ტენდენციებზე სათანადო რეაგირებისთვის, ბევრ ქალაქში უკვე ახორციელებენ ნახშირბად-ნეიტრალური განვითარების პოლიტიკას. ეს ხდება ენერჯოეფექტური სტრატეგიების გამოყენებით, მწვანე სამუშაოების პოპულარიზაციით და ნახშირბადისგან თავისუფალი მობილობის სქემების მხარდაჭერით, რაც იწვევს ეკონომიკურ მდგრადობას და აუმჯობესებს მოსახლეობის ჯანმრთელობასა და ცხოვრების ხარისხს. მხოლოდ ბოლო ათწლეულის განმავლობაში ჩვენ ვნახეთ როგორ გახდნენ ევროპის მსხვილი ქალაქები, როგორცაა ჰამბურგი და კოპენჰაგენი, ისევე როგორც პატარა ქალაქები - ხორვატიის კოპრივნიცა და კრკი, ლიდერები კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის შემუშავებაში. ისინი გადავიდნენ უნახშირბადო საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე და ხელი შეუწყვეს საკვებისა და ენერჯის ალტერნატიული წარმოების სისტემებს. გარდა იმისა, რომ გაეროს 2030 წლის დღის წესრიგი და აქტიური მოქალაქეების კომპანიები მხარს უჭერენ „**გლობალურ-ადგილობრივ მიდგომას (გლობალური მიზნები, ადგილობრივი გადაწყვეტილებები)**“ „მდგრადი

განვითარების 17 მიზნის“ (SDGs) განხორციელების პროცესში, ეს ქალაქები ოსტატურად და წარმატებით აერთიანებენ მდგრად გადაწყვეტილებებს ეროვნულ კანონმდებლობაში. ეს კიდევ უფრო აძლიერებს მათ როლსა და უფლებამოსილებას საერთაშორისო დონეზე. ამ ძალას სახელმწიფო იყენებს ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის (NDCs) გასაზრდელად, მდგრადი ქალაქებისა და მუნიციპალიტეტების ქსელის შესაქმნელად, უფრო მჭიდრო თანამშრომლობის ხელშესაწყობად და დადებითი მაგალითების გამეორების მიზნით.

- საზოგადოებრივ კომუნალურ კომპანიებთან და **ენერჯო-პროექტებთან ერთად, ენერჯო-კოოპერატივები მნიშვნელოვნად უწყობენ ხელს ენერჯეტიკის ნახშირბად-ნეიტრალურ განვითარებაზე გადასვლას** და ეს პროცესები ემთხვევა სხვადასხვა ქვეყნის დამხმარე სქემების შემუშავებას.³ ეკონომიკური ორგანიზაციის ეს ადგილობრივი ერთეულები ორიენტირებულია საზოგადოებრივ ინტერესებზე, როგორცაა გარემოზე დაბალი ზემოქმედება და ყველასთვის ხელმისაწვდომი ენერჯია, რომელიც ერთდროულად ენერჯეტიკისა და შემოსავლის წყაროა. აღნიშნულ ერთეულებს მართავენ მოქალაქეები. 1995 წელს ახალგაზრდა ინჟინრის მიერ ადგილობრივი საზოგადოების მხარდაჭერით ჩატარებული ფელდჰაიმის ენერჯეტიკული ექსპერიმენტი ერთერთი წარმატებული ეტაპია ენერჯოსექტორში. მასში განხორციელდა კოოპერატიული ფორმატი, რომლის საშუალებითაც გარემო ნარჩუნდება, ხოლო ადგილობრივი მოსახლეობა იღებს შემოსავალს. დამატებითი სარგებელია ელექტროენერჯისა და გათბობის მისაღები ფასები, ისევე როგორც ბერლინის სამხრეთ-დასავლეთით ამ პატარა თემში შექმნილი სამუშაო ადგილები. დღეს, ფელდჰაიმი არის ძალიან პოპულარული ენერჯოკოოპერატივი, რომელსაც ხალხი მთელი მსოფლიოდან სტუმრობს. ეს აჩვენებს, რომ ყველასთვის მდგრადი და ხელმისაწვდომი ენერჯის უზრუნველყოფაში საზოგადოების ჩართულობასა

და ხელსაყრელ საკანონმდებლო ბაზას სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება. დემოკრატიულ ქვეყნებში ენერჯოკოოპერატივების მეტი დადებითი მაგალითისთვის, იხილეთ თავი 7 (გვერდი 157).

მაგრამ რას იტყვი...

...კოოპერატივებზე არსებულ არასწორ წარმოდგენებზე? ისინი გააჩინა მე-19 საუკუნის დასაწყისში კოოპერატივებში განვითარებულმა მოვლენებმა, ასევე იმ ფაქტმა, რომ მრავალი მათგანი ჯერ კიდევ პასიურია და კორუფციის კვების გარდა არაფერს აკეთებს.

საკითხის მოგვარების გზა: ბიზნესის დემოკრატიული მოდელი

- მიუხედავად იმისა, რომ კოოპერატივები წარმოადგენდნენ მიწოდების საბოლოო წყაროს, ახორციელებდნენ მომსახურებას და აბალანსებდნენ ფასებს ომის, წყალდიდობისა თუ გვალვის დროს, არასწორი წარმოდგენები მათ შესახებ თაობიდან თაობას გადაეცემოდა. **კაპიტალის ყველა სხვა ფორმასთან მიმართებაში ვხედავთ ფინანსურ მარცხსა და კორპორაციულ თაღლითობებს, თუმცა, მათგან განსხვავებით, კოოპერატივებს სრულიად დაუსაბუთებლად აკრიტიკებენ.** ჩანანერებიდან ჩანს, რომ ზოგიერთი კოოპერატივი დაიხურა ცუდი მმართველობისა და კორუფციის გამო, როცა მმართველი საბჭო იყო არაეფექტური და ანგარიშვალდებულება არ არსებობდა. მაგრამ ასეთი ქცევისგან არც საჯარო და კერძო ორგანიზაციები არიან დაცული. კოოპერატივების იდეა არის წევრებისთვის შექმნას დახმარების, ურთიერთპასუხისმგებლობის, თანასწორობისა და სამართლიანობის პლატფორმა, ასევე, დაეხმაროს ფართო საზოგადოებას. მათ შეუძლიათ შეიტანონ სინათლე იმ სიბნელეში, რომელშიც საზოგადოების მარგინალური და გაჭირვებული ჯგუფები ცხოვრობენ. მაგალითად, ისინი ასეთ ოჯახებსა და ბავშვებს ეხმარებიან ფინანსურად

და მომსახურებას უწევენ განათლებისა და ჯან-მრთელობის კუთხით.

- **კოოპერატივი არის დემოკრატიულად ორგანიზებული ეკონომიკური საქმიანობის ყველაზე მნიშვნელოვანი ფორმა. ამავე დროულად, ის არის ბიზნესის წარმოების ყველაზე დემოკრატიული გზა. სწორედ ამიტომ სოციალ-დემოკრატები ხშირად ხელს უწყობენ კოოპერატივების შექმნას.**

მათ დიდი სარგებელი მოაქვთ, როდესაც კლიმატის ცლილებების შედეგების დაძლევის გზით გვეხმარებიან ჩვენ და ჩვენს ოჯახებს და იცავენ ბუნებრივ გარემოს. ამიტომ სახელმწიფომ მხარი უნდა დაუჭიროს ეკონომიკური საქმიანობის ამ დემოკრატიულ ფორმებს, სადაც უფლებამოსილება წარმოიშვება ბევრის განვევრიანებით და მხოლოდ რამოდენიმე ადამიანისთვის არ იქნება ხელმისაწვდომი. ხელსაყრელი საგადასახადო რეჟიმი და სუბსიდიები ენერგოკოოპერატივებისთვის უზრუნველყოფს სამართლიან კონკურენციას ბაზარზე, მათი წევრებისა და ფართო საზოგადოებისთვის - უსაფრთხო მიწოდებასა და სტაბილურ ფასებს, ამავედროულად, იცავს გარემოს.

III ნაწილი: რა ამყარებს ჩვენს არგუმენტს ინდივიდუალურ დონეზე?

როგორც ათასი მილის მოგზაურობა იწყება ერთი ნაბიჯით, ასევე უსაზღვროა ინდივიდუალური გზების რაოდენობა კლიმატის კრიზისის შერბილებაში. ჩვენზე და მოკიდებული, რომ არ წავიდეთ სამსახურში მანქანით, ავტოფარეხიდან დაჟანგული ველოსიპედი გამოვიტანოთ და შევიდეთ ნახშირბადისგან თავისუფალ სამყაროში. რა თქმა უნდა, ჯანმრთელობის მხრივაც უამრავ სარგებელს მივიღებთ.

- როდესაც საქმე ეხება ინდივიდუალურ დონეზე მოქმედებას, მსგავსი ინდივიდუალური ქცევითი ცვლილებების პარალელურად, ასევე მნიშვნელოვანია კოლექტიურ ქმედებებში მონაწილეობა და საზოგადოების ჩართულობის დემონსტრირება. **მთელ მსოფლიოში მკვეთრად გაიზარდა იმ ადამიანების რაოდენობა, რომლებიც მონაწილეობენ კლიმატის ცვლილებების შედეგების დაძლევის ღონისძიებებში**, მაგალითად, ორგანიზაციის - „პარასკევი მომავლისთვის“ აქციებში. 2019 წელს ნამდვილი პიკი იყო, როდესაც 166 ქვეყანაში 1,160,000 ადამიანი ქუჩაში გამოვიდა კლიმატის ცვლილებების შედეგების დაძლევის მოთხოვნით.⁴
- **კლიმატის ცვლილებების შედეგების დაძლევის გლობალური მხარდაჭერა** არც კოვიდ-19-ის პანდემიის დროს დაეცა. მსოფლიო კვლევაში მონაწილეთა 71 პროცენტმა თქვა, რომ გლობალური დათბობა ისეთივე სერიოზული პრობლემაა, როგორც კოვიდ-19-ის კრიზისი. საინტერესოა, რომ ამ განცხადებას ყველაზე დიდი მხარდაჭერა საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყნებში აღმოაჩნდა და არა დასავლეთში.⁵
- **2019 წელს ევროკავშირის მოქალაქეებში ამბიციური კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის მხარდაჭერამ ახალ რეკორდულ მაჩვენებელს მიაღწია:**⁶ ევროკავშირის მოქალაქეთა

92 პროცენტს სურს 2050 წლისთვის ევროკავშირი გახდეს კლიმატ-ნეიტრალური. ეს შეესაბამება იმ ფაქტს, რომ ევროკავშირის მოქალაქეთა 93 პროცენტისთვის კლიმატის კრიზისი „სერიოზული“ პრობლემაა, ხოლო 79%-ისთვის - „ძალიან სერიოზული“. ახლა კი, მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ, ევროპელთა უმრავლესობას - 58 პროცენტს სურს, რომ 2030 წლისთვის ევროკავშირის ქვეყნებმა შეამცირონ თავიანთი ნახშირბადის ემისიები ისე, რომ არ გადააჭარბონ ზღვრულად დასაშვებ ლიმიტს.⁷ გამოკითხულთა უმეტესობა თვლის, რომ კლიმატის კრიზისის წინააღმდეგ ბრძოლაში მთავრობამ უნდა აიღოს ძირითადი პასუხისმგებლობა, შემდეგ ევროკავშირმა, ადგილობრივ მთავრობებმა, ბიზნესმა და ბოლოს, რა თქმა უნდა, საზოგადოების ცალკეულმა წევრმა (მისთვის ხელმისაწვდომი არჩევანის საშუალებით).⁸

- კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, რომ ევროკავშირის მოქალაქეთა 93 პროცენტი ცვლის თავის ქცევას და უკვე განახორციელა მინიმუმ ერთი კონკრეტული ღონისძიება კლიმატის კრიზისთან

საბრძოლველად. 2019 წლის გაზაფხულისთვის ეს რიცხვები გაიზარდა ევროკავშირის მასშტაბით, ანუ ჯერ კიდევ მანამდე, სანამ მასობრივი დემონსტრაციებისა და მოქალაქეთა ფართო მოძრაობები პიკს მიაღწევდა იმავე წლის ზაფხულსა და შემოდგომაზე.

- ამ ფართო მხარდაჭერასა და ქცევის შეცვლისთვის მზადყოფნას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს: მხოლოდ მთავრობა ვერ გადაწყვეტს კლიმატის ცვლილების პოლიტიკას, განსხვავებით ძირითადი პოლიტიკური გადაწყვეტილებებისგან,

რამ აქვს დადებითი გარემოსდაცვითი შედეგი. მაგალითად, ასეთი მოთხოვნებია: მეტი საფეხმავლო ზონა ქალაქებში, დასასვენებელი სივრცის შექმნა და სამუშაო დროის შემცირება ოთხდღიან სამუშაო კვირამდე.⁹

- ამგვარი ზომებისადმი მზარდი მხარდაჭერა ასევე მიუთითებს აზროვნების ცვლაზე: **ახლა ბევრი ადამიანისთვის ცხოვრების ხარისხი უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე დაგროვებული ნივთების რაოდენობა.** მატერიალურ სიმდიდრეზე უფრო ფასეულია: მეგობრებთან და

მაგალითად, როგორც იარაღის კონტროლის ხელშეკრულება ან თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმება. ეს პოლიტიკა პრაქტიკაში ინდივიდუალურმა აქტორებმა უნდა განახორციელონ. სინამდვილეში, ეს ეხება მდგრადი ქცევის სოციალური ნორმების შეცვლას, რათა მოქალაქეთა ფართო მასებმა კლიმატ თავსებადი ზომები ინდივიდუალურ დონეზე მიიღონ.

- უფრო კარგი ამბავი ის არის, რომ **ხალხში იზრდება მოთხოვნა იმ ზომების მიღებაზე, რომლებიც პირდაპირ კავშირში არ არის კლიმატის ამბიციურ პოლიტიკასთან, მაგ-**

ოჯახთან საკმარისი დროის გატარება, საზოგადოებისთვის რამე „ღირებულის“ გაკეთება (იქნება ეს მეზობლების დახმარება თუ მოხალისედ მუშაობა) და საცხოვრებელი გარემოს დაფასება. ხალხი აცნობიერებს, რომ აზრი არ აქვს პირადი შემოსავლის ნაწილი დახარჯო კლიმატის ცვლილების ამგვარად შერბილებაზე: ჰაერის დაბინძურებასთან გასამკლავებლად იყიდო პირბადეები და ჰაერის ფილტრები, ხოლო ჩამოსხმული წყალი და წყლის ფილტრები - ონკანის ბინძური წყლის გამო.

- **კლიმატგონივრული ქცევა პროგრესირებს და ბევრ საზოგადოებაში ხდება მოქალაქეთა ზოგადი ქცევის განმსაზღვრელი ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორი.** წარსულში სტატუსის სიმბოლო შეიძლება ყოფილიყო დიდი მანქანის ფლობა, ყოველდღე ხორცის ჭამა ან, ახალგაზრდების შემთხვევაში, ბარსელონაში გაფრენა შაბათკვირის გასატარებლად. დღეს კი ბევრი მოქალაქე (იმავე პრივილეგირებული ჯგუფებიდან) ამის ნაცვლად აირჩევდა მანქანების გაზიარებას, ვეგეტარიანული/ვეგანური ცხოვრების წესს და დასასვენებლად მატარებლით გაემგზავრებოდა. ტერმინი „ფრენა სირცხვილია“, რომელიც ამჟამად ძალიან გავრცელებულია, კარგად ასახავს ამ აშკარა ცვლილებას: **ახლა სოციალურ ჯილდოსთან გარემოსთან საზიანო ქცევა კი არ ასოცირდება, არამედ - გარემოსთან თავსებადი.** ეს ცვლა მხოლოდ რამდენიმე წელში მოხდა.

- გამომხსენებელია იმის დანახვა, რომ ამდენი ადამიანი დამოუკიდებლად გადადის ცხოვრების ახალ წესზე. ამასთან, უფრო მეტი გავლენის მოსახდენად, **მნიშვნელოვანია ცხოვრების ყველა სფეროში სოციო-ეკოლოგიური გადაწყვეტილებების, როგორც „ახალი ნორმის“ მიღება და პოპულარიზაცია.** ეკოლოგიურად სუფთა საკვები (ორგანული, რეგიონული, ვეგეტარიანული/ვეგანური, შეუფუთავი) ხელმისაწვდომი გახდა ევროპის უმეტეს ქვეყნებში და სხვა მდგრადი საქონლის ბაზარიც ზრდას იწყებს (საყოფაცხოვრებო ნივთები, ტანსაცმელი, კოსმეტიკური საშუალებები). დაიწყო მობილობის ცვლა (ახალი აქცენტი ველოსიპედებზე/სატვირთო ველოსიპედებზე, საზოგადოებრივ ტრანსპორტსა და მატარებლებზე) და თემები უკვე მხარს უჭერენ კლიმატგონივრულ „ენერჯეტიკულ მოქალაქეობას“, მდგრად მშენებლობას და სათემო მეზობლების პროექტებს. ამ ინიციატივების გასაფართოებლად კიდევ ბევრის გაკეთებაა შესაძლებელი. ზოგიერთ სფეროში სოციო-ეკოლოგიური ალტერნატივები ძალიან მცირედ

არის წარმოდგენილი (მაგალითად, მწვანე ბანკები, ობლიგაციები და დაზღვევები ან ელექტრონული მონეობილობები).

- და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, კოვიდ-19-ის კრიზისის დროს ჩვენ ვნახეთ, **რომ საზოგადოებები ძალიან მოქნილია და მოქალაქეთა უმრავლესობას შეუძლია ახალი წესების სწრაფად მიღება.** თუ რამდენიმე კვირის განმავლობაში არასასიამოვნო და უხერხული სოციალური დისტანცირება და ნიღბების ტარება შეიძლება გახდეს „ახალი ნორმა“, რატომ არ შეგვიძლია ველოსიპედით გავიაროთ მანქანებისგან თავისუფალი ქალაქის ცენტრი და საზოგადოებრივ ბაღში მივიდეთ, სადაც მეგობრებთან და ოჯახის წევრებთან ერთად დავტყუებით მზიანი პარასკევით სამსახურიდან შორს? კარგია, რომ ამგვარ ცვლილებებს ხშირად ისეთი მზარდი ეფექტი აქვს, როგორც დაგორებულ თოვლის გუნდას: **ხალხი ბაძავს სხვების, განსაკუთრებით მეზობლების ან მეგობრების ჩვევებს, როდესაც ეს ჩვევები სოციალურად აღიარებულია.** საბოლოო ჯამში, რადგან უფრო და უფრო მეტი ადამიანი იყენებს მატარებლებს მანქანების ნაცვლად, ან ხდება ვეგეტარიანელი, ისინი დაამკვიდრებენ მდგრად სოციალურ ნორმებს. ეს კიდევ უფრო მეტ მიმდევარს გააჩენს და წარმოქმნის უფრო მწვანე მომავლისკენ აღმავალ სპირალს.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ საზოგადოების ნაკლებად პრივილეგირებულ ნაწილს არ ექნება კლიმატთან თავსებადი პროდუქტების (როგორცაა ორგანული საკვები, ელექტრონული მანქანები, მზის პანელები საკუთარი სახლებისთვის) და ა.შ. შექმნის საშუალება?

საკითხის მოგვარების გზა: ეკოლოგიური მოხმარება უფრო იაფია

სოციო-ეკოლოგიური მოხმარება და ქცევა ყველასთვის უნდა იყოს შესაძლებელი. ამის უზრუნველსაყოფად ოთხი გზა არსებობს - აქედან ზოგის

განხორციელება ინდივიდუალურადაა შესაძლებელი, სხვებისთვის კი მეტი მხარდაჭერაა საჭირო:

1. უპირველეს ყოვლისა, **ნაკლები მოხმარება ნაკლებ დანახარჯებს იწვევს.** კვების ჩვევების მხრივ, ასევე ჯანსაღია ნაკლები ხორცისა და რძის პროდუქტების მიღება. ხარჯების დაზოგვის მიზნით, ბევრი ქარხნული საქონლის მიწოდება უნდა მოხდეს გაქირავების გზით, ასეთებია ელექტრობურდები ან საკვრავი მანქანები, რომლებიც წელიწადში, როგორც წესი, გამოიყენება მხოლოდ რამდენიმე წუთის განმავლობაში, ან სატვირთო ველოსიპედები.
2. მეორე, **გრძელვადიანი და შეკეთებას დაქვემდებარებული პროდუქტები უფრო იაფია**, ვიდრე უიაფესი მაისურები, ასევე, სმარტფონები და სარეცხი მანქანები, რომლებსაც ვერ შეაკეთებთ და მუშაობას წყვეტს საგარანტიო პერიოდის გასვლისთანავე. რა თქმა უნდა, ერთ ადამიანს ძალიან არ ჰყოფნის ამ ცვლილების ხელშესაწყობად: თემებმა უნდა შემოგვთავაზონ ხელმისაწვდომი იჯარა „სარემონტო სახელოსნოებისთვის“ და ძალაში უნდა შევიდეს ეკოდიზაინის დირექტივები, რომელთა მიხედვითაც შესაძლებელი იქნება პროდუქციის შეკეთება. ეროვნული ან ევროპული საკანონმდებლო ჩარჩო („შეკეთების უფლება“) ასევე ხელს შეუწყობს მდგრადი მოხმარების ვარიანტებსა და ხელმისაწვდომობას.
3. მესამე, ონლაინ და ოფლაინ **მეორეული პროდუქტის მაღაზიები გვთავაზობენ დამოგვის მდგრად ალტერნატივებს**, განსაკუთრებით ისეთი საქონლისთვის, რომელიც მხოლოდ რამდენიმე თვის განმავლობაში გამოიყენება (მაგალითად, საბავშვო ტანსაცმელი).
4. მეოთხე, **ეკო-პროდუქტების სუბსიდიები უნდა შეფასდეს მათი გადანაწილების ეფექტის მიხედვით**: მზის ფოტოელექტრონულ ენერჯიაზე დანესებული ტარიფებით მხოლოდ სახლის მეპატრონეები ნახავენ სარგე-

ბელს? ყველას შეუძლია შეუერთდეს კოოპერატივს, რომელიც ინვესტიციას დებს განახლებადი ენერჯიის წყაროებში ან გამოიყენოს განახლებადი ენერჯია დამქირავებლებისთვის? სად ჯობია ჩავდეთ სუბსიდიები: ელექტრო მანქანებში, რომლებიც ოდნავ დაბალ ფასადაც კი მხოლოდ უმცირესობისთვის არის ხელმისაწვდომი თუ მატარებლებსა და (სატვირთო) ველოსიპედებში?

ხშირ შემთხვევაში, სოციალურად ყველაზე სამართლიანი გამოსავალია ის, რაც ხელს შეუწყობს კლიმატის კრიზისის უკეთესად შეზღუდვას.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ არგუმენტზე, რომ მოხმარების შეზღუდვის შესახებ ყველაზე მეტად საუბრობენ მდიდარი ქვეყნების ის მოქალაქეები, რომელთაც უკვე ყველაფერი აქვთ და ახლა სურთ ხელი შეუშალონ სხვებს მოხმარების იგივე წესებით ცხოვრებაში?

საკითხის მოგვარების გზა: გლობალური სამხრეთის დისკურსი

- სოციო-ეკოლოგიური ცხოვრების წესის შეცვლა არ ნიშნავს განვითარებას, რომელიც მხოლოდ

მდიდარი ინდუსტრიული ქვეყნებისთვისაა შესაძლებელი. სინამდვილეში, დასავლეთში მრავალი დისკურსი ემყარება განვითარების ალტერნატიული გზების კონცეფციებს, რომლებიც მოდის გლობალური სამხრეთიდან. ასეთი კონცეფციებია „ბუენ ვივირი“ (»Buen Vivir«) ანდებიდან და „უბუნტუ“ (»Ubuntu«) სამხრეთ აფრიკიდან.¹⁰ მთელ მსოფლიოში, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს ძალიან ანუხებთ, რომ როგორც თვითონ, ისე მომავალი თაობები მემკვიდრეობით მიიღებენ საცხოვრებლად უვარგის პლანეტას. ეს მათ უბიძგებს ეძიონ მდგრადი ალტერნატივები. საბოლოო ჯამში, **ჩვენ ვერაფერს მივიღებთ, თუკი მსოფლიოს შეზღუდული რაოდენობის მდიდარ მოქალაქეებს მაქსიმალური მოხმარების შესაძლებლობას მივცემთ.**¹¹ ამის ნაცვლად, ჩვენ უნდა ვიზრუნოთ საზოგადოების ყველა წევრისთვის, ჩვენი შვილებისა და შვილიშვილებისთვის კარგი ცხოვრების შექმნაზე.

- მდგრადი ეკონომიკა ასევე წარმოქმნის ახალ მომსახურებებს, პროდუქტებსა და ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობებს - „ძველი“ ეკონომიკის უარყოფითი შედეგების გარეშე. თუ ქვეყნები გადანყვეტენ გააგრძელონ მოხმარებისა და წარმოების ძველი მოდელების გამოყენება, ისინი დაკარგავენ კონკურენტუნარიანობას და შეამცირებენ ცხოვრების დონისა და ხარისხის გაუმჯობესების შანსებს.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ სოციალურ შედეგებზე, რომლებიც შეიძლება მოიტანოს კლიმატის კრიზისის შეზღუდვასა და მსოფლიო ეკონომიკისთვის გარემოს შენარჩუნებაზე გაცეთებულმა ინდივიდუალურმა არჩევანმა?

საკითხის მოგვარების გზა: გლობალური ვაჭრობის გადამისამართება

- ინდივიდუალური არჩევანის შეცვლა აუცილებლად მოახდენს გავლენას გლობალურ ეკონომიკაზე. მართალია, მთავარი პლანეტის გადარჩენაა, მაგრამ შეიძლება არსებობდეს არასასურვე-

ლი შედეგებიც. მაგალითად, კენიის ყვავილების ინდუსტრიაში სამუშაო ადგილები გაუქმდა, რაც გამოიწვია დიდ ბრიტანეთში ადგილობრივად მოყვანილი ყვავილების პოპულარიზაციამ. არასდროს ყოფილა სადავო, რომ კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა კომპლექსურია. ამის გამო, შეიძლება წარმოიშვას მსგავსი გამოწვევები, როდესაც ხდება ინკლუზიური, ყველა თაობისა და რეგიონისთვის სამართლიანი პოლიტიკის შემუშავება. საჭიროა განვითარების ალტერნატიული გადანყვეტილებები, რომლებიც უზრუნველყოფს სოციალური და გარემოსდაცვითი სტანდარტების დაცვას. ეს ბიზნეს კომპანიებს ხელს შეუშლის თავიანთი ეკოლოგიური ნაკვალევი ეროვნული ეკონომიკისგან შორს გადაიტანონ და, ამავდროულად, ისარგებლონ იაფი მუშახელით.¹²

- გარდა ზემოთ მოყვანილი ყვავილების მაგალითისა, რატომ უნდა გაიტანონ კენიელებმა ხილი და ბოსტნეული დიდ ბრიტანეთში ან სხვაგან, როდესაც კენიის მთავრობამ ახლაახან საგანგებო მდგომარეობა გამოაცხადა საკვების ნაკლებობის გამო? როგორც კოვიდ-19-მა კიდევ ერთხელ დაგვანახა, **ჩვენ მივედით იმ წერტილამდე, როდესაც შიდა წარმოება უნდა მოვარგოთ შიდა მოთხოვნას** და შევქმნათ უფრო მდგრადი ადგილობრივი თემები, ნაცვლად იმისა, რომ უბრალოდ გავაგრძელოთ გლობალიზაციის გზა. ამ გზას ყველასთვის თანაბარი სიკეთე არ მოაქვს, უფრო მეტიც, ის დასაქმების უფლებას განსაზღვრავს როგორც სარგებელს.
- როგორც ამ თავის დასაწყისში აღინიშნა, **სოციალური და ეკოლოგიური საკითხები ურთიერთსაწინააღმდეგო არ არის, მაგრამ ისინი წარმოიქმნება დიდი ხნით ადრე დამკვიდრებული უსამართლო ეკონომიკური მოდელის შედეგად.** საკმარისია გავეცნოთ მხოლოდ ტექსტილის ინდუსტრიას, რომელიც შესაძლებლობას გვაძლევს მოვიხმაროთ დიდი რაოდენობით ქსოვილი მეტისმეტად დაბალ ფასებში. ეს მიიღწევა ბანგლადეშისა და სხვა

განმარტებები და წყაროები

განვითარებადი ქვეყნების სანარმოო ობიექტებში არსებული ცუდი ხელფასებითა და სამუშაო პირობებით. კაპიტალის თავისუფალ გადაადგილებას და განაწილებას არ მოჰყოლია დაბეგვრისა და გადანაწილების შესაბამისი პოლიტიკა, რომელიც უზრუნველყოფდა ყველასთვის თანაბარ სარგებელს. ბევრი ამტკიცებს, რომ ამ ქვეყნების მრავალი მშრომელისთვის სამუშაო არის შესაძლებლობა და შემოსავლის წყარო. მაგრამ, ნუთუ უნდა დავუშვათ, რომ სამუშაო განისაზღვროს როგორც შესაძლებლობა და არა ფუნდამენტური უფლება? დემოკრატის პირობებში ამ ცვლილების მიღწევა შესაძლებელია იმ ინსტიტუციური ძალის დახმარებით, რომელიც პროფკავშირებმა შეიძინეს წლების განმავლობაში და რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოებაში სოციალური და ეკოლოგიური პროგრესის უკეთ განაწილებას.

- 1 იხილეთ http://www.cycling-embassy.dk/wp-content/uploads/2017/07/Velo-city_handout.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 24.05.2020).
- 2 მეტი ინფორმაციისთვის, იხილეთ [Rhein – Hunsrück, Germany](#)
- 3 იქვე 20.
- 4 იხილეთ <https://fridaysforfuture.org/what-we-do/strike-statistics/list-of-countries/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 07.05.2020).
- 5 იხილეთ <https://www.swissre.com/risk-knowledge/risk-perspectives-blog/will-our-behavioural-change-from-covid19-help-us-fight-climate-change.html> (ბოლოს ნანახია თარიღით 24.5.2020).
- 6 ამ მაჩვენებლების შესახებ დამატებითი ინფორმაციისთვის, იხილეთ ევრობარომეტრის სპეციალური ანგარიში (2019 წლის აპრილი): მიმოხილვა https://ec.europa.eu/clima/citizens/support_en, სრული ანგარიში https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/support/docs/report_2019_en.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 17.04.2020).
- 7 ტიმოთი გარტონ ვში და ანტონია ზიმერმანი (2020): *კრიზისის დროს ევროპელები მხარს უჭერენ რადიკალურ პოზიციებს*, BST-Vorlage 2013. Bertelsmann Stiftung.
- 8 [European opinions captured in our special survey](#)
- 9 ეს სწორედ ის არის, რასაც მხარს უჭერს აშშ-სა და დიდი ბრიტანეთის მოქალაქეთა უმრავლესობა და რაც ხელს შეუწყობს კლიმატის კრიზისის შერბილებას. იხილეთ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jun/21/help-the-planet-work-a-four-day-week> (ბოლოს ნანახია თარიღით 17.04.2020).
- 10 იხილეთ, მაგალითად [Buen vivir: the social philosophy inspiring movements in South America ან Post-Development concepts? Buen Vivir, Ubuntu and Degrowth](#) (ბოლოს ნანახია თარიღით 20.04.2020).
- 11 ყველაზე მაღალი ეკოლოგიური ნაკვალევის მქონე ადამიანების მესამედი საშუალო შემოსავლის ქვეყნებში ცხოვრობს; იხილეთ თავი 1 ან [Human Development Report 2019](#), გვერდი 179 (ბოლოს ნანახია თარიღით 20.04.2020).
- 12 ბრუნო ლეიპოლდი და ფრანჩესკა მორგანტე (2012): ყვავილების ინდუსტრიის გავლენა კენიის მდგრად განვითარებაზე, ხელმისაწვდომია ბმულზე: https://www.researchgate.net/publication/323966320_The_Impact_of_the_Flower_Industry_on_Kenya's_Sustainable_Development, (ბოლოს ნანახია თარიღით 23.04.2020).

წყაროები

15 National and Sub-national Policies and Institutions

რისკენ მივინწრაფვით?

- **რეალობად იქცა ქვეყნის შეცვლა ინდივიდუალურ და ადგილობრივ დონეზე ცხოვრების უფრო მდგრადი გზების მიღწევის მიზნით:** დაწყებული პირადი პასუხისმგებლობის გაცნობიერებით, დამთავრებული მიკუთვნებულობის განცდით და ადამიანებსა და გარემოს შორის აუცილებელი კავშირის აღიარებით.
- სუპრანაციონალურიდან სუბნაციონალურამდე თუ სამთავრობოდან ინდივიდუალურ დონემდე, ჩვენ ამ თავში აღვწერეთ **უამრავი ინსტრუმენტი და საშუალება, რომლებიც გაგვაჩნია ენერჯოკოოპერატივის ან ინდივიდუალური მოხ-**

მარების არჩევანის სახით. მოდით, გონივრულად გამოვიყენოთ ისინი და აღარ დავარქვათ ნახშირორჟანგის მართვას გლობალური დილემა.

- დროა გავიგოთ ბუნების ენა, რომელიც ციფრებში ასახვისას ნიშნავს გლობალური ტემპერატურის ზრდის შენარჩუნებას 1.5°C-მდე. ეს უნდა გავხადოთ **პოლიტიკური, ეკონომიკური და ინდივიდუალური გადაწყვეტილებების საფუძველი, რათა გადავარჩინოთ ჩვენი პლანეტა და შევქმნათ უკეთესი სამუშაო ადგილები, შევამციროთ უთანასწორობა და გავაუმჯობესოთ ცხოვრების ხარისხი ყველასთვის.**

7

დემოკრატიისა და ამბიციური კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის ორმხრივი სარგებელი

დემოკრატიული ქვეყნები საუკეთესოა კლიმატის ცვლილების ეფექტური და სამართლიანი პოლიტიკის გასატარებლად. მეორე მხრივ, ამბიციური კლიმატის ცვლილების პოლიტიკით, ჩვენ ასევე შეგვიძლია დავიცვათ დემოკრატიული სისტემები.

კლიმატის ცვლილების სფეროში მუდამ მიმდინარეობდა დებატები ქვეყნების პოლიტიკურ სისტემებსა და პოლიტიკის შემუშავებას შორის კავშირზე. ამ თავში პირველ რიგში აღვწერთ, რა საფრთხეს უქმნის კლიმატის კრიზისი ჩვენს დემო-

კრატიულ საზოგადოებებს დღეს-დღეობით. მეორე, განვაგრძობთ იმის მტკიცებას, რომ სწორედ ეს დემოკრატიული სისტემები შეეფერება ყველაზე კარგად კლიმატის ცვლილების ეფექტიანი პოლიტიკის შემუშავებას.

რა კარგია, რომ დენს უკვე განახლებადი წყაროებიდან ვიღებთ. იმედი მაქვს, რომ ეს რეგიონული პილოტ-პროექტი მთავრობას ენერგოპოლიტიკის შეცვლისკენ უბიძგებს.

კი, მაგრამ, ვიყინები! საყვარელო, მგონი ჩვენი ძველი დენი ბევრად უკეთესი იყო.

ნაწილი I: ამბიციური კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა სტაბილურს ხდის ჩვენს დემოკრატიას.

დემოკრატიული და პლურალისტური სისტემების შესანარჩუნებლად, რომელთა დამკვიდრებისთვისაც ამდენი ხანი ვიბრძოდით, **აუცილებელია ვიმოქმედოთ კლიმატის კრიზისზე. კრიზისის პერიოდში, დემოკრატიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესები შეჩერებულია და პირადი თავისუფლება ხშირად იზღუდება.**

აღმასრულებელი ხელისუფლება ვალდებულია მიიღოს სწრაფი და შორსმომავალი გადაწყვეტილებები, მაგალითად, როდესაც ქვეყნის მასშტაბით ტყეებში ხანძარი მძვინვარებს და კლიმატის ცვლილების შედეგად მილიონობით იძულებით გადაადგილებული პირი თავის გადარჩენის მიზნით საზღვრებს აწყდება, ან როცა ელექტროენერჯის წარმოება ვერ ხერხდება წყლის დეფიციტის გამო და ჰიდროელექტროკაშხლებს, ბირთვულ და ქვანახშირით მომუშავე ელექტროსადგურებს მუშაობა უჭირთ. ასეთ სიტუაციებში აღარ არის დრო, რომ პარლამენტში მოხდეს საპასუხო ზომე-ბის განხილვა ოპოზიციურ პარტიებთან, ჩატარდეს შეხვედრები ექსპერტებთან და დაველოდოთ გამოკითხვის შედეგებს, ან თუნდაც შემდეგ არჩევ-ნებს, რათა გავიგოთ ნამდვილი ხელისუფლების ანუ მოქალაქეების ნება.

- **ჩვენი დემოკრატიული სისტემები ემყარება კომპრომისს, მაგრამ ეს ზღვარს აღწევს, როდესაც გარემოებების გამო შეუძლებელი ხდება მთელი მოსახლეობის საჭიროებებისა და ძირითადი უფლებების დაცვა.** შეუძლებელია დაიცვა პრინციპი „არავინ გამოგვრჩეს“, როდესაც დედაქალაქის მთელი მოსახლეობის ევაკუაცია ხდება, ან როცა მილიონობით ადამიანს უწევს გადასახლება ზღვის დონის აწევის გამო. **ათწლეულების განმავლობაში არც ერთ სახელმწიფო ბიუჯეტს არ ჰქონია საკმარისი სახსრები, რომ უზრუნველყო**

კომპენსაცია კლიმატის კრიზისის შედეგად დაზარალებული ყველა ჯგუფისთვის, მაგალითად, საზოგადოების მარგინალური წევრებისთვის, რომლებსაც დიდი ქარიშხლის შემდეგ სახლების თავიდან აშენება უწევთ; ფერმერებისთვის, რომლებიც ცუდ მოსავალს იღებენ ან გაკოტრების პირას მყოფი ფირმებისთვის, რომლებმაც ინვესტიცია ჩადეს მდინარის გამშრალ კალაპოტზე ნავსადგურის მშენებლობაში (იხ. აგრეთვე თავი 1, გვერდი 20).

კოვიდ-19-ის კრიზისმა ხელი შეუწყო ავტორიტარული გადაწყვეტილების მიღების პროცესებს და გამოიწვია ფუნდამენტური უფლებების დარღვევა, ეკონომიკური რღვევა და სოციალური უსამართლობის ზრდა. თუმცა ეს მხოლოდ შესავალია იმ განმეორებითი ხასიათის საგანგებო მდგომარეობისა, რომელიც გველოდება კლიმატის კრიზისის სრულად გამოვლენის შემდეგ. მასთან გამკლავება მხოლოდ რამდენიმე თვით ვი აღარ მოგვინევს, არამედ უფრო მეტი საუკუნის განმავლობაში, ვიდრე წარმოგვიდგენია.

კოვიდ-19-ის პანდემიის დროს ჩვენ ასევე ვნახეთ, როგორ გაჩერდა დებატები განსხვავებულ საჭიროებებსა და მოსაზრებებზე იმ ინტერესთა ჯგუფებს შორის, რომლებიც დემოკრატიული სისტემების აქტივს წარმოადგენენ. **კრიზისის დადგომისას, საზოგადოებისა და მედიის ყურადღება მთლიანად გადადის ამ ერთ თემაზე.** ქირის სწრაფი ზრდა, ანაზღაურების გენდერული სხვაობა და სხვა სოციალური პრობლემები, რომლებიც ადრე სათაურებს იპყრობდა, თითქმის მთლიანად გაქრა საჯარო დისკურსიდან.

კარგი ამბავი ის არის, რომ დემოკრატიული სისტემები განსაკუთრებით შეეფერება კლიმატის კრიზისის მოგვარებას, როგორც ამას შემდეგ ნაწილში ვაჩვენებთ.

ნაწილი II: დემოკრატიული სისტემები შესაფერისია კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელებისთვის.

სტატისტიკის თანახმად, **დემოკრატიზაციასა და გარემოსდაცვით პოლიტიკას შორის ძლიერი კავშირია. ამბიციური ენერგეტიკული პოლიტიკის საერთაშორისო შეფასებებში გაცილებით მაღალი მაჩვენებელი აქვთ განვითარებული დემოკრატიული სისტემების მქონე ქვეყნებს**, ვიდრე ავტორიტარულ სახელმწიფოებს (ამ სურათს ხშირად ცვლის ზოგიერთი თვალსაჩინო კონტრმაგალითი, როგორცაა აშშ და ავსტრალია).¹ თითქმის მხოლოდ დემოკრატიულმა სახელმწიფოებმა მოაწერეს ხელი ორჰუსის კონვენციას, რომელიც არეგულირებს „გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობასა და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობას“.² **ინდივიდუალურ დონეზე კი, ავტორიტარული ღირებულებების მქონე ადამიანები ნაკლებად ბრუნავენ გარემოსდაცვით პრობლემებზე.**³

აღნიშნული კავშირი შეიძლება აიხსნას დემოკრატიული სისტემების სამი მახასიათებლით, ესენია: ა) გამოხატვის თავისუფლება, ბ) პოლიტიკის ინკლუზიურად შემუშავება და გ) გამჭვირვალობის უფრო მაღალი ხარისხი.

ა) გამოხატვის თავისუფლება:

- **მაშინ, როცა ავტორიტარულ სახელმწიფოებში ხალხი დამოკიდებულია იმაზე, აღიარებენ თუ არა მათი ავტორიტარული ღირებულებები გლობალურ დათბობას პრობლემად,**⁴ დემოკრატიული ქვეყნების მოქალაქეებს აქვთ წვდომა პოლიტიკური ნების გამოხატვის

უამრავ მეთოდზე. უფრო და უფრო მეტი მოქალაქე აღიარებს კლიმატის კრიზისის გავლენას და ეს **უბიძგებს დემოკრატიულ მთავრობებს მოქმედებისკენ.** გლობალური გამოკითხვის თანახმად, რესპონდენტთა თითქმის 70 პროცენტმა აღნიშნა, რომ „თუ მათი მთავრობები ახლავე არ იმოქმედებენ კლიმატის კრიზისის შესამსუბუქებლად, ისინი იქნებიან ხალხისთვის გამოუსადეგარი.“ გამოკითხულთა დაახლოებით 60% პროცენტმა ვი თქვა, რომ „ხმას არ მისცემს პოლიტიკურ პარტიას, თუ მის პოლიტიკაში კლიმატის კრიზისი სერიოზულ საკითხად არ განიხილება.“⁵ რა თქმა უნდა, ავტორიტარული ლიდერები არ აქცევენ დიდ ყურადღებას ამგვარი გამოკითხვის შედეგებს, მით უმეტეს პეტიციებს, მასობრივ დემონსტრაციებს ან სკოლის გაფიცვებს (თუ პოლიტიკური ნების გამოხატვის ასეთი ფორმები საერთოდ ნებადართულია).

- დემოკრატიულ ქვეყნებში არ უნდა არსებობდეს „ჩვენ და მთავრობა“. დემოკრატიულმა ინსტიტუტებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ საზოგადოებრივმა დაწესებულებებმა დააკმაყოფილონ მოქალაქეების, მათ შორის იმ ახალგაზრდების საჭიროებები, რომლებსაც ჯერ ხმის მიცემა არ შეუძლიათ, თუმცა მათი აზრი მაინც მნიშვნელოვანია. დემოკრატიულად მართული საზოგადოებები უზრუნველყოფენ ადეკვატური მონაწილეობისა და წარმომადგენლობის ინსტიტუციონალურ მექანიზმებს. ამრიგად, მმართველი ორგანოებისა და ინსტიტუტების მანდატია შექმნან შესაბამისი გარემო, რომ შესაძლებელი გახდეს მდგრადი ცვლილების განხორციელება. მოქალაქეების ბევრი ინდივიდუალური თუ გაერთიანებული ინიციატივა აჩვენებს მზარდ ტენდენციას, რომ ხდება ცნობიერების ამაღლება, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს შორის შემდეგ საკითხზე: აუცილებელია შეიქმნას ინფრასტრუქტურა ისეთი ნახშირბად-ნეიტრალური გადაწყვეტილებების განსახორციელებლად, რომლებიც გარემოსთან თავსებადია და, ამავე დროს, საზოგადოებისთვის სასარგებლო იქნება.

ბ) პოლიტიკის ინკლუზიურად შემუშავება:

- **დემოკრატიულ სახელმწიფოს, როგორც მოქალაქეების პარტნიორს, არ სჭირდება ბორბლის ახლიდან გამოკონება, მაგრამ მას შეუძლია მიიღოს სამოქალაქო საზოგადოების ინიციატივები და წინადადებები, მორგებელი ხალხის საჭიროებებზე.** ადვილია სწრაფად განვითარდეს საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითები, რომელთა ინიცირებაც ხდება: ა) საზოგადოებებიდან, ბ) პარტიებიდან

გ) არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან და მოქალაქეებიდან ან დ) კოოპერატივებიდან.

დემოკრატიის პირობებში ამ სუბნაციონალურ აქტორებს აქვთ ექსპერიმენტის თავისუფლება, ანუ მათ არ უწევთ ლოდინი, თუ როდის წამოვა მითითებები ან თანხმობა „ზემოდან“.

ასევე, ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, როდესაც ხდება წარმატებული პროექტების შესახებ ინფორმაციის სახელმწიფოსთვის ან საერთაშორისო ინსტიტუტებისთვის გადაცემა.

- **ქალაქები და თემები** ორმაგ როლს ასრულებენ, როდესაც საქმე ეხება კლიმატის ინოვაციურ პროექტებს: პირველი, **თემები ცდიან ახალ მიდგომებს**, რომელთა გამოყენება შესაძლებელია ქვეყანაშიც და მის ფარგლებს გარეთაც. მეორე, **ისინი უზრუნველყოფენ სივრცეს, რომელშიც: მოქალაქეები გრძნობენ თვითფექტურობას;** მათ უჩინებთ საკუთარი თავის რწმენა, რომ შეუძლიათ მოვლენების უკეთესობისკენ შეცვლა. ბევრი სოციალ-დემოკრატი მერი მხარს უჭერს მოქალაქეების ისეთ ინიციატივებს, რომლებიც უზრუნველყოფს სოციალურ-ეკოლოგიური პოლიტიკის დანერგვას და საყოველთაო სარგებლის მოტანას. ინსტრუმენტების ფართო არსენალი, რომლის გამოყენებაც შესაძლებელია საზოგადოებებში კლიმატის კრიზისის შესამცირებლად, აღწერილია მე-6 თავში (იხ. გვერდი 136). რა თქმა უნდა, თემებისთვის უფრო ადვილია პროგრესული რეგულაციების განხორციელება, როცა მათ ადგილობრივ პოლიტიკოსებს შეუძლიათ ამ საკითხზე

გავლენის მოხდენა. სწორედ ამიტომ, მრავალი საზოგადოება კვლავ აფართოებს თავის კომპეტენციებს კომუნალურების რე-მუნიციპალიზაციის გზით. მაგალითად, ჰამბურგში, მოქალაქეების მიერ ინიცირებულმა რეფერენდუმმა ადგილობრივი მთავრობა აიძულა ქალაქის ენერგეტიკული ქსელი შეესყიდა გერმანიის ერთ-ერთი უდიდესი ენერგოკომპანიისგან, რომელიც მეტწილად ნახშირსა და ბირთვულ ენერგიას მოიხმარდა. შედეგად, ქალაქი გადავიდა განახლებადი ენერჯისა და მდგრადი გათბობის სისტემებზე.⁶ ანალოგიურად, სკოპიემ ცოტა ხნის წინ მოახდინა ნარჩენების მართვის რე-მუნიციპალიზაცია.

- **პარტიები:** როგორც თემებისა და პროვინციების პოლიტიკურ ლიდერებს, **პარტიების წარმომადგენლებს ასევე შეუძლიათ განახორციელონ ინოვაციური პროექტები ადგილობრივ დონეზე** და ამით დაუმტკიცონ ამომრჩეველსა თუ მთავრობაში მყოფ პოლიტიკურ ოპონენტებს, რომ მათ უკეთესი გადაწყვეტილებების მიღების უნარი აქვთ. ძალიან გამამხნეველებელია იმის დანახვა, **რომ უფრო და უფრო მეტი სოციალ-დემოკრატიული პარტია იზიარებს ამბიციური სოციალური და გარემოსდაცვითი პოლიტიკის იდეას**, მათ შორის კლიმატის კრიზისის დაძლევის ერთიან ძალისხმევას. სულ უფრო მეტი სოციალ-დემოკრატი იბრძვის ამბიციური კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებებისთვის, რათა დავიცვათ მნიშვნელოვანი ღირებულებები: სოციალური სამართლიანობა, ჩვენი საზოგადოებების მარგინალური ჯგუფების სოლიდარობა ეროვნულ თუ საერთაშორისო დონეზე და ჩვენი შვილების მომავალი. ამის დასტური შეგვიძლია დავინახოთ მთელ მსოფლიოში: ბერნი სანდერსი აყალიბებს „კლიმატის პლატფორმას“ აშშ-ს საპრეზიდენტო კამპანიისთვის, ფრანს ტიმერმანსი - „ახალ ევროპულ მწვანე შეთანხმებას“, გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ (SPD) დაიწყო მობილობის ტრანსფორმაციის მხარდაჭერა, ჩრდილოეთ მაკედონიის სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ

წარმოადგინა ამბიციური საარჩევნო მანიფესტი და ა.შ. როგორც აღწერილია 1 თავში (32 გვერდი), ეს სოციალურ-ეკოლოგიური ცნებები არ არის ახალი სოციალ-დემოკრატიისთვის, მაგრამ ისინი უფრო მნიშვნელოვანი გახდა ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში. ზოგ შემთხვევაში ამის მიზეზი იყო ის, რომ პოლიტიკოსებმა გააცნობიერეს კლიმატის კრიზისის სოციალური გავლენები, ზოგჯერ კი ისინი ხვდებოდნენ - კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ძალისხმევას მხარს თუ არ დაუჭერდნენ, დაკარგავდნენ ამომრჩეველს, რადგან მკვეთრად იზრდება მოქალაქეთა შეშფოთება კლიმატის კრიზისის გამო.

- **არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მოქალაქეთა ინიციატივები:** თემებთან ერთად, **არასამთავრობო ორგანიზაციები და სამოქალაქო ინიციატივები ხდებიან ამბი-**

ციური კლიმატის პოლიტიკის მამოძრავებლები მთელ მსოფლიოში. მცირე ინიციატივებმა შეიძლება წარმოშვას ადგილობრივი საუკეთესო პრაქტიკა. თუმცა ცნობილ გარემოსდაცვით არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის საუკეთესო პრაქტიკის გაცვლა ხდება ეროვნულ

და გლობალურ დონეზე. ეს უზრუნველყოფს, რომ, მაგალითად, ბოგოტას წარმატებული მობილობის პროექტები განხორციელდეს ბერლინშიც. დემოკრატიულ საზოგადოებებში არასამთავრობო ორგანიზაციები არა მხოლოდ სამოქალაქო დარაჯის (watch-dogs) ფუნქციას ასრულებენ და მუდმივად აკვირდებიან პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს, არამედ ბევრ ქვეყანაში ასევე ხდებიან გადაწყვეტილების მიმღები პირების პარტნიორები და პოლიტიკოსებს აწვდიან ინოვაციურ იდეებსა თუ კვლევებს. მაშინ, როცა ცნობილი არასამთავრობო ორგანიზაციები ეყრდნობიან დიდი ხნის მხარდაჭერებსა და პროფესიონალ თანამშრომლებს, სამოქალაქო ინიციატივები იზიდავს კონკრეტული მიზნისთვის მებრძოლ ხალხს (მაგალითად, ვინც ებრძვის თავის პროვინციაში ნახშირზე მომუშავე ახალი ელექტროსადგურის მშენებლობას), ან ვინც საკუთარ უნარებს მოხალისეობისთვის იყენებს. მიუხედავად იმისა, რომ კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებებზე ორიენტირებული მოქალაქეთა მოძრაობები მრავალი წლის განმავლობაში იზრდება, 2019 წელს შეინიშნებოდა უპრეცედენტო მხარდაჭერა ახალი (მასობრივი) მოძრაობების მი-მართ, როგორცაა „პარასკევი მომავლისთვის“ და „გადაშენების ამბოხი“.

- **პროფკავშირებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ სოციალურ-ეკოლოგიურ ინოვაციებს** ინდივიდუალურ კომპანიებში (როგორცაა ენერჯის დაზოგვის საშუალებები კონკრეტული მანქანების მუშაობაში), მთელ სექტორებში (მაგალითად, მდგრადობაზე გადასვლა გერმანიის ქიმიურ ინდუსტრიაში) ან, ზოგადად, საზოგადოებაში (სამუშაო საათების შემცირების მოთხოვნით, რასაც დადებითი გარემოს-დაცვითი შედეგები მოაქვს). როგორც აღწერილია 1 თავში (33 გვერდი), ხშირ შემთხვევაში, **დღევანდელი პროფკავშირები მოკავშირეებს წარმოადგენენ, ისწრაფვიან ეკოლოგიური გაჭანსალებისკენ და ერთიანდებიან ლობუნჯის ქვეშ:** „**მკვდარ პლანეტაზე სამუშაოები არ**

არის“. სინამდვილეში, ქვეყნებს, სადაც პროფ-კავშირების გაერთიანების მაღალი დონეა, ერთ სულ მოსახლეზე ნახშირბადის ნაკვალევი უფრო დაბალი აქვთ.⁷ ამრიგად, მუშებისა და თანამშრომლების აზრის გათვალისწინება არა მხოლოდ დემოკრატიულობისთვისაა აუცილებელი, არამედ საზოგადოების უკეთესობისკენ შესაცვლელადაც - ქვემოდან ზემოთ მიმართულებით.

- **კოოპერატივი** ყველაზე სამართლიანი და ეფექტური ფორმატია, რომელსაც მხარს უჭერენ ძლიერ დემოკრატიულ საზოგადოებებში, რათა უზრუნველყონ ეკონომიკური თვალსაზრისით ინკლუზიური და პროგრესული კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა (იხილეთ, თავი 6, გვერდი 142). მნიშვნელოვანია აქვე აღინიშნოს, რომ კოოპერატივები ბევრად უკეთესად მუშაობენ დემოკრატიულ კონტექსტში, სადაც მოქალაქეებს თავისუფლად შეუძლიათ პროექტებში მონაწილეობის მიღება. ავტორიტარულ სახელმწიფოებში ძალიან ცოტა კოოპერატივი შეიქმნა (ზემო-დან ქვემოთ მიმართულებით).⁸

დემოკრატიულ ქვეყნებში თემების, პარტიების, არა-სამთავრობო ორგანიზაციების, სამოქალაქო ინიციატივების ან კოოპერატივების მიერ წამოწყებულ პროექტებს ახასიათებს ის, **რომ მათ განხორციელებასა და საზოგადოებრივ ასპარეზზე გატანას მცირე რაოდენობის ხალხიც ჰყოფნის.**

აქტიური მოქალაქეები, რომლებიც მისწრაფიან საყოველთაო სოციალური გაუმჯობესებისკენ, შეიმუშავებენ გადაწყვეტილებებს კვების, ტექსტილისა და ენერჯის წარმოების ლოკალიზაციისთვის (რამდენიმე მაგალითი რომ ავიღოთ) ინოვაციური, ძლიერი და ანგარიშვალდებული გზით. დღეს ადგილობრივ დონეზე ვხედავთ ერთიან მოქმედებას, რომელსაც სათანადოდ უჭერს მხარს ადგილობრივი თუ ეროვნული მთავრობა. ამ პროცესებიდან სარგებელს მომავალი თაობები მიიღებენ. საზოგადოების მონაწილეობისა და გადაწყვეტილების მიღების ინკლუზიური პროცესების დემოკრატიული ინსტრუმენტები აქტიურ მოქალაქეებს აძლევს საშუალებას, რომ დღის წესრიგში დააყენონ და განხორციელონ იდეები და ცვლილებები (გამყარებული ქვემოდან ზემოთ მიმართული სტრუქტურით). ასეთ მოქალაქეებს უნდა შეეძლოთ თავიანთი საზოგადოების

მდგრადი მომავლის ჩამოყალიბება ქალაქის არქიტექტორების, ინჟინრებისა და სხვა ექსპერტების დახმარებით. ამრიგად, პარიზის შეთანხმებისა და 2030 წლის დღის წესრიგის საფუძველზე, საზოგადოებებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა, ექსპერიმენტები ჩაატარონ და თავად მიიღონ საუკეთესო გადაწყვეტილებები მდგრადი მომავლის ასაშენებლად. ამ პროცესის მნიშვნელოვანი ნაწილია ის დადებითი გამოცდილება, რაც დღემდე მივიღეთ საზოგადოებრივი ინიციატივებიდან, ასევე, ადგილობრივი, მდგრადი და კლიმატთან თავსებადი ენერჯის, სურსათის წარმოებისა და სატრანსპორტო პროექტებიდან.

- **სუბნაციონალური აქტორები ასევე ხელს უწყობენ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში მტკიცებულებების ხაზგასმას:**

მაგალითად, ინდივიდუალური შეხვედრების დროს სამოქალაქო ინიციატივების წარმომადგენლებს შეუძლიათ წარმატებული პროექტი მოაქციონ დეპუტატის ყურადღების ქვეშ, არა-სამთავრობო ორგანიზაციებს კი - მოსმენაზე განმარტონ კონკრეტული იდეის წარუმატებლობის მიზეზები. ინფორმაციის გადაცემის ამ პროცესის კარგი მაგალითია „კლიმატის სახალხო გეგმა“, რომელიც აგროვებს და აფასებს ნახშირორჟანგის (CO2) ემისიების შემცირების უამრავ იდეას მაქსიმალურად სწრაფი, სოციალური და სამართლიანი გზით.⁹

- **დემოკრატიულ და მდიდარ სახელმწიფოებში მარგინალური ჯგუფების მდგომარეობა ახალი პოლიტიკის შემოღებისთანავეა გათვალისწინებული.** ამრიგად, მეტია ალბათობა კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა ისე შემუშავდეს, რომ უზრუნველყოს მეტი სოციალური სამართლიანობა და ხელი შეუშალოს სოციალური განსხვავებების გაზრდას (როგორც ეს ვნახეთ 1 თავში, გვერდი 20).

ამის საპირისპიროდ, ხშირად მარცხს განიცდის ავტორიტარიზმის „ზემოდან ქვემოთ“ მიმართული გადაწყვეტილების მიღების სტილი: ავტორიტარული ლიდერები სწრაფად იღებენ

კლიმატის ცვლილების სტრატეგიებს და არ ატარებენ წინასწარ დებატებს კაბინეტის წევრებთან, პარლამენტთან თუ საზოგადოებასთან. **ამასთან, მაშინაც კი, თუ ეს სტრატეგიები კარგად გამოიყურება ქაღალდზე, მათი განხორციელება ხშირად ფერხდება,** რადგან არ არის გათვალისწინებული სუბნაციონალური აქტორების საჭიროებები და შესაძლებლობები. თემებს შეიძლება არ აღმოაჩნდეთ არც კვალიფიციური ხალხი და არც ინტერესი ისეთი სტრატეგიების განხორციელებისთვის, რომლებსაც საერთო არაფერი აქვს რეალობასთან.¹⁰ ამ რეჟიმებში ექსპერტებს აქვთ შეზღუდული გავლენა ახალი პოლიტიკის შემუშავებისას. არ მიმდინარეობს რეგულარული გაცვლა სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებთან და არც ღია დისკუსია - ამომრჩევლებთან. ამრიგად, არ არსებობს არანაირი პროცესი, რომელიც წარმოაჩენს პოლიტიკის შესაბამისობას მის განხორციელებამდე.

- ავტორიტარულ რეჟიმებში ასევე ნაკლებია საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითები: საზოგადოებების ლიდერებს ხშირად არც პოლიტიკური თავისუფლება აქვთ და არც ფინანსები ინოვაციური კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის შესამოწმებლად. მათ შეიძლება არც ჰქონდეთ ამის მოტივაცია, რადგან მათი პოლიტიკური დამცველების დაწინაურება და მოკიდებულია არა ამომრჩევლებს შორის პოპულარობაზე, არამედ ავტორიტარული ლიდერის ახირებებზე. თუნდაც სამოქალაქო ინიციატივებს ან დამოუკიდებელ არასამთავრობო ორგანიზაციებს არსებობის უფლება მისცენ, ისინი ნამდვილად ვერ დაამკვიდრებენ საუკეთესო პრაქტიკას.

- ავტორიტარულ რეჟიმებში ასევე **მაღალია კორუფციისა და არაეფექტურობის რისკი, რის გამოც კლიმატის ცვლილების სტრატეგიები ყველა დონეზე მოძველებულია.** როდესაც საზოგადოების დისკურსი და მედიის თავისუფლება მკაცრად იზღუდება, კორუფცია და თაღლითობა ყვავის. მაგალითად, როცა შესაძლებელია და უფრო იაფია აუდიტორის მოსყიდვა, მაშინ ნახშირზე მომუშავე ელექტროსადგურებში ფილტრე-

ბი გამოირთვება. ხოლო თუ მოსამართლეების გადაწყვეტილებები დამოკიდებულია „მაგიდის ქვეშ“ მიღებული კონვენტის ზომამზე, მაშინ ეს აუდიტორი არასდროს აგებს პასუხს. და ბოლოს, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, თუ დამოუკიდებელ ჟურნალისტებს არ აქვთ თავისუფლება ამგვარი სკანდალების გამოსავლენად, მაშინ კლიმატის ცვლილების სტრატეგიები დარჩება ქალაქდებზე, თუმცა ემისიები არ შემცირდება.

• რა თქმა უნდა, დემოკრატიულ საზოგადოებებშიც არის თაღლითობისა და კორუფციის შემთხვევები. განსაკუთრებით ლობისტების საქმიანობა ხშირად იწვევს შეშფოთებას და ამ ორგანიზაციებიდან ბევრი ეწინააღმდეგება მდგრადი მომავლისკენ სწრაფვას. ამასთან, სტატისტიკის თანახმად, კორუფციის მნიშვნელოვნად დაბალი დონე აქვთ ქვეყნებს, სადაც დემოკრატია ვარგადაა დამკვიდრებული. მიზეზი მარტივია: ამგვარი შემთხვევები შეიძლება გამოააშკარავოს დამოუკიდებელმა მედიამ ან კეთილსინდისიერმა მოქალაქემ და კორუმპირებულმა პოლიტიკოსებმა თანამდებობები დაკარგონ.¹¹ ეს უმნიშვნელოვანესია კლიმატის ცვლილებისა და სხვა გარემოსდაცვითი პოლიტიკის განსახორციელებლად, რაც მხოლოდ იმ შემთხვევაში იშუავეებს, თუ განხორციელების პროცესი დაწყული იქნება ყველა დონეზე. ვგულისხმობთ, მაგალითად, შემთხვევებს, როცა კომპანიებს ან ავტომობილების მძღოლებს, რომლებიც არღვევენ საცალფეხო ზონებს, არ შეუძლიათ „ქრთამით მოიპოვონ სიარულის უფლება“ ყველა დანარჩენის ხარჯზე.

• **სოციალ-დემოკრატიული თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია ჩვენი დემოკრატიული სისტემების ზუსტად ამ მახასიათებლების პოპულარიზაცია: გამოსატვის თავისუფლება, პოლიტიკის ინკლუზიურად შემუშავება (და არა გადაწყვეტილებების მიღების ზემოდან ქვემოთ მიმართული პროცესები), ანტიკორუფცია და გამჭვირვალობა** სოციალ-დემოკრატიის დაბადებიდან შედიოდა ამ მიმდინარეობის დღის წესრიგში. **ამიტომ ძა-**

ლიან კარგია, რომ ჩვენი სახელმწიფო სისტემების სწორედ ეს მახასიათებლები ქმნის იდეალურ ჩარჩოს კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის შემუშავებისთვის.

მაგრამ რას იტყვი...

...პრობლემაზე, რომ დემოკრატიული სისტემები, რომელთა მთავარი მიზანია არის კომპრომისის მიღწევა ყველა დაინტერესებული ჯგუფისთვის, ვერ უმკლავდებიან კლიმატის კრიზისს, რადგან დედამიწის ატმოსფეროსთან პოლიტიკურ გარიგებებს ვერ დადებ? უნდა შევქმნათ მოქალაქეთა ასამბლეები ამ გამონწვევის მოსაგვარებლად?

საკითხის მოგვარების გზა: საზოგადოებრივი კონსულტაცია, როგორც დამკვიდრებული დემოკრატიული პროცედურების დანამატი

დემოკრატიული გადაწყვეტილების მიღებას დრო სჭირდება, ხოლო როდესაც საქმე ეხება სამიზნე 1.5°C-ს, დრო ჩვენს მხარეს არ არის. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გადაწყვეტილებების მიღების დემოკრატიული, თანამონაწილეობითი პროცესი უფრო ეფექტურია გრძელვადიან პერსპექტივაში და, რა თქმა უნდა, ამ ელემენტის დაცვა სოციალურ-ეკოლოგიურ მომავალშიც გვსურს. მრავალი სოციალ-დემოკრატიისა და პროგრესული მოქალაქისთვის პირდაპირი დემოკრატიის ახალი ინსტრუმენტები ძალიან მიმზიდველია, მაგრამ მათ დამკვიდრებასაც დრო სჭირდება. ჩვენთვის უბრალოდ შეუძლებელია ჯერ დავლოდოთ პოლიტიკური რეფორმების განხორციელებას, შემდეგ კი მოვემზადოთ კლიმატის კრიზისის გადასაჭრელად, რადგან მაშინ 1.5°C-ის მიზანს ნამდვილად ვერ მივაღწევთ.

სად არის გამოსავალი?

1. პირველ რიგში, როგორც ეს ნაჩვენებია ზემოთ და მე-6 თავში, **ჩვენს ახლანდელ წარმომადგენლობით დემოკრატიულ სისტემას შესანიშნავად შეუძლია გაუმკლავდეს კლიმატის კრიზისს, თუ პოლიტიკოსები**

გამოიყენებენ მათ ხელთ არსებულ ყველა ინსტრუმენტს (ისევე, როგორც კოვიდ-19-ის კრიზისის დროს).

2. მეორე, **საზოგადოებრივი კონსულტაციის ინსტრუმენტები**, როგორცაა მოქალაქეთა ასამბლეები ან კომისიები, **შეიძლება ძალიან კარგი დანამატი იყოს პოლიტიკური პროცესებისათვის, მაგრამ არ უნდა ჩაანაცვლოს ისინი**. მოვიყვანოთ ორ დადებით მაგალითს: 2016 წელს ჩრდილოეთ მაკედონიაში ჩატარდა რეფერენდუმები ოქროს ახალი მაღაროების გახსნის შესახებ,¹² ხოლო ირლანდიაში (შემდეგ დიდ ბრიტანეთსა და საფრანგეთშიც) დაარსდა მოქალაქეთა ასამბლეები, რომლებიც შეიმუშავებენ რეკომენდაციებს კლიმატის კრიზისის შემლუღვაზე.¹³
3. მესამე, რადგანაც არ შეგვიძლია მოლაპარაკებები ვანარმოდ კლიმატთან, **თავიდანვე უნდა უზრუნველყოთ პარიზის ხელშეკრულებასთან შესაბამისობა**. მაგალითად, „ქვანახშირის კომისიებმა“ უნდა დააკავშირონ ყველა დაინტერესებული მხარე, რათა განიხილონ სოციალურად სამართლიანი „გასვლის სტრატე-

გია“ კონკრეტული თარიღისთვის, 1.5°C მიზანის შესაბამისად. დასრულების თარიღზე მოლაპარაკების წარმოება არ უნდა იყოს შესაძლებელი (იხილეთ აგრეთვე თავი 1, გვერდი 34).

4. მეოთხე, **დღევანდელი პრობლემები უნდა მოვაგვაროთ იმ ინსტრუმენტებისა და რესურსების გამოყენებით, რომლებიც ახლა გვაქვს და არასოდეს დავნებდეთ**. მაშინაც კი, თუ 2020 წელს გარკვეული ქვეყნები არ გაიზიარებენ ნახშირორჟანგის შემცირების მიზნებს პარიზის შეთანხმების შესაბამისად, მაინც მოხდება საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება, ზენოლა გაიზრდება და ხელმისაწვდომი იქნება მონიტორინგის ინსტრუმენტები. თუ ქვანახშირის მოპოვების დასრულების თარიღი თანხვედრაში ვერ მოდის 1.5°C-ის მიზანთან, საჭიროა მასზე შეთანხმება თავიდან მოხდეს, თუ არა წელს, მაშინ შემდეგი წლისთვის.

მაგრამ რას იტყვი...

...პოლიტიკის შემუშავების ქვემოთ მიმართულ პროცესში თითოეული მოქალაქის წარმომადგენლობის უზრუნველყოფაზე?

საკითხის მოგვარების გზა: სოციალურ-ეკოლოგიური გარდაქმნის ფორმირება ერთობლივი ძალისხმევით

- **მრავალი კლიმატის ცვლილების პროექტი არამართო სარგებელს მოუტანს მარგინალურ ჯგუფებს (როგორც ეს ნაჩვენებია 1 თავში, 20 გვერდზე), არამედ ასევე შემუშავებულია მათთან თანამშრომლობით.** ეს ამ ჯგუფებში აძლიერებს თვითფექტურობის განცდას და მათ უფრო აქტიური ჩართულობის სტიმულს აძლევს. ამ კლიმატის ცვლილების პროექტების განუყოფელი ნაწილია სოციალ-დემოკრატიული მიზანი - ნაკლებად პრივილეგირებული ფენების მეტი მონაწილეობა. ბევრ საზოგადოებაში არის სოციალური ფონდები კლიმატის ცვლილების პროექტებისთვის, რომლებსაც ახორციელებენ ღარიბი მოქალაქეები. ამის მაგალითია გერმანიის ერთ-ერთი უღარიბესი პროვინცია - რაინ-ჰუნსრიუკის რაიონი. პოლონეთის ქალაქ სიუჰსკში, უსახლკაროთა თავშესაფრებში ენერგოეფექტური ნათურები თვითონ უსახლკაროებმა დაამონტაჟეს. ასევე, მთელ მსოფლიოში მარგინალური ადამიანებით დასახლებულ უბნებში დაარსდა საზოგადოებრივი ბაღები მოქალაქეებთან თანამშრომლობის ინიციატივის საფუძველზე. ეს არა მხოლოდ დადებითად აისახება ინდივიდუალურ ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე, არამედ აუმჯობესებს სოციალურ მთლიანობას და აძლიერებს „საზოგადოებრიობის შეგრძნებას“.¹⁴
- უნდა აღინიშნოს, რომ ძალიან დემოკრატიულ ქვეყნებშიც კი ყველა მოქალაქე და საზოგადოების წევრი არ არის დაინტერესებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობით ან ამის დრო არ აქვს. ამიტომ მნიშვნელოვანია, უზრუნველყოთ ჩვენი დემოკრატიული საზოგადოებების კიდევ უფრო გახსნა და იმ ინსტრუმენტებისა და მექანიზმების გამოყენება, რომლებიც ხელს შეუწყობს ნებისმიერ ადამიანს სოციალურ-ეკოლოგიური მომავლის მშენებლობაში. უნდა შემუშავდეს ახალი კონცეფციები, თუ

როგორ უნდა შემცირდეს ბარიერები აქტიური მოქალაქეებისთვის. ამის მაგალითია ათენში ჩამოყალიბებული ინოვაციური სოციალური პლატფორმა „სინათინა“ (SynAthina), რომელიც ხელს უწყობს კონსულტაციებსა და თანამშრომლობას მოქალაქეებთან, საზოგადოებრივ ჯგუფებთან და სამოქალაქო საზოგადოების ინიციატივებთან. ამ პროცესების მიზანია მოინახოს ურბანული პრობლემების გადაჭრის გზები, რომელთა განხილვაც შემდგომ მოხდება ადგილობრივ მთავრობასთან, ბიზნეს საზოგადოებასთან და პოლიტიკურ ლიდერებთან ერთად.¹⁵

მაგრამ რას იტყვი...

...მოსაზრებაზე, რომ ზოგიერთი არასამთავრობო გარემოსდაცვითი ორგანიზაციისთვის საკუთარი ინტერესები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე მოქალაქეებისა?

საკითხის მოგვარების გზა: კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის მთავარი აქტორი

- არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, როდესაც საქმე ეხება პრივილეგირებულთა ინტერესებსა და კორუფციის საკითხებს. ისინი იბრძვიან, რომ მოხდეს მოქალაქეების პოზიციებისა და ინტერესების გათვალისწინება. მიუხედავად ამისა, ეს ყველა არასამთავრობო ორგანიზაციას არ იცავს კორუფციისგან და ზოგიერთ მათგანს ხელსაც არ უშლის პრივილეგირებულთა ინტერესების წარმოჩენაში, განსაკუთრებით როდესაც რეალური საფრთხე ხდება საზოგადოების შეცდომაში შეყვანა, თითქოს კონკრეტული პროდუქცია ეკოლოგიური და უვნებელია. როგორც კანადელმა მწერალმა და სოციალურმა აქტივისტმა ნაომი კლაინმა თქვა, არასამთავრობო ორგანიზაციებს ზოგჯერ უფრო მეტი ზიანი მოაქვთ, ვიდრე სარგებელი, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც დამოკიდებულნი არიან მთავრობებისა თუ ლობისტების ფინანსურ მხარდაჭერაზე და არ შეუძლიათ დამოუკიდებლად

მოქმედება. უნდა აღინიშნოს, **ყველა დონეზე კარგი მმართველობის ხელშეწყობი დემოკრატიული ინსტრუმენტები და მექანიზმები ამგვარი უარყოფითი გარემოს დაძლევის საშუალებას იძლევა.** უფრო მეტიც, ამ საშუალებებმა შეიძლება ხელი შეუშალოს ერთ „დამპალ ვაშლს“ საზოგადოების მთელი საყრდენის იმიჯის შელახვაში. ამ საყრდენს შეაქვს ძალა კლიმატის კრიზისის ადაპტაციისა და შერბილების პროცესებში, ამასთან, იცავს ჰუმანიტარულ ასპექტსაც. გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ და დღემდე თამაშობენ ყველასთვის მდგრადი მომავლის მშენებლობაში. მრავალი დიდი ინიციატივა, იქნება ეს „სინათინას“ პლატფორმა ადგილობრივ დონეზე, თუ „პარასკევი მომავლისთვის“ - საერთაშორისო დონეზე, მხოლოდ სამოქალაქო საზოგადოების წყალობით განხორციელდა, რადგან ის არის ძლიერი აქტორი და მონაწილე დემოკრატიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

მაგრამ რას იტყვი...

...იმ ფაქტზე, რომ რთულია უზრუნველყოთ კლიმატის ცვლილების კონკრეტული პოლიტიკის ფართო მხარდაჭერა? მაგალითად, ზოგჯერ მოსახლეობა აპროტესტებს ქარის წისქვილების მშენებლობას დასახლებასთან ახლოს.

საკითხის მოგვარების გზა: აბსოლუტური მხარდაჭერა

- **მოქალაქეებს მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა აქვთ კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის შემუშავებაში** (იხილეთ, თავი 1, გვერდი 21 და თავი 5, გვერდი 113). **ისეთ წარმომადგენელობით დემოკრატიაში, როგორც ჩვენ გვაქვს, ამბიციურ ქმედებებს საკმარისი ხელშეწყობა აქვს.** ყველა ტიპის პოლიტიკა არ საჭიროებს თითოეული მოქალაქის მხრიდან განხილვასა და ერთხმად დამტკიცებას. გასაოცარია, როდესაც პოლი-

ტიკოსები ითხოვენ საყოველთაო მხარდაჭერას კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის მისაღებად, ხოლო სხვა პოლიტიკურ სფეროებში უმრავლესობის ნების საწინააღმდეგოდ მოქმედებენ (მაგალითად, თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულებების კუთხით). **როცა უამრავი მოქალაქის კეთილდღეობა და ჩვენი დემოკრატიული სისტემის ფუნქციონირება საფრთხეშია, პოლიტიკოსების მანდატი ხელმძღვანელობასაც გულისხმობს** - ბოლოს და ბოლოს, სწორედ ამისთვის არიან ისინი არჩეულები.¹⁶

როდესაც სახელმწიფო თავს არიდებს ამ მოვალეობას და მოქალაქეებს აკისრებს გადაწყვეტონ, თუ რამდენად სურთ კლიმატთან თავსებადი ცხოვრება, ამას მოაქვს ორი უარყოფითი შედეგი:

1. საზოგადოებაში უფსკრული ფართოვდება: თუ საშობაო სუფრაზე განწყობას აფუჭებს ინდაურის ვეგეტარიანულ ალტერნატივებზე დისკუსია ან სოფლის მოსახლეობა წლების განმავლობაში სასამართლოში იბრძვის ახალი ქარის წისქვილის გამო, ჩვენ გვემუქრება საზოგადოების გახლეჩის საშიშროება.
2. სოციალურად და გარემოსდაცვითი კუთხით მოამრთველ მოქალაქეები თავს მოტყუებულად გრძნობენ: ბევრს მთავრობისგან მეტი მითითებების მიღება სურს, რადგან არ აქვს შესაძლებლობა, ყველა გადაწყვეტილება სოციალურ, შრომით და გარემოსდაცვით სტანდარტებზე ჩატარებულ კვლევებზე დაამყაროს, შემდეგ კი ეს სტანდარტები შეაფასოს მოხერხებულობისა და პროდუქტის ფასის შესაბამისად.¹⁷ ამ მოქალაქეებს საბოლოოდ თითოეული ჩვენგანისთვის მოაქვთ სარგებელი კლიმატის ცვლილებასთან შესაბამისი ცხოვრების წესის დამკვიდრებით, ამიტომ იმედგაცრუებულნი რჩებიან, როდესაც სახელმწიფო საზოგადოების სხვა წევრებს ვერ უშლის ხელს ჩვენი საერთო მომავლის დანგრევაში.

- მიუხედავად იმისა, რომ არ არის აუცილებელი თითოეული მოქალაქის დარწმუნება კლიმატის ცვლილებისა და სხვა სახის პოლიტიკის შესახებ, საჭიროა დამყარდეს ბალანსი პირდაპირი დემოკრატიის ელემენტებით გამდიდრებულ გადაწყვეტილების მიღების ინკლუზიურ პროცესებსა და ქვეყნის ხელმძღვანელ პოლიტიკოსებს შორის. ამ შემთხვევაში, მთავრობასა და ცალკეულ მოქალაქეს შორის მნიშვნელოვანი როლი შეიძლება ითამაშონ შუამავალმა აქტორებმა.
- და ბოლოს, **მნიშვნელოვანია, რომ დაინტერესებულ პირებს მივცეთ საკუთარი მომავლის დადებითი გზით ფორმირების საშუალება:** თუ ხალხს მიეცემა შესაძლებლობა ჩადოს ინვესტიცია (მაგალითად, როგორც კოოპერატივის ნაწილმა) თავის თემში მშენებარე ქარის წისქვილებში და განსაზღვროს, სად განთავსდეს ისინი, მაშინ ასეთი პროექტების წინააღმდეგობა მხარდაჭერა ხდება.

მაგრამ რას იტყვი...

...ნეოლიბერალურ დოქტრინაზე, რომელიც უბიძგებს ჩვენს სახელმწიფოს პრიორიტეტი მიანიჭონ მოკლევადიან ეკონომიკურ გადაწყვეტილებებს და არა მოქალაქეთა კეთილდღეობასა და გარემოსდაცვით პრობლემებს?

საკითხის მოგვარების გზა: ჩვენ მაინც გვჭირდება სოციალური სახელმწიფო!

- **როდესაც ხდება გარემოსდაცვითი პრობლემების უგულველყოფა, უნდა გადავხედოთ ჩვენი სახელმწიფოს როლს და დავუბრუნდეთ დემოკრატიულ სისტემებს, რომლებიც მოქმედების ცენტრში აყენებენ მოქალაქეების კეთილდღეობასა და ჯანსაღ გარემოს.** ათწლეულების განმავლობაში სოციალ-დემოკრატიის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი იყო ხალხის (და არა ეკონომიკური) ინტერესების პირველ ადგილზე დაყენება. ეროვნული განვითარების პოლიტიკა ისე უნდა შემუშავდეს, რომ საარჩევნო პერიოდს გასცდეს და მდგრადი პრიორიტეტები პოლიტიკურ დღის წესრიგში ხანგრძლივი ვადით შეიტანოს.

- კოვიდ-19-ის ღონისძიებების განხორციელებისას, მსოფლიოს ქვეყნებმა აჩვენეს, რომ მათ შეუძლოთ მოქმედება - თუნდაც ეკონომიკური ინტერესების წინააღმდეგ, როდესაც მოქალაქეების სიცოცხლეს საფრთხე ემუქრებოდა. ჩვენ პირველ ადგილზე ვაყენებთ ხალხის ჯანმრთელობას, განსაკუთრებით, როდესაც საქმე ეხება მონყვლად ჯგუფებს, მაგალითად მოხუცებსა და ავადმყოფებს, მიუხედავად იმისა, რომ ეს გულისხმობდა თავების განმავლობაში ტოტალურ ეკონომიკურ გათიშვას. კლიმატის კრიზისიდან გამომდინარე, შემდეგმა არგუმენტმა დაკარგა სანდოობა: გარკვეული ქმედების განხორციელება „პოლიტიკურად შეუძლებელია“, რადგან მოკლევადიანი ეკონომიკური ინტერესები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ხალხის სიცოცხლე და კეთილდღეობა. ახლა უნდა უზრუნველვყოთ, რომ პანდემიის ფონზე გატარებული აღდგენითი ზომები განპირობებული იყოს მწვანე და სოციალური ინოვაციებით, რომლებიც პრიორიტეტს მიანიჭებს ბევრი და არა ცოტა ადამიანის კეთილდღეობას.

რისკენ მივისწრაფვით?

- **როდესაც საქმე ეხება კლიმატის კრიზისის მოგვარებას დემოკრატიულ ქვეყანაში, თქვენ ხართ ის ცვლილება, რომლის დანახვაც გსურთ!** მოდით, გამოვიყენოთ მსოფლიოს ყველა კუთხიდან მილიონობით მოქალაქის ჩართვის შესაძლებლობა, რათა შევქმნათ არა მხოლოდ სოციალურ-ეკოლოგიური, არამედ უფრო ინკლუზიური მომავალი და გავიზიაროთ სოციალ-დემოკრატიული მონოდება გაჭირვებული მოსახლეობის ხმების გაძლიერების შესახებ. ამ ხმების მოსმენის მრავალი გზა არსებობს - მოქალაქეთა კრებებზე, საპროტესტო გამოსვლებზე, (სკოლის) გაფიცვების დროს ან კონკრეტული დასახლების პროექტებში.

- **იმის ნაცვლად, რომ კლიმატურმა კრიზისმა დაანგრია ჩვენი დემოკრატიული ქვეყნების საფუძველი, მოდით, მივცეთ საშუალება მოქალაქეებს, საზოგადოებებს, კოოპერატივებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს, ერთად შექმნან ჩვენი საერთო მომავალი.**

განმარტებები **და წყაროები**

1 „2015 წელს ეკონომისტის დაზვერვის განყოფილების (EIU) მიერ გაერთიანებული ოცი დემოკრატიული ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელი ენერჯეტიკის მდგრადობის ინდექსზე იყო - 34,2, ხოლო გაცილებით უარესი კლიმატის მონაცემების მქონე 27 ავტორიტარული რეჟიმისა - 85,6.“ მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ეს ხდება დემოკრატიულ სახელმწიფოებსაც, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალი დაბალია, ამიტომ ერის სიმდიდრე (რაც ხშირად შესაბამება დემოკრატიზაციას და მაღალ ემისიებს) გადამწყვეტი ფაქტორი არ არის. იხილეთ <https://foreignpolicy.com/2016/06/01/democracy> (ბოლოს ნანახია თარიღით 23.05.2020).

2 იხილეთ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=XXVII-13&chapter=27&clang=en (ბოლოს ნანახია თარიღით 25.07.2020).

3 შულცი და სტოუნი (1994): *ავტორიტარიზმი და დამოკიდებულება გარემოს მიმართ.*

4 იხილეთ <https://foreignpolicy.com/2016/06/01/democracy> (ბოლოს ნანახია თარიღით 23.05.2020).

5 იხილეთ <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/earth-day-2020-ipsos.pdf> (ბოლოს ნანახია თარიღით 21.06.2020). ეს არის ძლიერი არგუმენტი იმ მტკიცებულების საწინააღმდეგოდ, რომ დემოკრატიული გადარწმუნებულებების მიმღებმა პირებმა შესაძლოა უგულვებელყონ კლიმატის კრიზისი - ისინი ყურადღებას ამახვილებენ საკითხებზე, რომლებიც გავლენას ახდენს მათი პოლიტიკური მანდატის მთელ პერიოდზე. შესაძლო რისკების უგულვებელყოფა ალბათ აქტუალური იყო წარსულში, მაგრამ ახლა ის ვეღარ იმოქმედებს გარემოსდაცვით ღონისძიებებზე, რადგან კლიმატის კრიზისი უკვე გლობალურ ჩრდილოეთშიც ვითარდება.

6 იხილეთ <https://carbonneutralcities.org/how-hamburg-regained-control-of-its-energy-utility/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.06.2020).

7_კამილა ჰუერთა ალვარესი, რიჩარდ იორკი და იულიუს ალექსანდერ მაკგი, (2019): არის თუ არა შრომა მწვანე? პუბლიკაციაში: ბუნება და კულტურა, 2019 წლის მარტი, გვ. 17-38.

8 გერმანიაში არის ყველაზე მეტი მოქმედი ენერჯო კოოპერატივი (2018 ივნისის თვის მონაცემებით - 824), რაც ახლოსაა დინიაში 1999 წელს მიღწეულ პიკთან - 931.

9 იხილეთ <https://gerechte1komma5.de/en/klimaplan-von-unten/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 21.06.2020).

10 იხილეთ, ჯინგ ვუ, ქრისტიან ზუიდემა, კატარინა გუგერელი (2018): ჩინეთის ენერჯეტიკის დეცენტრალიზებული მართვის ექსპერიმენტირება: შემთხვევა ქალაქის პროგრამის ახალი ენერჯის დემონსტრირებიდან, პუბლიკაციაში: ჟურნალი უფრო სუფთა წარმოების შესახებ 189, გვ. 830-383.

11 იხილეთ, მარკ ე. უორენი (2004): რას ნიშნავს კორუფცია დემოკრატიაში? პუბლიკაციაში: ამერიკის პოლიტიკური მეცნიერების ჟურნალი 48, No 2, გვ. 328-343.

12 იხილეთ <https://globalvoices.org/2017/04/25/one-small-towns-referendum-on-gold-mining-is-a-big-victory-for-citizen-participation> (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.06.2020).

13 იხილეთ <https://www.citizensassembly.ie/en/how-the-state-can-make-ireland-a-leader-in-tackling-climate-change/recommendations/> და <https://www.climateassembly.uk/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.06.2020).

14 იხილეთ <http://www.slupsk.pl/zielonypunkt/> და <https://www.strongtowns.org/journal/2018/8/16/the-case-for-community-gardens>, მაგალითად.

15 „სინათინა“ (SynAthina) ასახავს მოქალაქეთა ინიციატივებს, ზრდის მათ ცნობადობას და აკავშირებს ვერძო სექტორთან, სხვადასხვა ექსპერტთან და ადგილობრივ ადმინისტრაციასთან. „სინათინა“ აფასებს მოქალაქეების საქმიანობას და აღიარებს სამოქალაქო საზოგადოების საუკეთესო პრაქტიკას. ის მუდმივად აწვდის ინფორმაციას მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციის საზოგადოების პრიორიტეტების შესახებ და ითხოვს განახლებულ რეგულაციებს, გამარტივებულ პროცედურებსა და მოქალაქეებთან შემოქმედებით სინერჯის ჩამოყალიბებას. ამის მიზანია გაიზარდოს ადმინისტრაციის ეფექტურობა მოქალაქეების საჭიროებებზე რეაგირების პროცესში. მეტი ინფორმაციისთვის, იხილეთ <https://www.synathina.gr/en>

16 კლიმატის კრიზისი არ არის პოლიტიკის ერთადერთი სფერო, სადაც საჭიროა პოლიტიკური ხელმძღვანელობა. ბოლო წლებში ლგბტ უფლებების დაცვა ბევრ ქვეყანაში მოხდა, მიუხედავად უმცირესობის ძალიან ხმამაღალი პროტესტისა, რადგან დისკრიმინაციის გაგრძელება ეწინააღმდეგებოდა ადამიანის უფლებათა სტანდარტებს.

17 არ არის საჭირო სმარტფონების წარმოების სოციალური და გარემოსდაცვითი პირობების გამოკვლევა, მაგრამ უნდა აიკრძალოს ბავშვთა შრომის გამოყენებით წარმოებული და ეკოლოგიური კატასტროფის გამომწვევი პროდუქციის იმპორტი. იხილეთ <https://www.zeit.de/kultur/2019-06/konsumverhalten-verbote-gesetze-veraenderungen-gewohnheit-freiheit/seite-2> (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.04.2020).

წყაროები

დემოკრატიულ სისტემებსა და კლიმატის ცვლილების პოლიტიკას შორის ურთიერთკავშირის მიმოხილვა

შეგიძლიათ იხილოთ ბმულზე: <https://foreignpolicy.com/2016/06/01/democracy>

გლობალურ დონეზე და, განსაკუთრებით, დემოკრატიულ ქვეყნებში კლიმატის ცვლილების ამბიციური

პოლიტიკის მტკიცე მხარდაჭერის საინტერესო სტატისტიკა იხილეთ ბმულზე: <1https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/earth-day-2020-ipsos.pdf>

საუკეთესო პრაქტიკა / დადებითი მაგალითები

1 თავიდან (თანასწორობა)

- 1.** მთელი თავისი ისტორიის განმავლობაში, სოციალ-დემოკრატია ყოველთვის მჭიდრო კავშირში იყო გარემოს დაცვის საკითხებთან. მშრომელი ინდუსტრიული მუშებისთვის ბუნება იყო თავშესაფარი და დასასვენებელი ადგილი, სადაც მათ შეეძლოთ ძალები მოეკრიფათ ქარხნებსა თუ მაღაროებში გრძელი მორიგეობის შემდეგ. ამავე დროს, ეს მათთვის იყო საშუალება თავი დაეღწიათ რთული საცხოვრებელი პირობებისთვის, რაც მშრომელთა კლასს ჰქონდა დიდ თუ პატარა ქალაქებში. ამიტომ ბუნებაში დროის გატარება ყოველთვის იყო თვითგამორკვევის გამოხატულება. მთელ ევროპაში 1880-იან წლებში წარმოქმნილი მშრომელთა მოძრაობა ცდილობდა მოეხდინა ბუნებისადმი ამ ინტერესის ინსტიტუციონალიზაცია. ამის გათვალისწინებით, 1895 წელს დაარსდა ტურისტული ასოციაცია „ბუნების მეგობრები“ - სხვადასხვა ქვეყნის ბუნების მოყვარული მუშების საერთა-შორისო ასოციაცია.¹
- 2.** 1970-იან და 1980-იან წლებში გარემოსდაცვითი პოლიტიკის საკითხები უფრო და უფრო მოექცა საერთაშორისო განხილვის ცენტრში. მთელ მსოფლიოში აშკარა გახდა გარემოს დეგრადაცია. ერთ-ერთი პირველი გამოჩენილი პოლიტიკოსი, რომელმაც ყურადღება გაამახვილა ამ თემაზე, იყო გერმანიის სოციალ-დემოკრატი კანცლერი - ვილი ბრანდტი. ჩრდილოეთ-სამხრეთის კომისიის შეშვეობით, ვილი ბრანდტმა ხელი შეუწყო გაცვლას განვითარებად ქვეყნებსა და გლობალური სამხრეთის ქვეყნებს შორის. მისი მთავრობა იყო პირველი, რომელმაც 1971 წელს მიიღო განვითარების პროგრამა.
- 3.** ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში გარემოს დეგრადაციის განხილვა პირველად გასული საუკუნის 80-იან წლებში დაიწყო, განსაკუთრებით ჩერნობილის ბირთვული კატასტროფის ფონზე. რეგიონში შეიქმნა გარემოს დამცველთა ჯგუფები, რომელთა წევრები გამოცხადდნენ კომუნისტური რეჟიმების ოპონენტებად. 1989 წლის რევოლუციის შემდეგ, ამ გარემოსდაცვით აქტივისტთაგან ბევრმა იპოვა პოლიტიკური ბინა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებში, სადაც მათ სხვა საკითხებთან ერთად განაგრძეს მუშაობა გარემოსდაცვით საკითხებზე.
- 4.** გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ეტაპი იყო 1987 წელს ბრუნტლანის მოხსენების გამოქვეყნება სახელწოდებით „ჩვენი საერთო მომავალი“. მოხსენებაში, რომელიც ნორვეგიის ყოფილი სოციალ-დემოკრატი პრემიერ-მინისტრის, გრუ ჰარლემ ბრუნტლანის ხელმძღვანელობით დაიწერა, პირველად განისაზღვრა ტერმინი „მდგრადი განვითარება“. დასკვნამ გამოიწვია ფართო დებატები მთელ მსოფლიოში.
- 5.** ბევრ სხვა ქვეყანაში პროგრესული პოლიტიკოსები მონაწილეობენ უშუალო დიალოგში თემებისა და პროვინციების დონეზე, რათა ერთმანეთს გაუზიარონ გამოცდილება გლობალური დათბობის წინააღმდეგ ბრძოლის საუკეთესო გზების შესახებ. ერთ-ერთი მაგალითია „მერების შეთანხმება“, რომელიც გახდა მნიშვნელოვანი გლობალური პლატფორმა ადგი-

- ლობრივი აქტორებისთვის. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ასობით დიდი და მცირე მუნიციპალიტეტი ამ ქსელის ნაწილია, მაგალითად, ტირანა და სკოდრა ალბანეთში, სოფია და დოლნი-ჩიფლიკი ბულგარეთში, ბრესტი და კრასნაპოლი ბელორუსში, ტალინი და ტარტუ ესტონეთში.²
- 6.** პატარა ქვეყნებს შეუძლიათ გადამწყვეტი როლი შეასრულონ კლიმატის ცვლილების პოლიტიკაში, თუ სხვისი მაგალითით იხელმძღვანელებენ. ეს ეხება გლობალური სამხრეთის ქვეყნებს, მაგალითად, მსოფლიოში აღიარებულ „კლიმატის ჩემპიონებს“ - კოსტა-რიკასა და მაროკოს,³ ასევე პატარა ევროპულ სახელმწიფოებს. მაგალითად, დანია ატარებს კლიმატის ძალიან ამბიციურ პოლიტიკას, ამცირებს ემისიებს და მხარს უჭერს მწვანე დიპლომატიას. ასეთ მისაბამ მაგალითებს შეუძლიათ „დომინოს ეფექტის“ გამოწვევა.
 - 7.** გერმანიის ენერჯეტიკის მწვანე ენერჯეტიკაზე გადასვლა დაიწყო, როგორც უნიკალური პოლიტიკური ექსპერიმენტი 1990-იანი წლების ბოლოს. ეს მოხდა ნიაღისეული სანჯავის წარმოების კუთხით მსოფლიო დომინირებისა და ძალიან ძვირადღირებული განახლებადი ალტერნატივების კონტექსტში. სულ რამდენიმე ათწლეულში ამან მოიტანა მსოფლიო წარმატება განახლებადი ენერჯის წარმოების მიმართულებით და მაღალკონკურენტული განახლებადი ენერჯის ინდუსტრიის წარმოქმნაც განაპირობა.
 - 8.** ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში ბულგარეთის, ჩეხეთის რესპუბლიკის, უნგრეთის, ლიეტუვას, პოლონეთის, მოლდოვას, რუმინეთის, სლოვაკეთის, სლოვენიისა და უკრაინის მთავრობები თანამშრომლობენ მსოფლიო მეტეოროლოგიურ ორგანიზაციასთან (WMO) გვალვის მართვის ინტეგრირებული სისტემის შექმნის მიზნით.⁴
- მე-2 თავიდან (დეკარბონიზაცია)**
- 9.** გერმანიის გარემოს დაცვის სააგენტოს (UBA) მიერ ჩატარებული ბოლოდროინდელი კვლევის თანახმად, გერმანული სამუშაო ძალის 6,4 პროცენტი (თითქმის სამი მილიონი ადამიანი) უკვე დასაქმებულია გარემოს დაცვასთან თავსებად დასაქმების სფეროებში, ეკოტურიზმით დაწყებული და მდგრადი ფინანსური მომსახურებითა და სამრეწველო სამუშაოებით დამთავრებული. ამ მწვანე სამუშაოების ნახევარზე მეტი პირდაპირ კავშირშია კლიმატის თავსებადობასთან.⁵ დაახლოებით 400,000 ადამიანი მუშაობს განახლებადი ენერჯის სექტორებში მაშინ, როცა გერმანიის მურა ნახშირის (ლიგნიტის) მოპოვების დარგში მხოლოდ 18,600 დასაქმებულია.
 - 10.** ჩეხეთის მთავრობამ განავითარა სტრატეგია სახელწოდებით „ხელახლა დაწყება“ (RESTART). ამ ინიციატივის მიზანია ქვეყანაში აადორძინოს ქვანახშირის მოპოვების სამი რეგიონი: კარლოვი-ვარი, უსტევი და მორავია-სილეზია. სტრატეგიაში ჩართულია ასობით დაინტერესებული მხარე რეგიონიდან. ისინი შეიმუშავებენ თანმიმდევრულ სამოქმედო გეგმას პროექ-

- ტებისთვის, რომლებიც დაეხმარება რეგიონს არა მხოლოდ ნახშირის მოპოვების დასრულების შედეგებთან, არამედ სხვა სოციალურ და ეკონომიკურ პრობლემებთან გამკლავებაშიც. მიუხედავად იმისა, რომ ჩეხეთის რესპუბლიკა ჯერ მხოლოდ ტრანზიციის საწყის ეტაპზეა, ეს სტრატეგიული მიდგომა უკვე მიჩნეულია ამ პროცესების თანამონაწილეობით და ინოვაციური მართვის მნიშვნელოვან ეტაპად.⁶
- 11.** წრიული ეკონომიკის ბიზნეს მოდელები ხელს უწყობს ახალი ინდუსტრიული სამუშაო ადგილების შექმნას ადგილობრივ დონეზე. ამის კარგი მაგალითია სლოვაკური დაწყები კომპანია „ეკოლივე“ (Ekolive), რომელმაც შექმნა უნარჩენო მოპოვებისა და ადგილობრივი პირველადი და მეორადი ნედლეულის დამუშავების ახალი ინოვაციური მეთოდი, ეს კონკრეტულად ეხება ლითონებისა და მინერალების ადგილობრივ რესურსებს. მეორე პიონერი ამ სფეროში - სლოვაკური გადამამუშავებელი კომპანია SK-TEX - ახდენს ძველი ტანსაცმლის გადამამუშავებას საიზოლაციო პროდუქტებად, რომლებიც შემდეგ გამოიყენება მანქანებში, დივნების წარმოებაში და შენობებში. SK-TEX წელიწადში ახორციელებს 4500 ტონა მასალის გადამამუშავებას და მომხმარებლები ჰყავს გერმანიაში, საფრანგეთში, პოლონეთსა და ჩეხეთში.⁷
 - 12.** 2019 წლის მარტში დაარსებული ჩეხური სტარტაპი „სირკლი“ (Cyrkl) არის ახალი ინოვაციური ტექნოლოგიური კომპანია გადამამუშავების სექტორში. ის წარმოადგენს ციფრულ ბაზარს, რომელიც აკავშირებს ადამიანებს, ვისაც აქვს ნარჩენები და სურს მისი უტილიზება მათთან, ვისაც სურს ამის გამოყენება. „ეს იგივეა, რაც “გაცნობის ქსელი Tinder ნავისთვის“, - განმარტავს დირექტორი, კირილ კლეპეკი. კომპანიამ უკვე შეძლო 500-ზე მეტი ბიზნეს პარტნიორის მოზიდვა და წარმატებით ეხმარება მათ, აღმოაჩინონ მასალები-სა თუ ნარჩენების გადამამუშავების ახალი, მაღალი დონის საშუალებები.⁸
 - 13.** უკრაინული არასამთავრობო ორგანიზაცია „გრინ-კუბატორი“ (Greencubator) ხელს უწყობს მდგრად მენარმეობას, დაბალი ნახშირბადის ინოვაციებსა და მწვანე ეკონომიკის განვითარებას საკომუნიკაციო პლატფორმის, ბიზნესის მხარდაჭერისა და ინვესტიციების შესაძლებლობების შექმნის გზით. „გრინკუბატორი“ არის პირველი უკრაინული ენერგოკოოპერატივის ერთ-ერთი ინიციატორი ქალაქ სლავუტიჩში.⁹
 - 14.** გერმანიის ფოლადის მწარმოებელი კომპანია „თისენ-კრუპი“ (ThyssenKrupp) იყო მსოფლიოში ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც წამოიწყო ფოლადის წარმოების დეკარბონიზება კოქსის ნაცვლად წყალბადის გამოყენებით. კომპანიის მიზანია შეამციროს სათბურის გაზების თავისი წილი ემისიები 20 პროცენტამდე 2030 წლისთვის, ხოლო 2050 წლისთვის - იყოს აბსოლუტურად კლიმატ - ნეიტრალური.¹⁰
- მე-3 თავიდან (მეგატრენდების შერწყმა)**
- 15.** სერვერებისთვის განსაზღვრული ევროკავშირის ეკო-დიზაინის დირექტივის მოქმედება 2030 წლისთვის სავარაუდოდ გამოიწვევს ენერჯის დაზოგვას -

- დაახლოებით 9 ტერავატს/საათში. ეს კი უდრის ესტონეთის ელექტროენერჯის წლიური მოხმარების მაჩვენებელს 2014 წლისთვის და ჯამში შეესაბამება 2,1 მილიონი ტონა ნახშირორჟანგის (CO2) ექვივალენტს.¹¹
- 16.** სამუშაო დროის შემცირება სულაც არ იწვევს პროდუქტიულობის დაქვეითებას. სინამდვილეში, არსებობს საწინააღმდეგო მტკიცებულებები: ერთი კვლევის თანახმად, 1990-2012 წლებში ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) წევრ ქვეყნებში, ერთ სულზე ნამუშევარი საათების შეფარდება ერთ საათში შექმნილ მთლიან შიდა პროდუქტთან (მშპ) გვიჩვენებს, რომ პროდუქტიულობა ყველაზე მაღალია, როდესაც ადამიანები ნაკლებ საათს მუშაობენ.¹²
 - 17.** 2019 წელს იაპონიაში მაიკროსოფტის კორპორაციამ საცდელად შემოიღო ოთხდღიანი სამუშაო კვირა და თანამშრომლებს პარასკეობით მისცა ანაზღაურებადი შვებულება. კომპანიის ცნობით, პროდუქტიულობა 40 პროცენტით გაიზარდა. უფრო მეტიც, კომპანია ასევე აცხადებს, რომ იგი უფრო ეფექტური გახდა რამდენიმე მიმართულებით, მათ შორის ელექტროენერჯის ხარჯების შემცირების კუთხით (დაიკლო 23 პროცენტით).¹³
 - 18.** ევროპაში მოქმედებს დასაქმებულთა გადამზადების უამრავი კარგი პროგრამა, მაგალითად, ციფრულ უნარ-ჩვევებთან დაკავშირებით. „ბი კოდი“ (BeCode) არის სასწავლო ცენტრი მომავალი თაობისთვის და მუშაობს ბელგიის ექვს ქალაქში. ის ატარებს უფასო სასწავლო პროგრამებს ციფრულ ტექნოლოგიებში. ტრენინგი ეხება ვებ-ტექნოლოგიებს და მორგებულია ადამიანებზე, რომლებიც სამუშაოს ეძებენ ან სკოლაში სწავლას წყვეტენ. კვალიფიციური კურსდამთავრებულების დასაქმების დონე 80 პროცენტს გადააჭარბა.¹⁴
 - 19.** შრომის ბაზარზე უნარ-ჩვევების შეუსაბამობის გადალახვის შესანიშნავი მაგალითია ჩეხეთის რესპუბლიკის 29 სხვადასხვა სექტორში შექმნილი დარგობრივი „უნარების საბჭოები“. ეს საბჭოები სტუდენტებს სთავაზობენ რეალურ სამუშაოებზე მორგებულ სპეციალურ ტრენინგებს, განსაზღვრავენ უნარებისა და კვალიფიკაციების მხრივ არსებულ ხარვეზებს და იღებენ გადაწყვეტილებებს ბარიერების გადასალახად. ჩართულ მხარეებში შედიან დამსაქმებელთა ასოციაციების, პროფკავშირებისა და საგანმანათლებლო/სასწავლო ორგანიზაციების წარმომადგენლები.¹⁵

მე-4 თავიდან (ენერჯეტიკა)

- 20.** ბოლო ათწლეულის განმავლობაში კოოპერატივები წარ-მოადგენდნენ ევროპის მწვანე ენერჯეტიკული გარდაქმნის მამოძრავებელ ძალას. 2018 წელს მხოლოდ გერმანიაში მოქმედებდა დაახლოებით 824 ენერგოკოოპერატივი. ეს მაჩვენებელი მიუახლოვდა დანიის 1999 წლის პიკს - 931.¹⁶ ენერგოკოოპერატივები ერთდროულად აღწევენ რამდენიმე მიზანს: მუშაობენ კლიმატის კრიზისის მოგვარებაზე, ამკვიდრებენ დემოკრატიას ეკონომიკის მნიშვნელოვან სექტორში და ზრდიან დამატებით ღირებულებას ადგილობრივ დონეზე.

21. გერმანიის პატარა ქალაქი ვოლფჰაგენი (ჩრდილოეთ ჰესენში) არის შესანიშნავი მაგალითი ენერგო-პროექტისა, რომელმაც ადგილობრივ დონეზე მოიტანა სოციალურ-ეკონომიკური სარგებელი: სამუშაო ადგილები, შემოსავალი, მნიშვნელოვანი დეკარბონიზაცია და რეგიონის ეკონომიკის დემოკრატიზაცია. საზოგადოებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ჰიბრიდულ მოდელზე დაყრდნობით, ამ პროექტმა განავითარა ინოვაციური მიდგომა ენერგო-სექტორის საქმიანობების რე-მუნიციპალიზაციის იდეის საფუძველზე. პროექტის ფარგლებში, საჯარო, სააქციო კომპანია „შტადტვერკე ვოლფჰაგენი“ პროცესების ხელმძღვანელად იქცა, შემდეგ კი მოქალაქეების ენერგოკოოპერატივთან „ბეგ ვოლფჰაგენი“ (BEG Wolfhagen) თანასაკუთრება მოიპოვა.¹⁷

22. რამდენიმე წლის წინ ევროკავშირმა პირობა დადო, რომ 2020 წლისთვის ელექტროენერჯის მრიცხველები მინიმუმ 80 პროცენტს შეცვლიდა ჭკვიანი მრიცხველებით. ეს მიზნად ისახავდა განახლებადი ენერჯის ინფრასტრუქტურის შექმნას, ემისიების ცხრა პროცენტით შემცირებასა და ოჯახებისთვის ელექტროენერჯის დაზოგვას, მოხმარების შემცირებისა და უკეთესად დაგეგმვის გზით. რადგანაც ქვეყნების უმრავლესობამ შეასრულა ეს ამოცანა, ისინი ახლა განსაზღვრავენ მიზნებს 2030 წლისთვის.¹⁸ ევროკავშირის მხარდაჭერით, მსგავსი ინიციატივები უკვე ხორციელდება დასავლეთ ბალკანეთში. მაგალითად, ევროპის ერთ-ერთი ლიდერი - მონტენეგრო ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (EBRD) მიერ გაცემული გრანტით გეგმავს ჭკვიანი მრიცხველებისა და ქსელების დაწერვას.¹⁹

მე-5 თავიდან (ტრანსპორტი)

23. ევროკავშირის დაფინანსებისა და ადგილობრივი ინოვაციური სულისკვეთების წყალობით, ხორვატიის პატარა ქალაქი კოპრენიცა ხდება მდგრადი განვითარების აღიარებული ლიდერი მთელ ევროპაში. მაგალითად, მდგრადი ტრანსპორტირების ხელშეწყობის პროექტებმა ქალაქის ცენტრში ველოსიპედისტებისა და ფეხით მოსიარულეთა რაოდენობა 40 პროცენტამდე გაზარდა. ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში ქალაქში შეიქმნა 80 კმ-ზე მეტი ველობილიკი და საფეხმავლო გზები, ხოლო მიმდებარე ტერიტორიაზე გავეთდა დაახლოებით 70 კმ სასეირნო ველო მარშრუტი.²⁰

24. დიზელის ავტობუსებიდან ბიოსანვავზე ან ელექტრონულ ავტობუსზე გადასვლა ვარგად ხორციელდება ასობით ქალაქში, მათ შორის პარიზში, რომელიც 2025 წლისთვის აპირებს 100 პროცენტით გადავიდეს „მწვანე ავტობუსებზე“. ბერლინი ამ მიზნის მიღწევას აპირებს 2030 წლისთვის სხვადასხვა ფინანსური სუბსიდირების სქემებისა და ინიციატივების საშუალებით.²¹ ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის რიგ ქალაქებში კვლავ ფუნქციონირებს ელექტრონული „ტროლეიბუსის“ ქსელები, რომლებიც იძლევა ტრანსპორტის გამონაბოლქვის შემცირების უნიკალურ შესაძლებლობას: უფრო ადვილია ნახშირით წარმო-

ბული ელექტროენერჯის ჩანაცვლება განახლებადი წყაროებით, ვიდრე მთელი ავტობუსების პარკისა და ინფრასტრუქტურის მთლიანად შეცვლა.

25. „ევროპული მობილობის კვირეული“ არის ყოველწლიური ერთკვირიანი პანევროპული ინიციატივა, რომელიც 2002 წლიდან ტარდება და წარმოადგენს მდგრადი მობილობის პოლიტიკისა და საშუალებების ასობით მაგალითს. ქალაქი კრუმევაცი (სერბეთი) პროექტის მუდმივი მონაწილეა და მან მოიგო „ევროპის მობილობის კვირეულის“ პრემია 2019 წელს. უკვე წლებია ქალაქი მუშაობს, რომ ფეხით მოსიარულეებისა და ველოსიპედისტებისთვის გააუმჯობესოს და მიმზიდველი გახადოს საზოგადოებრივი სივრცეები და ინფრასტრუქტურა. ამისთვის იქმნება ველობილიკები, ფართოვდება პარკები, კეთდება ახალი საფეხმავლო ბილიკები და ურბანული ავეჯი, უქმდება ქუჩის პარკინგი და შენდება საზოგადოებრივი ავტოფარეხები. 2015 წლიდან ქალაქის ცენტრში მთავარი ქუჩა დროებით დაიხურა საავტომობილო მოძრაობისთვის და გადაკეთდა „სათამაშო ქუჩად“.²²

26. გამოკითხვებმა აჩვენა, რომ პროგრესული მდგრადი მობილობის პოლიტიკის მქონე ქალაქები (როგორცია ვენა, მიუნხენი, ამსტერდამი, კოპენჰაგენი, პრაღა, ვარშავა, ვილნიუსი და ცენტრალური ევროპის სხვა ქალაქები) ცხოვრების დონის შეფასებაში ყველაზე მაღალ ადგილებს იკავებენ და მოქალაქეებს უქმნიან მსოფლიოში საუკეთესო გარემოსა და საცხოვრებელ პირობებს.²³

27. მულტიმოდალობა გულისხმობს მობილობის სხვადასხვა საშუალების (ინდივიდუალური მანქანების ალტერნატივების) ჭკვიან ინტეგრაციას. ეს კოორდინირებული ინფრასტრუქტურა ემსახურება ერთჯერად მგზავრობას და უკვე პრაქტიკულად გამოიყენება მრავალ ქალაქში, მათ შორის აღმოსავლეთ ევროპაში (გდანსკში, რიგაში, ვილნიუსში, როსტოკში და სხვა).²⁴ ზოგიერთმა ამ ქალაქმა შექმნა უფასო აპლიკაციები მოქალაქეებისთვის, რათა მათ დაგეგმონ ინდივიდუალური მარშრუტი ტრანსპორტის სხვადასხვა რუქიმის გამოყენებით. მარშრუტში შეიძლება გაერთიანდეს საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, მანქანების გაზიარება, ქალაქის ველოსიპედები და ფეხით სიარული. ინფრასტრუქტურით, რომელიც მოიცავს ველოსიპედების თაროებს ავტობუსებსა და მატარებლებში, სადგურებზე ველოსიპედების გასაჩერებელ ადგილებს, საზოგადოებრივ სივრცეებში მულტიმოდალობის საინფორმაციო ნერტილებს და ა.შ., მულტიმოდალობა შეიძლება იყოს არამხოლოდ ქალაქში მგზავრობის, არამედ უფრო გრძელი მოგზაურობის საშუალებაც.

28. იმ ადამიანებისთვის, რომელთაც არ შეუძლიათ ყოველ-დღიური საქმიანობა აწარმოონ მანქანის გარეშე, არსებობს ავტომობილების გაზიარების შესაძლებლობაც. მანქანების გაზიარების სქემები კარგად მუშაობს მსოფლიოს 2000-ზე მეტ ქალაქში.²⁵ მაგალითად, პოლონეთმა ასეთი სქემის პირველად გამოყენება დაიწყო 2015 წელს ქალაქ ვროცლავში. მომდევნო წლებში ბაზარი სწრაფად გაიზარდა. 2019 წლის შუა რიცხვებში პოლონეთის 70-ზე მეტ ქალაქში ხდებოდა 37000 სატრანსპორტო საშუალების (ველო-

სიპედების, სკუტერების, მოპედების, მანქანების) გაზიარება. ეს ნიშნავს, რომ სქემა ემსახურება თითქმის 12 მილიონ მოქალაქეს.²⁶

29. სულ უფრო და უფრო მეტი მუნიციპალიტეტი ახორციელებს უფასო ან იაფი საზოგადოებრივი ტრანსპორტის დანერგვის პოლიტიკას. ამჟამად 150-ზე მეტი ასეთი ქალაქია მსოფლიოში, უმეტესად კი ევროპაში, მათ შორის პოლონეთში, ჩეხეთის რეპუბლიკაში, ბულგარეთში, სლოვენისა და ლიეტუვაში.²⁷ ლუქსემბურგი და, ნაწილობრივ, ესტონეთი პირველი ქვეყნები არიან, რომლებმაც შემოიღეს უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტი მთელი ქვეყნის მასშტაბით. ესტონეთის დედაქალაქი ტალინი იყო პირველი ევროპული ქალაქი, რომელმაც დანერგა უფასო საზოგადოებრივი ტრანსპორტი 2013 წელს.²⁸

30. ბოლო ექვსი წლის განმავლობაში ევროკავშირმა 35 მილიარდი ევროს ინვესტიცია ჩადო სარკინიგზო ინფრასტრუქტურაში, 1996 წლიდან კი გაათართოვა ჩქაროსნული სარკინიგზო ინფრასტრუქტურა მთელ ევროპაში, ტრანს-ევროპული სატრანსპორტო ქსელის (TEN-T) ფარგლებში. მიუხედავად იმისა, რომ ქსელი ჯერ კიდევ არაა დასრულებული, შესაძლებელი იქნება, მაგალითად, ცენტრალური ევროპიდან (ბრატისლავადან) პარიზში ჩასვლა დაახლოებით რვა საათში. უფრო მეტიც, ევროკავშირის 24 ქვეყანა შეთანხმდა მიზანზე, რომ მოხდეს ხანმოკლე ფრენების (800 კმ-მდე) სარკინიგზო კავშირებით ჩანაცვლება. ევროპის დანესეზულებების კავშირის (CEF) (რომელიც, სხვა სფეროებთან ერთად, აფინანსებს ევროპის გადასვლას მდგრად მობილობაზე) ბიუჯეტი გაიზარდება 1,5 მილიარდი ევროდან 14,521 მილიარდამდე.

31. კოვიდ-19-ის პანდემიის დროს ევროპის რამდენიმე მთავრობამ გამოიყენა ეკონომიკური დახმარების პაკეტი კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის მხარდასაჭერად. მაგალითად, საფრანგეთი ავიაკომპანიას „ეარ ფრანსი“ უწევს შვიდი მილიარდი ევროს ფინანსურ დახმარებას, იმ პირობით, რომ ხანმოკლე შიდა ფრენებს ჩანაცვლებს სახელმწიფო რკინიგზის კომპანიის (SNCF) სარკინიგზო კავშირებით.

32. როგორც ნორვეგიის ან ნიდერლანდების ელექტრონული მობილობის ამჟამინდელი ევროპული ლიდერების მაგალითები გვიჩვენებს, ამ დარგის ხელშეწყობი პოლიტიკა უკვე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს. ის მოიცავს: გადასახადებისგან გათავისუფლებას, სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული დასატენი სადგურების შექმნას, კვლევას, პრივილეგიურულ პარკინგს, ქალაქის გარკვეულ ადგილებზე ელექტრომობილებისთვის უფასო მოძრაობის დაშვებას და ა.შ. 2019 წელს, ნორვეგიაში, ელექტრომობილების რეგისტრაციამ პირველად გადააჭარბა წლის ძრავის მანქანების რეგისტრაციას, ხოლო ელექტრონული დატენვის ქსელი თითქმის გაუტოლდა ბენზინგასამართი სადგურების ქსელს.²⁹ 2018 წლიდან ნიდერლანდებში ელექტრო მანქანების დარეგისტრირება თითქმის გაორ-მაგადა და ახლა ავტომობილების გაყიდვების 15 პროცენტს შეადგენს.³⁰

მე-6 თავიდან (პოლიტიკა)

33. ადგილობრივი ფონდების, ევროკავშირისა და ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (EBRD) მხარდაჭერით, ჩრდილოეთ მაკედონიის ქალაქი მაკედონსკა-კამენიცა დიდ ინვესტიციებს ახორციელებს ენერგოეფექტურობის მიმართულებით. მაგალითად, სპეციფიკური საკონტრაქტო მოდულების საშუალებით განხორციელდა პროექტები ეფექტურობის კუთხით, რომლებიც ეხებოდა ქუჩის განათებას, შენობების განახლებას, ახალი და ძველი შენობების ეფექტიან გათბობას. მაკედონსკა-კამენიცა, რომელსაც მართავს ინოვაციური სოციალ-დემოკრატი მერი, არის რამდენიმე ინოვაციური ენერგოპროექტის სამშობლო. მაგალითად, მცხოვრებლებმა საკუთარ სახურავებზე დაამონტაჟეს მზის პანელები და ქსელში შევიდნენ, როგორც პროსუმერები. მათი მიზანი იყო შეემცირებინათ ემისიები და მაქსიმალურად გამოეყენებინათ მცირე მარეგულირებელი კორექტირებები, რომლებიც სახელმწიფომ ცოტა ხნით ადრე გააკეთა.

34. 2019 წელს ქალაქ ზაგრების საკრებულომ მიიღო მდგრადი ენერგეტიკისა და კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო მოქმედების ინტეგრირებული გეგმა - პირველი ასეთი ტიპის დოკუმენტი ხორვატიაში. გეგმა, სახელწოდებით “SECAP” შეიცავს 23 ღონისძიებას შენობების, ტრანსპორტის, საზოგადოებრივი განათებისა და რაიონის ცენტრალური გათბობის სისტემებიდან ნახშირორჟანგის ემისიის შემცირების შესახებ (აგრეთვე კლიმატის კრიზისთან ადაპტაციის 35 ღონისძიებას). გეგმის მიზანია 2030 წლისთვის გამონაბოლქვის შემცირება 40 პროცენტზე მეტით. ჯულიო დომაკი, ჩრდილო-დასავლეთ ხორვატიის რეგიონალური ენერ-გეტიკული სააგენტოს მმართველი დირექტორი აღნიშნავს, რომ ქალაქებში მწვანე ენერგეტიკაზე ენერგეტიკაზე გადასვლის წინაპირობა არის პოლიტიკური ნება და ამბიციური სამოქმედო გეგმები, რომლებიც განსაზღვრავს პრიორიტეტულ სამოქმედო სფეროებს, განხორციელების სიჩქარეს და ფინანსების ხელმისაწვდომ წყაროებს. „ქალაქ ზაგრების სამოქმედო გეგმა ამბიციური დოკუმენტის მაგალითია თუნდაც ევროკავშირის დონეზე.“³¹

მე-7 თავიდან (დემოკრატია)

35. 2013 წელს წარმატებული რეფერენდუმის წყალობით, ჰამ-ბურგის მოქალაქეებმა ადგილობრივი მთავრობა აიძულეს ქალაქის ენერგეტიკული ქსელები შეესყიდა ევროპის ერთ-ერთი უდიდესი ენერგო კომპანიისგან „ვატენფალისგან“ (Vattenfall), რომელიც მეტწილად ნახშირსა და ბირთვულ ენერჯიას მოიხმარდა. ახლა, საზოგადოების ხელში, ქსელები შეიძლება გამოყენებული იქნეს ენერგოსისტემის მდგრადი ტრანსფორმაციის დასაჩქარებლად. ამ გადაწყვეტილებას ეკონომიკური წარმატებაც მოჰყვა: კომპანიის წლიური მოგება მოსალოდნელზე მაღალია და ახლა ავსებს სახელმწიფოს და არა ვერძო ხაზინას.³² ანალოგიურად, სკოპიემ ცოტა ხნის წინ მოახდინა ნარჩენების მართვის რე-მუნიციპალიზაცია.

36. საზოგადოებრივი კონსულტაციის ინსტრუმენტები, როგორცაა მოქალაქეთა ასამბლეები ან კომისიები, შეიძლება ძალიან კარგი დანამატი იყოს პოლიტიკური პროცესებისათვის, მაგრამ არ უნდა ჩაანაცვლოს ისინი. ერთ-ერთი დადებითი მაგალითია 2016 წელს ჩრდილოეთ მაკედონიაში ჩატარებული რეფერენდუმები ოქროს ახალი მდარობების გახსნის შესახებ.³³ მეორე შემთხვევაა მოქალაქეთა ასამბლეების დაარსება დემოკრატიული განხილვის პროცესების ხელშესაწყობად, რომელთა საშუალებითაც შემუშავდა კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკის რეკომენდაციები საფრანგეთში, ირლანდიასა და დიდ ბრიტანეთში.³⁴

37. ახალმა კონცეფციებმა და ინსტრუმენტებმა შეიძლება შეამციროს ბარიერები აქტიური მოქალაქეობისთვის და ხელი შეუწყოს ფართო ჩართულობას. ამის მაგალითია ათენში ჩამოყალიბებული ინოვაციური სოციალური პლატფორმა „სინათინა“ (SynAthina), რომელიც ხელს უწყობს კონსულტაციებსა და თანამშრომლობას მოქალაქეებთან, საზოგადოებრივ ჯგუფებთან და სამოქალაქო საზოგადოების ინიციატივებთან. ამ პროცესების მიზანია მოინახოს ურბანული პრობლემების გადაჭრის გზები, რომელთა განხილვაც შემდგომ მოხდება ადგილობრივ მთავრობასთან, ბიზნეს საზოგადოებასთან და პოლიტიკურ ლიდერებთან ერთად.³⁵

განმარტებები

¹ <https://www.naturfreunde.de/geschichte>

² საძიებო მონაცემთა ბაზა ყველა ხელმოწერის შესახებ, იხილეთ <https://www.eumayors.eu/about/covenant-community/signatories.html>

³ <https://climateactiontracker.org/countries/costa-rica/>, <https://climateactiontracker.org/countries/morocco/>

⁴ იხილეთ <https://public.wmo.int/en/resources/bulletin/integrated-drought> (ბოლოს ნანახია თარიღით 8.7.2020). კლიმატის კრიზისის გავლენის კვლევა ბელორუსში, უკრაინასა და მოლდოვაში ასევე ხაზს უსვამს გვალვისა და წყლის სიმცირით გამოწვეულ რისკებს და აჩვენებს, რომ მოლდოვა და უკრაინა ყველაზე მეტად დაზარალდნენ: https://www.droughtmanagement.info/literature/ZOI_climate_change_eastern_europe_2012.pdf (ბოლოს ნანახია თარიღით 08.07.2020).

⁵ Umweltbundesamt (2020): Beschäftigung im Umweltschutz. Entwicklung und gesamtwirtschaftliche Bedeutung https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/1410/publikationen/2020_hgp_beschaeftigung_im_umweltschutz_final_bf.pdf

⁶ <http://www.just-transition.info/restart-will-win-the-trust-of-the-people-if-its-stable>

⁷ <http://ekolive.website2.me/>, <http://www.sk-tex.com/>

⁸ <https://www.cyrkl.com/en/marketplace>

⁹ <https://greencubator.info/?lang=en>, <https://solartown.com.ua/>

¹⁰ <https://www.thyssenkrupp.com/de/newsroom/pressemeldungen/weltpremiere-in-duisburg--nrw-wirtschaftsminister-pinkwart-startet-bei-thyssenkrupp-versuchsreihe-zum-erstmaligen-einsatz-von-wasserstoff-im--hochofen-17280.html>

¹¹ 2019 წლის 15 მარტის ევროკომისიის დებულება, რომელიც განსაზღვრავს ევო-დიზაინის დირექტივას სერვერებსა და მონაცემთა შესანახ პროდუქტებზე, ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2009/125/EC დირექტივის შესაბამისად და ცვლის კომისიის რეგულაციას (EU) No 617/2013.

¹² რობერტ გროსი (2018): ოთხდღიანი სამუშაო კვირა. რუტლეჯი.

¹³ <https://www.npr.org/2019/11/04/776163853/microsoft-japan-says-4-day-workweek-boosted-workers>

¹⁴ <http://www.flanderstoday.eu/innovation/becode-takes-brussels-unemployment>, <http://www.becode.org/>

¹⁵ <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/matching-skills/all-instruments/sector-councils>, <https://www.oecd.org/czech/44496125.pdf>

¹⁶ უ. აგვუსტი, ჯ. ს. ვალერია, პ. იანი, ბ. სელინი, ს. ჩიარა, ჯ. უინსტონი და ჯ. ჯეი სტერლინგი (2018): Statistical Evidence on the Role of Energy Cooperatives for the Energy Transition in European Countries (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.05.2020).

¹⁷ „ქონვერსიშენი“ (2019): This small German town took back the power – and went fully renewable (ბოლოს ნანახია თარიღით 17.06.2020).

¹⁸ ევროკომისია, ენერჯეტიკის გენერალური დირექტორატი (2019): სამიზნე ნიშნულების განსაზღვრა ევროკავშირში ჭკვიანი მრიცხველების დანერგვისთვის, ხელმისაწვდომია ბმულზე: Benchmarking smart metering deployment in the EU-28 - Publications Office of the EU, (ბოლოს ნანახია თარიღით 30.04.2020): 20.

¹⁹ სვეტლანა პირკალო (2019): EBRD finances smart metering breakthrough in Montenegro EBRD (ბოლოს ნანახია თარიღით 05.05.2020).

²⁰ <https://civitas.eu/content/koprivnica>

²¹ <https://zeeus.eu/>, <https://www.uitp.org/>, და ა.შ.

²² <https://mobilityweek.eu/news/?c=search&uid=yrWzQJu5>

²³ <https://www.mercer.com/newsroom/2019-quality-of-living-survey.html>, <https://www.arcadis.com/en/global/our-perspectives/sustainable-cities-mobility-index-2017/>, <https://emerging-europe.com/news/prague-ranked-emerging-europes-smartest-city/>

²⁴ <https://www.cities-multimodal.eu/>

²⁵ <https://www.sharedmobility.news/carsharing>

²⁶ <https://movmi.net/shared-mobility-poland/>

²⁷ <https://freepublictransport.info/city/>

²⁸ <https://www.tallinn.ee/eng/freepublictransport/About-free-public-transport-in-Tallinn>

²⁹ დამატებითი ინფორმაცია ნორვეგიის ელექტრონულ მობილობაზე გადასვლის შესახებ, იხილეთ ბმულზე <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2019/04/E-Mobility%20in%20Norway%20-%20NL%20embassy%20Oslo.pdf>

³⁰ ზოგადად ელექტრონული მობილობის შესახებ დამატებითი ინფორმაციისთვის, იხილეთ https://ec.europa.eu/transport/themes/urban/vehicles/road/electric_en, <http://www.canoeurope.org/publications/blogs/1278-fossil-fuel-subsidies>, <https://www.automotiveworld.com/articles/electric-vehicle-sales-a-global-snapshot-in-uncertain-times/>

³¹ <https://balkangreenenergynews.com/zagreb-adopts-first-sustainable-energy-and-climate-action-plan-in-croatia/>

³² <https://carbonneutralcities.org/how-hamburg-regained-control-of-its-energy-utility/>, <https://www.welt.de/regionales/hamburg/article177758590/Energiepolitik-Stromnetz-Rueckkauf-zahl-sich-fuer-Hamburg-langsam-aus.html>

³³ იხილეთ <https://globalvoices.org/2017/04/25/one-small-towns-referendum-on-gold-mining-is-a-big-victory-for-citizen-participation> (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.06.2020).

³⁴ იხილეთ <https://www.citizensassembly.ie/en/how-the-state-can-make-ireland-a-leader-in-tackling-climate-change/recommendations/> და <https://www.climateassembly.uk/> (ბოლოს ნანახია თარიღით 22.06.2020).

³⁵ „სინათინა“ (SynAthina) ასახავს მოქალაქეთა ინიციატივებს, ზრდის მათ ცნობადობას და აკავშირებს კერძო სექტორთან, სხვადასხვა ექსპერტთან და ადგილობრივ ადმინისტრაციასთან. „სინათინა“ აფასებს მოქალაქეების საქმიანობას და აღიარებს სამოქალაქო საზოგადოების საუკეთესო პრაქტიკას. ის მუდმივად აწვდის ინფორმაციას მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციას საზოგადოების პრიორიტეტების შესახებ და ითხოვს განახლებულ რეგულაციებს, გამარტივებულ პროცედურებსა და მოქალაქეებთან შემოქმედებით სინერჯიის ჩამოყალიბებას. ამის მიზანია გაიზარდოს ადმინისტრაციის ეფექტურობა მოქალაქეების საჭიროებებზე რეაგირების პროცესში. მეტი ინფორმაციისთვის, იხილეთ <https://www.synathina.gr/en>

ავტორები და მრჩეველები

სონია შრიმბეკი / ავტორი

თანდათან გავაცნობიერე, რომ ეს გამონგვევა ეხებოდა არა მხოლოდ „კლიმატის დაცვას“, არამედ ევროპაში თითოეული ჩვენგანის, ჩვენი სოციალური მიღწევებისა და ცხოვრების წესის დაცვასაც.

რობერტ ზანონი / ავტორი

საბედნიეროდ, ახლა სად აზრად ითვლება, აღიარო კლიმატის კრიზისი გადაუდებელ საფრთხედ, ხოლო ამბიციური კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა - აუცილებლობად. ადეკვატური მოქმედება, რა თქმა უნდა, ცალკე საკითხია. ამბიციური კლიმატის ცვლილების სანინააღმდეგო ქმედებების სოციალურად სამართლიანი გზით განხორციელების უზრუნველყოფა იმ დღის წესრიგის მთავარი ნაწილია, რომელიც სოციალ-დემოკრატებმა უნდა მიიღონ და გადამწყვეტი პოლიტიკური ნაბიჯებით განამტკიცონ. ეს იყო ჩვენი ერთობლივი ძალისხმევის არსი ამ პუბლიკაციის მიღმა და მე ვარ ბედნიერი, რომ ვიყავი მისი ნაწილი.

ვიქტორია სტოციუ / ავტორი

წერა აღმოჩენასაც გულისხმობს. როდესაც წერა კოლექტიური პროცესია, ადამიანი იღებს სწავლის რეალურ გამოცდილებას. იმედი მაქვს, ეს სახელმძღვანელო ისევე გაამდიდრებს მკითხველს, როგორც გაამდიდრა მე - თანაავტორი..,

თომას ოლერმანი / ავტორი

ამ პროექტზე მუშაობამ მაჩვენა, რამდენად რთულია და, შესაბამისად, ძნელია კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა: ის უკვე არა მხოლოდ საკითხია, როგორც სხვა დანარჩენი, არამედ - მთელი განზომილება.

ივანა ვუკოვა / ავტორი

საკითხი ისე კი არ დგას, იქნება თუ არა სიცოცხლე დედამიწაზე, არამედ - ვინ იცხოვრებს იქ და რა პირობებში. ჩვენ გვინდა უზრუნველყოთ მდგრადი მომავალი ყველასთვის და ამისთვის საჭიროა კლიმატის ცვლილების სანინააღმდეგო ქმედებები, სოციალურად სამართლიანი.

მაქს ოსტერმაიერი / ავტორი

რაც უფრო ჩაუღრმავდებით თემას, სირთულის უფრო მეტ ფენას აღმოაჩენთ. საოცარი გამოცდილება იყო ამ სირთულეში გზის გაკვლევა ამბიციურ და თავდადებულ გუნდთან ერთად, რომელიც მუშაობდა საერთო მიზნის მისაღწევად: ეჩვენებინა, რომ სწორედ ჩვენ ხელშია სამართლიანი და მდგრადი მომავლის შექმნა.

ევა იუნგე / ავტორი და მრჩეველი

მე, როგორც გარემოსდაცვით ფსიქოლოგს, მჯერა, რომ სოციალურ-ეკოლოგიურ პოლიტიკასა და კლიმატის სტრატეგიულ კომუნიკაციებს შორის ხდება მნიშვნელოვანი გადაფარვა. ამბობენ, მომავალი მას ეკუთვნის, ვინც უკეთეს ამბავს მოყვება. ამ პუბლიკაციაში მკითხველი იპოვის სოციალ-დემოკრატიული ტრანსფორმაციის ბევრ ინსპირაციულ ამბავს.

ტორალფ შტაუდი / მრჩეველი

ჩვენი - klimafakten.de-ზე მომუშავე ადამიანების მიზანია, დავეხმაროთ ადამიანებს, იპოვონ კლიმატის ცვლილების შესახებ საუბრის „საკუთარი“ მეთოდი. ეს პუბლიკაცია ძლიერი სოციალ-დემოკრატიული ხმაა კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ მებრძოლთა გუნდში. შთამბეჭდავი იყო, რომ ვიყავი მისი ზრდის მონაწილე.

იმპრესარიუმი

© 2020

ფრიდრიხ ებერტის ფონდი | თბილისის ოფისი

ნინო რამიშვილის ჩიხი 1, N. 1

0179 თბილისი | საქართველო

პასუხისმგებელი პირი:

ფელიქს ჰეტი | სამხრეთ კავკასიის

რეგიონული ოფისის დირექტორი

ტელ.: +995 32 225 07 28

<https://southcaucasus.fes.de/>

პუბლიკაციის შესაკვეთად დაგვიკავშირდით:

stiftung@fesgeo.ge

პუბლიკაციაში გამოთქმული მოსაზრებები შესაძლოა არ

ემთხვეოდეს ფრიდრიხ ებერტის ფონდის პოზიციას. დაუშვებელია

ფონდის მიერ გამოცემული მასალების ფონდის წერილობითი

თანხმობის გარეშე კომერციული მიზნით გამოყენება

ISBN:

ფოტოების წყაროები

ყდა picture alliance / Westend61 | Westend61 / Andreas Patek - **გვ. 7** picture alliance / Andreas Franke | Andreas Franke - **გვ. 13** picture alliance / Heikki Saukkomaa / Lehtikuva / dpa | Heikki Saukkomaa - **გვ. 21** picture-alliance / dpa/dpaweb | Rolf Haid - **გვ. 22** unsplash | mika-baumeister - **გვ. 24** picture alliance / ZUMAPRESS.com | Ollie Millington / Rmv - **გვ. 27** picture alliance / REUTERS | SUSANA VERA - **გვ. 29** picture alliance / Xinhua News Agency | Li Mengxin - **გვ.33** Archiv der sozialen Demokratie - Friedrich-Ebert-Stiftung - **გვ. 34** picture alliance / REUTERS | RUBEN SPRICH - **გვ. 37** picture alliance / dpa | Facundo Arrizabalaga - **გვ. 39** picture alliance / Frank Hoermann | SVEN SIMON - **გვ. 51** picture alliance / dpa | Oliver Berg - **გვ. 59** picture alliance / dpa | Julian Stratenschulte - **გვ. 75** picture alliance / Richard Linke | Richard Linke - **S. 70** picture alliance / Chen Shichuan / Costfoto | Chen Shichuan / Costfoto - **გვ. 62** picture alliance / Westend61 | Robijn Page - **S. 76** picture alliance / blickwinkel / W. G. Allgoewer | W. G. Allgoewer - **გვ. 86** picture alliance/ANN | Viet Nam News - **გვ. 87** picture alliance / blickwinkel/M. Woike | M. Woike - **გვ. 90** picture alliance / REUTERS | YIORGOS KARAHALIS - **გვ. 94** picture alliance / REUTERS | AKHTAR SOOMRO - **გვ. 101** picture alliance / dpa | Thomas Warnack - **გვ. 108** picture alliance / dpa | Photocome - **გვ. 111** picture alliance / SZ Photo | Natalie Neomi Isser - **გვ. 114** picture alliance / dpa | Wael Hamzeh - **გვ. 114** picture alliance / Xinhua News Agency - **გვ. 119** picture alliance / dpa / dpa-Zentralbild | Thomas Uhlemann - **გვ. 120** picture alliance / Hans Eder/Shotshop | Hans Eder - **გვ. 124** picture alliance / Newscom | Jevone Moore - **გვ. 126** picture alliance / dpa / dpa-Zentralbild | Jan Woitas - **გვ. 128** picture alliance / dpa / CTK | Michal Kamaryt - **გვ. 137** picture alliance / Westend61 | Maya Claussen - **გვ. 141** picture alliance / PIXSELL | Goran Kovacic - **გვ. 142** picture alliance / Westend61 | Zeljko Dangubic - **გვ. 146** picture alliance / TASS | Alexander Shcherbak - **გვ. 148** picture alliance / PIXSELL | Emica Elvedji - **გვ. 157** picture alliance / dpa / CTK | Roman Vondrous - **გვ. 158** picture alliance / AA| Furkan Abdula - **გვ. 161** picture alliance / NurPhoto | Alain Pitton - **გვ. 164** picture alliance / Fotostand | Fotostand / Reuhl

საძიებელი

1.5°C მიზანი 9, 20, 23, 31, 35, 40, 150, 160

30 წუთიანი ქალაქი **114**
C40 ქალაქები **109**

ა
ავტოკრატიული სახელმწიფოები 155 <p>ავტომატიზაცია 50, 70, 72, 94, 127 <p>აზოტი 46 <p>აკვნიდან აკვანში 57, 77 <p>არავინ ჩამოგვრჩეს 58, 88, 94, 136, 154 <p>არასამთავრობო ორგანიზაციები (NGOs) 35, 141, 156, 157, 159, 162, 163, 165, 169 <p>არსებული შენობები 45, 46 <p>აქტიური მოქალაქეობა 162 <p>ახალი ნორმა 138, 139, 147</p></p></p></p></p></p></p></p>

ბ
ბაზრით განპირობებული დარგის შეჩერება <p> ნიაღისეული სანჯავის ინდუსტრიების 123 <p>ბიომასა 96, 97 <p>ბიოსანჯავი 44, 112 <p>ბირთვული ნარჩენების შენახვა 92 <p>ბრუნტლანის ანგარიში 33, 168 <p>ბუნების მეგობრები 32, 168</p></p></p></p></p></p>

გ
გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე 77, 122 <p>გადასვლა 9, 47, 50, 55, 57, 58, 69, 72, 82, 84, 95, 97, 98, 102, 112, 120, 122, 126, 143 <p>გარდამავალი ეკონომიკა 55, 58, 59, 61, 141 <p>გარდამავალი ფონდები 50 <p>გათბობისა და გაგრილების სექტორი 45 <p>განახლებადი ენერჯია 23, 27, 44, 50, 52, 57, 69, 72, 80, 83, 88, 98, 103, 136, 148, 156, <i>იხილეთ აგრეთვე</i> დეკარბონიზებული ენერგოსისტემა/ენერგოსექტორი</p></p></p></p></p>

სარგებელი 87 <p>წარმოქმნა (ენერჯის) 45 <p>მოიჯარეებისთვის 148 <p>გამომუშავება 47, 90, 98 <p>გერმანიის განახლებადი ენერჯიის წყაროების შესახებ კანონი 92 <p>ინდუსტრია 76 <p>ინფრასტრუქტურა 87, 88, 89, 94 <p>დანადგარები 94 <p>ინვესტიცია 75 <p>ბაზარი 46 <p>პოლიტიკა 84, 85, 95, 101 <p>წარმოება 44, 87 <p>პროექტები 85 <p>ჰაერის დაბინძურების შემცირება 100 <p>რესურსები და წყაროები 69, 87, 89, 93, 97 <p>სექტორი 47, 51, 89, 90 <p>შენახვა 44, 69, 72, 86, 90, 91, 94, 98 <p>სისტემა 46 <p>ტექნოლოგიები 46</p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p>

გამოხატვის თავისუფლება 155 <p>გამჭვირვალობა 85, 103, 155, 160 <p>განვითარება ეტაპების გამოტოვებით 23, 58 <p>გარდამტეხი წერტილები 9 <p>გაციფრულება 45, 66, 69, 70, 71, 78, 79, 127, 136 <p>გენდერული თანასწორობა 24, 25, 27, 30, 49, 66, 90 <p>გვალვები 7, 9, 20, 21, 28, 143, 168, იხილეთ აგრეთვე <i>კლიმატის ცვლილების გავლენა წყლის სიმცირეზე</i> <p>გრეტა ტუნბერგი 25 <p>„გადაშენების ამბოხი“ 157</p></p></p></p></p></p></p></p>

დ
დაბალი ხელფასი/არასტაბილური დასაქმება 49 <p>„დაგვიბრუნეთ ჩვენი ქუჩები“ 113 <p>დასაქმების პოლიტიკა <i>იხილეთ აგრეთვე</i> სტრუქტურული ცვლილებები, მუშების დახმარება <p>„დამორება“ 8 <p>დეგლობალიზაცია 65 <p>დეკარბონიზაცია 5, 42, 44, 46, 47, 48, 50, 54, 55, 57, 59, 65, 66, 67, 69, 78, 83, 170</p></p></p></p></p>

დეკარბონიზებული ეკონომიკა 51, 69, 103 <p>დეკარბონიზებული ენერგო სისტემა <i>იხილეთ აგრეთვე</i> განახლებადი ენერჯია <p>დეკარბონიზებული საზოგადოება 140 <p>პროფესიები, რომლებიც ყველაზე მეტ სარგებელს ნახავენ 46 <p>დემოგრაფიული ცვლილება 64, 65, 66, 78, 79 <p>დემოკრატია 97, 103, 150, 154, 155, 156, 165, 166, 167 <p>კავშირი დემოკრატიზაციასა და გარემოსდაცვით პოლიტიკას შორის 155 <p>ენერგეტიკული დემოკრატია 84, 85, 88 <p>კლიმატის კრიზისის გავლენა 20, 28, 155 <p>კლიმატის კრიზისის გავლენა დემოკრატიაზე 155 <p>სოციალ-დემოკრატია 14, 15, 32, 35, 139, 156, 160, 168</p></p></p></p></p></p></p></p></p></p>
--

დემოკრატიული ინსტიტუტები 155 <p>დეცენტრალიზებული ენერგო სისტემა 7,44, 47, 55, 56, 69, 82, 86, 88, 91, 102, 128 <p>დივესტიცია 53 <p> ნიაღისეულ სანჯავზე დაფუძნებული ინდუსტრიებიდან 48 <p>დიზელის გადასახადი 123</p></p></p></p>
--

ე
ევროკავშირის ახალი მწვანე შეთანხმება 8, 53, 55, 63, 93, 103, 110, 136, 138, 156 <p>ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი 87, 170 <p>ევროპული ინდუსტრიული სტრატეგია 55 <p>ევროპის საინვესტიციო ბანკი 53 <p>ევროპის დანესებულებების კავშირი (CEF) 87 <p>ენერჯიის მოხმარება 45, 71, 83, 86, 92, 98, 120 <p> თანამშრომლობითი მოხმარება 82 <p> არამდგრადი მოხმარება 76 <p> მდგრადი მოხმარება 63, 148 <p> მოხმარების არჩევანი 150 <p> მოხმარების შეზღუდვა <i>იხილეთ აგრეთვე</i> ეკონომიკის უკუსვლა ან საკმარისობა</p></p></p></p></p></p></p></p></p></p>

ხანმოკლე მოხმარების საქონლის 29 <p> ნაკლებად პრივილეგირებულების მიერ 138 <p> მოდელები 149 <p> ეკო-დიზაინის დირექტივა 71, 169 <p> ეკო-დიზაინის მოთხოვნები 71 <p> ეკოლოგიური ნაკვალვეი 74, 138 <p> ეკონომიკისა და პროდუქციის კონკურენტუნარიანობა 8, 70, 74, 92, 93, 94, 122 <p> ელექტრონული მობილობა...<i>იხილეთ</i> მობილობა/ელექტრონული მობილობა <p> ეფექტურობა 8, 15, 61, 171 <p> ენერგოეფექტურობა 7, 45, 51, 69, 70, 98 <p> რესურსების ეფექტრობა 57</p></p></p></p></p></p></p></p></p></p>

ემოციები 13 <p>ენერჯია <i>იხილეთ</i> განახლებადი ენერჯია <p>ენერგოკოოპერატივები 62, 82, 83, 85, 89, 103, 143, 144, 150, 169, 170</p></p>
--

ენერგეტიკული დემოკრატია 84, 85, 88 <p>ენერგეტიკაზე წვდომა ყველასთვის 87, 88, 142 <i>იხილეთ აგრეთვე</i> სიღარიბე, ენერჯია <p>ენერგეტიკული მოქალაქეები 91 <p>ენერგეტიკული მოქალაქეობა 147 <p>ენერგეტიკული გარდაქმნა 82, 84, 95 <p> კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის 119 <p> ენერგეტიკის ტრანზიციის 67 <p>ენერგეტიკის საბაზრო ფასზე მაღალი ტარიფები 65, 67 <p>ენერგეტიკის ტრანსფორმაცია 28, 51, 64, 67 <p>ენერგეტიკული ინტეგრაცია 136 <p>ენერგეტიკული უსაფრთხოება 88, 89 <p>ენერგეტიკული საზოგადოება 85, 103 <p>ენერგეტიკული ქსელი 44, 91, 104, 156, 171 <p>ენერგოსექტორი 44, 83, 88, 91, 95, 136, 143 <i>იხილეთ აგრეთვე</i> განახლებადი ენერჯია/დეკარბონიზებული ენერგოსისტემა <p>ერთი ფანჯრის მომსახურების სისტემები 103 <p>ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი (NDCs) 136, 143</p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p>

ვ
ველოსიპედები <i>იხილეთ</i> მობილობა/ ველოსიპედი <p>ვილი ბრანდტი 10, 32, 168</p>

ზ
ზრუნვის სექტორი 66, 67, 77 <i>იხილეთ აგრეთვე</i> ზრუნვის სექტორის მუშაკები

თ
თაობათაშორისი სამართლიანობა 8, 22, 149 <p>თემები 24, 26, 89, 91, 110, 141, 147, 148, 156, 168, <i>იხილეთ აგრეთვე</i> კლიმატის კრიზისი და ადგილობრივი მოქმედებები <p>თვითეფექტურობა 113, 156, 162</p></p>

ი
ინვესტიციები 25, 30, 44, 46, 49, 53, 58, 62, 68, 84, 89, 93, 97, 131, 136 <p>დეკარბონიზაციისთვის 44, 46 <p>ენერგეტიკის ტრანსფორმაციაში 36, 65, 72, 76 <p>ინფრასტრუქტურაში 53, 89, 93</p></p></p>

კლიმატის ცვლილების მიმართ გამძლეობისთვის 30 <p> მდგრად მობილობაში 120, 126 <p> მთავრობებისგან 25 <p> მწვანე 47, 68 <p> მწვანე ენერგეტიკაზე გადასვლაში 93 <p> სოფლის მეურნეობაში 46 <p> ჭარბ ენერჯიაზე დაფუძნებულ ინდუსტრიებში 53 <p>ინფრასტრუქტურა 22, 29, 37, 44, 46, 53, 56, 57, 58, 68, 84, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 109, 110 112, 116, 117, 118, 119, 122, 126, 130, 133, 137, 155 <p>ისტორიული გამონაბოლქვი 23, 26</p></p></p></p></p></p></p></p>

კ
კაპიტალიზმი 8, 14, 15 , <i>იხილეთ აგრეთვე</i> მშპ და ზრდა <p>კარგი მმართველობა 84, 103, 163 <p>კლიმატის აპარტიედი 22 <p>კლიმატის კომუნიკაცია 12, 13 <p>„კლიმატის სახალხო გეგმა“ 159 <p>კვალიფიციური მუშახელის დეფიციტი 66, 127 <p>კლიმატის კრიზისი 6, 7, 8, 9, 13, 20, 22, 24, 29, 33, 40, 161, <i>იხილეთ აგრეთვე</i> კლიმატის კრიზისის შედეგები</p></p></p></p></p></p>

და ადგილობრივი მოქმედება <i>იხილეთ აგრეთვე</i> თემები <p> და კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედება 9 <p> და კლიმატის სამართლიანობა 21 <p> და კლიმატის ცვლილების შედეგად ლტოლვილი ადამიანები 29 <p> და დემოკრატია 30, 154, 155, 160, 161, 162 <p> და ეკონომიკა 29, 49, 154 <p> და ენერჯიის ხარჯები 92 <p> და ენერგოეფექტურობა 97 <p> და ბუნებრივი რესურსების გამოყენება 57 <p> და შესაძლებლობების სამართლიანი განაწილება 24 <p> და განახლებადი ენერჯია 96 <p> და გლობალური თანამშრომლობ 24 <p> და გლობალური უთანასწორობა 23 <p> და გლობალური ქსელები 141 <p> და ეროვნული სახელმწიფო 136 <p> და ინდივიდუალური მოქმედება 145 <p> და ინფრასტრუქტურა 29 <p> და მთავრობის მოქმედება 145, 154, 155, 163, 164 <p> და მთავრობის ქმედებები <i>იხილეთ აგრეთვე</i> სახელმწიფოს როლი <p> და მარგინალური ჯგუფები 20, 21, 140 <p> და მობილობა 109, 122 <p> და პოპულარული მხარდაჭერა 164 <p> და პროფკავშირები 33 <p> და რეგულაციები 138 <p> და საგანგებო მდგომარეობა 149 <p> და საზოგადოება 29, 156 <p> და საზოგადოების აღქმა 145 <p> და სამუშაოები 20, 49, 61, 76 <p> და სიღარიბე 28, 88 <p> და სოფლის მეურნეობა 20 <p> და სოციალ-დემოკრატიული პარტიები 156 <p> და სოციალური სამართლიანობა 6, 20, 21, 97, 149, 154 <p> და სოციალურ-ეკოლოგიური მომავალი 164</p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p></p>

^[1]

<p>რ </p>
<p>რეგიონული განვითარება 116</p> <p>რეგიონული და ადგილობრივი განვითარება 116</p> <p>რეგიონული დახმარების პროგრამები 52</p> <p>რეგულაციები 25, 71, 76, 84, 136, 138, 139</p> <p>რე-მუნიციპალიზაცია 82, 156, 170, 171</p> <p>რესურსების ციკლი 57</p>

<p>ს </p>
<p>საავტომობილო ინდუსტრია 50, 55, 117, 126, 127, 128</p> <p>საარსებო მინიმუმი 76</p> <p>საგადასახადო სისტემა 25, 35, 54, 59, 118, 137, 139, 143, 150</p> <p>საგანგებო მდგომარეობა 149</p> <p>სათბურის გაზების ემისიები 20, 21, 23, 25, 26, 35, 45, 54, 69, 70, 74, 77, 87, 96, 100, 108, 109, 112, 116, 117, 118, 119, 122, 129, 136, 138, 139, 140, 142, 144, 159, 160</p> <p>საზოგადოების საკუთრებაში არსებული ენერგო-პროექტები 59, 61, 102, 103</p> <p>საზოგადოებრივი ტრანსპორტი <i>იხილეთ</i> მობილობა / საზოგადოებრივი ტრანსპორტი</p> <p>საკმარისობა 8, 60, 61 <i>იხილეთ აგრეთვე</i> ეკონომიკის უკუსვლა და მოხმარება</p> <p>სამუშაო დროის მართვა 18, 106</p> <p>სამართლიანი გადასვლა 7, 34, 35, 40, 47, 49, 50, 51, 53, 76, 85, 86, 93, 94, 95, 96, 127</p> <p>სამართლიანი გარდამავალი ფონდი 50</p> <p>სამართლიანი გადასვლის მექანიზმი 53</p> <p>სამიზნე აუდიტორია 12, 13</p> <p>სამუშაო დრო <i>იხილეთ აგრეთვე</i> სამუშაო დროის მართვა</p> <p>სამუშაოები 7, 14, 20, 27, 32, 37, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 54, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 83, 84, 85, 86, 89, 94, 97, 100, 126, 127, 145, 150, 158 <i>იხილეთ აგრეთვე</i> მუშები</p>

<p>და დეკარბონიზაცია 46</p> <p>მწვანე 48</p> <p>სოფლის მეურნეობაში 20, 46</p> <p>განვითარებად ინდუსტრიებში 46, 48, 50, 57, 66, 71 <i>იხილეთ აგრეთვე</i></p> <p>მწვანე სამუშაოები/მდგრადი სამუშაოები</p> <p>ინჟინერიაში 46</p> <p>წიაღისეული ენერგიის სექტორში 85</p> <p>ადგილობრივ თემებში 44</p> <p>საზოგადოებრივ ტრანსპორტში 46, 47</p> <p>განახლებადი ენერგიის სექტორში 47</p> <p>ტურიზმში 23</p> <p>დაბალანამზაურებადი არასტაბილური დასაქმება 35</p> <p>გლობალური დათბობის გამო დაკარგვის რისკი 20, 23, 32, 35, 49, 61, 69</p> <p>მდგრადი სამუშაო ადგილები 8, 47, 95, 126, 144</p> <p>სამუშაო პირობები 51, 67, 70, 72, 76, 95, 150, 163</p> <p>სამუშაო დრო 74, 75, 77, 78, 127</p> <p>სამუშაო საათები 49, 51, 67, 74, 75, 76, 79, 146, 157</p> <p>სამუშაოს მომავალი 73, 78</p> <p>საფეხმავლო ზონები 109, 113, 117, 146, 160</p> <p>სახლში მუშაობა 114, 116</p> <p>სედედოპი 58</p>

<p>სექტორების დანყვილება 81</p> <p>სივითასის პროექტი 108</p> <p>სითბური ტალღები 20, 113</p> <p>სიმდიდრის გადანაწილება 25, 76, 109, 137, 139, 148, 150</p> <p>სიღარიბე... 21, 24, 28, 36, 39, 40, 88, 138</p> <p>ენერგია/ენერგეტიკა 75, 88, 92, 101, 141 <i>იხილეთ აგრეთვე</i> ყველასთვის ხელმისაწვდომი ენერგია</p> <p>სოლიდარობა 8, 14, 23, 35, 36, 66, 84, 85, 88, 95, 156</p> <p>სახელმწიფო როლი 72, 136, 139, 150, 155, 161, 163 <i>იხილეთ აგრეთვე</i></p> <p>კლიმატის კრიზისი და მთავრობის მოქმედება</p> <p>სოფლის მეურნეობა 20, 24, 25, 46, 49</p> <p>სოციალ-დემოკრატია 7, 9, 12, 14, 20, 25, 29, 31, 32, 35, 51, 61</p> <p>სოციალურ-ეკოლოგიური ტრანსფორმაცია 9, 12, 29</p> <p>სოციალური სამართლიანობა 8, 14, 16, 20, 25, 26, 32, 35, 66, 85, 97, 117, 121, 122, 130, 138 <i>იხილეთ აგრეთვე</i> ...უსამართლობა</p> <p>სამართლიანობა და სოლიდარობა 8</p> <p>სოციალური პროგრესი 13, 29, 30, 101</p> <p>სოციალური სანარმოები 137</p> <p>სოციალურად სამართლიანი 8</p>
--

<p>ენერგეტიკის ტრანსფორმაცია 35, 55, 61, 74, 95, 97</p> <p>გასვლის სტრატეგია 161</p> <p>მომავალი 61</p> <p>მიგრაციის სანინაალმდევო ღონისძიებები 25</p> <p>საზოგადოებები 130</p> <p>გადანყვეტილებები 118, 149</p> <p>სუბსიდიები 46, 52, 92, 117, 123, 141, 148</p> <p>სტრუქტურული გარდაქმნა 32, 52, 70, 94</p> <p>საშუალებები რეგიონების დასახმარებლად 52, 53 <i>იხილეთ აგრეთვე</i></p> <p>რეგიონული და ადგილობრივი განვითარება</p> <p>საშუალებები მუშების დასახმარებლად 33, 34, 40 <i>იხილეთ აგრეთვე</i></p> <p>სამუშაო ადგილები/მუშები: ახალი უნარები/დასაქმების პოლტიკა „სხვების“ კატეგორიზაცია 12</p>

<p>ტ</p>
<p>ტელემუშაობა 114</p> <p>ტექნოლოგიური ცვლილება 55, 71, 72</p> <p>ტრანს-ევროპული სატრანსპორტო ქსელი (TEN-T) 120, 171</p>

<p>უ</p>
<p>უკუსვლა</p> <p>უთანასწორობა 20, 21, 37, 40, 88, 89</p> <p>გლობალურ დონეზე 23, 33, 149</p> <p>ეროვნულ დონეზე 61, 140</p> <p>სოციალური უთანასწორობა 117</p> <p>უმუშევრობა 50, 51, 66, 68, 71, 72, 149</p> <p>უნარები 58, 72, 122, 127, 157</p> <p>კამპანია 54, 58</p> <p>წრიული ეკონომიკისთვის 58</p> <p>ახალი უნარების სწავლა 51</p> <p>საჭირო დონე 70</p> <p>შეუსაბამო 68</p> <p>მოძველებული უნარ-ჩვევები 48, 58</p> <p>ბაზარზე მოთხოვნილი 51, 69</p> <p>პიროვნული უნარები 68</p>

<p>ფ</p>
<p>ფინანსური ნახალისება 84, 136</p> <p>ფრენები/ავიაცია <i>იხილეთ</i> მობილობა/ფრენები და ავიაცია</p> <p>ფოტოელექტრული 93, 97, 148</p>

<p>ქ</p>
<p>ქარის ელექტროსადგურები 44, 84, 89, 91</p> <p>ქცევა 119</p> <p>იცვლება 6, 14, 70, 71, 85, 110, 136, 138, 146, 148, 149, 150</p> <p>გარემოსდაცვის კუთხით პრობლემური 13, 138, 146, 155</p> <p>მდგრადი 14, 88, 136, 138, 147, 148, 163</p>

<p>ღ</p>
<p>ღირებულებები 13, 14, 30, 35, 156</p> <p>ავტორიტარული 155</p> <p>ბიოსფერული და ალტრუისტული 13</p> <p>მატერიალისტური 13</p> <p>შინაგანი 13</p> <p>ძველმოდური 30</p> <p>ძირითადი დემოკრატიული ღირებულებები 35</p> <p>ძირითადი ტრადიციული ღირებულებები 35</p>

<p>წ</p>
<p>წერნობილის ბირთვული კატასტროფა 33, 168</p>

<p>ც</p>
<p>ტექნიკური უნარები 68, 72, 126</p> <p>გონივრული <i>იხილეთ აგრეთვე</i> მწვანე / მდგრადი</p> <p>უკუქმედების ეფექტი 70, 71</p> <p>ურბანიზაცია 50, 122, 142</p> <p>უსამართლობა <i>იხილეთ აგრეთვე</i> სოციალური სამართლიანობა</p> <p>ბრძოლა 14, 20, 136</p> <p>გლობალურ დონეზე 13, 22, 123</p> <p>კლიმატის ცვლილების შერბილების ღონისძიებების შედეგად წარმოშობილი 20</p> <p>სოციალური უსამართლობა 8, 20, 25, 154</p>

<p>ც</p>
<p>ფინანსური ნახალისება 84, 136</p> <p>ფრენები/ავიაცია <i>იხილეთ</i> მობილობა/ფრენები და ავიაცია</p> <p>ფოტოელექტრული 93, 97, 148</p>

<p>ქ</p>
<p>ქარის ელექტროსადგურები 44, 84, 89, 91</p> <p>ქცევა 119</p> <p>იცვლება 6, 14, 70, 71, 85, 110, 136, 138, 146, 148, 149, 150</p> <p>გარემოსდაცვის კუთხით პრობლემური 13, 138, 146, 155</p> <p>მდგრადი 14, 88, 136, 138, 147, 148, 163</p>

<p>ღ</p>
<p>ღირებულებები 13, 14, 30, 35, 156</p> <p>ავტორიტარული 155</p> <p>ბიოსფერული და ალტრუისტული 13</p> <p>მატერიალისტური 13</p> <p>შინაგანი 13</p> <p>ძველმოდური 30</p> <p>ძირითადი დემოკრატიული ღირებულებები 35</p> <p>ძირითადი ტრადიციული ღირებულებები 35</p>

<p>წ</p>
<p>წეიარადებული კონფლიქტი 29, 39</p> <p>შემოსავალი 25, 67, 82, 83, 84, 140, 143, 150</p> <p>ხელფასი განსხვავდება პროდუქტიულობისგან 75</p> <p>ერთჯერადი 92</p> <p>სამართლიანი ანაზღაურება 49, 75</p> <p>ზრუნვის სექტორში 67</p> <p>ნახშირის მოპოვების ინდუსტრიაში 94</p> <p>დაბალშემოსავლიანი 74, 118, 121</p> <p>დაბალი ან არასაკმარისი 91, 92, 93</p> <p>დაბალი შემოსავლის მქონე ქვეყნები 23</p> <p>საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყნები 21, 145, 151</p> <p>პირადი შემოსავალი 146</p> <p>სამუშაო საათების შემცირება 74, 75</p> <p>სტაბილურობა 7, 53, 89</p> <p>შიშშილი 22, 28, 29, 36</p>

<p>ჩ</p>
<p>ჩერნობილის ბირთვული კატასტროფა 33, 168</p>

<p>ც</p>
<p>ცოდნა 15, 21</p> <p>ცხოვრების ხარისხი 4, 6, 7, 8, 74, 101, 102, 106, 113, 118, 122, 142, 146</p>

<p>ც</p>
<p>წარმომადგენლობა 48, 66, 90, 155</p> <p>წვის ძრავის მანქანები 51, 119, 127, 129, 171</p> <p>წიაღისეული საწვავი 5, 7, 26, 44, 49, 85, 87, 92, 96, 99, 109, 118, 122, 123, 124</p> <p>რეალური ფასი 85</p> <p>წრიული ეკონომიკა 7, 42, 46, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 71, 169</p> <p>წრიული ეკონომიკის სამოქმედო გეგმა 59</p> <p>წყალბადი 44, 45, 47, 54, 96, 108, 118, 123, 127, 129</p> <p>წყლის ხელმისაწვდომობა 28, 102</p> <p>ხელმისაწვდომობა</p> <p>ახალი ტექნოლოგიების 58</p> <p>ენერგიის 84, 88, 89, 96,</p> <p>მდგრადი მოხმარების 148</p> <p>მობილობის 110, 117, 118, 129, 130, 136, 149</p> <p>მწვანე ტექნოლოგიის 86, 87, 98, 148</p>

<p>ჭ</p>
<p>ჭარბ ენერგიაზე დამყარებული ინდუსტრიები 53, 93, 96</p> <p>პროცესები 70</p> <p>პროდუქტები 54, 93</p> <p>ჭკვიანი მობილობა 122</p>

<p>ბ</p>
<p>„ხელის ვერა“ 6</p> <p>ხმაურით დაბინძურება 108, 109</p>

<p>ჭ</p>
<p>ჯანმრთელობა 27, 75, 77, 85, 96, 100, 108, 114, 138, 142, 162</p>

<p>კ</p>
<p>ჰაერის დაბინძურება 6, 28, 31, 90, 100, 108, 121, 123, 127, 147</p>

ამბიციური კლიმატის ცვლილების სანინააღმდეგო ქმედებები და სოციალური პროგრესი უნდა მიდიოდეს კვალდაკვალ. უფრო მეტიც, კლიმატის კრიზისი საფრთხეს უქმნის სოციალურ პროგრესს და დემოკრატიულ განვითარებას, მიღწეულს ბოლო ათწლეულების განმავლობაში.

არგუმენტების ამ სახელმძღვანელოში ჩვენ განვიხილავთ შვიდ ყველაზე მნიშვნელოვან თემას, რომელშიც, შეცდომების გამო, სოციალური და გარემოსდაცვითი საკითხები ხშირად ერთმანეთს ენინააღმდეგება. ჩვენს მიერ წარმოდგენილი არგუმენტები აჩვენებს, რომ კლიმატის ცვლილების ამბიციური პოლიტიკა, პირიქით, გვეხმარება უფრო სამართლიანი და სოციალური საზოგადოებების ჩამოყალიბებაში.